

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Geo-hydrographia s. orbis terrarum descriptio - Cod. Ettenheim-Münster 111-116

Helvetia - Ettenheim-Münster 116

Cartier, Gallus

[S.l.], [18. Jahrh.]

Sectio prima

[urn:nbn:de:bsz:31-111184](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-111184)

Caput XI.

De Helvetia

Eique adjacentibus simul et
Fœderatis provinciis.

Imperio Germanico Helvetiam adjungimus, tum quod
eidem vicina sit, tum quod olim nobilis et proclara illius
pars fuerit et provincia.

Igitur Helvetia, Corpus Helveticum, sive Respublica Helveticorum
|: Septem, Septem, Septem, Septem, item Dir Septem
|: Septem, et prout fœderatas sibi provincias etiam
complectitur, limites habet ad Orientem Lacum Bodanicum,
Comitatum Brigantium et Tyrolium: ad Austrum Ducatum
Sabaudia et Mediolanensem, necnon Dominium Venetum:
ad Occidentem Comitatum Burgundiae et Suntgariam: ad
Septentrionem Urbes Sylvaticas Austriacas, Sylvam Nigram,
Celtariam et Hegoviam.

Ejus longitudo ab Occidente
ad Orientem est 30. Miliarium Helveticorum, à Rhodano flumi-
ne infra Genevam usque Reineam urbem, latitudo autem
ab Austro ad Aquilonem 24. scilicet à Lacum Lucanum Scaphu-
liam usque; Sub gradu longit. 29. min. 30. Latit. 48. m. 48.

Helvetia sic considerata commode in tres classes dividi potest:
Prima est Civium seu Pagorum, vel ut vocant, Cantonum: Altera
Subditorum, qui vel in ipsorum visceribus continentur, aut eisdem juncti
sunt, atque vel libere se eisdem subjecerunt, vel armis aut arte
subacti fuerunt; Tertia denique Hostium et cum his
tunc illis Helvetia propria constat: Tertia denique est quo-
rundam Statuum, qui reciproci tutamvnti gratia vel cum om-
nibus hinc Belgis vel cum eorum quibusdam duntaxat fœdere sunt
conjuncti. De his omnibus presenti Capite duabus Sectionibus
in varias Subsectiones et §§. distributis agemus, in quarum pri-
ma de Helvetia propria ejusque Subditis; in Secunda vero de Sta-
tibus eidem fœderatis nobis erit sermo.

Sectio Prima

De Helvetia propria, p.

Helvetia propria sive specialis eodem ferme limites habet ac
generatio sumta, ad Orientem quippe Lacum Bodanicum Comitatum
Brigantium, Rhetia, et Ducatum Mediolanensem clauditur, ad aus-
trum confinis est Lacum Genevensi, et Valesia; ad occidentem
Comitatum Burgundiae, Principatum Noronensi, Episcopatum Basi-
lensi et Suntgaria; ad Septentrionem denique Urbes Sylvaticas
Austriacas, Sylvam Nigram, et Hegovie et Celtaria. Ejus longitu-
do à confinis Comitatus Burgundiae Reineam usque est 24. millia-
rium Helveticorum, latitudo autem à confinis Valesia Scaphu-
liam usque 18. complectitur.

Unde Helvetia manupata fuerit, ipsiusque Insula Helvetia
dicti, non satis constat, verisimile tamen est, eos sic primum et
noster à Julio Cesare et Romanis haud nominato, fuisse, sed

* Miliaria Helveticum
est 6000. pajuum Geo-
metricorum, et Paqui-
miliaria Germani-
um, seu duas Leu-
cas Galicos efficit.

jam diu prius id nomen gestasse. Contendunt aliqui illos sibi ipsis no-
 men hoc imponisse, atque Helveticos, id est, Dei propinquos seu cogna-
tos se ipsis vocasse, Hel namque veteri lingua Celtica sive Gallica
 teste Julio Casare, idem est ac Dis seu Deus: Galli, inquit, se om-
 nes à Dita patre propagatos prædicant. Equidem apud Latinos
Dis idem est ac Pluto Deus Inferorum, attamen hæc propria ipsius
 significatio hæret, quia Dis proprie Deum divitiarum et abun-
 dantia significat; hinc à Boëtis et Gitonibus Plutoni sive Deo pu-
ferorum nomen hoc appropriatum fuit, quod thesauri et divi-
tie communiter in iunioribus, siquæ Inferno propinquioribus, ve-
 rindi soleant. Alii volunt eos ab antiquo quodam Principe
 seu Rege, cui nomen Helvetus fuit, nuncupatos fuisse. Alii
 ab eorum fortitudine illud derivant, veluti idæ Heroum Patres
Goldon Hæros: indicarentur. Alii denique arbitrantur, no-
 men istud à voce Cimbria Helhar, quæ Montem significat, de-
 rivari, æ qua ipsi Montium Custodes, lingua vulgari Gal id est,
Berg fuerunt, vocati fuerint, à latinis vero Helvetii, ipsorumque
 regio Helvetia dicta sit.

Helvetia germanicè Deputitz sive Deputiz nuncupari solet à
Suitia sive Deputiz: Bayo seu Oppido, quod illius incolæ, ab Uriensi-
bus et Subsilvanis adjuncti, campo Austriacorum Duum iugo,
 primi in libertatem se asseruerint, totiusque Reipublicæ Hel-
vetiæ fundamenta jecerint. Communis hæc totius hujus regio-
 nis appellatio primum usurpata esse videtur occasione pacis
 quod anno 1315. 16. Novembris in ipsis Suitiæ Bayi confiniis prope
Montem Morgartum sive Morgast: et Lanum Egerium sive Egeroy: in-
 tum fuit Soldatos Bayos Uriensem Suitiensem et Subsilvanum
 inter et Leopoldum Austriacum, in quo exercitus ejus fuerunt, in
 præcipua partibus Cinqve postea alii Helvetiæ Bayi Suitiæ sive
 junxerunt adversus Principes Austriacos bellaturi, Germani illos om-
 nes Suitios appellaverunt, ac tandem ubi omnes Helvetiæ Bayi
 se illis sociarunt, tum universa regio germanicè Suitia sive
Deputitz: dicta est. Dicitur etiam Landvogtschaft, velut
Societas juramento firmata, à jurato foedere, quod Bayi
 inter se ipsis iecerunt.

* ajunt via illorum 6000.
 rediisse.

Helvetia populos Gallis annumeratos fuisse scribit Julius
Cæsar, qui hæc regio sua partasi melior se in Britania
 et Occidentia reperitur esperantes modicum urbibus et qua-
dringentis Oppidis et viciis hæc versus 400000. numeros iter avi-
perunt; verum à Julio Cæsare oppressi, antiquas sedes multis ho-
minum millibus immixti repererunt, quas maximè in parte
Alamanici, qui à 500000 Suevis à Septentrione invasentibus
Suevia hæc regio exturbati, jam occupaverant; unde et ab illis
 moderni Helvetii genus duere derivatur.

Antiquitus et usque ad tempora Julii Cæsaris Helvetii liberi
 neminique subiecti fuerunt; at postquam à Julio Cæsare, Aut
Cæcina Vitellii Imperatoris Bellicæ, perit à Burgundia
 et Franciæ Regibus, et sub germanis Imperatoribus ab illorum sibi
constitutis Præfectis sub jugum adducti fuerunt, tum et ipsorum
 libertas et gloria multum imminuta sunt. Attamen gentis hæ-

ius populi, qui in Alpibus et circa illas Sedes habitant, ut Urienses,
Suntii, Subsilvani, &c. utrumque libertatem suam tenuerunt: verum ubi
Albertus Austriacus Rudolphi I. Imperatoris filius ad Imperii clavum adve-
tus est, tum et de horum populorum libertate et privilegiis actum fuit.
At postmodum libertatis antiquae amor Helveticae fortitudine fultus,
illos ad eam armis recuperandam excitavit. Juxta Suetonios Sub-
silvani et Urienses anno 1307, 17. Octobris facta conspiratione, armis
severis initio Januarii ad arma convenerunt, partimque egestis,
partim timidatis Tyrannibus Praefatis Austriacis, illorum Castra ex-
ciderunt: cumque Leopoldus Archievica illos in ordinem redacturus an-
no 1315, adversus ipsos movisset, 16. Novembrii factis S. Othmani prope Mor-
tem Norengastum, quod jam primum diximus, milia proelio suis extermin-
avit. Tum successit ceteri Helvetiae Praefati illorum foederi accipere.
 tandem circa finem Saeculi XV. ac praesertim post celebres victorias, quas
an. 1476. prope Murten, et an. 1477. prope Namurum de Carolo Burgun-
dia Ducis, et an. 1499. de Maximiliano I. Imperatoris et Suevia Gada-
ratorum copiis reportarunt Helvetii, per eadem annis ipsos inter et
dictum Imperatorem Basilea conclusa fuit, ac ibidem Helvetia
libera et nemini subiecta Republica declarata et agnita fuit.
Idque demum confirmatum fuit ab Imperatore Ferdinando II. an.
1647. et etiam an. 1648. in pacis Westphalicae instrumentis repetitum.

Helvetia montosa admodum est, ita, ut vallis semper intere-
dant horridi praecipue montes, quorum juga annosa canescunt nive,
unde et frigida, salubris tamen, in ea spirat aer, quamvis aliquibus
locis, ubi laeus et paludes occurrunt, paulisper nec ita, procul abibi
salubris sit. Ipsius australis plaga ceteris asperior est et frigidior,
ubi sicut a Caesare Genevensi et Italia paulo remotior est. Non
ubique par est soli fertilitas, multis in locis agri frumentum inco-
lis abundanter suppeditant, alibi autem illius est penuria, quod
aliunde advehi debet. Agricultura hic laboriosa est et sumptuosa,
itaque locis quibusdam ferre impossibile, unde ibidem caesus et re-
rum locis panis sunt. Vinum proferat abundanter; pasua copio-
sa occurrunt, unde etiam res pecuaria hic haud vulgaris caere-
tur, e qua procedunt magnis numeris pecora saginaria. Ubi
bi quoque optimi et validi equi eduantur. Helvetiorum Ca-
seum, Butyrum, et a torcos foetus consumunt ceteri quamphi-
rimi; praesertim vero caseus et Butyrum Helvetiae tota ferme
Europa celebratur. Silva et montes omnis generis ac speciei qua-
drupedes, et pennarios feros abundanter suppeditant. Ad Hel-
vetiam felicitatem haud parum conferunt plumbi, ferrugine fodinae,
item fontes salini, qui in Praefati Bernensis - Aquilejensi | Aobom,
Aigle | Satrapia occurrunt, e quibus copiosum sal elicitur, ~~et~~
~~et~~, et haud procul ab his Sulphuris minerae; Carbones bitu-
minosus, et pumices, qui hinc inde offendantur, salubres aquae
minerales; thermas; magna praetantium lacuum, fluminum,
et rivorum puros copia. Lacus hi numerantur: Bodanicius,
graiffensis, Pfaffensis, Tugivinus, Tugiensis, Sursejensis, vel
Sempachensis, Baldeensis, Lucernensis seu quatuor vestrum
Helveticarum, Thunensis, Brientinus, Luganensis, Locarnen-
sis, Lemanus sive Genevensis, Muratensis, Neoburgensis, et
Bienenensis, &c. Praecipui vero fluvii, qui Helvetiam per-

4
fluunt, hi numerantur: Rhemus, Rhodanus, Arola, Lemagus, Aua,
Abdua, et Rheimus, qui navigabiles sunt; ceteros suis locis assignabimus.
Hinc circa idos est memorabile, quod plerique, ubi à montibus rumpen-
tis aliquandiu planitiem perfluxerit, hinc lacubus immergantur, illae
vero emergant: Sic Rhemus lacum Bodanicum seu Constantiensem,
Rhodanus Lemanium, Arola Brientinum et Thunensem, Aua
Lucernensem, Lemagus Tigurinum, Broya seu Brolium Muraten-
sem, Zeyla [Zogel] Neoburgensem et Bientensem, Abdua Luzanen-
sem, et Rheimus Locarnensem perfluunt.

Helvetia Inuis est frequentissima, idque sequioris saeculi insolita
formiditatis tributis; unde fit, ut magna Helvetiorum multitudo in
ceteris regionibus et provinciis domicilium quarat et figat. Chris-
tianam religionem satis maturo, quamvis non simul ac semel, nec
nisi magno labore et sanguinis effusione suscepisse dicitur: attamen
saeculo VII. et VIII. quadam adhuc Ethnicismi reliquia in ea superfie-
re. Contendunt aliqui religionem Christianam ibidem circa
annum Christi 630. opera S. Gabi Scotià oriundi et S. Columani
discipuli primum fuisse inventam et per totam deinde regionem

* Quidam volunt
Christianam Re-
ligionem à S. Be-
ato S. Petri Apo-
toli Discipulo
in Helvetiam
fuisse inventam
qui S. Arhatatem
Discipulum habuit.

propagatam. Ab eo tempore Helvetii omnes Catholicii fuisse us-
que ad an. 1519. quo Ulricus Zwinglius Tigurinae principis Ec-
clesiam à S. Beato Baruchus novam invenit religionem, quae ab ipsis nomi-
nata S. Petri Apo-
toli Discipulo
in Helvetiam
fuisse inventam
qui S. Arhatatem
Discipulum habuit.
calviniana fuit nuncupata, necnon cum ea convenit, quae
vini, Bernensis, Basileensis, et Scaphusianus, necnon ex parte
Glaronensis et Abbatiscellenis, nullaque alia loca, quae vel ea
toto vel ex parte ab eis pendunt, aut eisdem foedere juncta sunt.

Quod ad genus, mores, vivendique rationem attinet, veteres Hel-
vetii plerumque tuguria in horrida montosaque regione incole-
bant. Egeni erant parvi et laboriosi, paucis contenti asperam du-
cebant vitam; libertatis amantes, animosi, industrii, Statu-
proceri, miraque fortitudinis et roboris, quas dotes etiamnum
posteris suis transmississent: enimvero hodierni Helvetii non sicut
anteantati sui libertatem diligunt, corpore firmi sunt, laboriosi,
et animo fortes, in armis caecitissimi ita, ut animosi milites
ac idonei rei militaris praesentis nunquam ipsis desint. Obima-
tam ipsis animi fortitudinem et fidelitatem multorum Europa
Primum corporis custodes sive Praetoriani milites sunt. Prope-
cunis ad omnia quaeque unigue praestanda obsequia sunt semper com-
parati; at, iuxta vulgatum de ipsis adagium, ubi haec desunt, et ipsi
absunt: wo kein gelt ist, da ist auch kein d'herren, Point
D'argent, point de Suisse: Artes liberales sublimisque discipli-
nas et scientias immo dico colunt, pluresque ex illis omni aetate
prodierunt viri omni litterarum et scientiarum genere celebratissi-
mi rerumque gerendarum peritissimi. Ad quas propagandas
solenter incumbunt Protestantium Helvetiorum Academia et Uni-
versitates Basileensis, Tigurina, Genevensis, Bernensis, Lansanen-
sis et alia. Jesuita Collegia habent Lucerna, Friburgi et Solo-
doni, in quibus, quemadmodum et in Helvetia Benedictinorum, Cis-
terciensium, p. Monasteriis, Philosophia, Theologia, aliaque artes
liberales et Scientia docentur, e quibus etiam haud pauci docti ac
eruditi cum Ecclesiastici tum saeculares viri prodierunt, ac pas-
tantibus operibus suis litterarum orbem illustrarunt.

Helvetiae etiam mercaturam impigre exercent, frequentisque apud ipsos sunt linteorum, lanceorum et bispinorum textilium, vitarum aurearum et argentearum opificia, quibus ut et aliis cum domesticis tum exteris mercibus quatuordecim exercent negotiationem, p.

Olim et a tate Julii Casaris Helvetia in quatuor Pagos distributa erat, fueruntque Pagus Urbigenus seu Urbigenus, vel ut alii volunt, Argoviensis |: Obro = Goro seu Arogord |: Tigurinus |: Züri = Goro |: Aventinus |: Wipplispingor Goro | et Turagus * |: Sargor |

Pago Argoviensis limites fuerunt ad meridiam montes Valasiae, ad Orientem Rura seu Ursa fluvius et Lacus Lucernensis, ad Septentrionem Invasus Mons, et ad occidentem Uchtlandia.

Pagus Tigurinus illam regionem complectabatur, in qua nunc sunt pagi Tigurinus, Tugissis, Lucernensis, Surtiensis, Subsilvanensis et Uriensis.

Pagus Aventinus seu Aventianus, ab Aventio |: Wipplispingor | olim celebratissima totius Helvetiae Urbs seu Dicitus, illam regionem comprehendebat, qua inter Arolam et Lacum genevensis sita est.

Pagus Turagus, vel Turgaviensis communiter Turgavia limites habebat ad Orientem vadem Rhonam et Lacum Bodanum Superiorem, ad Austum Comitatum seu Tractum Sarinctum |: Sargor | ad occidentem Toesam et Glattum fluvius in Pago Tigurino, et ad Septentrionem Lacum Caltensem seu Bodanum inferiorem et Rhenum.

Ex his quatuor magnis Pagis, quibus olim tota Helvetia regio constabat, facti sunt postea tredicim, qui iuncto inter se communi foedere unicum corpus efficiere, quod Helveticum seu Republica Helvetia nuncupatum est.

Comuni huic foederi initium dederunt an. 1307. Pagi Uriensis, Surtiensis, et Subsilvanensis, quod jam supra notavimus, nisi ceteri successerint, an. 1392. Lucernenses, an. 1351. Tigurini, an. 1352. Tugenses et Glaronenses, an. 1353. Bernenses, an. 1481. Friburgenses et Soloduranses, an. 1501. Basileenses et Scaphusiani, denique an. 1513. Abbatiscaldenses.

Hi tredicim Pagi dividuntur in Veteres et Novos seu posteriores: Veteres sunt Septem priores excluso Bernensi, vel octo priores vis annuorato Bernensi. Novi seu recentiores sunt quinque posteriores.

2. In Urbes et Regiones: Urbes sunt Tigurum, Berna, Lucerna, Tugium, Basilea, Friburgum, Solodurum, et Scaphusia. Regiones sunt Uriensis, Surtiensis seu Dicitia, Subsilvania, Glaronensis, et Abbatiscaldensis.

3. In Catholicos, Aetholicos et Berninos: Catholicii sunt Lucerna, Pagi Uriensis, Surtia, Subsilvania, Pagi Tugensis, Friburgensis et Soloduransis. Aetholici sunt Tigurinus, Bernensis, Basileensis et Scaphusianus. Mixti denique sunt Glaronensis et Abbatiscaldensis, in quibus nempe utraque religio Catholica aequè ac Revingliana viget.

Quoad ~~hanc~~ ~~regimini~~ formam hanc aperiri potest Helvetiam esse propriam et sub uno Capite ordinatam Republicam, verum est Systema quoddam Civitatum seu Pagorum federatarum vel congeries multorum liberorum et summo imperio

* etiam Tugensis |: Zingor Goro | Dicitur ab Urbe Tugia |: Zing | qua illius Caput fuisse dicitur; videtur tamen, quod Urbs haec unicum Pago, cuius Caput est, et quia ab ipso Tugensis vocatur, potius pars antiqui Tigurini Pagi fuerit, vid. inf. 57.

præditiom Statuum mutua Singulorum securitatis et conservationis gratia confœderatorum, ferre, non tamen omnino, iuxta novam septem fœderatorum Belgii provinciarum; unde et Respublicæ titulus ipsi tribuitur, ac inter Europa Respublicas post Venetianam, quæ omnium antiquissima est, primas tenet partes.

His tredecim Pagis sunt Subviti et Dynastia communes, in quibus plures aut pauciores Pagis alternatim Dominantur et Præfectos seu Dynastas constituunt; suntque quatuor Dynastia Italica scilicet Luganensis, Locarnensis, Manduriana, Valnugiana seu Mandriana; Turpavia; Comitatus Sarunetensis, Libera Præfectura seu Dynastia; Vallis Ahenana; Comitatus Badensis; Urbes Bremocastum, Mellinga, Rapersvila, Bilibio seu Belenizona, quatuor Dynastia seu Præfectura Muratensis, Grandisonensis, Schwartzenburgensis, et Ischalaris seu Urbensis; Castra Ahatia [Castro seu Gafthal] et Usnatum.

4 Comitatus Werdenbergensis; Primitus Saxicenis seu Riparia Ditio, et Vallis plena.

4 Comitatus Werdenbergensi imperant Glaronenses.

4 Riparia Ditio, et Vallis plena.

Quatuor Præfecturis seu Dynastiis Italiis Dominantur omnes Pagis postea Abbatisceledensis, inique Præfectos seu Dynastas alternatim constituunt. Octo veteres seu priores Pagis imperant Comitatus Sarunetensi; Libera Præfecturis supra novam Marchiam lineam, et valem Ahenanam, in qua etiam partem habent Abbatisceledenses. 4. Tigurinis, Bernensibus et Glaronensibus subduntur Comitatus Badensis, Bremocastum, Mellinga, Rapersvila, et Libera Præfectura infra novam Marchiam lineam. Uriensibus, Suintiensibus et Subsylvanis obedit Bilibio seu Belenizona, 4. Quatuor Præfecturis Muratensi, Grandisonensi, Schwartzenburgensi, et Urbensi præsumunt, ac Satrapas constituunt in quibus quinque omnes alternatim Pagis Bernensis et Triburgensis Castra Ahatia et Usnatum ad Suintenses et Glaronenses pertinent.

Hæc de Helvetia propria generatim; modo singulos illius Pagos ipsisque communiter subiecta Domina Præfecturas vel Dynastias expendimus, quod duabus Subsectionibus in varios §§. distinctis exequimur.

Subsectio I.

De singulis Helvetia Pagis

Tredecim Helvetia Pagos generatim numerari supra jam memoravimus, qui hoc ordine a nobis expendantur: 1. Uriensis. 2. Suintiensis. 3. Subsylvanensis. 4. Lucernensis. 5. Tigurinis. 6. Glaronensis. 7. Abbatisceledensis. 8. Tigurinus. 9. Scaphurians. 10. Basiliensis. 11. Soloduriensis. 12. Triburgensis. Denique 13. Bernensis. Sit igitur

§. I.

De Pago Uriensi.

Urania, Pagus Uriensis vel Uraniensis, item Civitas Uranensis [Canton Uri seu Uröz] equidem ordine quartus est sed primus inter illos Pagos, qui vicatim, id est, in Oppidis et vicis iuxta xat. sedes habent. Pagus hic ceteris omnibus antior confinis est ad aquilonem Pago Suintiensi et lacu Lucernensi seu quatuor Bayorum vel urbium Sylvaticarum; ad orientem Rhetia seu Grisonia et Pago Glaronensi; ad austrum quibusdam

* Haslia seu Hasle-vallis [Castro seu Gafthal] ac Valeria. regio inter præfecturas subduntur in aliis

Toparchis Italiis; et ad occidentem Subsylvania. Haslia, proprie nomine Vallis est 25000. passus, vel, ut alii consent, 12. miliaria germanica in longitudine continens, et

quatuor duntaxat in latitudine. Ad tria latera Alpibus cingitur, Alpes quippe Summae vulgò Mons S. Gothardi omnium Europa montium altissimus valem hanc versus illius partem australem à Superiori Longobardia separat, Adula vulgò Mons Cispaltus à Superiori Rhaetia et Pago Glaronensi illam versus Orientem dividit; alius denique Alpinus ramus versus occidentem eam à Pagis Bernensi et Subitaniensi separat. Rusa seu Ursa |: Rüsp vel Rüß:| fluvius, qui ab Austro ad Aquilonem à radice Montis S. Gothardi, ubi saturit, usque in Lacum Tigurinum fluit, irrigatur.

Pagus hic specialiter considerari potest velut antiqua et nova fortitudinis Helvetica Sedes, qui Helvetiorum libertatis fundamenta ierit, quod Henricus Lortus, vulgò Glareanus, sequentibus duobus versibus celebrat:

*Hae nostri fons imperii, quae prima Tyrannos
Comperit et ausa, et volitante plectere ferro.*

Huius Pagi Incolae postea sunt veterum Tauriscorum, quos aliqui Graecos fuisse dicunt, et ex Asia et Bhoide prius in Galiam inter Varum flumen et Mosellam, deinde in has oras adducunt, nec non Rusam inter et Rhenum collocant, et à quibus Ager Tauriscus, Turicinus, ac demum Tigurinus dictus fuerit. Alii

volunt Tauriscos seu Turiscos, Tauricos, Tetiscos, Teriscos et Taurinos communiter vocatos fuisse populos illos, qui olim Alpes Penninas, Rhaeticas, et Noricas incolere, quos Stephanus Byzantinus cum Tauris confundit, additque hos populos ab Eratostrone Tauricos, et à quibusdam aliis Trojos fuisse vocatos. Iusta Polybi-

um lib. 2. n. 18. Taurisci haud procul à Rhodani fontibus Sedes habuerunt proinde circa montem S. Gothardi; enimvero à illius radice Rhodanus saturit.

Hii sunt, qui aetate Julii Caesaris ceteris Helvetiis auctores fuerunt, ut in Italia invaderent hanc viam et longibus beatam regionem sibi afferrent; primique Celticorum Galorum, imò Pagi Tigurini, cuius pars tunc erant, fuerunt, qui difficilem hanc expeditionem superatis Alpibus, moliti sunt.

Quòd si veterum Tauriscorum nomen à voce Taurus effictum fuit, quod pertendunt aliqui, quos nomen hoc traxisse ajunt à navi, in qua ex Asia in Europam transfretarunt, cuius pars anterior, juxta horum populorum consuetudinem, Taurum exhibebat, tunc habuerunt Tauriscorum seu Urensium nomen pariter ab ea derivari potest; Taurus, ^{egium} lingua Helvetica Urs dicitur à voce Uros

gorali Uros, quae etiam Taurum seu Bubulum Silvestrem |: Büffel, Uros seu Uros |: significat; et quia Pagus iste pro insignibus nigrum Bubuli seu Tauri caput cum ruberis cornibus et rubeo annulo per naves, ducto in aurata arca gestat, ab hoc Tauri seu Uros capite quidam illius nomen derivant.

Eodem fundamento nititur id, quod alii de Gothis memorant, quod qui, ut ajunt, cum à Narrete Justiniani Imperatoris Bellicae sedibus suis fuissent exturbati, ad hanc oram se receperunt, et ab insolito Taurorum seu Urorum, quos ibidem deprehenderunt, mugitu, Urorum nomen adepti sunt. Alii iterum memorant caelvas Alpes apud

Pagi Bernensis finibus, intra procellos montes, posita et ad 12. leucas, galicas protensa à Lacum Brientino sibi et usque ad fontes Arrolae; limites habet ad occidentem ditum Lacum et Arrolam, ad Austrom Valeriam Syrionicam, ad orientem Pagum Urensium, et ad septentrionem Pagum Subsilvaniam. In ea optima sunt pasua pluresque, vires, et adhaec multo plures, villae occurunt. vires minoribus vallis distinguitur, in quibus aque fluant abundanter.

** Loricus |: Henricus |: an. 1288. Glaronia natus perhibetur, et ab hoc natali loco hoc communiter Henricus Glareanus dictus est.

virescibus et variarum Scientiarum virtute clarus doctus Clonia, Basilea et Salburgi Bischoffe, ubi an. 1563. vitam posuit. Eum Satis incivilem, fuisse elatum, et Sannionem fuisse ajunt.

Inter varia illius Opera celebrantur: Descriptio de Situ Helvetiae, et vicinis gentibus. De quatuor Helvetiorum Pagis. Pro justissimo Helvetiorum federe Comagyon.

*** Alpes Penninae per Valerianam ad fontes usque Rhodani et Rheni prope montem S. Gothardi porriguntur.

Alpes Rhaeticae seu Junca Rhaetica ita seu Rhaetiam inter et Ducatum Mediolanensem, seu, ac libbe S. Bernardi et Bravium montem complectuntur, à quibus Genus Athasis, Obliis et Abdua scaturiunt

Alpes Noricae Archiepiscopatum Salisburgensem inter et Dominium Venetum occurunt.

~~Plinius lib. 3. c. 20. ad fontes Rhodani in Valeria. Forte ito- rum regis à Scaturigine Rheni ad Rhoda- ni fontes porrigebatur, atque inde ad al- pes Cottias porri- gatur.~~

has apud Lepontios* Taurus vocatas fuisse, indeque populos in ipsis et in ipsis habitantes Taurinos fuisse nuncupatos.

**** Eratosthenes, Cyrene oriundus Anis- tonis Chii et Callima- chi Poetae Discipulus natus est 126. Olympia de circa an. 478. ultra condita mundi 3708. ante Christum 276. prius qui orbem nos- tram terraqueum di- mensus, ibidem 252000. Stadia conti- nare deprehendit.

* Lepontii in confiniis Helvetia, Rhetia, et Italia. Caesar eos ad fontes Rheni in Rhetia collocat lib. 6. Plinius vero lib. 3. c. 20. ad fontes Rhodani in Valeria. Forte ito- rum regis à Scaturigine Rheni ad Rhoda- ni fontes porrigebatur, atque inde ad al- pes Cottias porri- gatur.

Uicenses bellicosi sunt, nec antea totum suorum animi fortitudo in ipsis ullatenus defuit. Ubi exercitum eduxerunt, ipsis loca tuba. in- gens Tauri comu est, cataphractisque vir, cui, ut escomat, con- tum asperitati et divitici appuerunt. Libertatem à suis Ma- joribus tantopere dilectam tantoque labore comparatam vel ma- xime habent in pretio totisque viribus servare student. Equi- dem initio Romanorum Imperatoribus, post Francorum Regibus, demum Germaniae Regibus et Imperatoribus immediate pervenerunt, à quibus varias immunitates et privilegia obtinuerunt, quo Sa- culo IX. Ludovicus I. Imperator cognomento Pius et Gregorius Pa- pa IV. confirmaverunt in hostium fidem et fortitudinis,

quam unquam Suis et Subsilvanis adversis Saracenos, qui in Italiam irruerant, exhibuerunt. Ea quoque Fredericus II. Imperator non modo confirmavit sed et amplior, postquam Uicenses an. 1240. eidem adversis Quelphos et rebelles Longo- bardos 200. viros in auxilium miserunt. Has immunitates etiam ipsis confirmavit Rudolphus I. Imperator Thaburgicus. et sub ipsis filio Alberto I. alia verum facta sunt, enimvero eorum privilegia, libertates et immunitates confirmare venit, quod forte Pagum hunc ut at Suisiensem ac Subsilvanensem ab Imperio avellere, sibi que et domui sua offerere meditaretur; hinc eisdem ab ipso dati Praefecti, qui serva sua et tyrannicam agendi ratione ad eorum iugo Austriaco submittere compellerent; at hanc eventum;

nam Wilhelmus Tell Civis Altorfensis, cui Respublica Helvetica suum debet exordium, an. 1307. treudato Geislero Casareo Uicensi Praefecto, Suisiam se recepit, ubi cum Wconkers Stauffacher viro nobili, et Honoldo Malchthalero Subsilvanensi, aliisque foedus pepigit eò tendens, quò afflictam gentiliam suorum libertatem vindicarent, Tyrannicosque Praefectos suos exturbarent. Haec collusio brevi inter amicos et vicinos, quamvis tunc, perculgata fuit ita, ut omnes horum trium Pagorum incola condita prima anni 1308. die captum consilium simul et simul enequi coeperint, ac tandem ad finem perduxerint; quorum foederi postmodum Lucerna, Tigurum, Berna aliaque Civitates Helveticae variis temporibus accesserunt, quod supra iam memoravimus.

Exemplo igitur Praefectorum Casareorum iugo Uricia Democra- tia fuit inverta, quae ad hanc usque diem ibidem viget. In hoc Pago nulla sunt Urbes. In Decem Communitates dividitur, quae Participantes [Gonospaminon:] vocantur, quod singularium incola omnes dignitatum et altiorum officiorum seu munerum par- ticipes fieri possunt.

Pagus hic summo imperio praest Valibus Ursaria et Lepontina, quibus una cum aliis Pagis Praefecturae participet, iam supra memi- ninimus. Sacris Catholicis Romanis totus addictus est, ac in rebus Ecclesiasticis ab Episcopo Constantiensi pendet. Solum illius montibus constat et valibus asperum quidem, sed herborisimum,

proinde ad rem penariam vel maxime opportunum. In vallibus ad-
modum calidis spirat aer. Haec etiam iter patet in Italiam per
montem S. Gothardi, in Rhodanum per Ahlam seu Montem Praesaltum
et per Furcam in Valeniam. Celebrantur hic elegantes viae lapide-
bus stratae, ut et ab una riva ad aliam expansi p[ro]p[ter] pontes in com-
muni per horum montes altissimos itinerantium; pro ceteris memo-
rabilis ille est, qui p[ro]p[ter] infernalis seu Satanicus potius ab illius archi-
tecto, quam, ut aliqui fabulantur, a Satana seu Diabolo velut illius
opifera, dicitur; atque ab una riva ad aliam protenditur tanta alte-
tudinis, ut riva, qua sub illo fluit, solo suo humore et ea ca. ascen-
dentibus vaporibus dignoscatur.

Anno Christi 853. Ludovicus I. Imperator cognomento Pius Tiguri Cen-
tobrium fundavit Dominarum Monasterium [; Forum Mungtor;] mun-
cipatum, cui census, proventus, vectigalia et operas, qua eidem in
Bago Uriensi competeabant, addidit, retento tamen sibi et Successoribus
suis Supremis in eundem Dominis. Haec jura Moniales ista, post-
quam aliquanto tempore ea possederunt, Comiti Raperwillaro ven-
diderunt, qua postmodum Henricus Wandalbar Comes Raperwilla-
rus Wettingenibus sive Maristellanis Ordinis Cisterciensis in Argo-
ria Monachis donavit. Verum ubi Urienses se ipsos in plenam li-
bertatem asseruerunt, tum Maristellae Monachos despiciere coepe-
runt, ceteraque quidquam amplius pendere detulerunt; tandem an.
1368. Albertus de Mungen hujus Comitis Abbas et Monachi omnia,
qua eidem in hoc Bago competeabant, jura et proventus pro Summa
8468. florenorum ipsismet Uriensibus vendiderunt.

Ceterum Urienses civiles sunt et Sinceri, Deum timent, Sana Catho-
lica fidei timentur, Studia etiam et Liberas apprime colunt, to-
tae Sagoque calidiores. apud ipsos quoque multa numerantur re-
torum nobilium stirpes. Haec notari merentur

1. Altorfium, altus vicus, Urania Tauriscorum, et Tigurino-
rum Vicus maximus [; Alt Dorf, Altdorf, et Altof;] Amplum Oppi-
dum totius Bago Caput cuius horum quadrante a quatuor Syl-
vaticorum Urbium Laen, ad ripam Rusa fluvii, ubi laeni hinc
immergitur, in planitie et ad radices praesalti montis positum,
quatuor leuis gaudiis ad austrum a Sinitia. Oppidum hoc, ubi
quam oppido similis, elegans est, ac in eo sen numerantur aedificia
Eclesiastica, quatuor Tempia et duo Monasteria, Capucinorum
unum, Monialium alterum. Eclesia Parochialis S. Martini
Sana, et qua S. Crucis dicitur, ceteris sunt pulchriores. Capucini
prop[er] Eclesiam parochialem habent suum coenobium; Monia-
lium vero Coenobium extra Oppidum ad sinistram Rusa ripam
situm est. Basilica civilis et armamentarium videri me-
rentur. Altorfii residet totius provinciae Regimen, quod
60. Senatores constituent. Haec adhuc cernuntur rudera
propugnaculi, quod Albertus I. Imperator equitari iusserat,
quo Altorfenses in officio contineret. Idem an. 1308. ipsi caude-
runt. In aestate hic auster spirat apprime calidus; unde
fruges citius, quam in vicinis Bago et si longius ab Alpibus remotis,
maturescent; hujus autem venti vis et astus multum pertinetur
tur, et ubi vehementius flat, oppidani vix audent ignem excita-

* Furca, Furcula,
sive Bivonnis [; Ge-
bol-Burg, Four-
che;] praesaltus
mons seu potius
serias excelissi-
morum et longe
prorectorum mon-
tium, qui prop-
ter duorum in al-
tissimum praesaltum ca-
mminum, ita vo-
cantur. In Coenobio
St. Martini hujus montis prope-
tuis Chorum theis
seu glacialibus autis,
St. Martini hujus montis prope-
tuis Chorum theis
seu glacialibus autis,
quibus contigitur
Rhodanus scaturit.
Mons iste locupletis
cum in parte S. Go-
thardi, cuius salubet
promontorium esse
videtur, confundit-
tur. per illum
Regia via patet
ab Urania in Va-
leniam. In illius
apice cona plan-
tata est, qua Vale-
siam inter et Vallem
Ursariam limitum
lucis est. Alia ad-
huc nominibus in-
quiritur, ut sunt Coa-
tius; Juberus seu
Viberus propter leo-
pontios, qui etiam
Viberi sive Juberi
vocantur, qui, ut
creditur, Ursaria
vallis incola fuerunt,
unde etiam mons iste
Ursarius nuncupa-
tur.

re, praeterea à tempore tristes casus, qui anno 1645. 26. Aprilis occidit
quos 75. ades in flammis abierunt. Ab an. 1658. Altorfii adest Spi-
ficium, in quo Crystallum Samiatum et politum.

* Kusnauum. De eo
vid. S. l. q. ubi de
Suntia!

Miliari germanis iunctis ab Altorfis ad ripam quatuor Urbium Sylva-
tiam sive Lucernensis lauis rupes est, in quam Wilhelmus Tell
à navi, in qua captivus ducebatur Kusnauum, ibidem in prope-
tuum eludendus, prostratus se recepit, qua ab ipso nomine Wilhel-
mi Tell planum | Wilfolm Tolon glatt: | vocatur: ibi in huius rei
memoriam Sacellum erectum est, quod adhuc extat.

2° Ursaria sive Ursella. | Ursarum: | Oppidum seu Vicius s. civitas
miliaribus ad Austorum ab Altorfis. In eo observari dicuntur re-
liquiae SS. Felices et Regulae Thebae Legionis Martyrum, quae
Figuero inter Religionis tumultus huc asportatae, tandem an. 1658.
11. Aprilis publicae venerationi expositae fuerunt. Quidam narrant
has reliquias, ubi Figueroem Zwinglianum adoptavit Evangelium,
à principali Templo, in quo jacebant, eontas decenti loco conditas
fuisse, quas deinde Catholici quidam clam subreptas huc detulerunt.

Ursaria Caput est Vallis, quae ab ipsa Valdis Ursaria vel Ursella
aut simpliciter Ursella nuncupatur: Ursorum = Ursorum = Urs-
orum = Urs, Ursorum = Urs: | Sita est inter montes S. Gothardi et Fur-
cam, superatogue ponte infernali statim occurrunt. Eius longitu-
do est circiter trium miliarium, latitudo unius duntaxat.

Ursariam seu Ursellam quidam ab Uris dictam solent, qui
antiquitatis hic copiosi erant: alii tamen verisimiliter illam
à Russa fluvio olim Ursa dicto, qui illam perflebat, nuncupa-
tam videntur. Casuum ditissima est, in eaque celebres
casei conficiuntur, qui ab ipsa Ursarii vocantur. Ceterum
quia loco eminenti posita est, aërem habet asperum solumque
rigidum, nec in ea vel unica offenditur arbor, praeter exiguam
abietum Sylvam, quae velut repagulum adversus ingentes à mon-
tibus ruentes nivis glebas sollicitè conservatur.

Illius incola postea sunt veterum Lepontiorum, qui olim
Rhaetia seu Grisonia partem fecerunt, unde et in rebus Ecclē-
siasticis ad hanc usque diem Curiensi Episcopo subiecti sunt. In
saecularibus vero velut membra Grisonum foederis et Disper-
tensis Monasterii homines habentur. Olim omnino liberi
erant; necnon cum Grisonibus et Lepontis frequentia gesserunt
bella, et an. 1332. pacis cum Constantiana Vallis | Fins =
walden: | incolis iuncto illorum 500. tenuerunt eorum. Deea
capto. Ipsis etiam an. 1352. bellum fuit cum Abbate Disper-
tensi. Tandem cum an. 1410. à Bilibionensibus et Tosa-
na sive Atisonensis Vallis populo sive premerentur, cum
Uricensibus perpetuum provinciale foedus pepigerunt, sic ut
iis eos tanquam Supremos Dominos suos agnoverunt, expressis
tamen reuerentis privilegiis, libertatibus et immunitatibus
suis, necnon Domini sui Abbatis Disperntensis iuribus,
quae eidem, praeter varios census et proventus, ibidem ipsi etiam
num adhuc competunt.

Descipitum per hanc Vallem
via patet per montes S. Gothardi et Furcam ad Ursariam versus orien-

tem per Adulam seu Crispaltium montem in Rhetiam Superiorem; versus Occidentem per Fuscam in Valeriam; versus Septentrionem iuxta Rusam in Uraniam; et versus Meridionem per montem S. Gothardi in Italiam. Brevis bina via inestate duntaxat dari possunt; in hyeme enim propter nivium abundantiam ibi transiri non potest.

Crater Ursariam praecipuum huius vallis oppidum memorari hic meretur viciu Hospitale dictus (Hitali) prope montem S. Gothardi situs, sic nuncupatus, quod per montem hunc itinerantes in eo suscepti ac agrotantes ~~possunt~~ ^{potius} fortiterent. Circa vicium hunc conueniunt antiqua propugnacula Romanorum opus. Qui Crispaltium videre vel amare cupiunt, hic illius abunde compotas fieri possunt.

3° Mons S. Gothardi seu Alpes Summae (S. Gothard = Brog, seu Simpliter S. Gothardi) 5 miliaribus ad Austrum ab Altorfio distans. Helvetiam et specialiter Bagunhem ab Italia separat. Omnium totius Europa montium altissimus habetur: pluribus constat montibus, quorum unus supra alterum eminet ita, ut depressior vallis sit superioris. Nec hic desunt incolae, namque ab ipsius radice in idos septem aut octo pagi numerantur ad ~~utrumque~~ utrumque latus positi: primus est Ursaria, semimiliaribus ab eo currit Hospitale. In horum montium apice, cuius ambitus ad midiam porrigitur. Patres Capuini habent Hospitium, in quo semper duo Patres morantur, et itinerantes, qui nunquam desunt, comiter excipiunt. Hic quatuor Episcopatum limites sunt, scilicet Curionsis, Constantiensis, Conensis, et Lausannensis.

In hoc monte et ad ipsius radices ortum sumunt varia flumina eaque celebra, et quorum aliqua totam Europam perfluunt, scilicet versus Meridionem Tiinus, Tosa seu Atis, et Magia seu Madia. Versus Occidentem Rhodanus. Versus Septentrionem Arcta et Rusa. Et versus Orientem Rheni maximi post Danubium Europa fluvii vni duo, quorum unus Rhenus anterior seu Superior dicitur in apice Crispalti montis e ripa scaturit, alterum vero, qui Rhenus posterior seu inferior nuncupatur, miliaribus ad austrum a prioris fontibus multo rivuli ex Avicula (Hogel Brog) seu montis S. Bernardini, qui monti S. Gothardi contiguus est, glacialibus aquis in unum confluentes efficiunt. Ambo deinde septem miliaribus germanicis a suis scaturiginibus iunguntur, et relictis suis cognominibus Simpliter Rhenus vocantur.

4° Vallis Lepontina vel Levontina (Livinor = Livantzov = Lavantinar = Lewinar Ital.) sub monte S. Gothardi versus Austrum in Diocesi Mediolanensi sita. Per eam e monte S. Gothardi via est in Italiam. Vallis haec olim pascerat Ducatus Mediolanensis: illam anno 1456. 14 Augusti Galeatinus Maria Dux Mediolanensis Bago Urivensi cepit. In ea

tres occurrunt pagi hii sunt Arioletum | Arioletum, Italiae Arioletum | non
procul ab ipso sunt fontes minerales Chalcantis seu Vitrioli et Sulphu-
re impraegnati; ad radicem montis S. Gothardi et ad initium Vallis
Pagus hic situs est. Vallis medium occupat Haedum | Pfaltz,
Italiae Haedum | extremum vero Irenium | Irenis | ceteri nota-
ri haud merentur. In vicinis montibus magna Crystallica copia

* Vallis haec videtur necnon plures vari variorumque colorum lapides occurrunt.*

§. II.

De Suintia sive Bago Suintiensi.

ope exiguum ali-
quod residuum
ampla olim Le-
pontiorum popu-
lorum regionis,
qua, quod vete-
res, Caesar, Ple-
nius, Ptolomaeus, glaronensi,
et Strabo memora-
vit; ab Alpibus
Cottis, quae Pede-
montium à Del-
phinatu separant,
Sordentum usque
permeabatur,
ujus Metropolis
erat Ozela, nunc

Domoducea
|: Domo d' Ozula
|: Comitatu Angleria
|: Contado d' Anglie
|: Ducatus Me-
diolanensis.

Bagus Suintiensi seu Suintia | (Canton Desforitz, Desforitz, Desforitz) |
inter tresdecim Bagos, qui corpus Helveticum constitunt ordine
quintus, et inter Bagos Sylvaticos secundus. Situs est in Argovia
inter Bagos seu Cantones Uriensem, Glaronensem, Tigurinum,
Tugiensem et Lucernensem ita, ut confinis sit ad orientem Bago
minis, Ptolomaeus, glaronensi, ad Septentrionem Tugien-
si, Tigurino et Castro Rha-
et Strabo memora-
vit; ab Alpibus
Cottis, quae Pede-
montium à Del-
phinatu separant,
Sordentum usque
permeabatur,
ujus Metropolis
erat Ozela, nunc

Ejus longitudo ab occidente ad orientem est sex circiter miliarium
et latitudo à septentrione ad meridiam quinque. Solum habet
Uriensi haud abimile, incolarumque mores Uriensium moribus
omnino conveniunt, et pecorum greges ipsorum praecipue sunt divi-
tia. Regimen eorum est quoque Democraticum, Religio au-
tem Catholica.
Bagus hic, quod jam alibi memoravimus, toti Helveticae natio-
ni germanicum suum nomen dedit; qua autem occasione id fac-
tum fuerit, non satis est apertum. Quidam ajunt id tunc even-
nisse, cum in ista regione tres foederati Bagoi primum pro liber-
tate sua adversus Austriacos dimicarent; ~~ubi voluerit~~ vel quod in
illa Helvetionum confederatio inserit initium. Verisimilius tamen
est, quod, cum Suintia, qua ad orientem Lucernensis seu quatuor
urbium Lacus sita est, ac pra caeteris duobus confederatis
Bago Uriensi et Subsylvanensi Septentrionem respicit, Aus-
triacorum irruptionibus magis fuerit obnoxia, hi, ut adver-
terunt Suintienses semper primos esse, qui contra ipsos pugna-
rent, illorum quoque foederatos eodem nomine appellarent,
quod deinde ad totam gentem Helveticam propagatum fuit.

Ceterum communis opinio est Bago hujus nomen à populis
derivari, qui olim à Suecia et Gothia procedentes Romani Im-
perii provincias invaserunt, et quorum aliqui in hac ora Ger-
maniam inter et Italiam resederunt. Imò fama est, Suecos Sui-
tienses velut posteros suos habere. In hoc Bago nulla urbes
occurrunt, sed oppida duntaxat et Vici. Notantur hic

1.º Suintia | Desforitz, Desforitz, Desforitz | Oppidum Bago, cui
nomen tribuit, Caput, positum loco ameno intra praaltos mon-
tes ad Muttam | Muttum | annum in Argovia, ad orientem Lacus
quatuor Urbium, 2. miliaribus Helveticis ad ducatum a Lu-
cerna, et 3. ad occidentem à Glarona. Publicis aedificiis cum
privatis tum publicis superbit. Ecclesia parochialis S. Martini
nominata et Praetorium videri merentur. Adhuc etiam

trina & P. Capucinorum Coenobia, et unum Monialium. Anno 1642, 15. Aprilis, qua Dominica Paschalis fuit, hic grave exortum est incendi- um, que 40. ades unam Ecclesia et Prætoris perierunt. In hoc oppido Conventus provinciales aguntur, et Regimen 60. personis cons- tans sedem habet. Cives egregie morati sunt, ac inter eos multi nobiles numerantur. Id quoque memoria dignum est, quod hic an. 1308. Eodem Helvetiis data fuerint initia, et hujus Reipublice fundamentum positum.

2. Kusnaum |; Ruisnach, Ruisnach et Ruisnach |; Castellum cum Pago ad Lacum Lucernensem situm milliari ad Euro. Aquilonem à Lucernâ, et duobus ad Canum à Surtia. Olim Comitibus Habsbur- gis postea Ducibus Austriacis paruit. Ad illud an. 1307. Deducatur Wilhelmus Tell, cum è navis prosiliens in lacu vicinam rupem se rece- pit. Non procul ab hoc Castro locus ostenditur, in quo idem Wilhel- mus Gesslerum Præfectum Uriensem sagittâ trajecit, anno 1352. Austriaci illud occupaverunt et incendunt.

Kusnaenses ex ipso cum Surtienses Austriacorum jure per om- nia liberi fuerunt; verum cum extraneos Mercatores, qui sal alias- que merces hæc vehabant, iniquè gravarent, querelâ hæc de se ab ipsis ad Surtienses delatâ, tum hi malo isti remedium elaturi Kusna- censis Satrapam proposuerunt. Postmodum Jure pristinum reu- perare libertatem, exceptâ jurisdictione criminali senatâ, quam Thesaurarius Surtiensis administrat.

3. Brunnum sive ad Butemum |; Brunnon vel Zim Brunnon |; Castellum ad Lacum Lucernensem, ubi Mulla |; Mulla |; fluvius in idem iniecit, et à quo vetus quædam Nobilis familia nomen gerit, 1600. passibus ad austrum à Surtiâ. Notatu dignum videtur, quod in eo tres Sclavici Urbes an. 1315. 7. Decembris ultimo foedus suum juramento confirmarint.

4. Eremitus de parva Matris, Eremitus Helvetiorum, Eremita- rum seu D. Virginis ad Eremitas Canobium |; Einsiedeln, Einsiedeln, vel Marion = Einsiedeln |; perbergans, quilibet, celebre et an- tiquissimum necnon principale Ordinis S. Benedicti Monasterium, in valle montibus obita ad Albam fluvium duobus justis milliari- bus germanicis versus Septentrionem à Surtiâ positum. Olim vasta necnon inunctis et arboribus densa solitudo erat, ad quam Meginarus sive Meinradus Comitum Zolkeranorum et Sulgenti- um Stemmate natus ex Angia Dirite, ubi Monachum induerat, solitudinis amore discedens secessit, ac postquam ibidem per 33. annos anachoreticam vitam in omni sanctitate duxisset, tandem an. 963. à duobus latronibus interemptus est. Statim ad ejus tumulum et B. V. Maria effigiem, quam ex Angia Dirite lacum hic asportaverat, miracula crebro patrata fueris, quo- rum famâ percrebescente, tum undique fideles ad hanc ere- mum devotionis causâ confluerent, tandemque an. 935. vel, ut alii volunt, 944. Elshardus Monachus, ex loco Monasterii- um fundavit ac B. V. Maria dicavit, quod opera Heouranvi Suevia Ducis consanguinei sui Imperator Otto Magnus multis prædiis ac privilegiis auxit. Ad illud non nisi prima nobilita- tis alumni admissi fuerunt usque ad an. 1526. quo Conradus de

6: non
habe
fact
i nota
scopia
Ditzel
ordine
ogora
Bage
ha
habet
by
Siri
on
natio
fac
con
liber
in
lamin
atque
atis
us
er
ad
at
at
lis
fm
per
Sui
tes
ui
mon
a lu
s cum
tium

Hohen Rechberg ultimus è nobili Staminate Abbas Digni Supremum obiit.

Monasterium istud longo tempore sub tutela Digni Zaringensi-
um, et Supremo Imperatorum Dominio fuit: verum quibus his catin-
tis Abbas et Monachi Comites Rapperswilenses in Advocatos suos et Defen-
sores elegerunt, quibus Comites Halpurgii deinde Archiduces Austriae suc-
cesserunt; nec tamen ipsi in Monasterium Domini alienij, jus ulum fuit,
quippe quod quantum ad temporalia solos Imperatores tanquam Dominos
suos agnovit, unde etiam Imperator Rudolphus I. Halpurgius Ul-
ricum de Vinide ipsiusque successores Abbates Dato Tiguri an. 1274. Diplo-
mate S. R. I. Principes creavit; Dominum obiit, quin Helvetii, post
devotos prope Sempachium an. 1386. 9. Julii Austriacos, toto Vinide-
lensi subacto tractu incolas illius adhibi præstandum fidelitatis juramen-
tum adegerunt. Denique post initium Saeculi XV. ab Imperatore Sigis-
mundo Luxemburgico in ipsum Monasterium jus advocatiae obtinuerunt:
obtulerunt Monachi et hac de re. an. 1430. quod nunquam Imperatorem
queras has deposuerunt, quo ipsi tanti ponderis iræ sunt, ut anno se-
quenti Ueberlinga patentibus litteris declaravit, jus advocatiae in
Monasterium Vinidense Helvetiis ab ipso collatum haud subsistere, ut
quod contrarium esset illius juribus ac immunitatibus. Helvetios ta-
men hoc advocatiae jure haud cessasse vel inde patet, quod an. 1526.
Conrado de Hohen Rechberg ultimo nobili prosapia Abbate è rivis subla-
to, multoque nobilibus Monachorum, qui à primo hujus Coenobii fun-
dationis tempore, illud incolerant, superstite: Is quippe catin-
tis Monachis omnibus Monasterii proventus in proprium commodum ver-
terat, conditis saecularibus Presbyteris, qui in eo divina peragerent
officia: Tum Helvetii juris Advocatiae titulo Monasterium oc-
cupaverunt, constituto Administratore, qui illius redditus curaret; quod
in Suisiis aliisque foederatis haud probaretur, hi è S. Gallo Ab-
batem postularunt et obtinuerunt. Is apertis seam aliquot probata
vita Religionis Monasterium institutum et regularem observantiam in
haec saecula vix restituit, qua adhuc ibidem vel maxime floret. ~~atque~~
~~Totius saeculi probata vita Religionis Monasterium institutum et regularem observantiam in~~
~~haec saecula vix restituit, qua adhuc ibidem vel maxime floret.~~

Ab eo tempore Monasterium istud sub Baji Suisiis tutela perman-
sit, ac longe lateque per Europam celebratur, et ad illud undique fi-
deles accurrunt B. V. Mariam Thaumaturgam veneraturi, cujus lignea
effigies in exigua capella ab ipso met Christo, quod ajunt, consecrata
necnon marmore vestita et intra porticum et amplum Coenobii Tem-
plum non procul ab ipso introitu collocata publica venerationi expo-
nitur.

Fuerunt saeculo patris Patres Societatis Jesu Bullam à Sum-
mo Pontifice obtinisse, qua Abbati præcipiebatur, ut illos in
administratione famosa peregrinationis hujus Monachis haud suf-
ficientibus operam collaturos admitteret. Advenerunt igitur se-
cristantes Jesuitae, Bullamque suam exhibent. comiter quidem
ab Abbate suscepti, nec tamen ad ullam functionem Ecclesiasticam
admissi; missa dein ab illo Romam verà rei hujus informatione,
ejusdem Summi Pontificis jussu abscedere debuerunt, relicta
solis Monachis peregrinationis hujus administratione.

Ceterum ex hoc Monasterio multi prodire viri cum scientiarum
virtute tum morum pietate celebres, qui ad Infulas Episcopales et
Abbatiales promovari meruerunt: si enim debet S. Wolfgangum

Ratisbona; Warmannum et Arnoldum Constantia; Bernarum
 Comensis, Udalicum et Hermannum Curientis Ecclesia Intuitus.
 Hermannum S. Galli Conobium; Henricum Hirsangia; Hartman-
 num et Bonifacium Trararia; S. Adelgottum et Thuringum Diser-
 tina; Reginaldum Muri; Ethiconem Ebersperga; Theodori-
 cum Augusta; S. Adelhelmum ac Trovinum Mons Angelorum;
 Notkerum Zwisalta; Waltharium et Sigefridum Petri Dominus
 Abbates.

Perreginantium ad hanc sacram Eremum conuulsis occasione pene
 pra foribus Monasterii et Ecclesia cauitatum fuit praesentium Op-
 pidium ab eis, quibus huc sedem suam figere commodum fuit.

In eo an. 1495. natus perhibetur Philippus Aureolus Theophras-
 tus Bombastus non Hofmannus dictus, celebris
 Medicus et Alchymista, qui lapidem Philosophorum inuenisse
 dicitur. Obiit Salisburgi an. 1541. aetatis suae 48.

5° Lachum | Lacum: | Oppidum in littore Lacus Tigurini posi-
 tum 4. miliaribus Germaniis ad aquilonem à Suintia. Caput
 territorii, quod Marchia sive Terminus Helveticorum vocatur: sive
 Marchi: | nuncupatur. In eo plerumque provincialia celebrantur
 Comitia. Multis gaudet immunitatibus. Naves Tiguro venientes
 hic appellari solent. An. 1712. Tigurini adversus quinque Pagos Catho-
 licos, belligerantes illud occupaverunt, et eodem anno restituerunt.

6° Gersovia sive Gersavia | Gersau, Gersaus, Gersau, Gersau: |
 oppidum ad ripam Lacus Lucernensis pontum, miliaribus quatuor ver-
 sus Occidentem à Suintia. Ab immemorabili tempore Speciem ex-
 habet libera neminiq; nisi soli Des Subjecta Reipublica, sub tu-
 tela tamen quatuor Sylvaticorum Pagorum, Lucernensis nempe,
 Uriensis, Suintiensis et Subsylvaniensis. In eo supersunt documenta
 de an. 1359. quibus aperitur fit, quatuor memoratos Pagos eodem
 anno cum Civibus Gersoviensibus tanquam sibi similibus foedus pe-
 pigisse eosque sibi socios iunxisse. Oppidum hoc proprium ha-
 bet Praetorem et Senatum, alia et Capta gaudet jurisdictione. Cau-
 sas criminales 27. Septem Judices, quibus triplex Senatus constat,
 definiunt. Summum Imperium penes totam Communita-
 tem residet, qua communiter singulis annis conventum celebrat.

Olim Oppidum istud Domini Austriae parit, ac ab eis Nobili-
 bus de Moos Civibus Lucernensibus oppignoratatum fuit et nun-
 quam redemptum. Tandem an. 1390. iidem Nobiles ipsismet Gerso-
 viensibus omnia haec in illorum Oppidum sibi competentia iura pro
 summa 690. librarum Helveticarum vendiderunt. Imperator
 Sigismundus an. 1423. Basilea omnia Gersoviensium iura confi-
 mavit. Solent etiam vicini quatuor Pagus Catholici hic age-
 re Comitia.

§. III.

De Sylvania seu Subsylvania, vel
 Pago Subsylvaniensi.

Sylvania seu Subsylvania, Civitas seu Pagus Sylvaniensis, vel Sub-
 Sylvaniensis | Cantoni Unterwaldi: | foederis antiquitate tertius ordine
 versus Status, et in Argovia positus. Limites ejus sunt ad Orientem La-
 cus Lucernensis, et Pagus Uriensis, à quo praecipuis montibus se-
 paratur; ad Meridiem Pagus Bernensis a quo Roonius: | Boen-

§. 1100

nisi: sigillum distinguit; ad occidentem Bagus Luconensis, à quo monte. Tractus seu Bilati seceditur; et ad septentrionem Demus quatuor Urbium locus, qui illum à Suetia secedit.

Verisimile est Bagum hunc nomen habere ab Alpibus et Silois, quibus velut montibus cingitur. Primum hanc locum ac Urconis et Sueti-ensis Bagus à Tauricis et Cimbris, postmodum autem à Romanis possessus fuisse dicitur. Sylvis et montibus repletus, victumque ei prae-cipue praebeat res pennisia. Ejus longitudo est 8. miliarium, lati- tudo 2. s. e.

Vari in illo locus occurrunt, inter quos praecipui sunt quatuor Sylvaticorum Urbium seu Luconensis; Alpracensis, qui rarus est prae-; Lungulensis; Lingon-Ort; prope Lungulam; Rudonensis prope Rudicum; et Sarnensis prope Sarnam. Praeter illas sunt in caelestis montibus adhuc alii minores, ut Melanensis; Molis-Ort; Treblensis; Zoubke-Ort; s. Fluviis, quibus irriga- tur sunt Alpha; Di-Ort; et Mala; Di-Molis; Totusque tractus Catholicae additur, praecipue Regimen de exortatione est.

In illis montibus sunt etiam vari fontes Majales; Maj-Brün- non; dicti, quod initio mensis Maji fluere incipiunt, et in autumno calciantur, cum enim ex liquefacta nive et pluvia nascantur, tum nascere est, ut ubi nix liquefit et pluvia cadere desinunt, et ipsi fluere cessant; unde propter aliqui miraculum huc praetant. Quibusdam in locis, ut Stantii et prope Sarnam in Valle Melensi; Molis-Ort; occurrunt venustum nigrum marmor venis albis imbu- tum, ferri fodina et celestis fons medicinalis sulphure vitriolo ac alumine impregnatus.

Totus Catholicae Religioni additur, Regimen ejus Demorati- um est. In duas, easque amplas, vales dividitur, quas series montium arboribus contractorum Carna Sylva; Ryon-wald; mun- icipatorum separat. Haec divisio, quam natura efficit, Regimini partitioni dedit ansam: nam etsi quantum ad externa negotia binae vales istae unicus Bagus sint, quoad interna tamen in duo Corpora seu Communitates dispartuntur, quarum quaelibet proprium Praetorem, Senatorem, Ministros seu, ut vocant, Officiales et separatim territorium habet, atque privatim conventus publicos agit.

Haec binae Communitates, iuxta situm, quem tenent, divisi et omni- oppositi solent in Supra-Sylvaniam seu Superiorem; Ob-Son-wald; et Sub-Sylvaniam seu Inferiorem; Nid-Son-wald sive Untro-wald; et quia haec altera amplior est et potentior, hinc etiam ab ea totus Bagus Sub-Sylvania nuncupari communiter solet.

Olim utraque unicum distantat Corpus et Communitas erat, pro- ut prodit vetus publicum Stantii; Stantz; praecipui Sub-ku-Infe- rioris Sylvaniae Oppidi sigillum, in quo haec leguntur: Sigillum Uni- versitatis hominum de Stannes Vallis Superioris et Inferioris; at ubi an 1152. inter ambarum harum Vallium incolas occasione injus- tam subsidii ab ipsis praestandi his et contentio orta est, eò res perducta fuit, ut sese ab invicem separarint, quae separatio ad hanc usque diem perdurat.

Antehac totus hic Tractus ad vetus Benedictinum Luconense Monasteri- um, quod jam ab aliquot saeculis in saulare Collegium Canoniorum mun- tatum est, pertinuit; circa an. 1390. vero Imperatoris Alberti I. Austri- aci factus est, cui ministros praefuit, quorum iniquas vexationes et crudelitates tolerare hanc amplius valentes, duobus motu seditione

arma capserunt et Bagis Surtiensis et Uriensi vicinis suis, quos eadem ca-
lanitas premibat, se junxerunt, nonnon celebri Morgartensi proelio inter-
fecerunt, tuncque nobiles, qui magnos at numero apud ipsos erant, solum
vertere coegerunt.

Subsilvani proprias Praefecturas seu Dynastias nullas habent; at cum
aliis undecim personis nomen Bagis (excluso nem-
pe Abbatis cellensi) participant Praefecturas Lugarnensem, Le-
carnensem, Mendrisianam, et Madianam. Cum Septem veteri-
bus et Abbatiscellensi Valli Rhenanam, Turgoriam, Comitatum
Saronaganensem et superiores Liberas Dynastias. Superioris Syl-
vania Communitas cum Uriensi et Surtiensi Bagis Dominatur
Praefecturis Biltitionensi, Valli Plencia, et Ditioni Riparia.

Ceterum Subsilvani moribus, vestibus et victu antiquitatem
exhibent. et, quod jam diximus, an. 1307. et 1338. unum Uriensi-
bus et Surtiensibus Helvetica Republica fundamenta jecerunt.

In Valle Inferiori notantur

1° Statio seu Stantium | Stanb, Stan, Stanb vel Staunob: |
amplum Oppidum olim totius Sylvania, modo autem et post utrius-
que Vallis Separationem Inferioris duntaxat Caput, duobus ferme
milliariis Germanicis ad Evonotum à Lucerna, et uno à qua-
tuor Urbium Sylvaticarum Lam positum. Idem nomen accipisse
quidam volunt à Romanis Christianis quibusdam, qui Imperatorum
Neronis, Tiberii, Caligula, p. tyrannidem declinantes tandem post
longum iter primum hic substitisse dicuntur, indeque locus Stan-
tium seu Statio, ipsi vero Stantes vocati fuerunt; quemadmodum et,
prout verisimile est, alia hujus Bagilora ab eisdem Romanis no-
men hauserunt, ut Saxula | Saxlon: | Bucca | Buiff seu Buepton: |
id est, Vallis fauces; Lungula | Lungron: | quo vallis angustiam
significare soluisse videntur. Varia in hoc Oppido aedificia sunt
civilia et Ecclesiastica, quae videri merentur, ac praesertim novum
Templum columnis et Statuis marmoris ornatum.

2° Intra Stantium Milliarium Gallico versus occidentem ostent
videtur à Stantio catant rudera Castri Rotzberg dicti ab Alberto
1. Imperatore Austriaco excitati, quo Subsilvanenses in officio
contineret. Idem ipsi an. 1308. exiderunt.

3° Intra Stantium versus Septentrionem et ad litus quatuor
Urbium lacus occurrit vicus una cum portu, qui Stantii portus
| Stanb = Stan: | vocatur, proprie forum est Stantiensis mercatus,
ac ibidem omnis generis vidualia et merces à vicinis locis adacta
venum exponuntur.

4° Milliarium ad Afrimum à Stantio locus est, qui vicus vastus | Od
wilro: | dicitur, prope quem anticum est Vallis Draconis nomen
patum, quod olim ibidem terribilis Draco fuerit, qui immense re-
gionem populabatur, et à nobili viro Winkelriedt nomine
interfectus est.

5° Beckenrieda | Beckenriedt: | vicus ad Lamum Lucernensem
in confinis Uriensis et Surtiensis Bagorum, milliari Germanico
ad orientem à Stantio situm. Hic est appulsus navium à Bagis
Uriensi et Surtiensi adventantium. In hoc vicu quatuor
Urbes seu Bagis Sylvatici Lucernensis, Uriensis, Surtiensis, et Sub-
Sylvanensis in gravibus negotiis speciales conventus agere solent.

6° Mons Angelorum | Engelberg | Celebre Benedictinorum Con-
vium in altissimo hujus regionis monte positum in confinijs Bago Urien-
sis, duobus miliaribus Helveticis versus Austrum à Stantis.

Illius Dominium circa limites Bernensis et Urensis Bago ad due circi-
tar miliaria porigitur, ubi in quibusdam montium antis argenti
vena occurrunt. Fundatum perhibetur an. 1120. à Conrado
Libero Barone de Sedenbeuren; quam fundationem Callistus Papa
III. et Henricus IV. Imperator confirmarunt, Monasteriumque
multis auerunt privilegijs, concessa eidem et Abbati in toto illius
tractu omni palerastia aqve ac saulari jurisdictione; idem
quoque Montem Angelorum diti voluerunt. Ipse Fundator
Crispianus Monachum induit, et an. 1126. à natis quodam con-
sanguineo suo, qui egrè tulit, quod tam amplum dominium
Monasterio donasset, trucidatus est.

Convium istud bis incendio perit, hinc an. 1202. et 1308.
Librum est et à nemine pendens sub tutela tamen Bagorum
Urensis, Surticensis et Sublivanianis. Ad hanc usque diem
vel maxime florat.

In Superiori Sylvania occurrit

1° Sarna | Sarnon | Oppidum Superioris Sylvania Caput. Situm
est ad ripam cuiusdam lacus et Alpha | Rar | fluvii, miliaribus Helve-
ticis ad Africum à Stantis. Olim in eo fuit Aex Saba Praefecti
ab Alberto I. Imperatore constituti. Illam an. 1308. incolae de-
moliti hnt. In omni circa lacum hunc regione videntur
conspiciuntur variorum Castellorum, quae tot fuerunt Nobilium,
quibus olim ipsa abundabat, domicilia.

Sarna adest celebre Santimonialium Ordinis S. Benedicti
Monasterium sub directione Abbatis Montis Angelorum, in
quo usque 100. Virgines numerantur. Initio contiguum
fuit eidem Montis Angelorum Convivio à quodam sacerdote
Bucensi fundatum et an. 1254. ab Eberhardo Constantiensi
Episcopo consecratum, at ubi an. 1449. penitus in flammis
abijt, Sarnam translatum et ibidem restauratum fuit. Buc-
ca. 207. 208. | Buisfl vel Bucatom | Oppidum est Superioris
Sylvania ad lacum Lucconensem lenis Gallicia à Stantis posi-
tum.

2° Saxula | Tarpolan, Tarpoln | Oppidum supra Carnam Syl-
vam | Ron = Waldn | duobus ferme miliaribus germanicis ad
austrum à Stantis, et uno ad euonotum à Sarna positum.

In eo natus est celebris Eremita S. Nicolaus de flue. hic
primam militiam secutus est; ex rã rediit Superum patria
sua Magistratum sapinus oblatum constantiter respexit; tandem
altioris vita desiderio succensus, relictis conjuge et liberis in vicinam
Melaniam valis | Molis | ffal | eremum secepit, ibique prope viginti
annos inuitatã austeritate sine corporali cibo potuque solo
Santissimo Eucharistia Sacramento singulis saltem mensibus se-
mel refectus vitam egit. Obijt an. 1487. die 21. Martii S. Be-
nedito Sava aetatis sua 70mo. Sarcophagus ejus corpus an. 1679.
Saxulam translatum in ejusdem oppidi amplo et venusto nemore
marmoris, statuis ornato templo ante summum altare in

tumulo marmoreo conditum fuit.

3º Melensis Valis |: Muls: Pfal:| Stantis ad Austrum sita est non
procul à Sarna, vel ob id memorabilis, quod ibidem Saule XIV. qui-
dam rusticus Annotinus nomine Landenbergii Subhylvania Praefecti
~~Wolfenbachii~~ vicarium Wolffenschies dictum, quod usorem suam
corrumpere voluerit, à Sylva vedicus adacta in caput levari torui-
darit, hincque haud leuam Heluetico foedari et ab Austriaca Domo
defectioni dedit occasionem. In hac valle non procul à
Sarna exstat Praes, in ^{quo} S. Nicolaus de Plue 20. prope ultimos vite
sua annos tradidit.

4º Alpenachium |: Filyonanf:| Pagus cum portu adriam laeus
quatuor Urbium et radices caelii et praerupti montis, ubi naues à
ventis tutae quiescunt, situs militari germanico ~~versus~~ versus Aquil-
lonem à Sarna. Hic exstant adhuc rudera veteris Castellii, cui
Habsburgium nomen fuit.

S. IV.

De Pago Lucernensi.

Pagus Lucernensis |: Ioo Canton Lucern:| Corporis Heluetici an-
tiquitate quartus, dignitatis autem ordine tertius, post Bernen-
sem et Tigurinum Pagorum Helvetiae maximus et Caput Catholi-
corum, in Argovia situs. Limites eius sunt ad orientem Pagi Sub-
hylvaniensis, Sutiensis et Uriensis; ad austrum, Ouidentem, et Sep-
tentriorem Pagi Bernensis et provinciae seu Praefecturae liberae.
Ejus longitudo à Septentrione ad Meridiem est 9. miliarium ger-
manicorum, latitudo ab Occidente ad orientem 5. et amplius.

Illius plaga australis montosa est et Alpium principium; in pla-
ga vero Septentrionali occurrunt campi, prata et Sylva, nulla
tamen vineta. Universum ~~est~~ formenti fertilis est adus, ut
vicinis Pagis de eo providere valeat. Admunt etiam fore ve-
natica praesertim in monte frato |: Fraumont:| et in Tractu Entli-
bucani |: Entlibuch:| ajunt in Caerchia Schwoffensi esse ferri fo-
dinas.

In hoc Pago seu Cantone Laus desinit, qui Lucernensis vel
quatuor Pagorum seu Urbium Sylvaticarum Laus nuncupatur,
eo quod ab ipso abluantur ipsique Pagi isti ad ipsius littus sunt collo-
cati, Lucernensis quidem versus Aquilonem, Uriensis ~~est~~ versus
Austrum, Sutiensis ad ~~occidentem~~ ortum, et Subhylvaniensis ad
occidentum. Laus ista ab Euroto ad Caerum porrigitur, et à
Rusa |: Rus:| flumine trahit originem, quod ab Uriensi Pago
profertur ~~et~~; forma crucis figuram habi-
bet, et circa medium latis angustus est. Piscium dives est, ejus-
que longitudo est 8. justorum miliarium, latitudo duorum
et amplius; variis in locis praeruptis et praeruptis rupibus stipatur,
qua rupicaprarum et capreolarum aliarumque hujus generis
ferarum sunt receptacula.

Pagus iste totus Catholicis sacris addictus est, ejusque Regimen
Aristocraticum, Summaque potestas residet penes 100. virorum Sena-
tum, qui in majorem seu superiorem, et minorem seu inferiorem
distribuitur. In varias Praefecturas seu Satrapias dividitur, qua-
rum aliqua interna, externa alia vocantur; interna sunt;

* Mons iste vulgo Mons
Pilati |: Pilatus Berg:|
dicitur. De eo vid. inf.

si non procul ab
Altorfio dat initium
~~est~~ illum-
que profertur Sarnam
Lucerna ex illa erum-
pit;

quarum Satorpa in Urbe Lucernensi morantur, extrema vero, in quibus Satorpa, quamvis perdurat illorum officium, personaliter demorari tenentur. ~~Ita~~ In his Satorpas constituntur partem Superior, partem Inferior Senatus.

Orator Lucernensem alii adhuc retant in hoc Bago cuiusdam Laus, nampe Sempachensis, vel Surajensis, et Haideggensis, cuius pars in Libras Praefecturas porrigitur, p. p. Praecipui qui illum perfluunt amnes sunt Rusa (: Ruyb:) qua in Bago Urnensi scaturiens atque versus aquilonem fluens Lacum efficit, qui Lucernensis huius quatuor Urbium dicitur, prout prius adnotavimus, atque intra Lucernam urbem ea illo prodit. Emma (: Emmat:) Major et Minor, Suva (: Suu Sen Duro:) p. Notari merentur hic

1. Lucerna sive Luceria (: Lucern:) totius Bagi Metropolis, pulchra admodum ampla et consimile adificata et à strenuis civibus multaque nobilibus familiis habitata, inter montes ad ripam lacus, qui ab ipsa Lucernensis seu quatuor Bagonum vel Urbium Sylvaticorum dicitur, ubi Rusa fluvius lacus ex eo prodit ita, duobus miliaribus Germanicis ad Aquilonem à Stantis. Glacem Rusa in binas partes inaequales dividit, quae tribus pontibus jungitur. Praeter hos tres pontes quatuor hic numeratur, quo Lacus brachium jungitur, et ope vias à Majori Urbe ad Culeriam S. Leodegarii pervenitur. Horum pontium duo majores et minorum alter sunt sublimi, tacti, necnon elegantibus picturis ornati, consuetaque civium ambulata. Amplam faciunt quamplures hostes intra muros illius contenti, qui proinde obunt, ne populosior sit. Situs ejus commodus est et pulcher; atque per illam via est in Italiam, et inde in Helvetiam. Urnenses, Surtianses et Subrilvanenses illius forum mercatus frequentare solent. In ea etiam resident Nuntius Apostolicus, Hispania et Sabaudia Legati.

Circa Urbis huius originem nihil certi potest definiti. Verisimilius est, quod Pharus seu turris in lacu juncto pontis, medium qui pons Sacelli dicitur, medium collocata, et à viis summitate nocturno tempore laterna lumine instructa porrigi solebat, quod navigantibus prolucebat, Lacusque ipsius opportunitas primos incolas huc attraxerit, ac Urbi dederit initium; ubi autem saeculo VII. Monasterium Benedictinum, nunc Canonorum S. Leodegarii Collegium à Vichardo et Roberto fratribus et Suevia Ducibus huius loci fundatum et exaltatum fuit, tunc Urbs tam quoad aedes quam incolas magna sumit incrementa.

Antiquitas Luceria nuncupata fuit, prout colligere est ex Diploma Lotharii Francorum Regis an. chr. 698, edito, quo dicti Monasterii fundatio confirmatur, ~~et~~ in quo Monasterium Luceria vocatur. Num autem nomen istud ~~id est~~ derivatum sit à Luca vel à Luceria antiqui Helvetiorum Turis Argatonigis, ut Julius Caesar meminuit, filia, sub quo, prout aliqui narrant, veteres Helvetii Urbes suas et vicos et oppida combusserunt sedes meliores in Occitania et Provincia questilli; ~~sed~~ aut an jam illa stante Urbs huc steterit, solida haud probari potest. Hodiernum vero illius nomen prout dubio à Lucerna Phari, de qua superius locuti sumus, procehit.

Lucerna quemadmodum reliqua Helvetiorum Urbes et Provincia post eorum à Galia reditum Romanis, tam Francorum Regi-

bus paruit, et Alemannia Ducatu adjecta fuit. Costradium S. Leodegarii Abbas à Pipino Francorum Rege obtinuit illius Dominium obtinuit, quod dein ab eodem Pipino unicum Monasterium ipsi Abbati Murbacensi in Alsacia ad piam consuetudinem traditum fuit, penes quem et Successores eius permansit usque ad an. 1298. quo Berchtoldus Abbas sub potentia necessitatis et indigentia Urbem hanc unam illius Tractu Imperatori Alberto I. Austriaco capitis receptis pro ea quatuor pagis in Alsacia et Summa 200. marcarum argenti.

Cum brevi post Vienses, Sulticienses et Subtylrami, quod à Praefectis Austriacis utriusque modum inlementer haberentur ac demum premeventur, austriacum jugum ad arma convolantes exutare coepissent, tunc Lucconenses, quos Austriaci cepent, die persequuti sunt, continuisque per lacum invasionibus omnem commercium ipsi intercluserunt, eorumque commercium sufflaminarunt, ac penè ad extremam redigere calamitatem, quin tamen Austriaci vel tantillum malo hinc obviarent, sed potius hybernis et exactionibus peremerunt. Lucconenses; unde hi sibi ipsis consultum proprio motu et auctoritate cum his tribus pagis pacem concluderunt, que an. 1321. vel 1322. vel, ut alii volunt, in perpetuum foedus conversa fuit. Ab eo tempore Libera Helvetia Urbis unicum hoc territorio permansit. 4. 1332.

Memorabilia hujus Urbis aedificia sunt 1. Collegiata S. Leodegarii Ecclesia, que olim, prout supra memoravimus, ubi dicitur incrementa ejusque celebritatem auget. Inchoatum Monasterium Benedictinum fuit sub finem Saeculi VII. à Sigardo Monacho Roberti Sueria Ducis fratris, hujus suntibus emittatum; quod postmodum ea aetate, qua variorum Cenobiorum Monachi regularis observantia potasi abjecto cunctis Canonici facti sunt, contra vestigia inhaerens in Collegium Canoniorum saecularium transmutatum est.

2. Ecclesia, quo Aula dicitur; hac anno 1633. incendio penitus consumpta est, ac postmodum magnifice restaurata fuit; mirabilis campanarum in ambobus ipsis campanilibus concordantia et harmonia, necnon magnam organorum psalmaticorum opus audiri merentur.

3. Patrum Minorum Ordinis S. Francisci Conventualium Cenobium an. 1223. excitatum: vix hujus sui Ordinis, qui an. 1200. ab Innocentio Papa III. confirmatus fuit, antiquius Monasterium reperire est; ajunt ipsum S. Franciscum in eo aliquandiu demoratum fuisse. Cum post initium Saeculi XV. quidam Sebastianus Hoffman exarcebat, ut fertur, ejusdem S. Francisci Ordinis Monachus Scaphusis, ubi incolas ad sectandam & Wringli dogmata induerat, huc, idem postaturus venisset, Stormia ei obstitit P. Nicolaus Monachus Juvis utriusque Doctor, namque hujus Cenobii alumnus, atque urbem ejusque cives in avita religione retinuit.

4. Collegium Societatis Jesu Patrum sub Gregorio Papa XIII. qui an. 1572. usque ad an. 1635. vobis Ecclesia profuit, à Nobili Bseiffersorum familia operam conferente Magistratu constructum: illius vero Ecclesia primum an. 1577. aedificata fuit, ab à Nuntio Apostolico Odoardo Cybo Nasa Principe et Archiepiscopo Seleuciensi in honorem S. Francisci Xaverii Urbis et provinciae patroni consecrata.

5. Sub eodem tempore perpulchrum Virginitum Congregationis S. Ursulae vulgo Ursulinarum Domitium aedificatum est.

6. Patrum Capucinorum Cenobium à Nobili viro Caspare Bseiffers austriacum fundatum. 7. Monasterium S. Annae an. 1613. pro Maria-

libris Ordinis S. Clarae inventum. 8° Herodochia duo, quorum unum ann. 1568. alterum 1584. excitata fuisse. 9° Historium seu Basilica civilis: in ea ostenditur effigies uniusdam gigantis, cuius ossa an. 1577. sub armosa quere non procul ab urbe inventa fuerunt, an quorum magnitudine conjectum est, illius proceritatem 19. pedum fuisse. 10° Monumentarium; in eo ostenduntur 12. tormenta bellica, quae Lucernenses Bernatibus proelio prope Vilmingam anno 1658. devictis eriperunt, et Comes Nobilis de Erlach, qui tunc Bernatum caecitui proerat. p. p.

Anno 1725. Nuntium Apostolicum inter et Magistratum Lucernensem gravis liberta est dispensatio occasione uniusdam Barochi, qui parochianis suis in festo Dedicationis Ecclesiae S. Martini, ne choros dicerent, inhibuerat, quod tamen Praefectus seu Satrapa eundem permiserat, quem posterea Barochus, iuribus impetivit: et ad Magistratum Lucernensem delata, is Barochum repetitis vicibus citatum nec comparentem proscriptionis poenam mulctavit adeo, ut intra 24. horarum spatium solum Lucernense vertere coactus fuerit. Hanc Magistratus agendi rationem, ut qua iurisdic-tio Ecclesiastica violari videretur, indignans Nuntius Apostolicus Bapsticus urbe relicta Altorfium se contulit. Ipse summus Pontifex gravem ad eundem Magistratum scripsit epistolam, qua ei comminabatur excommunicationem nisi amandatum Barochum revocaret suoque Beneficis restitueret; verum haec comminatio Magistratum minime tenuit, nec à sua sententia abduxit: tandem an. 1727. oblata summi Pontificis Declaratione pacem ab eo obtinuit.

Lucerna in privata uniusdam civis domo aperatur lapis, quem circa medium Saeculi XV. terribilis quidam Draco volitans egessit, unde et lapis Draconis dictus est; rotundam figuram ferre sine glo-bus, anhibat, marmore durior est, et novem uncias pendit: mira varios insanibiles morbos virtute possidet, ut pestem, sanguinis fluxum tam in viris quam foeminis, p. p. dicitur.

Anno 1761. 30. Julii hora tertia pomeridiana Lucerna fulmen sine ulla strepitu inivit in turrim, in qua 200. pubris nitenti centu-pondia aperabantur, illaque tanto fragore disrupta, ut inde urbs tota convulsa fuerit, omnesque domorum fenestrae diffractae: in hoc infortunis haec personae vitam amiserunt, aliae laesa fuerunt.

Nuntius Lucernenses turbulenti sunt ingenii, jamque lapis adversus Magistratum movere seditionem, ut an. 1571. 1683. et 1712. at tunc nihil stulerunt praeter vanam commotionem et sacrificii munus.

2° Monasterium S. Urbani | (Cystr. P. Urban.) Celebre, opu-lentum, et olim immediatum Imperii germanici Ordinis Cis-tertiensis (conobium in extrema septentrionali Lucernensis Praevi plaga in confiniis Bernensis Praevi ad Rottam | Rott.) flu-vium mittiar ad austrum à Zopkinga. Fundatum perhi-betur an. 1148. sub Eugenio Papa III. et Imperatore Frederi-co I. Barbarossa seu Anobardo, à tribus fratribus Lutolpho, Ulm-bero et Ulrico Baronibus de Langenstein, eo loco ubi nunc Rotta | Rott.) pagus cuius est, inde tamen ob agrorum penuriam an. 1194. in eum; quo nunc est, locum translatum.

Nomen trahit à vicinis S. Urbani Praevi et martyris Saccello vel Sta-tua cippo superposita. Invenientia sua debet Archiepiscopis Aus-triacis seu Comitibus Habsburgis, Kyburgensibus, Troburgensibus,

Nellenburgensibus, Nidaviensibus, pp. Imperator Henricus VI. an. 1196. Monasterium hoc in suam et Imperii immediatam tutelam suscepit. Anno 1258. à Solodorensibus Civitate donatum est. Eodem anno à Wernhero de Lutena, an. 1309. ab orthelpho de Uzingen, et an. 1374. ab Anglis sub illorum Duce Cufino expulsum fuit et incensum. an 1415. apud Bernenses, et an. 1516. apud Lucernenses, postmodum apud Suscessos, Zophingenses et Bernenses jus Civitatis obtinuit. an. 1513. incensum ejusdem Sublingionis in flammis abiit.

Ad illud pertinent in Turingia ditiones Harderem, Liebenfels et Schwarzkhofen. Intra regiam viam elegantes habet piscinas, quarum aliqua miliaris quadrantum ambitu suo aequant.

*4. Johann von Hasloch
Abbas
Bertrams Abbat. omnia*

Monasterium hoc à nullo pendet neminique subiectum est; sub tutela tamen Lucernensium et quoviam modo Bernensium legitur, apud hos enim vi veteris partii Civitatis jure gaudet, ac quiis neolectus Abbas tenetur partii hujus renovandi et demum confirmandi gratia Bernam se conferre, ubi eadem tanquam Concilii in magno Senatu locus et sedes datur; hac ceremonia ingenti pompa et apparatu peragitur.

*9. Solodorensum
quod prius in Berna
notissimum fuit
Cisterciensis Ordinis*

Abbas Malachias Glibtz, qui an. 1706. 9. Aug. Abbatialem dignitatem obtinuit, novam hujus Monasterii structuram molitus est, illudque venusta admodum Eclesia decoravit.

3^a Berona seu Bernense Monasterium | Münyker in Aargöw: | Celebre primum, ut quidam volunt, Benedictinorum* Monasterium, post autem Canoniorum Saecularium Collegium factum, quod à sua Eclesia hujus S. Michaelis Archangeli honoribus dicata S. Michaelis dicitur, in finibus pagi Lucernensis versus Bernense territorium ferme miliari Germanico ad Euro-Aquilonem à Sursea situm intra ejusdem locum nominis venustum et amplum necnon usque hanc abrimile Oppidum.

**Alii dicunt Canoniorum Regularium prius Coenobium.*

Fundatum perhibetur Saeculo X. à Berona Comite de Lutzburg, cuius filius ab Urso disceptus fuit, unde et ab ipsius nomine Berona seu Bernense Monasterium nuncupatum est. Ab ipsius Successore Ulrico Comite Lutzburgensi, imò ab Imperatore Henrico ad instantiam Imperatricis Agnetis, iteum ab Archiepiscopo Austria Leopoldo, à Nobilibus de Grönenberg, Hümenberg, Schiffroon, Hertenstein, Lüttschoffen, p. multis proventus auctum fuit. In eo 21. Canonici numerantur, et 14. Capellani.

In illius Eclesia erat tumulus ejusdem Canonici Joannis de Baldach Kilchberg Decani, qui anno 1348. aetatis sua 106. è vivis excepit. Vir iste, cum proceram aetatem attingisset dentes anisit canthicque induit, tum ad proretriorem adhuc aetatem pervenire nos deates acquisivit, capillique ejus nigri facti sunt.

Epistram sub sequens Epitaphium inscriptum legitur:

De Kihelberg canis edentatus Vacans,

Rursum dentavit, nigrescit, hic requiescit.

En hoc Collegio viri celebres probierunt, ac inter alios Hanovius, Gundelfingen, et Jodocus à Sydeman Lucernensis, qui an. 1482. Episcopus Valisid et Episcopatus Gratianopolitani Administrator fuit.

Oppidi Dominium extincta Comitum Lentyburgensium possessione ad Comitem Halysburgicam, quae postmodum Austriae dicitur, devolutum est, penes quam mansit usque ad an. 1415. tum enim Lucernenses illud Friderico Austriaco, quam Sigismundus Imperator proseripserat, eripuerunt una cum suo Tractu, atque Praefecturam seu Satrapiam fecerunt, quae S. Michaelis dicitur.

Magistratus Lucernensis iure Advocatis in Brunense Collegium gaudet Praepositumque ac Canonicos constituit. Praepositus tamen Oppidi ipsi Dominatur, atque coregens Praefectus Dynastia S. Michaelis, unde et etiam illius redditus participat.

Ceterum memoria proditum est, Oppidum istud una cum Collegio et septem pagis an. 1352. à federatis Helvetiis, quibus bellum erat cum Domo Austriaca, combustum fuisse.

4° Suria, Sursejum, Sursea, Suxsea, et Surlaunm | Duro | Urbs angusta duabus vel tribus distant platibus, constans, et elegantissimi fonte ornata, sita ad Suram | Duro | fluvium ubi à Lau, qui Sursensis aut Sempachensis vocatur, erumpit, miliarium Helveticum à

* Locus iste ad duo circiter miliaria protenditur, et semimilliarve latus est. ad ejus litus septentrionale Sursseja posita est, et australe Sempachium. In ipsius septentrionali termino Surs fluit.

Sempachis.

Urbs haec univrsis gaudet privilegiis; nullus ei praest Praefectus provincialis. Proprium Praetorem et Magistratum habet, quem 32. Senatores constituunt, et qui causas criminales aequè ac Civiles Superius definiunt iudicis. Attamen Praetor, Thesaurarius, et Archigramatus singulis duobus annis Magistratui Lucernensi fidelitatis iuramentum prestare tenentur. Extra urbem jurisdictione distant civilis, seu ut vocant, Passa frumentum, et cum causa agitur, quae 100. florenos excedit, ad Senatum Lucernensem provocare licet ei, qui causa cecidit.

Antiquitus ~~habita~~ Urbs haec sub dominio fuit Nobilis aijustam familiae, quae ab illa nomen gerebat; deinde ad Comites Halysburgicos postmodum Archiducibus Austriacos pertinuit. An. 1388. Helvetii in urbem, quod ipsi adversus Comitem Austriacum erat, castrum eidem impendens occupaverunt et demeruerunt. Tandem an. 1415. Urbs ipsa in Lucernensium potestatem venit. An. 1363. tota in flammis obit, pariter an. 1461. 1580. et 1650. grave incendii damnum perpeffa est. Hinc Urbs specialiter cedit in laudem, quod, cum an. 1653. Univeris Lucernensis Republica populus adversus Magistratum Lucernensem rebelloset, ipsa eidem fidelis manserit.

5° Sempachium, Sempacium | Dunigars | Urbs in Orientali ripa versus australem Lacus Sursensis seu Sempachensis posita, miliarium ad Evronotum à Sursea.

Antehac Urbs haec pariter nobili ejusdem lacum nominis familia, à qua ad Comites Halysburgicos postmodum Archiducibus Austriae pervenit, et ab his ad Urbem Lucernensem. Celebris est ob praefecturam, quae prope eam 9. Julii an. 1396. Leopoldum Archiducem Austriae inter et Helvetios intum fuit, in quo eidem Leopoldus devictus,

at interceptus fuit, simul cum ipso multi Nobiles perierunt, quorum nomina et insignia in Euleria, que in prolii campo, et ex loco, ubi istius Archiducis cadaver repositum fuit, excoerata est, et comitatus. Singulis annis 9. Julii ad hunc locum processionis et latitia instituntur in huius pugna memoriam, qua Helveticorum libertas saluta aperta et confirmata fuit.

Ceterum Sempachium ainiis fovitur privilegiis. Proprium Senatum habet, cui presidet Prator, qui Advocatus nominatur, a Magistratu Lucernensi constitutus, qui tamen civis Sempachensis esse debet. Appellationes ad Magistratum Lucernensem devoluntur. In hac Urbe residet Satrapa seu Praefectus provincialis, cui tamen in ipsam multa competit iurisdiclio, sed in Lauro duntaxat.

6° Willisavia (Willisau) Urbs vetus, exigua sed elegans sub excoeris montibus, quorum ii, qui orientem respiciunt, Bagum Lucernensem a Bernensi versus partem hanc distinguunt, ad Vigam (Wiger) rivum posita duobus fere milliariis Germanicis ad Opium a Surca. Olim Comitibus possit retentissima Stirpis paruit, inter quos Wankerus an. 1132. Monasterii Benedictini Lucernensis Advocatus fuit. ab his Urbs hac ad Comites Valenginenses* pervenit, et an. 1407. titulo emtionis ad Lucernenses, cui Satrapam praeficiunt. In Euleria, qua extra muros posita est, affertur Sanguis, qui an. 1292. a coelo decidit in mensam aliquot ludantium, postquam illorum unus inmani pro furore, quod in lusum perderet, peritus ipsum hunc iactis horrendis in Deum blasphemis verus coelum projecisset. Ajunt Sanguinem hunc nunquam deleri potuisse. An. 1704. 17. Novembris in hac Urbe excitatum fuit q. quo tota pater Arcem et 18. aedes in flammis abiit.

* à Valengino seu Valangino (Valengin) Vallangin (Comitatu), qui Neocomensi junctus est.

q. incendium,

7° Rotemburgum (Rotemburg) Urbs exigua cum Orne ad Rusan (Ruis) fluvium sita milliari Germanico versus Caum à Lucerna. Olim Sedes fuit ejusdem nominis Comitum, qui saeculo XIII. astate Griedrici II. Imperatoris desierunt ac Comitatum suum Domini Habspurgica postmodum Austriaca reliquerunt, que ibidem Praefectum seu Vicarium concessit habuit, is multum negotii Lucernensibus, qui post initium saeculi XIV. ab Austriaca Domo desecerant, suscepit, donec an. 1385. hi Urbs et Castro campatis Praefectum exturbarent, ejusque loco Pratorum seu Dynastum ex his ibidem constituerunt.

8° Ausvilla (Ausswil) venustum et amplum Oppidum Willisaviam inter et Lucernam positum 2. milliariis Germanicis ad Caum à Lucerna, Themis calabra. Minor seu Inferior Senatus Lucernensis hic Praetorem constituit.

9° Habspurgum (Habsburg) Vetus divitum Castellum ad ripam Lucernensis Lacus situm milliari Germanico versus Orientem à Lucerna. Solent aliqui illud Comites Habspurgicos Stirpis Altemburgica ex beneficio Lucernensis Monasterii possidisse. An. 1382. à Lucernensibus excisum fuit, ejusque videra duntaxat superavit.

10° Wolhusium (Wolhusen) Urbs exigua 2. milliariis Germanicis versus Occidentem à Lucerna. Anno 1385. cum ab Austriaco Praefecto inelenter admodum haberetur, Lucernensium tutela se commisit, sicque ab Austriaca Domo sefacit. Ab hac Urbe

1482. Episcopus
1582. Episcopus
1682. Episcopus
1782. Episcopus
1882. Episcopus
1982. Episcopus
2082. Episcopus
2182. Episcopus
2282. Episcopus
2382. Episcopus
2482. Episcopus
2582. Episcopus
2682. Episcopus
2782. Episcopus
2882. Episcopus
2982. Episcopus
3082. Episcopus
3182. Episcopus
3282. Episcopus
3382. Episcopus
3482. Episcopus
3582. Episcopus
3682. Episcopus
3782. Episcopus
3882. Episcopus
3982. Episcopus
4082. Episcopus
4182. Episcopus
4282. Episcopus
4382. Episcopus
4482. Episcopus
4582. Episcopus
4682. Episcopus
4782. Episcopus
4882. Episcopus
4982. Episcopus
5082. Episcopus

olim celebres quidam Barones nomen ducebant, quorum familia dudum jam defuit.

11.º Werbensterium [Wendenstein:] Monasterium C. B. Minorum S. Francisci Conventualium in eminenti orope positum hinc luncā gallicā ad orientem à Wolburio. Initio nomen sacellum fuit, in quo miraculosa B. V. Maria effigies aprofabatur, cuiusque ibidem multa miracula per intercessionem ejusdem B. V. Dei genitricis in dies patravantur, tandem an. 1610. Magistratus Luconensis loco sacelli huius, quod jam centum ob annis steterat, amplam et elegantem Ecclesiam excitavit, eoque Conventum pro dictis Minoribus S. Francisci religiosis, qui illam administrarent, iussit.

12.º Wagisa [Waggis:] Oppidum ad ripam Latus prope Habsburgum fere milliari versus orientem à Lucernā, in amoenis et variis fructuum, ut Castanearum, Persicorum, Ficum, Amygdalarum, pp. fertili solo positum; in eo praecipue viget Romanini et Caryophilorum commercium. Hic etiam Baga (Catholici) Sapium conventus agunt.

13.º Mons fractus, Mons Bilati [Frackmont, Bilatus Berg:] in confinis Subsylvania 2. milliariibus germanicis versus austrum à Lucernā situs. Montis fracti nomen habet inde, quod velut in frusta dissepis videtur. Habulosa, qua de eo narrantur, celebrem faciunt. Cum enim etiam Mons pilcatus, quod Sapium incidentes nebulae illius caecum pilei ~~instar~~ instar contigant, vocatus fuerit, ignarum vulgus ex voce Bilatus Bilatus efficit, atque ab ipso Bilatus Berg, id est, Mons Bilati dictus est, et quia in illius caumine inter arbores, cuiusvis laus sive potius stagnum occurrit, cuius diameter est circiter trium vel quatuor organum profunditas vero duorum cubitorum, inde fabula oceanis capta, cuius Bilati lacus [Bilati /w:] nomen inditur, vulgatumque Bilatum ea desperatione quod Christum morte damnasset se illum dedisse precipitem, et singulis annis in hoc monte Indivisus apparere, Demonesque ibidem Sapium visibiles se praebere; unde etiam omnibus, passim erat quidquid sive lignum sive lapis in stagnum hunc projiceretur, ibi terribilem excitare tempestatem, passim erat, qua tota regio devastaretur, adeo passim erat, et Saeculo XVI. severe prohibendum fuerit, ne quisquam sine expressa Magistratus Luconensis licentiā ad hoc stagnum accedere aut quidquam in illud projicere audeat. At jam ante dicti Saeculi XVI. finem corpus eorum iste depositus est, doctisque experientia, ea omnia, qua haecenus hoc de re tanquam verba fuerant vulgata, veram esse fabulam.

Ceterum illius summitas pulcherrimum praebet Spectatum; ea ea namque vicina regiones longè lateque deteguntur, et 14. Helvetia laus et flumini numerari possunt. Inde transit potest in alium ejusdem montis apicem Widdrofeld, West, Campus Anietis, dictum, ubi integra rupes conchyliis marinis in lapides induratis et conuersis operta offendentur; haud procul inde antro occurrit, quod Mons loyf, id est, Luna antro [Lun Loch] vocatur; aditus ejus angustus est, intus vero latissimus late protenditur et 100. cubitos profundum est. Ab ejus parte superiori continuis Rillat aqua, qua in albam maturationem Lacti non absimilem leuem et passam convertitur, et initio molis est, aeri vero capsa sicatur; vocatur Mons Miles, id est, Lac Luna [Lun Loch] ad curandos varios morbos adhiberi solet.

14.° Endlibucum | Endlibucel, Endlibuc | Oppidum milliari germanico ad austrum à Wolhusio distans, quod Tractum seu causa regionis inter praestes montes concludit, et ab australibus Bagi Lucernensis finibus, i. e. Engannum montem | Antzambrog | et Emman | Emmat seu Emman | fluvium versus Septentrionem Wolhusium usque porrecto nomen trahit. Regionem hanc seu Tractum an. 1405. Urs Lucernensis pignoris titulo à Romo Austriaca obtinuit. Nota est ab inimicis Casais, qui ibidem conficiuntur, ut et à proceribus robustis ibius incolis, qui etiam vitae et moribus sunt admodum agrestes. Hinc 1653. adversus Magistratum Lucernensem rebellavit, quae rebellio mox in vicinam Bernensem Vallem Emmaniam | Emman-Hal | indeque in Arguriam, et ditiones Tigurinam, Solodorensem et Basilicensem propagata fuit. Verum illa male ipsi cepit trutinque soluta est eorum: Sapienter enim à Federatorum Bagorum copiis Ducibus Westmiller Tigurina rum, Glaronensium, Abbatiscellensium et Sargadensium; Et laco Bernensium; Barone de Zu Eyer Lucernensium et ceterorum Catholicorum Bagorum casu et profligati tandem helenis hui veniam imploverunt, et obtinuerunt conjuracionis autoribus suspendio enecatis.

D.V.

De Bagis Tugiensis.

Bagus sive Civitas Tugiensis vel Bagus Tugenus | Zug | foederis ordine Senatus, dignitate vero Septimus, omnium Helvetia Bagorum minimus, utpote cujus longitudo ultra 4. latitudo autem ultra 2. milliaria non porrigatur. Confinis est ad occidentem Bagis Lucernensis, ad Septentrionem Tigurinis, ad orientem et Austrum Sueticis. Sedes fuisse dicitur Tuginorum, quorum Strabo meminit, quique jani ante Christi ortum unicum Cymbri in Gallias proferti à Mare fusi fuere.

Antiquitus Bagum hunc longi ampliore fuisse, quam nunc est, quidam inde colligunt, quod estate Julii Casaris Helvetia in quatuor divisat Bagos divisa fuerit, quorum quartus Tugenus dicitur est à Tuginis seu Tugenatibus, neon sub se Turguriam seu comprehendit; nisi forte hic librarianorum error incepsit, qui loco Tu- regis scripsit Tugenus; reperimus enim quartum Helvetia Bagum dicitur fuisse Turagum. Certa si Tugeni hujus Bagi latus consideratur, potius Tigurinis, qui quatuor Helvetia Bagorum estate Casaris primus fuit, adhiberi debere videtur, quam ut specialis Bagus fuisse dicitur. Vid. qua diximus sup. sect. i.

Solum habet latis foecundum, in quo vinata sunt, frumenti quo- que et frugum variarum praecipue autem castanearum divos est. Bi- farium dividitur, scilicet in Tuginam Urbanam, et externam Profec- turam, qua tres Communitates continet, Egeriam venire | Egeria | Barensem | Bar vel Basar | et Menzingam | Menzingam | hae unicum Tugio Bagum quatuordecim democratice gubernant. Quinque in eo numerantur Dynastia, scilicet Chama | Cham | Oppidum ad australem latus Tugiensis positum, quod olim Urbs fuit tripam ab hujus regionis incolis die possessa. S. Andreas seu Rissa | Rissa | Oppidum. Waxvella | Waxvella | Steinhussium | Steinhussium | una cum S. Wolfyango, Hünenberga | Hünenberga | Bagis seu Vicis.

quibus singulis duobus annis Satrapa praeficiuntur ab ipsis met haerum Dynas-
tiarum in eisdem ex civibus Tugiensibus selecti. Universus vero Pagus
simul cum octo veteribus Pagis Satrapos praeficit Thurgavia, Tractui Sa-
runtis seu Saranoganiensi, Valli Rhenana, et Libonis Praefecturis supra
Marchia lineam an. 1712. ductam. Cum undecim Pagis Dynastas
constituit in quatuor Praefecturis Italicis Luganensi, Locornensi, Men-
drisio, et Valle Madiana.

Regimen, ut diximus, penes Communitatem stat, atque Demovati-
um. Magistratus, cui praesidet Praetor constat ex 40. viris, quorum
13. Urbis Tugiensis cives sunt, et 9. ex qualibet provinciali communi-
tate, reliqua 27. numero.

Saulo V. Regis hac sub potestate Burgundorum fuit; ab his ad Fran-
cia Reges pervenit. Saulo autem X. Dux Burgundia Regum factus est,
et an. 1032. Imperio Germaniae parit, post Comitibus Leoburgensi-
bus, deinde Habsburgicis et Austria Duibus. Denique an. 1352. Hel-
vetios foederi accepit. Tugienses Catholicam sectantur Religio-
nem, nec ulla alia apud ipsos toleratur. Ceterum facie venusti sunt,
corpore robusti, eloquentes, affabiles, animo fortes, liberi intempera-
laboniosi, apidui, et artium periti, quorum varias fovent et exer-
cent. Notantur hic

1° Tugium |: Zing:| Urbis pagi caput ad radices montis, qui ab ipsa
Tugiensis dicitur, et ad laevam piscorum, qui et Tugiensis dicitur, cuius
longitudo ad duo miliaria germanica extenditur, latitudo ad semi-
miliaria dimittant, sita 4. leucis gallicis rivi lacuum à Lucerna, lo-
co ameno et jucundo sed propter lacum, qui vicem imminet periculoso,
minuere anno 1435. 4. martii Lacus intra claustra sua perumpens binas
ipfi proximae domorum series una cum hominibus et eorum bonis ac re-
pabentili absorbit.

Circa hujus urbis originem varie circumferuntur opiniones, veri-
similior ea videtur, qua eam Tugenis seu Tugiais antiquis
hujus pagi et vicinia in eisdem describant, eorumque Metropolim constitunt.
Credibile est hos Tugenos seu Tugios una cum ceteris Helvetiis sub Cesa-
ris aetate patriam suam Urbe incensa reliquisse, ac postea redire co-
acti illam reaedificasse, qua sub Romanis incrementa sumserit. Post-
modum sub speciali Nobilium dominio fuit, atque post alios Comitibus
de Leoburg parit: iis extinctis an. 1172. ad Comitibus de Kyburg perve-
nit, et ab his ad Ducem Habsburgicam qua postmodum Austriaca fac-
ta est, cui fideliter et totis viribus adhaesit, multaque ipfi gratia
sustinuit adversa. Donec an. 1352. mense Junio à foederatis Helve-
tiis obfessa, cum Leopoldus Archidux Austria, qui tunc in Campo
Regis |: Rönig:| Feld:| auspicio vocabatur, ei supplicias, quas per legatos
suos postulabat, ferre negligens, tandem in vigilia S. Joannis Bap-
tista pacis conditionibus foedere ipfi se junxit, postquam Barum,
Menzinga, et Egerium ultro jam se illis dedisset sedidissent: Neque
Urbis haec una cum toto suo Tractu facta est ordine foederis sentus Pagus
Helveticus. Ceterum concione edificata est, platea ejus lata sunt
murus et turris cingitur validis. Cum, quod supra jam meminimus,
Lacus, ad cuius ripam posita est, illius partem an. 1435. binas nempe domo-
rum series absorberet, paulo eminentiori loco nova caque per-
palestra excitata fuerunt, necnon Urbis nova vocata.

2°. Barium | Barium | amplum Oppidum mediâ leuâ gallicâ ad Septentrionem à Tugis distans. De illo, præterea, quæ jam supra memorauimus, nihil occurrit dicendum.

3°. Menzinga | Menzingon | Oppidum miliarî Germanicis versus orientem à Tugis positum.

4°. Egerium | Egeron, Argaror | Oppidum miliarî Helveticis versus Euronotum à Tugis ad lacus piscosi ripam, qui ab ipsius nomine Egericensis seu Egerensis lacus dicitur & Non procul ab ipso an 1315. Mor. & positum. quartensis pugna facta est, in qua Leopoldi Austriaci exercitus, delectus est ab Helveticis, ipsaque occubuit.

Horum trium Oppidorum Communitates, quod supra recensuimus, una cum vrbæ Tugis toti provincie imperant.

S. VI.

De Pago Glaronensi.

Pagus Glaronensis seu glareanus | Canton Glarib vel Glarub | foederis et dignitatis ordine tridecim foederatorum Helvetiae Rayonum octauus, confinis est ad orientem partim Rhatia, partim Comitatus Saravaganensi, ad Septentrionem Castris Rhaticis | Gaster | et Lacu Rivario | Wallerstadr = Dor | ad Occidentem Pago Surtien- si, et ad Meridiem partim Pago Uriensi partim Rhatia.

In tres regiones dividitur, suntque Inferior, ubi Uona inferior | Nindor = Uonon | Navalia | Nafolb | Mulisa | Mullis seu Mullib | Media, in qua occurrunt glarona et Suanetum | Schwanden | Oppida, p. et Superior seu Ultima, quæ duabus vallibus constat, majori nempe, quæ Lintæ vallis | Lintthal | nuncupatur, et in qua sunt Lintæ vallis | Lintthal | et Bethuanetum | Bethschwanden | ac Minori seu Sernefa fluvii valle, ubi Barocia Matta | Matt | et Elma | Elm |

Hujus regionis amplitudo ob montes præaltos, quibus penè oppletur, haud potè definit potest, longitudo vallis, quæ iuxta Lintam flumen ab Austro ad aquilonem protenditur, est circiter 4. miliarium Helveticorum. Asperis et præaltis montibus clauditur, nec nisi à Septentrione abiri potest, ubi nempe iuxta Lintam Castris Rhaticis imminet.

Præter Rivarium lacum, à cuius parte occidentali alluitur, alii adhuc in eâ numerantur; ut Cona vallis | Contfalor = Dor | Leuâ gallicâ à glarona distans, cuius ambitus horam aequat, Begliensis Superior | Dor Obor Begli = Dor | in caelso monte, et alii pariter in præaltis montibus positi. Gluvii occurrunt Lintæ | Dor Lint | quæ in australibus versus Rhatiam Superiorem hujus pagi finibus haturiens totam regionem ab Austro ad Septentrionem perfluit, tumque Pagum Surtiensem inter et Castra Rhatia demersa tandem Lacu Tigurino immergitur, è quo dein intra Tigurum emergens mutato nomine Limnagus | Limmat | vocatur, ubi navigia sustinet, ac demum propè Vindisnissam in Arolam | Daar | influit. Sernefa | Doruf | quæ in ejusdem nominis valle haturit, illamque perfluit, ac miliarî Helveticis supra Glaronam Lintæ jungitur; et Contra | Contfal | quæ Cona vallis lacus affluviis est, ac infra Glaronam in

hinc tam incidit. Aliquot etiam in hoc Pago salubres aquae et Thermae offeruntur. Solum ejus frigidum est, unde vinetis caret, ac frumenti penuriam patitur, at à contra Alpes et Valles herbis abundant, et ubique optima reperitur pasua: in his aliquot vaccarum milia numerare licet, quae circum Alpes pauperunt. Incolis frequens est certi cujusdam aromati Casei, qui lingua vulgari *Defalziggs-Käse* nuncupatur, commercium. Hujusmodi Casei per totam Europam distrahuntur, suavis saporis sunt et salubres. Adhuc etiam lapidum fipiliunae fodinae, qui in ceteras regiones devehuntur. Terra motus hic etiam sunt frequentes, illorum à mense Augusto an. 1702. usque ad Januariam an. 1703. ~~compositis~~ 37. numerati fuere.

Pago Glaronensis Comitatus Werdenbergensi, et una cum Suisiensi- bus Oppido Vesenis *(Worfen)* prope lacum Rivarum in Castri Rhetici Dominatur, necnon advocatiam habet in Abbatiam Sichenfensem in eisdem Castri Rhetici sitam. una cum aliis septem veteribus Pagis Comitatus Saravogariensis Dominium participat, Satrapias Ursnauensem et Castrorum Rheticonum possidet, et cum Tigurinis ac Lepontinibus Badenensem. Denique in Praefectura Italica etiam partem habet.

Romanorum aetate Regio haec pars fuit prima Rhaetica provin- cia. Medio aere ad quendam Comitem pervenit, quorum Ursus et Landolphus initio Pauli vt. vixerunt, qui illius regimen S. Tri- dolino tradiderunt; hic ibidem Eukariam edificavit, quam post- modum una cum tota regione Sautimonialium Monasterio à se prius excitate ad Sedkinga ad Alherum excitate donavit. Ab- batissa singulis annis Glaronam veniebat, ibique iudicium patris constituerebat Iudices, qui justitiam administrarent: verum sa- culo XII. Imperator Theodericus I. Anobardus Regioni huic Praefec- tum dedit, qui in causis criminalibus jus diceret, necnon omnia ^{inde} provenientia emolumenta sua faceret, relicta Abbatissa Sedkin- gensi censibus et redditibus aliis hic ab ipsa percipi solitis una cum civili, seu, ut vocant, bassa jurisdictione, super quibus ipsa oeco- nomiam constituit, qui etiam sub Praetoris nomine in causis civili- bus duataxat genti huic jus diceret. Postmodum ambae haec ju- risdictiones ad Bonum Austriacam pervenerunt, at postquam Lu- comenses et tres vicini Pagi an. 1351. foedere perpetuo se Tigurinis jun- xerunt, veriti, ne Austriaci, quibusnum ipsis badum erat, à Glaro- nensi Pago in suas invaderent regiones, eos pro venire decesserunt, illamque occupaverunt incolis ultro se ipsis indentibus, quos et foederis sui participes fecerunt exceto Praetore Austriaco, qui se Vesenium *(Worfen)* Castrorum Rheticonum oppidum recepit.

Suavis Glaronensis Pagi Incola partim Catholici, et partim Zelin- gliani sunt, tamen pacifice simul commorantur. Ipsorum re- gimen Democratium est, atque penes 18. Communitates, quas lingua patria *Fagorn* seu *Fagwan*, id est *Goorn* vocant, veridet, qua- rum unaquaque ex hoc gremio quatuor Senatores constituit, Glaro- na vero sex, Senaginta duobus viris proinde hujus Pagi Magistratus constat, cui praesidet Praetor *(Land-Amman)* et Praeconsul, qui communiter *Vicarius provincialis* *(Land-Badshalt)* vocatur. Ubi Praetor Catholicus est, Praeconsul Zwinglianus esse debet, ac vi-

cipium. Haec dispositio facta fuit an. 1560. quo Religionis causa magis in-
ter incolas motus oborti fuerant. Eorum numerus est circiter 3400. Pro-
testantes numero Catholicos superant. ~~Protestantes in hoc cantone~~
~~inter se non differunt~~

Universim Glarones sunt animo fortes, ingenii et liberi, videntur
insuperabiles tam ob regionis situm quam ipsorum animi forti-
tudinem, nisi ~~ex~~ religione divisi essent. Notatur hic

1° Glarona sive (Carona) | Glarib' sive Glarib' | amplum et re-
munitum Oppidum totius pagi Caput, cui et nomen tribuit, ad lin-
tam | Linta | fluvium sub exaltato praerupto monte, qui Glarnischi-
us | Glarnisch vel Glarnisch | dicitur, cujus apex semper glacie et nive
contigitur, ~~est~~ in solo amoeno situm, 3. miliaribus Helveticis
versus orientem à Suintia. Plateas habet latas, quas magna
et pulchra ornant aedificia. In eo binae sunt Ecclesiae, quarum
una cantonum Oppidi occupat, altera extra illud loco eminenti
posita est, et opulentum Nosocomium. Hic singulis annis
prima Dominica mensis Maji Universalis totius Regionis Con-
ventus agitur, in quo omnes Masuelini generis incolae etiam ii, qui
decimum sextum aetatis annum attigerunt, comparere tenentur.

Cives partim Catholicii partim Protestantes sunt. Ulricus Zwin-
glius, qui religionem ipsius nomine Zwinglianam dictam in-
xit, hic an. 1560. Paucus fuit.

2° Navolia | Näfölz | pulchrum Oppidum ad sinistram Linta,
qua hic ponte jungitur, ripam situm milliari communi Germani-
co versus Aquilonem à Glarona. In eo est C. C. Capucinorum Co-
nventum an. 1677. à Catholicis, id Zwinglianis agrè ferentibus, exci-
tatum, et an. 1679. benedictum coloro, ubi olim munitum Cas-
trum erat sedes olim Praefectorum Austriacorum, quod an. 1552.
excisum fuit. Incolae ad unum omnes Catholicii sunt.

Alias Oppidum istud in historia celebratur ob insignem vic-
toriam, quam an. 1388. 9. Aprilis ibidem Glaroneses de Austri-
acis reportarunt.

3° Suanetum | Deswandan seu Deswande | praestans Oppi-
dum et post Glaroneuse totius pagi maximum, situm eo loco
ferè, ubi Linta et Dornafa junguntur, milliari ad Austrum
à Glarona. Nomen traxisse videtur à Suanetis Alpium
incolis, quorum una cum Rhodanis illorum vicinis, nunc Vallis
Rhenana incolis, meminit Plinius lib. 3. c. 30. Cives Zwing-
liani sunt, hincque hujus pagi Protestantes suos conventus uni-
versales celebrant. Olim ei propugnaculum impendebat, quod
jam pridem excisum fuit.

S. VII.

De Pago Abbatiscellensi.

Pagus Abbatiscellensis | Der Canton Duggen Zoll sive Ab-
btz-Zoll | ordine et dignitate omnium Helvetiae Pago-
rum Decimustertius et Ultimus. Nomen habet ab Oppido
Abbatiscella dicto, quod totius pagi Caput est. Constat tri-
bus vel quatuor vallibus intra praeruptos montes collocatis.
Ejus longitudo à Meridie ad Septentrionem est 5. vel 6. Mil-

larium germanicum, latitudo 4. Limites habet ad Septentrionem
urbem et Abbatiam Sangalemensem, ad Occidentem et Meridiem Comi-
tatum Toggenburgensem, et ad Orientem valem Rhenanum. Sin-
tria: Dittor: et Unesa: Ronäff: fluvii illam perfleunt, qui
non procul à Teuffa: Fingom: junctur, ac prope Episcopalem
Bischoffs-Zellis Thaur: Hür: abstruntur.

Cum regio haec intra Alpes posita sit, incola praecipuum partem à
re primaria faciunt, limum aliam vult, ibidque in Urbe Sangalen-
si vendunt. Goemine cannabum in magna copia ferunt, quod op-
time abdit. Abbatiscellenses corpore magis sunt robusti et
laeves; in moribus simplices et rudes, aperi tamen et sinceri.

Antiquitus hujus regionis pars Abbatia S. galii subiecta fuit, ulte-
ra ad quosdam Nobiles pertinet, qui singulis annis ea re tributum
Imperatoribus pendebant, quod postmodum Imperator Adolphus
Napoliensis Abbati Sangalensi oppugnavit. Cum autem Nobiles,
quos Abbas simul tanquam Dynastas hisce Communitatibus praefice-
rat, populos illarum contra immunitates suas et consuetudines pe-
merant vexantque, tandem hi divi et iniqui hujus jugi pesti-
an. 1401. ad arma convolarunt, et una cum rebus Sangalensis ci-
vibus, quibuscum foedus pepigerant, per septem annos adversus Abba-
tem feliciter pugnavit, necnon simul et iterum profligatis illius
copiis, quinque Urbes occupavit, et ultra 60. Arces exciderunt. De-
nique an. 1403. sub auspiciis Imperatoris Ruperti Constantiae pax inter
illos conclusa fuit. tum Abbatiscellenses inter se commune quod-
dam regimen instituerunt ita, ut unicum per totam regionem
esset tribunal, unicum vexillum, et unica Communitas seu Respubli-
ca, quod idem Imperator confirmavit ratumque habuit. at cum
an. 1411. novae lites inter et Abbatem oborta fuissent, quò
ei, qui ipsis longe potentior erat, obistere valerent, cum Sca. Viciis
Bagis, Tigurinis scilicet, Lucernensibus, Svitiansibus, Subphylvanensibus, Tu-
giansibus et Glaronsibus foedus inierunt. Id agere admodum ferens Abbas
apud Papam et Imperatorem effecit, ut illa ipsos excommunicatione
percelleret, hic vero prohiberet; nec tamen haec fulmina tenuerunt
Abbatiscellenses, qui adversus Abbatem magis exacerbavit; tandem post
quatuor annorum spatium sub Helvetiorum Bagorum mediatione
res demum compositae fuerunt. Denique an. 1452. foedus inierunt
cum septem veteribus Bagis, ac an. 1513. ceteris quinque recentioribus
etiam juncti fuerunt, sicque triduum Bagorum per ipsos comple-
tus fuit numerus.

Catholica et Zwingliana religio hic eundem gradum sustinent,
Zwingliani tamen Catholicos numero superant. Regio haec ab
an. 1597. in duodecim Communitates dividitur, quas patria lingua
Roden vocant, quarum sex interna: (div. Junos Roden:) et sex
alia externa: (div. Junos Roden:) sunt; interna ad orientem posi-
ta sunt, externa ad occidentem. Illius regimine Democratia
cum est. Ante religionis mutationem unicus, quod supra
memoravimus, hic fuit Senatus, Praetor, Tribunal, Status
civilis seu politia, verbo unica Communitas. at ubi an. 1587.
graves dispersiones Catholicos inter et Zwinglianos, qui ipsis erant
permixti, oborta fuissent, intervenire Ceteri Bagis, ipsisque
mediantibus an. 1597. conventum inter partes fuit, ut, quò

in posterum tranquillitas et pax perpetua inter utriusque Religionis
 incolae stabiliretur, soli Zwingliani plagam occidentalem, et soli
 Catholici orientalem tenerent. Ab eo tempore loco unius bina parva
 Respublica hic instituta fuerunt, quarum cuilibet suis propriis Praetor
 Tribunal, politica seu Status civilis et veridicum est. Quotum ad cau-
 sas Ecclesiasticas seu Matrimoniales Protestantes aequae ac Catholici coram
 Episcopatus Constantiensis Consistorio hic Tribunali comparere tenentur.

Duodecim haec Communitates, quamvis, ut non dictum, quoad regimen
 divisae sint, communem tamen habent in Comitibus Helveticis Lega-
 tum et Suffragium, Senatibusque veterat magnum retinent, penes
 quem in omnes pagi incolas Suprema est potestas. Singulis annis ulti-
 ma Dominica Aprilis Abbatiscella Conventum agunt, in quo Supre-
 mus Praetor praesidet, cujus officium duorum annorum intervallo clau-
 ditur. Ibi ex qualibet Communitate 12. Senatores eliguntur, adeo-
 que universim 144. quibus magnum iste Senatus constat. Nulla
 ipsi sunt Praefectura seu Dynastia, nihilominus quinque homi-
 num milia in aërem educere possunt.

In hac regione voraginosum occurrit antrum, è quo, si quid
 in illud projicitur, terribilis ventus erumpit. In montibus, qui
 pagum hunc à valle Rhenara separant, exigui quidam piscosi
 lacus sunt. Incola ajunt in illis tanta magnitudinis pisces
 reperiri, ut non nisi magnis, quae portari nequeant, arculistis
 occidi queant. Horum lacuum aqua per subterraneos et inco-
 gnitos aqueductus disflunt. Notantur hic duntaxat

1. Abbatiscella |: Inggon Zol:| magnum et pulchrum Oppidum
 totius pagi Caput, à quo et ipse nomen habet. Situm est ad pedem
 caucali montis et ripam Sinteria |: Dittor:| fluminis 2. miliaribus
 Helveticis ad austrum à S. Galo, et 6. ad septentrionem à Curia Rha-
 tia. Initio diversorium duntaxat fuit à quodam Monasterio
 S. Galli Abbate circa Saeculum VIII. excitatum, cui postea propinqua-
 culum seu Castrum adjunxit, quod Cana dictum est; successu tem-
 poris locus iste adeo frequentari coepit, ut tandem in magnum exce-
 verit Oppidum, quod Abbatiscella |: Abbtz-Zoll Deinde Inggon Zol:|
 dictum est. Ibidem adhuc cernuntur, ^{ruinae} Arx et propugnaculi Cana
 remanenti, quod Abbatiscellenses in septem annorum bello, quod ini-
 tio Saeculi XV. adversus Abbatem Sangabensem gesserunt, demoliti
 sunt.

In hoc Oppido bina sunt Monasteria Capuicorum unum, qui an.
 1580. hic suscepti fuerunt, alterum Monachorum, quod anno 1586.
 eo loco excitatum fuit, ubi domus extiterat injurdam Zwingliani Me-
 dicinae Doctoris, qui cum atrocem crimen auidam Sacerdoti Catholico falso
 impetisset, morte damnatus fuit. an. 1560. mense Martio Op-
 pidum hoc incendio penè devastatum fuit; at caeteris Helveticis Pa-
 gis opem ferentibus, mox restauratum fuit. Cives omnes sunt
 Catholici.

2. Havisovia |: Hovisau, Hovisaw:| magnum Oppidum seu
 Pagus in septentrionalibus pagi finibus ad rivum, qui Boullbarf dicitur,
 coloratum duobus ferme miliaribus Helveticis ad Castrum ab
 Abbatiscella. Oppidum hoc vetustissimis pagi locis annu-

atrom
 em foni
 im. Sa
 unt, qu
 spicula
 astum a
 Sangab
 , quodq
 obstat
 esse,
 ut, ult
 tribum
 hofphus
 Nobis
 profa
 rivo pa
 i post
 bonis
 sas lla
 tis ill
 unt. De
 va inter
 ne qu
 onem
 publi-
 tum
 quo
 kinij
 tu
 llos
 iore
 runt
 a post
 ne
 ineral
 lionib
 mple-
 ient,
 hae ab
 lingua
 et sic
 tam p
 novati
 quod h
 Status
 a. 1587.
 ipsi con
 fignis
 it, quod

meratur, eique Ecclesia Barochialis jam ante Sigali in Helvetiam adventum, proinde ante Saeculum VII. statisse dicitur. Populosissimus et praestantissimus hujus pagi Protestantium locus est. In ejus vicinia occurrunt fons, cujus aqua sulphurea est et frigida.

S. VIII.

De pago Tigurino.

Pagus Tigurinus | (Canton Zürich seu Zürich) | inter pagos Helveticos foederis ordine quintus, dignitate vero primus, qui et in generalibus pagorum Helveticorum Comitibus Directorium gerit. Post Bernensem pagum ceterorum maximus est et potentissimus necnon populosissimus.

Circa ejusdem saeculi nominis lacum in solo foetidissimo latet situm habet. Limites ejus sunt ad Septentrionem pagus Scaphusianus et Turgavia; ad Orientem Comitatus Toggenburgensis, Ursanenae territorium et Marchia; ad Meridiem pagus Lucernensis et Tugienis, necnon Praefectura libera; ad Occidentem Comitatus Basensis et Betgavia.

Multis fluvii et lacibus, inter quos eminent Tigurinus, abundat, et plerumque praesertim secundum Rhenum proclara habet vineta. Quamplurima in eo numerantur Urbes, Castella, Oppida, et 150. circiter Baronia, p. Solum ejus frumentum aliasque fruges in satis magna quantitate profert. Montes, qui in eo satis frequentes sunt, foetidi sunt. Incola laboriosi sunt, ut inter alia pannum crispatum | Romp, Crèpon | intantâ copia conficiunt, ut ex omnibus provinciis providere valeant.

Pagistae ab Austro ad Aquilonem ad duodecim milliaria germanica, et ab Occidente ad Orientem ad sea porrigitur. In varias Praefecturas provinciales dividitur, quarum aliqua interna, externa aliae dicuntur; internarum Praefecti in urbe demorantur ac interdum duntaxat, et statutis temporibus ad eas se conferunt subditis jus diuindignati; ac ceterarum Praefecti in illis continuo demorari tenentur. Internae 19. numerantur, ceterae autem 10.

Praeter has Praefecturas Urbis Tigurina supremum dominium agnoscunt liberae Urbes Vitodurum | Winterthur | et Stemmum ad Rhenum | St. Gallen |. Insuper ipsa cum pagis Bernensi et Glaronensi Comitatum Basensem, Bremoratum, Mellingam Urbes, necnon Praefecturas seu Dynastias liberas infra Marchiam lineam an. 1712. in pace constitutam; ~~et cum~~ alia octo pagis Vallis Aemanae, et cum septem veteribus Comitatum Saravaganensem; et denique cum aliis undecim pagis Dynastias Italicas Luganensem, Locarnensem, Mendrisianam, et Madrianam possidet. Haec regionem Aristocraticam regit, ~~occidentem~~ Incola Quingariani sunt. Occurrunt

1.º Tigurum, Thuricum, Thurgum | Zürich seu Zürich | Urbs antiqua, ampla, venusta, opulenta, negotiatrix, et pater Helveticam Urbium ferè omnium consuetudinem bene munita.

Illam Limmagus | Limmat | fluvius à lacu, qui ab ea Tigurinus dicitur, comprehens in duas partes inaequales dividit. Sita est 26. m. 45. lat. 47. m. 6. Vetera documenta illam modo Durgum modo Thuricum nominant, saepius etiam à multis turribus

bus suis Turogum nuncupatur. Antiquam illam esse inde colligi-
 tur, quod jam aetate Julii Caesaris illius Insula ob praestita Cimbris auxi-
 lia in historia Romana celebrata fuerint. Attamen illius origo
 et fundator haecenus ignotifuerunt, communis opinio est, hic
 olim urbem Figurum dictam stetisse, à qua veteres Figurini
 nomen auerperunt, quam deinde 35. ante Christum omnis et a-
 te Julii Caesaris insinet incenderint, ubi unà cum ceteris Helvetiae
 populis relicta patria in Galliam profecti Provinciam usque et
 Ouitaniam penetrarunt, ibi amorum vi sedem suam fieri, et à
 Julio Caesare fusi patriam repetere compulsi fuere, tuncque urbem
 suam Romanis oppressis à quibus subacti fuerunt, operam ferantibus
 demum exitate dicuntur. Genit eam an. 498. à Suis et Bara-
 ris incensam fuisse et devastatam, postmodum vero à Codovaso
Francorum Rege, postquam an. 499. prope Tolbiaum [Zulzpf:]
Senicpat, nemora Sueviam, Turgaviam seu Thurogum et Figuri-
num [Zirufgaw:] occupasset, è cineribus ductam fuisse. Igitur q. tractum
 verisimile est Figurum ante Christi adventum, quemadmodum
 aliae Galliarum urbes liberam omnino nullique subiectam fuisse
 urbem, qua postmodum unà cum tractu suo à Julio Caesare et
 Cicerone Romanis subacta fuerit. Labascante dein Imperio
 Romano post Suevorum et Barbarorum seu Alamanorum facta est,
 tunc Francorum Regibus paruit, sub quorum dominio permansit, ac
 demum ipsi Imperialem dignitatem adeptis, Imperio adjecta est,
 quam Imperator Carolus Magnus, in qua aliquandiu demoratus
 est, praestantibus ornavit aedificiis. Sub Saxonibus et Suevis Im-
 peratoribus Praefatos habuit Suevia et Turgavia Principes, qui ab-
 soluto imperio eidem Dominati sunt usque ad an. 1218. quo, post
 quam Bartholomaeus V. Zaringia Dux fatis functus fuisset, procapia sua
 ultimus, Imperator Fridericus II. illam in Imperii immediatam
 tutelam assumpsit, variisque privilegiis donavit, qua postmodum
Rudolphus I. Imperator Habsburgicus non modo confirmavit sed et au-
 xit. Itaque libera et immediata urbs Imperii facta est, penes
 quod permansit usque ad an. 1351. quo quatuor Sylvaticis Urbi-
 bus, obtento inter illas primo dignitatis loco, foedere se junxit,
 siquae una cum toto suo tractu ab Imperio avulsa est.

Quantum ad Veterum Figurinarum Religionem attinet, illius Julius
Caesar lib. 7. de bello Gallico meminit, atque illos Deam Aventinam
 totius Helvetiae patronam coluisse, ad cuius Templum Aventici [Wi-
 flibbroy:] situm frequentes fiebant peregrinationes. Ubi autem
Reges Francorum Helvetiam subegerunt, tunc Religio Christiana
 cuius lumina circa finem Sauli III. sub Imperatoribus Zirolariano et
Maximiano jam jecerant Felix et Regula gen Thalaeorum Legionis, 4 eius soror
 qui ex Valeria, ubi eorum commilitones, quod Christiani essent,
 caedebantur, profugii Figurum se receperunt, ibique martyrii pal-
 mam adepti sunt, in hoss Usterensis ossata fata hac urbe magna
 sumit incrementa, civisque loco Dea Aventica. Sanctos istos
 elegerunt in patronos. ubi hi 88. Martyres tumulati fuerunt Sa-
 calium exitate fuit, cuius loco Rupertus Alamanica Dux an. 680.
 amplam Ecclesiam ad formam Templi Salomonici construi cepit, quo
 88. Felix et Regula nuncupata fuit, et eius Strukturam an. 769. Ca-
rolus Magnus complevit, an. 1187. Ecclesia Baronialis facta est.

Ab eo tempore Tigurini semper Catholici fuisse usque ad an. 1519. quo Ulricus Zwinglius hujus Ecclesie Barochus novam introduxit religionem ex placitis Lutheri plerumque adumbratam, cum hoc tamen discrimine, quod verbum in Eucharistia Christi presentiam, quam Lutherus admittit, ipse negaret. Nova haec Zwinglii dogmata amplaxi sunt Tigurini, quibus adhuc usque diem adherent.

Urbis hujus regimen, quod Aristocraticum est, binis constat Senatibus majori scilicet et minori, in priori 162. viri numerantur, in minori 50. universim 212. qui a Civibus et ipso Magistratu eliguntur; nullus admittitur, nisi trigessimum aetatis suae annum attigerit. Haec magnus 212. personarum Senatus Urbis et illius provinciae obsoleto dominatur imperio.

Tiguri adest Gymnasium per modum Universitatis institutum, cuiusque Professoribus instructum, e quo viri Scientiarum virtute et Linguarum orientalium peritia celebres usque prodierunt. Ut et magnifica Bibliotheca annis 1631. 1632. et 1640. in Ecclesia In vidis [Waf. Jacobus] dicta, in qua officium divinum jam dudum antiquatum fuerat, creata. Occurrit etiam Nosocomium, in quo singulis diebus 650. pauperes aluntur.

In hac Urbe olim et ante Zwinglianismum varia utriusque sectae extiterunt Monasteria, inter quae eminent Comitum Nobilium Virgimum Ordinis S. Benedicti, Monasterium Dominiarum [Gronov. Mon. pro:] nuncupatum, cujus Abbatisa S. R. I. Princeps fuit, a Ludovico Germanice Caroli Magni Nepote et Ludovici III Imperatoris filio tertio circa finem saeculi IX. fundatum, ne non tum ab ipso tum ab eius filio Carolo Crasso Imperatore multis praesidiis, privilegiis et iuribus, usque etiam, quae sibi in urbem hanc competebant, auctum, quae tamen suscepta temporis eadem crepta Tigurini sibi appropinquavit. Haec et alia, quae ibidem fuerunt Monasteria Zwinglianismus abolevit. Remanent ultimam Monasterium Dominiarum Abbatisam Catharinam de Zimmern illud de consensu sibi subditarum Monialium Senatus Tigurini tradidisse et capisse. Satis ipsa cum his Monialibus Zwingliana facta fuit.

Hujus Urbis incolae benigni sunt hospitales, et laboriosi, quaestuosam variarum mercium, quas ipsi conficiunt, exercent negotiationem.

20. Laus Tigurinus [Zürcher-See, Zürchersee] Nomen habet ab Urbe Tiguro, quam adit, et a quo Limnagus [der Limmat] fluvius, qui illum prope Usnauum sublimata nomine intravit, comprehens eandem in binas partes inaequales dividit. Ab hac Urbe ad decem miliaria Usnauum usque porrigitur; maxima ejus latitudo est unius duntaxat Leuca gallica. Utrumque illius latus servant colles vinearum, frumenti frugumque fertiles, ne non Oppida, Castella, Aedae voluptaria, et villa. Raperwidae ponte publico jungitur. Circa an. 936. illius dominium Otto I. Imperator Tigurinis cepit.

q Vicus

30. Wanga [Wangan] 92. circiter miliaribus Helveticis, verbis Euro-Aquilonem a Tiguro prope Kyburgum situs celebris a fonte, qui Wangwasser ibidem haurit ac velut naturae miraculum habetur, famis virus seu fons [Zingwobach, Zingwobach] non [dicitur, quod, cum fluit, famem annuntiet]. Ab an. 1686. animadvertum fuit, fructiferis annis illum, non obstantibus copiosis pluviiis, semper recatum fuisse, cum e contrario fluit, tum

aurora sancta coepit, et quo abundantius fluxit, eo magis fame, crevit. Huius mirabili causam alii investigent.

4° Capella [; Capell:] Olim celebre Ordinis Cisterciensis Monasterium in finibus australibus pagi Tigurini sub monte Albiso [; Albis:] situm, miliarium Germanicum versus septentrionem à Tigis, fundatum circa an. 1185. à Walthero ab Eschenbach Domino in Schnabelberg et Schwartzenberg. Hereditariam illius Adorationem gesserunt Nobiles de Hallerweyl, à quibus titulo mentionis an. 1498. ad Tigurinos pervenit.

Antiquitas eo, quo Monasterium hoc exstitit fuit, loco, Capella extitit, à qua et ipsum Capella dictum est. Circa medium saeculi XV. à Federatis Helvetiis ita exivum fuit, ut septem annorum spatium vastum jaceret, postmodum tamen eleganter restauratum est; at non multo post anno scilicet 1495. 15. Januarii incendio perire perit.

An. 1525. suam Henrici Bulingeri* huc ab Abbate acciti ipse et Monachi relicta avita religione et abjecto Monachatu Zwinglianismum amplexi fuere, Monasteriumque unicum suis praediis et juribus Urbi et Senatus Tigurino ceperunt, in quo Collegium institutum fuit, à quo per multi docti viri prodierunt, quod postea Gymnasium Tigurinum junctum est. Modò Oeconomus ibi residet, qui illius praeventus curat.

Ceterum Monasterium hoc celebratur à binis victoriis, quas quinque pagi Catholici an. 1531. 11. et 14. Octobris de Tigurinis, Bernensibus et aliis Protestantibus pagis reportarunt, ubi in primo proelio 900. in secundo autem 800. Protestantium Interditi fuerunt, Catholicorum vero 80. interierunt. In eo Ulricus Zwinglius Tigurinum novus Evangelista et Apostolus occubuit.

5° Grominga sive Grominga [; Gromingon vel Gromingon et Gromingon:] Urbs exigua cum arce, in qua Satrapa residet, sita miliarium Germanicum ad septentrionem à Rapersvilla. Olim caput erat Comitatus, in quo, praeter Rurum [; Rürki:] Praemonstratensium Conventum et Bubiconem [; Bubikon:] Equitum Melitensium Domicilium, usque triginta quatuor Castella et Nobilium Sedes numerabantur. Ipsius territorium ad duo miliaria Helvetica longitudinem, et ad unum longitudinem latitudinem protenditur.

Eidem haec praeside Dominati sunt Comites Rapersvillenses, Abbas Sangallensis, Barones de Ragensperg, Comites Habspurgii, et ultimus Nobilis Geisleri, qui Comitatum hunc Tigurinis an. 1408. vendiderunt.

An. 1440. et 1443. Federatis Helvetiis, quibus bellum erat cum Tigurinis tunc Dominis Austriae foedere junctis, urbem hanc et arcem occupaverunt, necnon Satrapam Tigurinum contra fidem datam ante Castra fores trucidaverunt. An. 1683. Urbs penè tota in flammis abiit. In hoc tractu undecim Praevia numerantur.

6° Rurum [; Rürki:] Olim Ordinis Praemonstratensis Monasterium circa galicam ad septentrionem à Rapersvilla situm, et an. 1208. à Lutholdo Barone de Ragensperg fundatum, ad ejus foundationem convenientibus Comitibus Toggenburgensibus, quorum ultimus Fredericus ibidem sepultus est. An. 1525. illius possessionem cepit Magistratus Tigurinus, eique Dynastam praefecit. An. Monachi Capellensium seculi exemplum abjecto Monachatu, et tradito Tigurinis Monasterio suo ad partes Zwinglii transierunt, vel an expulsi fuerint, id nobis clare est. An. 1706. Monasterium istud incendio perit.

7° Bubikon [; Bubikon:] Equitum S. Joannis Hierosolymitani sive Melitensium Domicilium ad Schwartzenberg [; Schwartzenberg:] flumen pontum miliarium Germanicum versus septentrionem à Rapersvilla, fundatum à Diethelmo Comite Toggenburgensi an. 1206. Illud

* Henricus Bulingerus natus praebatur Bremocardi 18. Julii an. 1504. Studio hunc fundamenta perit Emmerica Duatus Civitatis urbe. an. 1519. Coloniam venit ubi is, qui ibidem humaniora docebat, se adjunxit. An. 1520. librum edidit adversus Theologos Scholasticos; lectisque Lutheri scriptis ad illius partes accessit. An. 1522. domum rediit, et an. 1523. Capellam hujusdem Monasterii Abbate ^{accitus,} ^{eidem} et Monachis ipse auctor fuit, ut an. 1526. ad Protestantium partes accederent. An. 1527. Tigurinum venit, ibique Zwinglium audivit. An. 1528. unum Zwinglii interpretationi, quae Berna instituta est, interfuit. An. sequenti Bremocardi Pastor factus cum quadam Moniali Conventu Oatenbaccensis intra Tigurina moenia hinc nuptias celebravit. An. 1531. post proelium Capellense à Catholicis Bremocardi ejectus Tigurinum se recepit, ubi Zwinglii in eodem proelio interenti Beneficium obtinuit. An. 1545. adversus Lutherum, an. 1551. adversus Concilium Tridentinum, an. 1561. adversus Brentium

circa Christi secundum
naturam humanam ubi
quiritatem scripsit, p.
obit 17. Septemb. an.
1575. postquam Jacobo
Andreo, qui Apologi-
am pro Brentio scri-
psit, responderet.

adhuc possident memorati Equites, illorum tamen ibidem Oeconomus seu
Vicesgerans Civis Tigurinus esse debet.

8° Pfefficonium | Pfeffikon | elegans et amplum Oppidum ad ostium
ejusdem lacus nominis lacus, cuius longitudo ad levam et latitudo ad
mediam gallicam porrigitur, positum tribus circiter miliaribus germa-
nicis ad orientem à Tiguro, in Comitatu Kyburgensi.

Antiquitus Nobilibus Pfefficonis paruit, quibus extinctis ad Landenber-
gios pervenit, quorum Albertus Leopoldi Austriaci partes cum turcica
post pugnam Sempachianam Tigurini Oppidum istud cepit et inces-
derunt, demum ad Austriacos pertinuit, ac tandem unum cum Comi-
tatu Kyburgensi Tigurinorum factum est, primum an. 1415. Deinde
iterum an. 1452.

9° Gryffensea seu Griffensea | Gryffenberg, Griffenberg | Urbs
angusta cum arce ad litus ejusdem lacus nominis lacus 5000. passus
longi et 2000. lati ~~est~~ sita, midiasi Helvetiae ad orientem
à Tiguro. Antiquitus proprios habuit Dominos, quibus extinctis ad
Landenbergenses devoluta est, ab his ad Comites Toggenburgenses perva-
nit, quorum Rodericus an. 1402. illam unam cum vicinis lacus Tigu-
rinis vendidit. An. 1444. cum Guedanti Helvetiae contra Tigu-
rinos bellicose, urbem hanc, in qua Joannes de Landenberg cum 80. vi-
rorum praesidio erat, obsiderunt. Obsessi cum se urbem ulterius
tueri non posse cernerent, illam incendunt, ac in arce se receperunt,
relictis inter flammas uxoribus ac liberis; tunc ipsa ne eos unam
suis liberis incendio consumerentur, per urbis muros illorumque fora-
mina se dimiserunt, quas Helvetiae benignè ac misericorditer
susceperunt, immanèque illorum virorum facinus detestati, in eo-
rum mortem, praesertim Svitenses, et Subilvanenses, conjuravit,
tuncque tanto impetu arce obsidionem urserunt, ut tandem 27. Maji
obsessi numero 72. se ad Helvetiorum arbitrium dedere coacti fue-
runt, quorum 62. eadem die unam Landenbergio, qui primus
colorem praebere debuit, capite truncati sunt, reliquis decem non
ob provectam tunc juvenilem eorum aetatem pariterum fuit.

10° Kyburgum | Kyburg, Riburg, Ryburg et Rynburg | Urbs
cum Castro eminenti loco sita ad sinistram Tosa | Tosa seu Topp |
fluvii ripam milliari germanico vicinis Austrum a Vitoduro. Ce-
labram fecit Castrum in junctum Sedes veterum Kyburgensium Comi-
tum. Imperator Conradus II. illud an. 1024. post trium mensium ob-
sidionem obtinuit et caevit, deinde restauratum ulticus Abbas San-
gallensis an. 1079. deinde restavit, quod tamen Comes non restituit.
Eo tempore, quo Rudolphus Habyurgicus Imperii clavum tenuit,
ejusdem Imperii germanici Cimelia in illo asportata fieri, quae post-
modum Norimbergam delata sunt. Modò Sedes est Praefecti po-
vincialis à Magistratu Tigurino constituti.

Ceterum Comitatus hic à Glatta | Glatt | flumine ad Rhenum
usque porrigitur, necnon modò 44. Rivochiales Luterias complecti-
tur. Veteres illius Comites per aliquot saecula totius Helvetiae poten-
tissimi fuerunt, ut quorum Dominium, praeter majorem vicinam regionis
partem, aliaque praedia et ditiones in variis plagis ab ipsis possessus, usque
ad Bruna portas protenduntur fuit. Horum Comitum primus fuit Hart-
mannus, qui an. 950. ab Imperatore Ottone I. hujus Comitatus investi-
turam obtinuit. Istius praesidia ultimus etiam Hartmannus nomi-
ne an. 1264. vitam perit relicta unica filia Elisabetha. Rudol-

phus

phus

phus Halysurgicus, qui postea Imperator factus est, dicti Hasturanni Sororis filius exclusa Elisabetha illius filia Comitatum hunc sibi aperuit, ac postmodum filio suo Alberto tradidit; cuius posteri illum tenuerunt usque ad tempora Concilii Constantiensis; tunc enim Fredericus Austriacus, quod papa Joanni XXIII. Constantia ipsius ope profugo adylum praebisset, ab Imperatore Sigismundo proscriptus, parte hominum in Helvetia Dominionum exutus est, ac Tigurini Comitatum hunc occupaverunt. Verum ubi an. 1441. grave cum caeteris Helvetiae Bagis bellum ipse cepit, necnon in magnum discrimen adducti fuissent, ab Imperatore Frederico III. seu IV. Austriaco supplicio impetrato eidem et Domui sua Comitatum hunc restituerunt, quem tamen postea an. 1452. idem Imperator eis denuo vendidit, cui et adhuc Dominantur. *Donus Austriaca se ab eis adhuc nominat illum- que his titulis inserit.*

jj. Vitodurum (Wintrotfio, Wintrotfio:) Urbs Comitatus Kyburgensis ad Eulachiam (Eulach seu Eulach) fluvium in amoenâ et fertili planitie posita miliarum germanicorum septentrionem à Kyburgo.

Historici illam Novum Vitodurum nunciant ad distinctionem Veteris Lepocivis Vitoduri, quod Bagus est mediâ leuâ galicâ ab ea distans. Bagus iste verisimiliter Vitodurum illud est, quod Romanorum aetate stetit, cuius Scriptores Romani, et Antoninus in suo Itinerario meminere. *Vetus Urbs ista ab Alemannis sub fine saeculi III. et aetate Diocletiani et Maximiani Romanorum Imperatorum à Suevia impunitè excisa fuit, quam Constantius Chlorus, qui tunc in Galliis tanquam Caesar imperabat, per Praefectum suum provinciale Arelatum Bruculum restaurari curavit. Verum sub Imperatore Valentiniano III. à Suevis, vel, ut alii volunt, ab Hunnis iterum devastata fuit, nec ab eo tempore antiquum splendorem suum recuperare valuit, aut ultra Bagis vel, si maris, Oppidi conditionem efflorere.* Ubi extincta Imperatorum Carolingorum Stirpe Suevia Ducatus erectus est, in eam Turingia adjecta fuit, vetus hoc Vitodurum jam in Bagum seu Oppidum evenerat, memoria namque proditum est, prope illud an. 919. prolium initum fuisse Rudolphum I. Burgundiae Regem inter et Burhardum I. Suevia Ducem.

Suevia Ducum aetate Comites orti sunt, qui ab hoc Oppido, cui imperabant, Vitodurenses appellati fuerunt. Idemque in eundem nominis Castro infra Oppidum ad lavam Eulachia supra collam posita habuerunt. *Ex his Comitibus Hermannus fuit Abbas Einsidensis ibidemque obiit an. 1068. et Joannes an. 1168. Tiguri Equitis interfuit.*

Ad pedem huiusmodi nec procul à Castro Comitatus Ministri et Servi sibi construxerunt castra; haec haec tempore in Urbem evenerunt, quae Vitodurum novum vocata fuit, quam deinde Comites Kyburgenses Vitodurensium heredes circa finem saeculi XII. manibus inierunt, necnon Turingia Metropolim dixerunt. Rudolphus Halysurgicus Hasturanni ultimi Kyburgensis Comitis Sororius et heres an. 1269. illam novis manibus ampliavit. Postmodum ab Austriacis Principibus suscepta multis privilegiis et immunitatibus donata fuit, usque semper fidelis extitit, nec ab eorum Dominio divelli potest. Anno 1415. post Frederici Austriaci proscriptionem Sigismundus Imperator illam à Tigurinis captam in Imperii tutelam aperuit et an. 1417. Liberam et immediatam Imperii Urbem declaravit; at an. 1442. sponte ac libere denuo se Domui Austriacae subiecit, ac penes illam perman- sit usque ad an. 1457. quo ab Archiduce Sigismundo Tigurinis pro 10000. florinis oppignorata fuit et nunquam redempta; unda ab eis tem-

Narrant aliqui Hasturmannum hunc, dum adhuc viveret, Comitatum suum Rudolpho Sororio suo tradidisse, et capisse.

qua his titulis inserit.

¶ Cives

poro ipsi eidem ad hanc usque diem dominantur. Privilegiis tamen his et immunitatibus antea ab Austriacis Principibus obtentis, quibus pro-

primum habent statum politicum et regimen, quod Senatu majori 40. virorum constat, et minore, quem 12. viri constituunt, quibus Prætor præest, ad illos deferuntur causa criminales, æque ac Civiles hujusmodi, iudicio definitur. Sub hujus urbis dominis sunt quædam vicina arces et loca. Anno 1525. Cives exemplo Tigrinorum ad Extrinseca sava fecerunt accessum.

Anno 1566. 4. Januarii hora 7. vespertina sub horrida vento nivisque permixta tempestate æra unius Ecclesia parochialis campanilis momento totus igneus flammatusque necnon cum magno strepitu tintillans visus est. Spectantibus hoc circa hora quadrantem duravit, et cum quibusdam animosiores ignem extincturi in campanile ascendissent, non flammas, nec ignem invenerunt. Incola id ignem S. Halena vocant. Postmodum idem ignis modo in unius, modo in alterius Campanilis apice visus est, neminemque amplius terruit.

Vitodunenses Civiles sunt, commercium exercent, ac studia colunt, habentque Bibliothecam, qua non solum propter libros, quos continet, sed et propter varias raritates, quibus superbit, videri meretur. In hac urbe multi prodire viri eruditi, quos inter fuit celebris Historiographus, qui sub nomine Joannis Vitodunani notus est, ac Halensia historiam ab an. 1215. usque ad an. 1348. conscripsit. Non procul ab hac urbe occurrit salubre balneum, quod variis morbis medetur.

¶ recensetur.

Circa vetus Vitodunum varia Romanorum monumenta reperta sunt, nempe numismata Imperatorum Neronis, Domitiani, Constantii et Constantini effigies referentia. Constantia etiam in Cælestia S. Mauritii Ecclesia vetus Romana tabula aservatur, in qua hujus urbis restauratio, qua sub Imperatoribus et Cæsaribus Diocletiano, Maximiano, Constantio Cloro et Galerio durante Arvalio Broculo regionis hujus præfecto facta fuit, Denique anno 1709. cum ibidem terra effoderetur, varia hujusmodi Romana antiquitates inventa fuerunt sed satis rudes, scilicet cultus, duo Mercurii, et quedam animalia, ut Tauri, Equi, Bovis, &c.

¶ ripam
¶ fuit

120. Tosa | Föß: | Bagus Lemileuca gallica versus Africum à Vitoduno ad sinistram ejusdem nominis fluvii ¶ situs. In eo quondam antitit celebris Sanctimonialium Ordinis S. Dominici Conventum. Initis nominis quarundam religiosarum Sororum Domicilium. In quo loco positum, ubi nunc domus præfecti seu Sacerdotis est, ab Euphemia de Herten edificatum, cujus loco anno 1233. ammentate Henrico Episcopo Constantiensi, et Comitibus Kyburgensibus solum tributibus, novum ad Tosa pontem constructum fuit Monasterium. Hungaria Regina Agnes Alberti Imperatoris filia illud Patriarchi homicidarum bonis ditavit. In eo olim 50. usque 60. Moniales numerabantur. His anno 1525. ad sacrum traditis Tigrini Monasterium occuparunt, atque in eo Sacerdotum constituerunt.

* Stumpfius Bonchschad Episcopatus Spirensis urbe amissa, obmissis et regis pa-

130. Eligoria, Sacer Bagus, sive Augia sava | Ellg, Ellgou, Ellgow, Ellh, Ellf, Ellbous, et Ellghow, olim Tura seu Zili-gow: | Speciosum Oppidum unicum Arce Montana in Comitatu Kyburgensi, et in finibus pagi Tigrini et Turgavia situm miliarari ad orientem à Vitoduno. Stumpfius in suo Halensia (Chronica) nico illud antiquis temporibus Algovia: | Ellgow: | dictum, quod nomen ab Alemannis accepit, et quod vetus quædam documenta

urbis ajuundam in hac plaga posita sub Algoria nomine meminere. Eadem olim dominati sunt quidam Barones abyssooppidi Algoriensis nuncupati, a quorum stirpe fuit celebris Hofgenus Monachus Sangallensis, qui sub fine Sauli IX. et initio Sauli X. floruit, ac post mortem inter Beatos relatus est. Summum et suarum Imperium illius penes Comites Kyburgenses semper fuit, a quibus ad Helvetios Habsburgi cos seu Austriacos pervenit, ac denique una cum Comitate Kyburgensi Signinorum Oppidum hoc factum est. An. 1407. Suicienses, Glaro-

nenses, Abbatimellenses et Sangallenses adversus Habsburgenses urbem ibidem incenderunt, et an. 1444. foederati Helvetii cum Tiguriis Col-
lantes ibidem et Arcon ejus occupaverunt.

14.° Stenium seu Batra: Prin, communitas Prin am Rhein:
Urbs cum Arce ad Dexteram Rheni riparum, ubi hic fluvius i sum Clavi
arumpit, in partibus Sueviae posita 2. Milliaribus ad Orientem a Scaphusia.

Opportune ita ut sive ad huius defensionem tempore belli, sive ad
commercium. Pago ad alteram Rheni riparum in partibus Helvetiae ut-
lorata post impugnata quae Burgum: Bisch seu duo oppidum in unum para-

gitur. Jam dem ante Romanorum tempora an eam habetis certitate
urbem quidam ajunt, quam Helvetii in haec Gabiern versus emigra-
tionem una cum caeteris hujus urbibus combuserunt, sed brevis post a

Julio Caesare fusi patriam repetere. urbes que suas denique ruinas reparaverunt
et in cineribus excitatum ganodorum sive Ganodorum a
vocibus Celticis Gams seu Gand, qua riparum seu petram, et
Thurum qua turrim significans videtur, et ujus etiam blivius
meminit, vocasse. Sed, ut verum fateamur, hanc sine sufficienti
fundamento proferuntur, enimvero quidam Geographi Gams-
duum sive Ganodorum eo loco, ubi nunc Constantia est,
et alii, forte cum minori reversimilitudine, ubi Solodonum est,
collocant. Id certum videtur, eo loco, ubi nunc paragogium,
Ecclesia et donus Barochialis sunt, Romanos propugnaculum ce-
citasse, quos Alemanos in Helvetiam invenire volentes repro-
merent.

Inter urbem et Batum in Rheno est Insula: Worod: quam
Romani utrique Rheni riparum per portam hujus fluminis priorem jun-
xisse dicuntur. Ab hanc Insulam S. Othmarus Comitis S. Galli
Abbas, qui primum in illud Regulam S. Benedicti introduxit, iniqua
injuriam Episcoporum Synodi sententia deportatus fuit, ubi et an.
759. p. defunctus est.

Saulov. Urbs haec ab Alemanis penitus excisa fuit. Non multo post
tamen ad allivam Rheni partem et parvo inferius hinc inde donus abi-
ficata fecerunt, ac tandem ex ingentis Arce, quod Insulam occupabat,
dirupti et in aerem acti fragmentis urbis condita fuit, et Saulo IX.
infra Insulam (Worod) quos utriusque Rheni litoris in molae junge-
rentur, in fluvio fluvium istud confectus est. Urbs hanc
circa an. 966. Burchardus II Sueviae dux fossa et moenibus circuit,
quos adversus thumorum invasiones tutam praearet, non multo
et privilegiis donavit. a Quibus Sueviae ad Barones De Alta
Clinga: Hon fosan seu Alban Blingen: pervenit, qui Arcon una-
mitam non procul ab Urbe in eminenti laxo excitavit, quos ad huc
est an. 1359. Ulricus et Waltherus De Alta Clinga magnam
partem jurium horum, quos ipsis in Urben et Arcon completa-

rentibus an. 1500. natus
partibus. litteris
navigavit operam lan-
Davia, Turlaci, Col-
maria, Argentorati,
Hei, Salberga, et Fri-
burgi Buisgoja, ubi
an. 1520. expensis Ordi-
nis Teutonici Thaw-
gicus disciplinis imbu-
tus, Jannon a Imper-
gero seu Telamonio
Episcopatus Basileensis
Suffraganeo Præbiter
ordinatus fuit. Tum
in Helvetiam recedens
an. 1522. Tiguriis se
contulit, ubi adoptatis
Zwinglii dogmatibus
Deco Præi Bubiconen-
tis primum, deinde an.
1543. Stammkennii in
Turgavia Parochus et
illius Capituli Deca-
nus factus est, cum-
que cuncti et memoria
illius deficerent, Ti-
guriis an. 1562. reces-
sit, ibidemque mortuus
est an. 1565. Scripsit
inter alia Chronicon
Helvetiae.

q. petra seu
q. ipsius nomine in-
signita. Denuum

bant Archiducibus Austriae vendiderunt; cum autem tempore Concilii Constantiensis Fredericus Austriaeus proscriptus fuisset, Imperator Sigismundus an. 1415. Urbem hanc sibi aperuit, ac postmodum dicitur de Alta Clinga Baronibus restituit, qui an. 1443. eam una cum Aare et omnibus ad illam pertinentibus Baronibus de Cingeburg vendiderunt, à quibus Cives an. 1457. magna pecuniarum summa se ipsos redemerunt, ac non multo post cum Bagis Tigrinis et Scaphusiano foedus pepigerunt; denique an. 1554. prois Bagis tutela se penitus commiserunt, reservatis tamen sibi privilegiis suis et immunitatibus, quibus hodieum adhuc gaudent. Proprium habent Consulem et Magistratum, qui causas criminales aequè ac civiles definit; Bistorem, qui Tribunali praest, et illius Appartorem. Senatus Tigrinus, ex civibus tamen, constituit.

Olim Stenii extitit calabre Ordinis S. Benedicti Monasterium S. Georgii dictum eodem tempore, quo Burcardus II. Sueris seu Alemannia. Dux urbem hanc moenibus cinxit, ab ipso et conjugis sua Heberige Rudolphi Burgundia Regis filia Duedi: hoc fundavit: quod an. 1005. Henricus II. Imperator, ad instigationem Monachorum montis, à quibus arce Cornobium occupabat, altitudinem et asperitatem querentium, in hanc Urbem transtulit, quod vicinis edificatum S. Georgii et Cynibii dictum est. Substitit Cornobium hoc, cuius primus Abbas fuit S. Welfredus, usque ad an. 1524. tunc enim plerisque Monachis Ellinglianorum amplexis, illius possessionem Tigrini ceperunt, Abbas vero David de Winkelheim Ratolfi: Cellam fugit solum asportatis omnibus Monasterii documentis, et cum Abbatiâ suam repetere in hanc datam fuerit, omnia Monasterii sui trans Rhenum et in Imperio sita parva et proventus Ferdinandi. Romanorum Regi Caroli V. Imperatoris patri, et quae cis Rhenum et in partibus Helveticis erant, bona hujus provinciae Bagis testamento reliquit. Ferdinandus igitur non procul ab Oeninga Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini Coenobio nostrum condidit Monasterium, cui post mortem dicti Davidis alium praefecit Abbatem. Tandem an. 1581. Ultimum illius Abbatem extraditis Tigrinis Magistrati Monasterii suis monumentis, se ipsum illius tutela commisisse ajunt: ac verisimilius est, illum inde à Tigrinis extradatum fuisse, jusque solum Abbati Petri Dominus: (Habsburgi) prope Constantiam cepisse, hic enim etiam hujus S. Georgii prope Stenium Monasterii Abbatem se nominat. Nunc es loco, ubi Coenobium istud fuit, extat Laterana.

150. Lauffa: Lauiffen live Louiffen: | Castrum cum Oppido seu potius Vico ad sinistram Rheni ripam positum 2. miliaribus germanicis versus septentrionem ab Eglisovia, in loco eminenti, unde mirabiles Rheni catasacta conspiciuntur, ubi aqua à 90. cubito rum altitudine deorsum inter saxa tanto strepitu ruit, ut interrupta nocte saepius ad 4. miliaria strepitus iste audiat.

Ad alteram Rheni ripam in territorio Scaphusiano adest Telominum, ubi menses Scaphusiana plaustris vitæ navibus imponuntur.

Lauffa: tractus usque huc tractu olim propriis habit. Dominis Lauffensibus: (Von Lauffen) dicto, ab eis ad Nobiles de Trulach Civis Scaphusianos pervenit, quibus an. 1443. ab Alberto Austriaeo

jura belli excepta fuit, et eidem Nobili De Hagenbuch tradita; verum
Bulackenses, comitantibus civibus Scaphusianis nocte ad motis hostis muros
superantes hunc Hagenbuchium ejusque filium interfecerunt, hincque
Castrum hunc et vicum p. recuperaverunt, penes quos mansit usque ad an.
1543. quo ~~Figurinis~~ pro 7200. florenorum Summa Tigurinis venditum
fuit.

16° Eglisovia et Eglivosa: Eglisau, Eglisow: Urbs mediocri
ann. Arce et Territorio, ad Rhenum sita 6. f. f. lacus Gallis ad
Septentrionem à Tiguro et 4. ad Meridiem à Scaphusia. Urbs
haec proprie in Suevia posita est, non vero in Helvetia et tractu Tigu-
rino; utramque ponte elegans Rheno superstructus jungit. Com-
modè sita videtur, ut quae transitum à Suevia in Lacum Tigurinum
probeat, et hinc in Sarram, unde via, quae per angustos montes et
Saxa ducit ea utraque parte. Identidem munimenta impendent.

Urbs haec una cum his territoriis primùm ad Comites Turgenses per-
tinet, quibus Tigurini an. 1425. illam exierunt, ac an. 1460. Vigilio
et Bernardo Gradneris Slavogracii seu Hunndriae Baronibus: ~~Görz~~
~~Görz~~ Görz-fürst von Windischgrätz: à Sigismundo Archiduce Austriae
et Styriae pulsi vendiderunt, reservato tamen sibi retractus seu rehu-
tionis jure, quod et an. 1490. post horum Baronum obitum factum est.
Ab eo tempore per Praefectum provinciae regitur, qui in Arce se-
moratur. Attamen Urbs haec proprium habet Magistratum ne non
altà et bassa, ut vocant, jurisdictione fruitur. Terra motibus est ob-
noxia, an. 1705. 24. Septemb. hora 10. matutina tantus in ea fuit, et
cum tanto strepitu et ruina, ut omnia subversum ire viderentur.

17° Bulachium: Bulach vel Bülach: Urbs tenuis ad Glattam: Glatt:
fluvium posita, 4. leuis Gallis ad Aquilonem à Tigurinis. Anti-
quitas Baronibus Turgensibus: Non Turgon: paruit, quorum Joan-
nes illam Markioni Altomontano: Non Forstberg: vendidit, obto-
antem Martho Altomontano seu Hochbergensi Domini Austriae pro
partis tradidit, ac tandem Fridericus Austriae an. 1409. Tigurinis ces-
sit, qui in ea Praefectum seu Dynastam constituerunt. Urbs haec
causis gaudet immunitatibus et privilegiis, atque proprio municipa-
li jure utitur, Praetorem et Magistratum ex civibus adlectos habet.

18° Regenspergum Vetus et Novum: Alt- und Neu- Regens-
perg: Vetus Regenspergum elegans et munitum olim fuit Castrom
ad sinistram Glattae ripam prope. Castrom lacum: Catzen-Dorf: Si-
tum 2. leuis Gallis ad Septentrionem à Tiguro; cujus modò nihil su-
per est praeter turrim et duntaxat muros. Domus natalis fuit antehac
potentium Baronum De Regensperg, qui totam penè circum Tigurorum
regionem multaque alia praedia et Castra possederunt, quorum Ul-
ricus durante magno Sauli XIII. Interregno cum Tigurinis frivole
vexasset, hi Rudolpho Habsburgico optulante an. 1268. duntaxat illius
Castri ipsam omni sua ditione cauerunt, ne non cogerent, ut aucto
vitalitio Tiguri velut privatus civis regeret, ubi et motus est.

Postmodum Castrom hoc ad Landenbergios pervenit, quorum Ulricus
an. 1380. Bellum Sempachense ortum esset, illud contra
datam Tigurinis, qui omnia necessaria eidem praeviderant, Austri-
acis tradidit. à Landenbergis ad Schwenobios Cives Tigurinos
revolutum est. an. 1443. à Federatis Helvetis occupatum fuit et
combustum. Tandem an. 1470. euntionis titulo Tigurinorum fac-
tum est.

Novum Regenspergum seu Regensbergum: Neu- Regensperg:
Urbs tenuis sed pulchra cum Castro in apice montis sita, qui pars

* Leigirius Mons: la est rami montis Jurassi seu Leigiri* |: Laysia, Layson, sive Laysach Berg |
 goin: | in illius vultu
 Surculo versus Orien- 2. miliaribus Germanicis ad septentrionem à Tiguro, et uno ad orientem
 tem Regenspergum à Badena seu Themi Superioribus |: Baden: | Ubs haec antiquitas
 jacet, et versus Occi- etiam ad Barones de Regensperg pertinet, ab his ad Archiducem Austriae
 dentem ad ejus pedem devoluta est, quam usque ad an. 1409. possederunt, tunc enim Fredericus
 Badena. In hujus Archidux eam unam huc satis anse destruxit et urbe Bulachio pro
 montis summitate summa 7000. florenorum Tigurinis oppignoravit, nec redemit; hi igitur
 misabiles occurrunt an. 1422. eam Praefecturam provinciam fecerunt, in qua varia Op-
 capilli variarum fi- pida et viciniam numerantur, et quae ad semi à Badena miliaria porrigitur.
 gnum, ut tanillo-
 rum, Linacium, Stal-
 larum, conchyliarum, pata fuit et combusta. An. 1540. postquam incendio penè tota perisset,
 piscium, ovorum pis- restituta fuit, et an. 1687. novis moenibus circum et aliqua tunc muni-
 cium et aliorum sep- ta fuit. In Arce Dynasta residet, ubi puteus est laxo incisus, cujus
 tiliam marinorum, profunditas est 36. cubitorum.
 quae omnia universa
 lis Diluvii reliquia
 in lapides indurata
 videntur esse. Con-
 jectura tamen est, in
 hoc monte Themi
 Badenses habitare.

19.° Narum |: Gao, Gaar, et Gafz |: Santimonialium Ordinis S. Be-
 nedicti Monasterium ad Limmagum |: Limmag: | flumen positum mil-
 liari ad occidentem à Tiguro. fundatum an. 1130. à Lutholdo Libero Barone
 De Regensperg, et Judonta conjuge ipsius et eorum filio Leopoldo. Habi-
 tum adhuc floret sub directione Principis et Abbatis Linthensis. Santi-
 moniales hic inter alias, quibus praedita sunt, artes multum à musica
 celebrantur. Nec Religio obest, quin Tigurini filios suos eisdem tra-
 dant educandas ac in moribus et artibus seminibus convenientibus instau-
 endas. Quidam Monasterium istud in Comitatu Badensi collo-
 cant; in quod Tigurini sollicitam nec Santimonialibus ingrati-
 gerunt advocatiam.

SIX.

De Pago Scaphusiano.

Pagus Scaphusianus |: Canton de Saffoyson: | Pagorum Helve-
 ticorum duodecimus. Situs est trans Rhenum in terris Imperii.
 Amplius haud est, sed tamen ad Helvetiae securitatem multum confere-
 videtur, atque adversus Germaniam velut propugnaculi locus est. Limi-
 tes habet ad septentrionem et occidentem Sueram, ad orientem Stemi-
 um et lacum Bodanicum, ad austrum Pagum Tigurinum et Turga-
 viam, à quibus Rheno se jungitur. Longitudo ejus ab oriente ad occi-
 dentem est quinque circiter miliarium Germanicorum, Latitudo ab
 austro ad aquilonem duorum duntaxat. Solum ejus optimum
 est, fumentum, aliasque fruges, et vinum elegans profert, pas-
 cuis etiam abundat, et Rhenus, qui illum perfleuit, in eo commer-
 cium florere facit.

Anno 1330. Pagum hunc Ludovicus Bavariae Imperator Otto-
 ni Austria Duci oppignoravit, sed, quod mox dicamus, sub initium
 saeculi XV. Austriacum cepit Dominium. Est Bellum Burgundi-
 cum, quod an. 1477. sortito et interempto ab Helvetiis Carolo Burgun-
 diae Duce finem habuit, cum ceteris Helvetiae pagis foedus ad 25. annos
 pepigit, tandemque an. 1501. Corpori Helvetico in perpetuum junctus
 fuit, atque duodecimus illius Pagus factus est.

Pagus iste in varia exigua territoria distribuitur, quorum decem
 numerantur. Etiam cum aliis pagis participat quatuor Dominia
 Italica Luganense, Locarnense Medusianum seu Madroianum
 et Madrianum. Notatur hic

1.° Scaphusium, Scaphusa, Scaphusa; apud glaracum Aristis

Urbs, et apud Micomum, et alias Brobatopolis | Disaffaysum, Disaffa
Saisum, Disaffaysum, Disaffaysum | Urbs satis ampla et pulchra,
 necnon vinetis circumdata, totius pagi Metropolis, cui nomen tribuit,
 ad septentrionalem Rheni ripam, proinde in partibus Germaniae sita,
 sex miliaribus Helvetiis et paulo amplius ad orientem à Basilea. Ele-
 ganti ponte lapidei, cuius pars ante annos aliquot corruit, Helvetia
 jungitur. Estat sub grad. long. 30. m. 25. lat. 47. m. 35.

Urbs haec vetus haud est. Initium eadem dedit quaedam turres seu
 Castra Nobilem; his accessere quaedam nautarum et piscatorum aedes
 ubi Rheni trajectus est, vulgò al portum vocatus, quo etiam, quem
 admodum ex latinis monumentis patet, Narium Bonus (| Disaffaysum |
 numpata fuerunt. Itaque Scaphusium nomeni exiguis pagus
 fuit, ubi naues Sauroflumine advenientes exonerabantur, medià dein
 ob eo lincà galicà infra Rheni catasatas demò oneranda. Hic
 Eberhardus Comes Nollenburgensis an. 1052. vel ut alii volunt 1050. Mo-
 nasterium Benedictinum, quod ad omnes sanctos dictum est, fundavit, cui et
 pagi huius dominium tradidit (| quidam id ab eius filio Burkardo factum
fuisse ajunt;) atque ab Ariste, quem Monasterii insignia referebant,
Disaffaysum, id est, Orum aedes ducem vocari iussit, unde etiam
 Urbis insignia salientem Aristam exhibent. Sub huius Monasterii
 dominio et opportunitate loci Scaphusium sensim tanta sunt incre-
 menta, ut ex vico oppidum et tandem Saeculo XIII. ampla necnon
 elegans Urbs evaserit. Ab huius Conobii subjectione vi Casares-
 num privilegiorum postmodum liberata fuit, ac demique extinctis eta-
 ribus Sueviae Ducibus liberis et immediatis Imperii Civitatibus annu-
 merata est. Anno 1312. cum Tiguro et Sangallensi Urbibus foedus
 pepigit. An. 1330. Imperator Ludovicus Bavarus Ottoni Austriae
 Duci pro summa 12000. marcarum argenti, quam ei, vi pacis cum ipso
 conclusae, Solove subripet, inter alias Imperii Urbes Scaphusium
 oppignoravit: verum ubi an. 1419. Fridericus Austriae à Concilio
 Constantiensi excommunicatus, et ab Imperatore Sigismundo pros-
 criptus fuit, tum idem Imperator sibi inter alia eius dominia Ur-
 bem hanc asseruit ac Imperio restituit, sicque demum Urbs Imperialis
 facta est. Equidem an. 1484. Imperator Fridericus III. hu-
 IV. Austriae, ibam ab Imperio auerere et cognato suo Sigismundo
 restituere voluit, at advenientes Legatos eius hu, ut vocant, Commis-
 sarios, qui hoc nomine illius capere possessionem, Civis repulerunt,
 simulque Supplicias à Tigurinis obtinuerunt, necnon non septem ve-
 teribus Helvetiae Pagis ad 25. annos finierunt, quod an. 1479. ad hinc 4. foedus
 les 25. annos prolatum est, actum omnino anno 1501. in perpetuum fo-
 dus commutatum fuit, sicque Scaphusium duobus Helvetiae
 Pagis erant.

Ubi Zwinglianismus in Helvetiam iniecit, aliquot annorum
 spatio hic quantum ad religionem res in aequitate haesit, parte
 Civium nova dogmata fervente, altera autem religionem retinere
 cupiente, unde et inter eos tumultus fuit excitatus. Tandem
 an. 1529. pro Zwinglianismus desinitum, tumque ab omnibus
 civibus abjecta religione Catholica Sanctorum status et imagines
 diffracta et combusta, Missa et divinum Romanae Ecclesiae Offi-
 cium abolutum, Abbas et Monachi omnium Sanctorum Cono-
 bii, et omnes Presbyteri ac Religiosi Urbe ejeti, et eorum bona
 sine addita fuerunt.

Scaphusii vna extant spectabiles Ecclesiae, scilicet Monaste-

rii Omnium Sanctorum, speciosum aedificium, in cuius turri (angana) est 96. centipondia pendens, et cuius ambitus 29. pedes complectitur, fuit fuit an. 1486. Item Ecclesia parochialis S. Joannis, quae totius Helvetiae maxima reputatur, obscura est. In ea aperiatur Bibliotheca, quae Braconum dicitur, ad quod ipsorum usum sit destinata; in ea ostenduntur quaedam rara MSS. ac inter alia Homilia S. Joannis Chrysostomi in Evangelium S. Matthaei, et vetus Biblia Bohemice conscripta. In Urbe etiam adhuc alia Bibliotheca ad Curiam usum.

Ab eo tempore quo Scaphusium Zwinglianum adoptavit, celeberrima Schola Academiae Speiem referens ibidem instituta fuit, in qua Latina lingua et vires ad Ministerium Zwinglianum destinatis necessariorum scientiarum docentur. Urbis Pastores in ea Professorum munere funguntur.

Urbem hanc opulentam efficiunt Salis et aliarum mercium, quarum est Emporium, vectigalia, praecipue autem pingues celeberrimi olim et praedivitis Omnium Sanctorum Monasterii redditus, qui, ut vox dicitur, sine additi fuerunt. Hic etiam praestantes existunt variarum artium Opifices, viri eruditi, et excellentes Medici. Aera spirat optima, adsunt etiam salubres aquae. Plateae magna sunt, pulchrae et commoda. Domus sollicita conservantur, plerumque picta sunt, et umbone notata. Sen postea numerantur. Urbi enigma junguntur Suburbia, et non procul ab eis hinc inde plerumque in locis eminentioribus caetera voluptuaria occurrunt. Eadem impendit vetus Castrum et ritum antiquo munitum an. 1564. excitatum. Ibidem olim ab Alemannis adversus Romanos extructum propugnaculum fuisse dicitur.

Adest quoque amplum Armamentarium tot armis et aliis bellicis instrumentis repletum, ut ad armandos cives et Subditos sufficiant.

Urbis hujus regimen est Aristocraticum; ea 12. tribubus, in quas Cives distribuuntur, septem viri assumuntur, qui supremam Senatum constituent, et una cum duobus Consulibus, qui alternatim singulis annis imperant, 86. numerantur.

2^a Milliarum Germanico versus Occidentem in Helvetia Superiori et hodie praesens milliarum Helvetico versus Occidentem à Scaphusio est alia Urbs enigma Nova Ecclesia (Nouibils, Nouibils, et Neuen- seu Numbils) dicta. Tribus rectis et ad lineam ductis plateis constat, iuribusque et privilegiis municipalibus fuit. fuit olim Sedes nobilis cujusdam familiae de Nouibils dicta; postmodum ad Episcopos Constantienses pervenit; et an. 1520. Hugo de Landenberg Episcopus Constantiensis illam Scaphusianis vendidit, hinc in ea Praefectum ~~interpres~~ constituerunt, qui eidem et quibusdam adhuc viris praest. An. 1499. in bello Suevo Gouderati Helveti Urbem hanc occupaverunt.

3^a Hic addimus Rhenaniam seu Argiam Rheni, communiter Rhenovium (Rhein) seu Rhenovium; celebre et praetiquum Coenobium S. Benedicti Monasterium Turingia additum et Graecis Constantiensis. Situm est ad confinia Ragonum Tigurini et Scaphusiani in Insula Rheni non procul à famosissimis hujus fluminis cataractis Scaphusianis, milliarum fere versus Africum à Scaphusio, et versus Evromotum à Nova Ecclesia (Nouibils) Haec Insula jam primis Ecclesiae saeculis ab omni et virtutum cultu

toribus habitata fuisse dicitur. Eundem circa an. 700. post promul-
 gatam ubique terrarum S. Benedicti Legem hu. Regulam, licet p[ro]f[er]e dicti
 S. Benedicti olimni, quibus Wulfcardus Kyburgensis Coenobium con-
 didit, quod postea negotium suorum inter se h[ab]e[re] litigantium nequi-
 tia pen[is] cuiusm[od]i fuit, ac tandem circa an. 800. vel, ut quidam solent,
 850. à Wolfeno itidem Kyburgensi Comite restauratum et dita-
 tum fuit, et an. 997. à Papa Leone IV. confirmatum, ac tunc ab
 ipso tunc à suis Successoribus necnon Imperatoribus Germaniis mul-
 tis privilegiis et immunitatibus auctum. Primus illius Abbas fuit
 Gozbertus ab eodem Wolfeno constitutus.

Subidem tempus Trintanus Legatus in Hibernia provincia,
 ut ajunt, Princeps Rom[ae] veniens in Helvetiam primum Nalaria
 Monasterium profectus est, tunc huc se conferens hujus restaurati
 Monasterii Religiois se junxit, ubi, postquam per 27. annos, quorum
 22. angusta celsa inclinat, in omni austeritate vitam duxerat, 15.
 Novemb. an. 877. ad valum evolavit inter Sanctos reclusus, quem
 quoque Monachi in Coenobio sui patronum elegerunt. Ipse
 Wolfenus in hoc ~~coenobio~~ a se restaurato Monasterio, omnibus suis bo-
 nis, qua tunc in Helvetia, tunc ~~in~~ Verone in Italia possidebat,
 eidem attribuit, Monachum induit, et Abbas post Gozbertum factus,
 tandem pie obiit 23. Decembris.

Coenobium hoc multis calamitatibus, acerbis et persecutionibus
 fuit obnoxium, praesertim Saeculo XVI. nempe sub novo Zwinglii
 Evangelio, tunc enim Abbas Bonaventura De Wollenberg à Tigur-
 rinis et propriis Subditis cum omni coatu suo in exilium actus fuit; sed
 tandem Catholicorum Bagorum auxilio in integrum restitutus fuit.
 Ad hanc usque diem eximia floret inelytum hoc Monasterium viris
 pietate et scientiarum virtute foecundum, jam à Saeculo XV. sub
 tutela Septem in Turingia Dominantium ~~Cantoniis~~ Cantoniis fe-
 liciter degens. Illius Abbas Imperii Statibus annueratus fuit.

Huius Coenobii specioso ponte lapideo jungitur Ubs unica etiam
 Rhenania seu Angia Rheni, item Angia Major. |: Rhenani seu
 Rhyne: | nuncupata. Sita est ad sinistram Rheni ripam, qui
 hic flexibus adeo sinuosis est, ut ad hauriginem suam vixi velle
 videatur. Itaque Ubs haec opportuno loco posita est ita, ut
 minutissima fieri possit, cuiusvis angustam peninsulam ocu-
 pat, quam ad tria latera Rhenus prope claudit, ac non nisi isth-
 mum ex parte Helvetia relinquit, per quem è continente ad illam
 patet aditus, qui et facile muniri valeret; unde Romanorum eta-
 te validissimum fuit propugnaculum ab ipsis excitatum, quo Ger-
 manorum irruptiones impedirent; cernuntur adhuc antiqua
 moenia ipsius olim amplitudinis vestigia et reliquia. Circa
 annum Christi 363. excisam fuisse referunt Baronius et Guille-
 mannus*. Hodierum adhuc in Superiorum, Mediam et Inferio-
 ram Urbem distinguitur, necnon platea et vici illius specialia
 sua nomina retinent, quamvis angusta admodum sit; unde
 conijcere licet, illam antiquis temporibus amplam fuisse Ur-
 bem.

Anno 1529. Civis Zwinglianismum amplexi sunt, Abbatem
 que Dominum suum una cum suis Monachis ope Tigurinorum
 à his Monasterio exturbaverunt; et postmodum, quod

* Guillemannus
 [Franciscus:] ca-
 lorig Historicus
 Striburgi in Ucht-
 landia notus est.
 Humaniorum Litte-
 rarum peritissimus
 et in Historia versa-
 tissimus fuit, cuius

in Universitate Trilove supra retulimus, Pagorum Catholicorum auctoritate restitutus
 gressi Briggoja Pro- fuit, et Rhenangiones in ordinem redacti, necnon ad arvitam
 fessor institutus est, et a Rudolpho II. Im- religionem admitti. Abbas merum et civile in Urbem et Civis habet
 peratore Casareus et Imperium: malofios autem, quoniam Ecclesia a sanguinis officio
 Austriae Consilia- ne abhorret, Praefecto provinciali extradi jubet, ut motis poenam
 riu, et Historiographus in eos exequatur.
 declaratus fuit. In-
 ta quorundam opi-
 nionem an. 1612.
 vitan ponit. alii
 autem volunt cum
 an. 1623. adhuc su-
 partitam fuisse.

Ejus opera sunt: Hel-
 veticia seu De rebus
 Helveticorum lib. V.
 Helveticica seu De
 origine hominis Austri-
 aca lib. VII. De
 Episcopis Argentinen-
 Ribus. De Origine
 et Stemmate Con-
 radi II. Imperatoris
 Salici Syntagma.

S.X.
 De Pago Basileensi.

Pagus seu Tractus Basileensis (Canton Basl.) limites habet: ver-
 sus austrum Pagum Solodurensam, ad orientem Frivariam et ter-
 ritorium Rhenofeldense; ad Aquilonem et ultra Rhenum Briggo-
 jam, et ad occidentem Surtzaviam et Salisgandiam; Toggan.
 Longitudo ejus est 9. leucarum Gallicarum, latitudo 5. In eo
 novem numerantur Praefecturae, in quibus Magistratus Basile-
 ensis Satrapas constituit. In sole omnes Zwinglii seu Calvi-
 ni Dogmata sectantur. Illius regimen est Aristocraticum.
 Pagus iste olim pars Helvetiae non fuit, sed Seguranorum pro-
 vincia fuisse videtur: apud Seguanos Bisontios vidimus, et Rom-
 rales: id est, Veruntionem et Augustam Rauracorum: ceteris po-
 tiores Oppidis, inquit Ammianus Marcellinus. Communis opinio
 est Tractum hunc una cum Keum ejusdem nominis Episcopatu
 fuisse, idem spe ac districtum veterum Rauracorum seu Superio-
 rum Seguanorum, qui post Caesar meminit lib. 1. De Bello gal.
 Romanorum aetate Helveticorum foederati fuisse, quorum
 limites ipse et post eum Strabo lib. 4. ad Rhenum et Jurapum mon-
 tem extendunt.

Solum habet fertilia, et fontibus abundans, ac pater Rhenum Bise-
 et alii caique fluvia ibidem profluent, qui Rhens immerguntur.

In Republica Helvetica Novus Pagus est. Sed confundi non
 debet cum regione illa, quae Episcopo Basileensi subiecta est,
 et Episcopatus Basileensis municipatus. Hic notatur

1. Basilea, et Basilea Rauracorum (Basl.) ampla et ma-
 xima totius Helvetiae Civitas, et Basii, cui nomen tribuit et Dominatur
 Metropolis. Sita est 2. miliaribus germanicis ad occidentem à Rheno-
 felda, et totidem levis Gallicis ab Augusta Rauracorum, quae nunc
 Pagus est, sub grad. long. 25. m. 15. lat. 47. m. 40.

Rhenus ibidem interfuit ac in binos partes inaequales dividit, qui
 postquam longo terrarum intervallo ab oriente, in occidentem fle-
 rit, velut Helvetia terminus fuit, ac tandem ubi illius fines atti-
 git ad Aquilonem usum suum dirigit aquas suas in Oceanum delatu-
 ras. Hujus Civitatis pars minor Basilea inferior seu parva. muni-
 patur, Major vero Magna.

Circa istius Originem nominis varia circumferuntur opiniones.
 Quidam arbitrantur eam Basileam dictam fuisse à Basilisco,
 qui ibidem repertus fuisse dicitur, quem et propterea Urbis insignia ve-
 ferunt: verum id vel ex eo falsum est, quod neque ad an. 1452. istius
 inique Leo fuit, tunc enim occasione exuviarum Basilicenses ejus-
 dem ex Italia ablatarum, primum ipse Civitatis insigne factus
 fuit. Alii eum derivant ab ingenti quorundam ibidem existente, ac
 Idolo, cui Basil nomen fuit, dedicata. Alii à Basilia Impera-

tonis Juliani Apostata matre. Alii à T. Minutio Bafido Bellidua Romano. Alii à Basilica Cathedrali, qua post eversionem Augustam Rauracorum, in qua prius ipsa fuit, huc translata est; verum Basilea jam diu ante urbem hujus eversionem nomen suum habuit. Alii à voce graeca Basidia, velut Civitatem Regiam dicitam volunt; at ipsa non statim verbo Regia facta est. Alii denique illius nomen deduxerunt à voce Bas, qua transitus significat, cuiusmodi jam Romanorum aetate hic Rheni trajectus fuit. Verum quidquid de illius nominis origine sit, Ammianus Marcellinus loc. sup. cit. prius urbem hanc Basiliam vocavit, et olim germanice Basit, ac christianam aetate Rudolphi I. Imperatoris Habsburgici nomen hoc unquam invenitur. Latine etiam Basula nuncupata fuit, prout patet in Instrumento partitionis Regni Lotharii Junioris ab ipsis cognatis Ludovico Germanico et Carolo Calvo an. 870. facta, et lib. 2. miraculorum S. Audomari legitur. Annales Metenses etiam Basalam vocant; necnon in duabus antiquis vitis Caroli Magni Commentariis Basla dicitur. Choronius vult ipsius primum nomen fuisse Arialbinum.

Quis hujus Civitatis auctor fuerit, et quando fuerit initium, ignoratur. Id certum est, quod jam sub antiquis Romanorum Imperatoribus steterit, et postquam Ammianus Marcellinus Imperatorem Valentinianum II. qui ab an. 378. usque 392. rebus Imperii profuisse dicitur, prope Basiliam et infra Augustam Rauracorum Robertum, id est propugnaculum adversus Alemannos castrasse. Verum quamdiu Augusta Rauracorum superstes fuit, Basilica cuique nominis, ac nominis Militum Statio et Vicus fuit piscatorum; tuncque primum post Augustae ruinam incrementa sumpsit, ita quidem, ut Caput facta fuerit Traictus ab ipsa Basalchouwa [i. Basylgouw:] diti, ipsa vero Basula nuncupata, quod primum in Instrumento partitionis Regni Lotharii Junioris, p. vetulimus.

Igitur Basilica initio sub Romanorum dominio fuit, deinde ad Francos per Clodoveum primum Christianum Francorum Regem devexit, sub quo et eius successoribus Sedes Episcopalis ab Augusta in illam translata est. Cum an. 879. post mortem Ludovici III. cognomento Balbi Imperatoris Arelatensis postmodum Burgundicum Regnum erectum fuisset, eadem Basilica adjecta est. An. 919. sub Rudolpho II. Burgundiae Rege ab Hungaris penè caesa fuit adeo, ut centum annorum spatiorum non deserta jacerit. Tandem Henricus II. Imperator cognomento Sanctus illam plerumque ex ruinis Augustae Rauracorum restauravit, ac an. 1010. validis muribus cinxit, necnon Eusebiam Cathedrali e fundamentis, prout modo extat, construxit, quam an. 1019. finitam, ipso praesente, Alalbertus Episcopus consecravit, cui et Civitatem ipsam unam huius proventibus in dominium tradidisse dicitur, verum scriptores quidam ajunt hujus Episcopi Antecessores jam sub Burgundiae Regibus pleraque Regalia et jura in illa possedisse. Videtur etiam, quod jam tunc à Regno Burgundico avulsa fuerit, et Imperio germanico addicta; unde cum aliqui memorant illam sub Conrado II. Henrici II. Successore, qui an. 1024. Imperator factus est, Imperio adjunctam fuisse, id sic intelligendum esse.

aditorem, quod dicitur Imperator Rudolphum III. Burgundia Regem,
cujus gener erat, adegerit, ut eo, quod in Basileam urbem pertendere
posset, juri renuntiaret.

Basilea igitur urbs Imperii facta est, nec non quaedam obtinuit
privilegia, quae sancti Imperatores successivi auerunt. Illius
tamen dominium retinuerunt Episcopi usque ad Joannem de Vienne,
qui Majoris Basileae Dominatum an. 1373. ipsemet Civitati,
postquam à terra motu, quae an. 1356. penè eversa fuerat, revixisset,
vendidit et reliquit. Ab eo tempore saepius terra motibus
conspersa fuit, ut annis 1372. 1415. 1416. 1428. 1492. 1533.
1548. 1552. 1571. 1577. 1584. 1601. 1612. 1614. 1621. 1675. 1687.
1711. et 1721. 3. Junii.

Basilea Minor seu Inferior initium sumpsit à duobus ad Episcopos
Basileenses spectantibus vicis, quos an. 1270. Episcopus Hensius
Comes Neocomensis moenibus et fossa circum Urbem fecit. Eam
an. 1365. Episcopus Joannes de Vienna Leopoldo Austriaco oppugnavit,
à quo 14. annorum spatium possessa fuit, usque ad annum heli-
cat 1379. tum enim ab ipsa se redemit. Denique an. 1395.
Episcopus Fridericus de Blankenheim seu Blankenstein eam
cum Majoris Basileae Civibus pro summa 29800. florenorum ven-
didit, hincque unum Corpus unum ipsa facta est.

Anno 1431. Basilea celebrari coepit famosum illud Concilium,
in quo Eugenius Papa IV. illegitime Papatu exutus et in ejus locum
electus seu potius intrusus est Alexander sub nomine Felici V. Ana-
thema dicitur Sabaudia, qui post mortem conjugis sua Mariae Bur-
gundiae Principis, et traditum filio suo Principatum Ripariam agrum
Caballini oppidum hereditate sibi ipsae una cum sua Helvetia, so-
cis se contulerat, ibique condito domicilio eremiticam sed mol-
lem et juvenam agebat. Tum Concilium istud in Latronium
degeneravit à plerisque Patribus Desertum, paucisque qui reman-
serunt an. 1448. Basileam ejeti Lausannam se receperunt, ubi
à Nicolao Papa V. Eugenio IV. an. 1447. mense Februario vita functi
successore in gratiam recepti Schismate, quod Basilea exutave-
rant, finem imponere abdicato. Pseudo-Papa suo Felice, qui
anno sequenti deposita Thiarâ se in suam reman Ripariam
denovo recepit.

Anno 1441. Basilea foedus pepigit cum Bagis Bernensi et Solo-
dorensi. An. 1444. 26. Augusti hora quatuordecima ab ea ad
ripam Birsae fluvii prope Noscomiam et Ealeriam, quae S. Jaco-
bi dicitur, 1800. Helvetii cum 30000. Gallis, sub Ludovico Franciae Del-
phino Gallis integris decem horis pugnavit, omnesque caesi sunt
praeter seniores clavis nuntios. Hos Helvetii, quod fuga sibi con-
sulerant, nec se una cum locis suis à Gallis torculari permisissent,
tanquam ignavos et perfidos morte damnare voluerunt, quam agere
evaserunt.

In bello Burgundico adversus Carolum Aurdacum Burgundiae Du-
cam Basileenses copias suas Helvetiis junxerunt; ac tandem
an. 1501. 9. Junii in publicis Comitibus Lucerna celebratis perpetuo
foedere ipsis juncti fuerunt; hincque Basilea una cum suo Tra-
ctu ab Imperio avulsa et novus Helvetiae Bagis, Bagis Tribuena-
ti et Solodorensi eadem praerminentiam ultra cedentibus, facta
fuit.

Basilae 220. plateae numerantur, 6. fora publica, 46. sex speciosissimi fontes siphonibus instructi, 31. mola. Urbis Majoris ambitus est 7500. passuum. In ea 9. vel 10. Ecclesiae numerantur, inter quas aeminet Cathedralis, in qua Erasmi Rotterodami tumulus visitur: qui 12. Julii an. 1536. diem supremum obiit. Septem vel octo Monasteria, quae modo ad alium, quam ad quem fundata fuerunt, unum destinata sunt.

Si Minor Basilea alio loco, quam quae est, posita esset, etiam magna dici posset, verum respectu alterius, quae ipsa longe major est, Minor vocatur. Ambitu suo 3000. passus aequat. In ea tres Ecclesiae, praeter parochialem numerantur, et totidem Conventus, inter quos olim calabro fuit, (arthusianorum Monasterium.

Basilea celebris superbit Universitate à Pio Papa II. qui sub nomine Concilii Synodi Basilensis interfuit, an. 1459. erecta, ea quo in omni litterarum genere praestantissimi viri semper prodierunt. In ea 18. numerantur Professores. Adest etiam ampla Bibliotheca variis Ms. usque raris admodum ornata.

Est tempore, quo Ulricus Zwinglius Tiguri novum suum Evangelium diffeminabat, idem Joannes Baeolampadius germanice Laubffirin, Basilea praestitit tanto successu, ut universum populum ad suos partes traxerit, Magistraturaque 1. Aprilis an. 1529. Missam, omnemque Ecclesiam Catholicam exercitium prohibuerit, et ~~Christianitatem~~ Ecclesiam Cathedralis Canonicos, Presbyteros, Monachos et Sanctimoniales, omnes urbe exegit. Capitulum Cathedrale primo Truburgum Brisgoja, postmodum vero Arlesheimium milliarum à Basilea distantem vicum se recepit, ibique Ecclesiam et domos sibi edificavit, ubi hodièrùm adhuc residet.

Basilea id speciale occurrit, quod scilicet ibidem Horologia horam semper ante vestiant, adeo, ut, cum alibi hora duodecima esset, Basilea Horologia primam pomeridianam sonent, cuius rei variae afferuntur opiniones, quarum forte nulla vera est.

2. Augusta [Frigst.] Vicus Basileam inter et Rhenofeldam situs, duabus levis Gallis ad orientem à Basilea et una ad occidentem à Rhenofelda, ea se ipso vilis quidem, at ex nomine suo in antiquitate celebris, utpote quod eo loco Rauracorum Metropolis ab ipsius in sua cum Halvstis emigratione, et dicitur, combusta, et postmodum Imperatoris Augusti iussu à Livia Matris Flavio iterum aedificata et Romanis Civibus ad incolendum tradita stetit, atque inde etiam Colonia Thematiana dicta, quo nomine Basilea ipsa interdum utitur.

Augusta postmodum vel ab Thunorum Rege Attila, vel à Lucris Sauro V. penitus exiit, nam a tate Valentiniiani II. Imperatoris, qui an. 392. diem supremum obiit, illam adhuc superstitem fuisse constat. Communis opinio est, Basileam, quae prius non nisi vilis piscatorum vicus fuit, ex illius rudimentis emerisse.

Hibidem varia antiqua Romanorum munimenta rusticorum vel vineas colendo, vel agros aratro sulcando hodièrùm adhuc

Handwritten marginal notes on the left edge of the page, partially obscured and difficult to read.

erunt, non tamen ita frequentes, ut prioribus temporibus. Ante aliquot annos ibidem aeneas Maruieris altitudine sua palmas aequans inventus est. Non procul à Molendinis loco paulò eminentiori extant quinque leui introitum rotunda turres altum humis deprossa: videtur hic fuisse amphitheatrum, ubi bestiarum diminationes acta sunt: aliquantum superius occurrit murata cryptopotius ultra leucostabulum seu leuiswaldum [; Liffst, Bad:;] protensa: videtur fuisse aquaductus, quo aqua in superiorem Civitatis partem vehabatur. Augusta fuit Sedes Episcopi, qua post illius reversionem Basileam translata fuit.

Quidam Notarius Scriptor Augustam Rauracorum quae sit loco, ubi nunc Manduria [; Mandure:;] urbs seu oppidum ad ripam Dubis [; Doux:;] fluminis miliaria à Monte Bellivardo in Comitatu Burgundiae extat, atque locum, quem alii Scriptores Augustam vocant, ac prope Rheum situs est, nunquam Rauracorum Metropolim fuisse, sed elegans duntaxat Romanorum populigraculum seu munitionem. Verum nemo ei credit.

3° Leuiswaldum seu Leucostabulum [; Liffstbad, Liffstall:;] Urbs origo ad Eozogam [; Ruzg:;] fluvium tribus leuis gallicis versus Austriam à Basilea. Elegans est et mediocriter magna, tres in ea numerantur plateae ad lineam ducta, illiusque centum Ecclesia occupat. An. 1381. incendio perit, at postmodum è cineribus suis educta et cominè restaurata fuit. Quaedam in illa antiquitates Romanae videntur, ut veteres muni-

cryptopotius seu via subterranea, qua continuatio esse videtur illius, qua Augusta Rauracorum limit initium. Aliquibus videtur esse Metropolis exiguæ Tractus, qui Salisgauria [; Salzgau:;] nuncupatur, et cuius pars ad Episcopum Basileensem spectat, atque iuxta Bisan [; Bisep:;] fluvium versus meridiem et Bagum Solodanensem in montana porrigitur.

In via regia, qua è gallicis et Italia in germaniam iter fit, sita est, hinc continuo illuc proficiscentes per illam transcurrunt. Quibus gaudet privilegiis, qua ipsi Basilea aut impetravit, aut concesserunt.

Circa illius originem nihil certi habetur; Verisimile est Comitibus de Homburg, sub quorum dominio per aliquot secula fuit, ad illius incrementa haud parum contulisse. Ab eis ad Fridericum Comitem Tuggenbursensem pervenit, qui illam an. 1305. pro 2100. maris Argenti Petro de Asphalt Episcopo Basileensi vendidit. An. 1400. Humbertus idem Episcopus Basileensis illam Rudolpho Marchioni Hochbergensi oppignoravit, et anno sequenti Basileensibus vendita fuit, sub quorum dominio adhuc degit. Habet proprium suum Magistratum cui bini Praetores praesident, unus Basileensis alter huius Urbis civis.

* Comitibus hi ab Homburgo Castro dicti sunt. Solum est supra lacum ad orientem Burgi Romani, ubi à monte Jura fit descensus. Confundi non debet cum alio ejusdem nominis Castro in Francia posito. Non Thomae Rauracenses [; Raurac:;] dicitur, quas variis modis mendaces dicunt.

4° Sispacum [; Sissach:;] elegans et amplum Oppidum, seu, procul ab illo occurrit ut alii volunt, Urbs tribus leucis gallicis ad Eurotium à Basilea in planitie seu valle inter montes, qui Hauenstemium seu prius et inferius vocantur, sita. Nomen tribuit exiguus Tractus, qui ab ipsa Sispacia nuncupatur.

5°. Burgus Romanorum | Wallamburg | Urbs exigua Basileam inter et Solodorum sita 4. leucis gallicis ad Austorum à Basilea, ad Eozogiam | Rogatz | fluvium sub Thaurstenis monte et in termino Jura Jura. Per eam via est à Geneva et Berna. et aliis locis per Jurapum montem. A Castro protegitur, quod ei ab excelsa roge imminet. Urbs haec cum suo districtu primum Comitibus Thomburgensibus, postmodum Toggenburgensibus, ac tandem Episcopis Basileensibus paruit. An. 1401. Episcopus Thumbustus Comes Neocomensis illam Basileensibus vendidit, penes quos haecenus permansit. Illius germanicum nomen Jovratum videtur à voce latina Vallum, quod veteres Mauracii hic vadum castrum dicantur, quod se adversus Romanos tuerentur.

§. XI.

De Bago Solodurensi.

Bagus Solodurensis sive Solodurius et Solodorus | In Canton Solothurn sive Solothurni | Bagorum Helveticorum foederis ordine Decimus, dignitate vero undecimus, confinis est ad Septentrionem Episcopatu et Bago Basileensi, ad Orientem et Austorum Bernensi, et ad Occidentem partem dicto Bago Bernensi et partem territorii Episcopi Basiliensis. Satis amplus est ac ipsius longitudo ab austro ad Aquilonem est 12. miliarium et ^{maxima} latitudo ab Occidente ad Orientem 9. ~~Partem~~ Partem in planitie partem in Juraso monte sita est. Solum habet fecundissimum, omniaque ad vita commodum necessaria etiamnum vinum proferens. Agri, silva et prata ita belle inter se permiscetur, ut una ex Juraso monte conspiciuntur, hortum voluptuariam exhibere videantur. Agri optimi reddunt fumentum, prata pingua sunt, et arbores omnis speciei excellentes fructus gerunt. Haec desunt fontes minerales et Thermae.

* Hecumque tamen angustus est, unde Triburgensis Bagus, quamvis nominis 8. miliaria longus et tria vel quatuor distans latet, sit, tamen major ipso est, quod ipsius latitudo semper et ubique sit equalis.

Bagus hic in 12. Praefecturas seu Praefecturas provinciales distribuitur, quarum quatuor interna vocantur, octo externa, atque partem eis partem trans Jurapum sita sunt. Participat etiam cum aliis Bago quatuor Italicis Praefecturas, ut et jurisdictionem criminalem in Landgraviatu Turgavia. Illius regimen est Aristocraticum. Incola omnes Catholicam religionem magno et insolito favore sectantur. Plaga, quam ipse occupat, ab antiquis Scriptoribus Ambrosius Bagus vocata fuit. Notandum occurrit

1° Solodurum, Salodurum, Solothurum, et Solodorum | Solothurn, Solothurn, et Solodurum | totius Bago Metropolis, cui et nomen tribuit, ad sinistram Arola | Arola | ripam in Salgovia | Salgovia | videtur, in regione veterum Saliorum, quae juxta Dentonum latus Arola ad Biemensem lacum usque porrigitur, loco ameno et paulo eminenti ac hinc versus Arolam depresso posita, Lemna gallica fere à Juraso monte, 7. miliaribus Germanicis ad Austorum à Basilea, sub grad. long. 27. m. 14. lat. 47. m. 22. Illam Arola in binas partes, inaequales dividit, quae ponte Sablicii junctae: pars minor populi Majoris Suburbium duntaxat est. Urbs haec tum propter suam vetustatem, tum pulchritudinem,

tum amplitudinem, tum denique propter munimenta arte nova ca-
 utata, quibus cingitur, admodum spectabilis est. Vetus populi
 Solodurensis traditio est, illam jam aetate Patriarchae Abrahami
 post Trevirum conditam fuisse, in cuius opinionis confirmationem
 sequens Henrici Loriti seu Glarani Distichon veteri turri in Urbis
 medio posita insculptum fuit:

In Celtis nihil est Saloduro antiquius, unis
 Exceptis Trevis, quarum ego dicta Soror.

Id saltem certum est, illam nempe vetustissimam esse. Noti-
 tia Imperii illius sub nomine Celti Salodurensis invenitur, quod
 argumento est, illam jam Romanorum aetate Urbem munitam
 fuisse, et ex illis unam, quas Helvetii quinquaginta annos ante
 Christi ortum invaserunt et incendierunt, postmodum vero resi-
 ficaverunt. Ibidem varia numismata, Inscriptiones, et alia vetusta-
 tis monumenta fuerunt reperta.

Circa illius nominis originem non est una eademque opinio: qui-
 dam volunt illam ab antiquissima turri illa, quam primum voca-
 verunt, velut Solan Turrim | Soloturrim | dictam fuisse; alii Solis
Turrim | Tonnou Turrim | ut quae antiquitas Vetus Solis Turris | Thl.
Tonnou = Turrim | interdum nuncupata fuerit. Turris haec inter
 plurimum retroacta antiquitatis monumenta non ultimam mere-
 tur locum, lapidibus quadris constat, qui lithorolâ ex vire et ovio,
 quodajunt, confecta adis fortiter juncti dicuntur, ut nec ferro
 instrumento vel minimum frustum eorum evelli possit.

Verisimilius autem est Urbem hanc nomen accipere à primis
 incolis suis, quos Cesar Salenses nuncupat, et quorum nomen
Salzachinum | Salzaufer | Dolzauf | magnus pagus seu Oppidum
 Urbem hanc inter et Biennam Rura adhuc retinere et refer-
 va videtur, antiquumque illius nomen esse Salodurum,
 quod antiqua monumenta produnt.

Antiquitas ab Hunnis, Gothis, Vandalis, et aliis barbaris populis Helve-
 tiam depopulantibus caesa fuit ita, ut ea ea nihil remanserit
 praeter turrim illam, a qua jam meminimus. Initio Saeculi V.

sub Imperio Theodosii II. Imperatoris Burgundia addita, et sequen-
 tis formae praecipua Urbs fuit; tum ab an. 560. usque 888. ad Franciam
 pertinuit; an. 1032. Imperii Germanici facta est, necnon post
 mortem Friderici II. Imperatoris libera et Imperialis civitas, atque
 Saevis Ducibus velut Imperatorum Vicarii eidem praefuerunt. Sa-
 culo XIV. Inusta Regis Helvetiae, quibus bellum erat cum Austriae,
 se junxerunt, cum jam Bernatibus antiquo foedere juncti essent.
 Saeculo XV. Senio eorundem Regum loci fuere adversus Burgun-
 dia Ducem Carolum cognomento Audacem; fuitis bellum hoc et an.
 1481. Urbs et praesertim haec cum suo Tractu Basiliensis annuata
 fuit.

Regimen ejus, quod supra jam memoravimus, est An-
 tovatium. In Palatium Subert Episcopo Lansannensi, qui
Triburgi Uchtlandia residet.

Soloduri varia numerantur Ecclesiae, necnon aliquot utriusque
 Sexus Monasteria. Praecipue autem celebratur Ecclesia Collegiata
S. Martini Ursi et Victoris Thebae legionis militum, qui dum huius
Agauri seu Octiduri, quod nunc Sancti S. Mauritii vel Mauritianum
 dicitur, in Valeria ob fidem Christianam iuxta Maximiani Imperato-

is necarentur, fugâ dilapii hinc se cum aliis sexaginta sex receperunt, ubi paulo post ab Histore Profecto Martyri coronam acceperunt. Ecclesia hæc loco eminentiori terram aggerem cælibente posita est. Idem Bertrada Caroli M. mater in honorem S. Ursi an. 736. contavit, et Bertha Rudolphi II. Regis Burgundia conjux et filia Burcardi II. Suevia Ducis an. 930. Collegium Canoniorum à se fundatum eidem adiunxit. In hac Ecclesia varia conantur monumenta et Mausolea celebrium virorum una cum ipsorum epitaphiis, ac inter alia binorum filiorum Bertholdi V. Zaringie Ducis à quibusdam Nobilibus veneno sublatis, quos calore horum Principum prosapia finem auget. Adest etiam magnificum Altare, quod eorum an. 1519. restitutum, inventa fuerunt reliquia duorum corporum, quorum unius cranio lamina argentea superposita erat cum hac inscriptione: Conditus hoc Sanctus tumulo Theobaldus Ursus, cujus ut memoria conseruatur hæc colata fuit Inscripctio: Venerabilis tumba S. Ursi sub Altari Chori an. D. 1519. invent. vates tegmen.

No. hic ordo à Papa Clemente an. 1774. extinctus fuit

PP. Minores S. Francisci Conventuales hic etiam speciosum habent conuicium, quod an. 1664. è fundamento reedificatum fuit: adeo amplum est, ut potiorum illius partem Galliarum Regis ad Bagos Helveticos Legato, qui continuè Soloduri residet, locent.

Jesuitæ hic etiam magnificum habent Collegium. Anno 1646. octo illorum, vel, ut alii referunt, decem in urbem admitti fuerunt, cæ tamen conditione, ut nunquam plures essent, et nec bona nec domos sibi compararent; interim tamen hæc conditionibus stare compulsi non fuerunt, modoque illorum numerus ad triginta capita prohibetur auctus, et adeo virites prædicantur, ut in extirpando novo Collegio suo ultra quadringenta librarum millia expendisse dicantur, magnificum est illius fontisquædam, ad quod constructum Ludovicus XIV. Galliarum Rex decem librarum millia largitus est.

In minoris trans Ardam Urbis hinc Suburbii aditu occurrit Capucinorum Monasterium.

Urbis hæc etiam magnificis palatiis et ædificiis superbit, inter quæ præcipua videntur Curia Civilis hinc Batorium, Armamentarium omni Ordinis apparatus abundè instructum, necnon Gallia Regis Legati palatium.

Anno 1529. Protestantium Religio Soloduri tanta sumit incrementa, ut sub mediacione Bernensium et Basileensium Magistratus edictum promulgare coactus fuerit, quo conscientia libertas stabiliebatur, omnibusque Civibus et Subditis permittebatur eam, quam ipsis convenientem propria dictaret conscientia, amplecti Religionem. Verum ubi an. 1532. Protestantes seu Zwingliani facta conspiratione Catholicos omnes una cum suis uxoribus et liberis è medio tollere desuperint, Catholici hoc inhumani consilio valent per miraculum detecto Protestantes una cum suis Praeconibus urbe et toto suo Tractu seu Bago exterminarent.

Anno 1717. magnum Soloduri excitatum fuit incendium, quo inter alia plura ædificia Legati Francica palatium una cum omni superædifici et scripturis in fumum abiit.

2. Buchaunum [; Buefoch:] vetus dicitur Castellum, quod Tractu, qui Buchoyavia [; Buefogan:] dicitur, nomen dedit,

atque Dammus natalis, fuit eiusdem nominis Baronum postea Comitum,
 in Buehrgaria, quae sita inter montes, quos proposita castra qui so-
 nant minoris Buehrgaria, Ludovicus id est, Argovia Landgravi in
 Buehrgaria dicti sunt; inter quos an. 1320. Matthias Archiepiscopus
~~Maguntinus~~ Maguntinus, et Berchtoldus ipse frater Argentiniensis et Spi-
 ritanus Episcopus fuit. Tandem an. 1383. horum Comitum Stirps masu-
 lina desit in persona Joannis Episcopi Basiliensis; atque hic Bueh-
 rgaria ad eius sororem Elisabetham Comitissae de Bechburg conjugem
 devoluta est, quam illa an. 1391. Solodurensibus vendidit.

In Buehrgaria numerantur praecipue Arces et urbes, parva Wit-
 lizacum; Wirtlichgung; Wangen; Wangen; Birmen; Birmen; qua
 Bernensis sunt jurisdictionis, Falkensteinum; Falkensteinum; Bech-
 burgum; Bechburgum; Oltena; Oltena; p. qua ad Solodurenses perti-
 nent.

3° Bechburgum; Bechburgum; Castrum militiarum germanico ad occiden-
 tem ab Oltena. Propriae bina sunt Castra novum et vetus, istud Falken-
 stenium vocatur, quae bina una cum suo tractu ad familiam jam du-
 dum extinctam pertinuerunt.

4° Oltena seu Oltenium; Oltena sive Oltenum; Urbs angusta sed
 concinna caput ejusdem sive nominis Praefectura incolae posita
 ad sinistram Arde ripam, quae ibidem ponte publico jungitur, quin-
 que leuis Gallias versus orientem a Soloduro. Opportunus et mo-
 mentosus hic est transitus: Dinnova; Dinnova; rivus ibidem
 Arde immergitur, qui tanquam natura sua rubicundus profert rivus
 iste, qui interdum joci et entameos ad ignorantem decipiendi gra-
 tia inter cortos mense apponuntur.

Urbs haec olim Episcopi Basiliensibus parvit, ab ijs postmodum
 Comitibus Friburgensibus in feudum tradita est, quorum prosapia
 an. 1368. extincta ad Episcopos reversa est. Cum deinde Episcopus
 Joannes de Vicenna cum Bernatibus et Basiliensibus Urbis Birmen-
 nensis causa bellum gereret, ille pro Oltenam Rudolphus Comi-
 ti Nidaviensi an. 1367. cepit ea conditione, ut ei adversus hos-
 tes suos suppetias ferret. Comes iste an. 1374. ab Anglis, cum Bura,
 Bura; quam urbem obsidebant, per fenestram respiceret, sagitta
 trajectus interit valitis ductasat ductus filiabus, quarum una
 Hartmannus Comiti Kyburgensi, altera Sigismundo Comiti
 Thiersteinensi suppetat, ad quos proinde Oltena devoluta est.
 Hi illam Archiduci Austriae Sigismundo oppugnaverunt. Anno
 1383. Bernenses urbem hanc obsederunt, a qua horribili tempes-
 tate repulsi sunt. Sequenti anno Episcopi Basilienses demum
 illam redemerunt. Tandem an. 1426. Episcopus Joannes de Fleken-
 stein eandem Solodurensibus vendidit, qui illam Praefecturam
 fecerunt. An. 1712. hic de pace quinque Catholicos Pagos inter
 et Tigurinos Bernensesque in unum in casum actum fuit. Non
 procul ab Oltena occurrunt fontes minerales, qui citra alio labo-
 rantibus speciatim medentur.

5° Donnacum; Donnacum, a Donnac; Urbs seu Oppidum ad Bir-
 men; Birmen; fluvium, qui ibidem ponte jungitur, tribus horae quadran-
 tibus ad austrum a Basilea positum. a Castro montano protegitur.

Antiquitas Urbis hae proprium habuit Dominum, videturque fuisse
fundum Comitum de Thierstein, quod catinetis Lotharionibus ad illos rediit.
Ab eis ad Nobiles de Efsingen, quorum Joannes Bernardus Castellum et
urbem una cum illius tractu an. 1184. Solodurensibus vendidit, qui
ibidem Praefectum constituerunt. B. Capucini hic habent Monas-
terium.

Locum hunc celebrem fecit insignis victoria, quam Federatus
Helvetii de Austria sub Comite Nürtenbergio an. 1449. 22. Julii ibi-
dem reportarunt. In hoc praelio 3000. Austriacorum deciderat fieri,
ipsaque iborum Dux Nürtenbergius occubuit. Helvetiis omnia
Austriacorum impedimenta una cum 21. tormentis bellicis capse-
runt.

6° Beinwilla seu Opium villa, et S. Mariae Petra: Brinswil,
et Maria seu Unpro-Gravon Prin:| vetus Ordinis S. Benedicti Mo-
nasterium in monte Jurasso supra juvenum collem in angusta
valle ad Liselam:| Luyel:| rivum 3. leuis Gallie versus Austrum
à Basilea positum Diocesis Basileensis.

Circa annum 1085. fundatum perhibetur à Secreti Comitibus, in
quod isdem postulavit, S. Wilhelmus Abbas Hirsaugiensis no-
vam à suo costu Religiosorum coloniam sub Epsone, qui primus illic
Abbas fuit, transiit, sub quo Epsone ac illius Successoribus multis
privilegiis à variis Summis Pontificibus et Imperatoribus donatum
tanta sumit incrementa, ut celeberrimum et opulentissimum
evaserit. At post intervalla temporum bellis ingruentibus totum
fere cum jurebus suis succubuit, paulo post tamen sursum erigi visum
est, cum ~~1443~~ an. 1443. Solodurensis Republica illius Abbatem
jure Civitatis donavit, sed post brevis nore turba sunt castra
anno quippe 1499. Austriaci, quibus bellum erat cum Helvetiis, ibi
ejus Monachis incendunt ac penitus devastaverunt, tuncque
per 90. annos desolatam et vastatam sub suis permansit rudibus,
Donec an. 1589. pia Solodurensis Republica demum illud ex cineribus
aduxit et restauravit accito ex celeberrimo Einsidensi Monaste-
rio cum aliquot Religiosis Wolfgango Spies viro Religionis et
Scientiarum virtute celebri, qui eodem sub Administratoris fun-
tanaat titulo laudabiliter per plures annos profuit. Tandem
anno 1633. postquam Acceterum istud 108. annorum spatio Abbate
carisset, et solummodo per Administratores rectum fuisset, Frin-
tus Kieffer Solodurensis in Rhemi Angia postulatus Abbatis tita-
lum et dignitatem suscepit, vir caesus et per omnia magnus, ac
non tam disciplinae Monasticae restaurator, quam totius Monaste-
rii secundus fundator audire meritus.

Veterem Beinwillam seu Opiumvillam*, qua ruinam mina-
batur, restauravit. Modo tamen Monasterium hoc pauci distant
incolunt Religiosi, qui parochialia munia ibidem obant. Eum-
vero idem Abbas Frintanus non procul hinc ad Blavum montem | Bl-
vum:| qui Jurassi ramus est, prope Coroniam | Landecron:| arcem mon-
tanam et munitam in Suintgoria positam justo milliaro ad Austrum à
Basilea, aliud novum Conobium à fundamentis eruitur eo loco,
qui à rupe in modum sacelli incavata Petra B. V. Mariae dicitur est occa-
sione magni miraculi ibidem vicinis Basileensis Synodi temporibus
per ejusdem Sanctissima Dei genitricis intercessionem patrati. En
paucis totius historia seriem:

* Beinwilla | Brinswil:|
nomen accepisse vide-
tur à brachio S. Vin-
centii Martyris, quod
Berchtoldus V. Zavin-
gia Dux huius Monas-
terio dono dedit, à
quodam Beinwilla
seu Opium villa ad
S. Vincentium mun-
cipatum fuit.

Species est 400. circiter hominum capax in modum sacelli natura formata in rupe excavatus. Conceperat ad illum cum prole sua mater gregis custodiendi labore defessa, ut solis ortum desinat in umbra solatium caperet, unquam obdormisset, infans incaute vagatur, labitur, et in valem 24. oryis profundam precipitatur. Erigilans mater, charum pignus amissum per devia et avia quaerit, ac tandem in ima valle reperit collectos in corollam floculos continens; stupenti pro gaudio matris et, quid ageret? discitanti, reponit lectum se vestes Virgini Mariae, quae dum caderet, ipsum exceperat hanc Betram sibi sacram multisque in salutem profuturam professa. Alii paulo aliter factum ritum narrant, ajunt enim matrem, dum proles labatur ac in ima defortur, erigilasse, illamque B.V. Mariae commendasse. Miraculo motus Dynasta Domacensis, sub cujus Praefectura locus erat, de consensu Synodi Basileensis specum in sacellum converti curavit, cui primum Presbyter secularis, tum Monachi Augustiniani praefecti fuerunt. Tandem Hirtano Abbati Beinwilensi traditum fuit, qui et ibidem novum, quod jam diximus, novum e fundamentis coenaculum excitavit, ac in illud e Beinwilla Monachos suos traduxit, quod et a Saevo hoc specum Petra B.V. Mariae | Marianstein | vocatum est, cujus Templum an 1655. a Joanne Francisco Basileensi Antistite Solemni ritu dedicatum et consecratum fuit. Frequenter sunt ad hoc sacrum sacellum fidelium peregrinationes, ubi et frequentia per Suae Dei genitricis Mariae intercessionem fiunt miracula.

§. XII.

De Bago Triburgensi.

Bagus Triburgensis seu Triburgensis | Duo Cantones Triburg seu Triburg | Sordis ordine nonus et dignitate decimus inter Bagos Helveticos, ac Catholicorum Bagorum post Lucernensem maximus et potentissimus. Undique Bernensi Bago cingitur si Stavicense territorium excipias Laum Neoromensem attingens. In eo 19. vel 21. Praefecturae seu Dynastiae numerantur. Bateria una cum Bago Bernensi quatuor adhuc Territoria dominatur, sicut Muratensi, Grandisoniensi, Urbigiensi, et Schwarzenburgensi. Item cum aliis Bagis participat Turgaviam.

Ejus maxima longitudo ab Austro ad Aquilonem est 8. miliarium Germanicorum, latitudo autem ab Occidente ad Orientem trium. Glacii, qui illum perflunt, praecipui numerantur Sana | Sana | Sensena | Sorsum | Garonna | Gasron | p. Ubi planus et aquabilis est, multi coluntur agri, montes herbis ac optimis pasuis hauriantur. Juvala omnes Catholici sunt, illorum idiomata partim germanicum partim corruptum Italianum sive Sabaudicum est. Mores ipsi sunt ut caeteris gentilibus suis, sunt animosi, Sinceri, necnon litteras amant, p. 1.

Plaga haec Uhtlandia sive Niithonia | Uhtland, Niithland, Niithland | vocatur a Niithonibus veteribus ejus incolis. Attamen aliqui sub hoc nomine etiam partem illam Bago Bernensis, in qua Juvala Germanicam linguam loquuntur, venire contendunt. Occurrit hic.

39
;0. Freiburgum, Freiburgum | Freiburg, Freiburg, Freiburg, et
Urbis | Regi Metropolis ad Sanam | Dann | fluvium Sita, qui illam
dividit Simulque ex omni parte cingit, 6. vel 7. circiter leuis gallus
ad Africum a Berna, sub gr. long. 24. m. 90. lat. 46. m. 50. Am-
pla est, ac pulchris edificiis ornata. Ilius situs plane catina
rius est, Sola namque illius plaga orientalis plana est et aliquan-
tum aquabilis, religuae rupibus et collibus constituntur, ita, ut,
quorunque quis ire voluerit, semper aut ascendere aut descendere
debeat. Cum variis temporibus aucta fuisset, hinc etiam in
quatuor regiones divisa est, prima vocatur Oppidum, altera Jurula
 seu Pratum, tertia Urbis nova, et quarta Kenodochium. Pla-
teas habet magnificas et latas pulchris privatis et publicis, plenum-
que eclesiasticis edificiis ornatas. Præsertim videri me-
ritur S. Nicolai Templum, quod est præcipuum cum huc pro caelso Cam-
pandis, quod an. 1283. excitatum fuit. Demum in ediffi-
na Urbis plaga pulcherrimum habent Collegium edificatum
an. 1604. una cum ludo litterario et Eclesia, in qua quiescit
corpus Petri Conisii Jesusita an. 1564. demortui, cui præcipue
Urbis refert acceptum, quod Catholicam religionem retinere
vit. Adest etiam CP. Ermitarum S. Augustini Coeno-
bium an. 1248. fundatum, ut et CP. Minorum S. Francisci
Conventualium an. 1237. excitatum, neon Urselinarum
inter Saxa ad ripam Sana Sitam, item non procul ab Urbe
Monialium Ordinis S. Benedicti. Curia seu Prætorium
supra ripam positum est eo loco, ubi olim Arx munita fuit,
que Urbis dedit initium.

Urbis una cum Bagis huc Catholicam feride sectatur Religio-
nem, atque in Eclesiasticis Episcopo Lausannensi subjici-
tur, qui et in ea residet, postquam Sebastianus de Monte
Salonis | Montfalcon | a Præsentibus Lausannâ expulsus
fuit. Ilius laulari regimen Aristocraticum est: Se-
natum Magnum 200. viris constituntur, Minorem 24. qui
singulis annis Dominicâ ad festum S. Joannis eliguntur.
Utriusque hujus Senatus Caput Advocatus | Avoyer | mun-
cipatur, qui in vigilia S. Joannis Baptista ab universo
populo assumitur. Civis partim germanam partim
Italicam sed corruptam, vel potius Sabaudiam linguam,
quam Romanam vocant, loquuntur. Urbis undique mon-
tibus velut muribus cingitur, que ei omnis munitio loco-
hant, adeo ut aliis propugnaculis haud indigere videatur. Ex-
citata prohibetur a Bertholdo IV. Zaringia Duce et Transjurano
Burgundia Princeps an. 1179. atque multis immunitatibus et
privilegiis donata, que Fredericus I. Imperator cognomento
Anobardus seu Barbarossa confirmavit non modo sed et au-
xit an. 1183. Mortuo ultimo Zaringia Duce Frederico
II. Imperator urbem hanc liberam et Imperialem declara-

vit, dato ad id ~~Diplomate~~ in Urbe Hagnoja Diplomate 1219. mense
Septembri. Tum Urbs hae haud vulgare sive in aedificiis sive incolis
habet incrementum; non tamen sua fuit libertate. eodem die
datum est, eumvero cum postquam Imperator Fridericus II. repe-
titis vicibus a Summis Pontificibus excommunicatus, et quantum in
ipsis erat, Imperio abdicatus fuisset, tum Imperium ipsum continuis agi-
tari coepit turbis, minorisque Status potentiorum praesidia esse coepe-
runt, unde Triburgenses, non satis sibi vicium esse, quod se tuerentur,
arbitrati, an. 1249. se suaque, hactenus tamquam sibi immunitatibus, et
privilegiis à Zaringia Ducibus et Imperatoribus obtentis, Hermannus
Comiti Kyburgensi tradiderunt; extructa dein eorum Comitum pro-
lapia Eberhardus Comes Habsburgicus per suam conjugem suam or-
nium Kyburgensium dominiorum heredem unicum illorum dominatu
potitus est, atque an. 1275. urbis possessionem ~~et~~ cepit confirmatis
denique illis privilegiis; anno dein 1277. dem Eberhardus illius domi-
nium cognato suo Rudolpho Imperatori cepit. sed potius vendidit, qui
et ejus privilegia et immunitates confirmavit solemnibus Diplomate Ba-
silesi edito an. 1279. verum ultra Albertum Rudolphi Impera-
toris filium sub Habsburgico dominatu haud herit ~~triburgensis~~;
nam an. 1350. sub potestate quod Bernensibus aliisque foederatis Hel-
vetiis hostibus suis adhaerere, ab ipso deserta fuit, cum prius quem
illi dederat, Praefectus subdole, ac eadem ferre ratione, qua olim
Hebraei Aegyptius, cives omni sua aurâ et argenteâ suppellectili
spoliasset. Tum Triburgenses ieto prius cum Bernensibus foedere,
se Ludovici Sabaudia Ducis tutela, retentis privilegiis suis, commi-
serunt, sub ejus dominio postquam penè 30. annorum spatio de-
gesserunt, tandem à Yolanda Ludovici XI. Galliarum Regis sorore, et
Philippi Sabaudia Ducis matre et tutrice magna pecuniarum vi
libertatem suam redemerunt; atque an. 1481. ab Helvetiis ad instan-
tiam Eremita Nicolai de Friburgi Subsylvaniensis, qui apud illos mul-
tum poterat, in perpetuum foedus admissi sunt. An. 1737. tur-
ri, in qua 750. pulveris pyrii centena millia operabatur, ful-
mine ita, Urbs hae magnam perdidit.

20. Milliar à Friburgo Bernam versus in caelsâ rupe, cujus
pedem Sana | Danu | fluvius abit, situm est cujusdam Eremita
domicilium Monasterio haud abstrinile, cujus aedificia una cum Ecclē-
siâ et campanili Nobilis Joannes de Brato Gruyensis | Jean du
prou de Gruyere | solo opitulante hinc hinc ante 80. et quod exor-
vit, annos, intra 25. annorum spatium ⁱⁿ rupe incidit. Suis hic vir
an. 1703. agrippa ~~effecit~~ ~~est~~ ~~oppressus~~ ~~ab~~ ~~ipso~~ ~~triburgensis~~ ~~et~~ 17. Janu-
arii in festo S. Antonii, et Eulerae sua Dedicacionis die aquis suffo-
catus est una cum aliquibus studiosis, qui, ut cum ipso festum
illud celebrarent, advenissent; cum enim illos in scapha, quam
hujus officii causa tenebat, ad alteram Sana ripam rediret,
ipsa in medio fluminis ~~versâ~~ omnes submersi fuerunt. Illi,
quos nova et nullibi visa delectant, frequenter locum hunc adveniunt.

30. Alta Ripa | Seltzer Riff, Haute rive. | Monasterium Cisteri-
ense ad Sanam fluvium milliar Helveticis ad Austrum à Friburgo
positum, et fundatum saeculo XII. an. 1147. ad instantiam et in presen-
tia S. Bernardi à Wilhelmo de Glana, qui et ibidem sepultus est.

61
Opulentum est, multaque vineta in Lausannensi Dynastia possi-
det. ab an. 1452. sub advocatia et tutela Regi seu Urbis Friburgen-
sis legit.

4° Bolo: Bol, Bole, Bolo:| Urbs angusta cum arce ad Sanam posita
2. miliaribus Helveticis ad Austrum à Friburgo. Olim parerat Coni-
tatis Grujerensis. Non procul ab ea extat Carthusianorum Coeno-
bium Bas Dei: Gotschwil, Bart. Dren. | municipatum à Willenrot-
ta Comitissa Grujerensi an. 1307. fundatum.

5° Grujera live Griera: Gruvob, Grujrob, Grujese, Grujeres:|
Urbs exigua ad Sanam sita 7. levis gabicis versus Austrum à Fribur-
go, Caput praecipua totius Regi Friburgensis Dynastia. Et
imminet Castellum satis magnificentum Sedes Dynasta.

Urbs haec olim fuit Sedes Comitum Grujerensium, necnon huius Co-
mitatus Metropolis. Adeo potentes fuerunt, ut Saulo XIII. et XIV. fa-
pius cum Bernatibus et Friburgensibus bellum gesserint, eoque abor-
ti fuerint. An. 1337. Petrus III. Comes Grujerensis cum Episcopo Lau-
sannensi bellum habuit. Tandem illorum ultimus Michael
an. 1555. è vivis excepsit multo aere alieno gravatus. Bernenses,
et Friburgenses, postquam creditoribus satisfecissent, huius Coni-
tatis possessionem adierunt, illamque inter se partiti sunt.
Bernenses Praefecturam Sanensem et alia loca, quae ipsis oppor-
tuna visa sunt, sibi afferunt; Friburgenses vero Grujeram
illique vicina loca obtinuerunt. Non procul ab ea praesal-
tus mons est, qui an. 1738. mense Augusto cum ingenti strepitu
flammas, ignitam materiam et lapides Vesuvii instar eromit,
vicinamque fertilem regionem penitus devastavit.

Huius Urbis tractus passim abundat, ubi permultos vasa alun-
tur, è quarum lacta magis illi casei conficiuntur, qui ab eo
Grujerenses nuncupantur, atque totius Regi sunt divitiae,
ut qui vinetis careat, nec multum frumentum proficiat.

6° Rotundus Mons: Romont, Remont:| Urbs totius Regi
post Friburgum pulcherrima, Urbem hanc inter et Lausannam
in confiniis Regi Bernensis posita. miliaribus Helveticis cum hinc
ad Africum à Friburgo, et 3. versus Aquilonem à Lausanna,
unicum Castello in excelso monte collocata. Nomen tribuit
Comitatui, cuius Caput est. Olim ad Duces Sabaudica perti-
nuit, et Andorinus Sabaudica Dux, qui è sua conjugis Caro-
la seu Carolina de Lusiniaco Cypru Regni herede legitima viros
suscepit liberos, quarto filio suo Jacobo Urbem hanc et Comita-
tum una cum Vauda seu Valdensi regione. et Comitatus titulo
pro sua portione cepit. Huic cum Helveticis bellum gerenti
Carolus Burgundia Dux Sappetias tulit, at ubi hi de ipso an.
1475. prope Gransonium, deinde an. 1476. prope Muratium
insignem victoriam reportassent, tunc Jacobum huius Comi-
tatu suet Vauda evenerunt; utrumque postea Carolo Sa-
baudica Duci restituerunt. Hic Comitatum et Vaudur-

possedit in quo ad an. 1536. tum enim Bernenses Genevensibus
 foederatis suis, quos idem Carolus bello petierat, suppliciter fecerunt
 Vaudum occupaverunt. Triburgenses vero, quamvis cum Principe
 into bellum ipsis haud esset, nihilominus Comitatum hunc una cum ejus
 Metropoli sibi aperuerunt veriti, ne Bernenses idem sibi subicerent.
 Tunc Sabaudia illius restitutionem lactone obtinere non valuerunt,
 vixque ipsius, ut et Vaudi titulus eisdem suffere debuit.

Contendunt aliqui urbem hanc à Petro Sabauda Saeculo XIII. civi-
 tatem at munitionibus instructam fuisse, postquam Vaudum sibi sub-
 jecisset. Rotundus Mons dicitur à colle rotundo, cui inscri-
 ficata est. In eâ videt Praefectus provincialis, quem Senatus
 Triburgensis constituit. Ante 100. circiter annos Triburgenses
 illam munire coegerunt, et an. 1712. eidem aliquot propugnacula
 addiderunt, quod sibi à Bernensibus metuerent. In hac urbe
 duo sunt Monasteria Virorum unum et Virginum alterum.

7.º Staviaicum §: Pfaff, Stif, Gad, Estaway, Estawagel,
 Estawayer: | urbs angusta sed elegans ad ripam Neocomensis lacus
 sita 5. circiter leuis gallicis ad lacum à Triburgo. Ei arx imminet,
 in qua Praetor à Magistratu Triburgensi constitutus residet. In ea
 domicilium habet Ursina. Ab illa celebris Baronum de Stavia-
co prosapia nomen habet, quæ à Stavo Vandalico Principe or-
 tum trahere dicitur, cujus posteros illam circa an. 780. civitate
 fecerunt. Non procul ab ea extat Cathusianorum Monasterium
Montbrollos dictum.

§. XIII.

De Pago Bernensi.

Pagus Bernensis §: Das Canton Bern: | foederis ordi-
 ne sextimus, dignitate secundus, omnium Helvetiae Pago-
 rum seu Cantonum maximus et potentissimus, ut qui ambitu
 suo ad minimum tertiam totius Helvetiae partem complec-
 titur, eamque longitudine aequat. Sexaginta circi-
 ter miliarium est ejus longitudo, et maxima latitudo ad tri-
 ginta porrigitur. 80000. hominum in seipsum educes valet,
 necnon Quatuor Mediolanensi aequiparatur. Limites habet
 ad Orientem Comitatum Badensem, Praefecturas seu Dynastias
 liberas, Pagos Lucernensem, Subpyramiensem et Uriensem; ad
 Austrom Valeriam et lacum Lemannum seu Genevensis; ad
 Occidentem Comitatum Burgundiae Comptina, Principatum Neo-
 comensem et tractum Biennensem; ad Aquilonem Pagum So-
 lodurensis, Trikariviam et partem Siggavica.

In binas praecipuas et universales partes distribuitur, qua-
 rum à Murato §: Morat: | urbe Rhenum usque porrecta Regio
germanica, altera ab eadem urbe Genevam usque porren-
 ta gallica seu romana vocatur. Prioris duode lingua Ger-
 manica seu Helvetica utuntur, posterioris vero minutis populis
 linguam loquuntur, quam Romanam appellat, estque Sabaudia,
 seu idioma in gallica et Italica corruptum; nota tam aliis ho-
 mines gallico sermone utuntur: alii etiam Vaudum municipa-

tur 1: waadt, waadt, waad, waadland, Le Pays de Vaux:} In parte huius regionis Germanica 35. Praefectura huius Dynastiae nunciantur; in Romana 13. Duntaxat poterat quatuor Satrapias idas, quas hinc cum Bago Triburgeni possidet, nempe Muratum grandisonium, Schwarzenburgum, et Urbigenum.

Huius Bago regimen est Aristocraticum, Summaque potestas stat penes magnum Bernensis Urbis Senatum, quem 299. viri constituunt, sed quia ex iis semper 99. partem in suis Dynastiis, partim aliis occasionibus abunt, hinc communiter 200. virorum Senatus dicitur, cui duo Praetores praesident, qui alternatim singulis annis sibi invicem succedunt. Ex hoc magno Senatu 27. viri eliguntur, qui Minorem Senatum constituunt, cuius duo ultimi Senatores Consilium intimi vocantur; hi curam gerunt, ne populi iura et libertates immutentur, Tribuni plebis apud Romanos haud sunt abrimiles, p.

Bernensis regio omni ex parte fertilissima est, montes herbis, collis, vineis, et planities frumento aliisque frugibus cultivantur; praecipua autem pars Gallia pulcherrima et amoenissima totius Europa provinciae annumerari meretur; vineis abundat, inter quae imprimis celebrantur ea, quae a Lausanna Vitiscaura usque posita sunt. Numerosa adest Nobilitas, et quamlibet urbes et Castellata. In parte Germanica, ut iam diximus, lingua Helvetica viget, in Gallica vero Gallica, plebs Sabaudica loquitur. Huius Bago Insula omnes Exinglii seu Ahrini dogmata sectantur.

Bernenses cum vicinis suis saepius bella gesserunt, quorum haec sunt memorabiliora: An. 1298. de Rudolpho Imperatore victoriam reportarunt. An. 1398. 1331. 1386. et 1449. adversus Triburgenes feliciter pugnarunt. An. 1476. in Bello, quod cum Carlo Burgundia Duce ipis fuit, ac Burgundicum dicitur est, rem publicam suam amplam portionem auerunt. An. 1536. adversus Sabaudia Ducem, et an. 1653. adversus proprios rebelles subditos prosperati sunt. Tandem an. 1712. Bernensibus et Tigurinis adversus quinque Bagos Catholicos bellum fuit, quod post pugnam Vilmersensem, in qua Catholici conficere, eodem anno finem habuit, pace inter ipsos Avaria conclusa. *Constitit hic notandum*

1. Berna. | Berna: | totius Bago seu Cantoris Metropolis. Sita est in peninsula longa, quam Aar | fluviem efficit. 3. millibus Helveticis ad Austriam a Soloduro, et duobus milibus ad Euro Aquilonem a Triburgo. Civitata perhibetur a Bertholdo V. et ultimo Zaringia Duce an. 1191. et occasione usi, Germanice Bär, quem ibidem venando cepisse dicitur, Bern ab ipso nuncupata, quam vocem Latini Bernare fecerunt.

Initio satis angusta fuit, at post centum annos circiter Sabaudia Comes quidam, cui tunc subiecta erat, illam auxit; Idem tempore ad eam, quam nunc habet, amplitudinem perducta fuit. An. 1339. Inventis scilicet post suam fundationem annis tota lapidibus strata fuit. Longitudo eius est fere bis

mille passuum, latitudo autem angustiorum locum occupat, nec enim ultra tres plateas porrigitur, quo tamen sunt latissimas, praesertim media, quam ab uno civitatis extremo ad aliud exigens et pulcherrimus perficit, quo semper mundo servatur. Inter pulcherrimos et opportunissimos Helvetiae urbes, reputatur. Aedes ejus omnes sunt lapideae, si paucas in certis Urbis angulis sitas enipere velis; Anteriori sua parte arcus habet, cuius lapidibus stratas, sub quibus aere pluribus tota civitas pedibus et vestibus hinc obambulari potest; hinc plerumque mercatorum tabernae offendantur. Supra Arolam eminet, qua ad tria latera ab eo profundo illam abluit, nec non ab hostili invasione satis tutam efficit, quatenus ipsius lateris fossa et munimentis nova arte factis protegitur.

Ubi an. 1218. Bertholdus V. Zaringia Dux ultimus Urbis hujus fundator è viris excepit, tum ipsa sub Imperatorum potentiam venit, atque ab Imperatore Fridrico II. urbs libera et Imperialis facta est. Cum autem eo abdicato vel mortuo Germania variis turbis agitaretur ut pote legitime carens Imperatore, tunc etiam Bernenses à vicinis suis laesiti, et penè ad angustias redacti, quò ob ipsos tuti essent, se Petro Sabaudia Comite an. 1260. tradiderunt, sub cujus et Successorum ejus dominio usque ad an. 1325. permanserunt, tum enim Eduardus Sabaudia Comes à Delphino Viennoensi bello appetitus et proelio victus, Bernenses in antiquam libertatem restituit ea conditione, ut sibi ferent opem. Hi deinde an. 1353. magno Corporis Helvetici foederi se junxerunt, et an. 1397. Venceslaus Imperator illos ab omni Imperii tribunali exemit, ipsisque summam subditis suis et civibus jus dicendi potestatem dedit.

Anno 1527. Bernenses Zuringii dogma susceperunt, ac in suam opinionem subditos suos omnes traxerunt. Berna olim inter alia fuit Dominicorum, et Minorum S. Francisci Conventualium Coenobia, ut et Sanctimonialium ordinis S. Dominici, quo Zuringianismus persunderit. Dominicanorum Monasterium in denodochium versus est, Franciscanorum seu Minorum Conventualium vero in Collegium, in quo sex sunt Professores, qui linguas et litteras scientiis necessarias, qui Praeones fieri volunt; in eo adest Hypocho et petioma Bibliotheca. Sanctimonialium coenobium est pauperum Nivacominium. Adest etiam amplum et pulchrum amentarium Praetorium vetus est aedificium.

2°. Bonna, seu Bons Arola vel Arola; urbs pulchra et satis magna loco inaequato, qui collem exhibet ad Arola ripam usque delium sita, 3. miliaribus germanicis ad austrum à Lauffenburgo. Nomen habet à celebri ponte lapideo, quo fluvius iste jungitur. Verisimile est, eam ab Arola opportunitatem ex Vindonissa minus fuisse cautam à Comitibus de Altenburg, postmodum Halzpurgeois, quippe sub quorum dominio ipsa stetit. Eam an. 1250. Godefridus Comes lauffenburgenis, cui cum cognato suo Rudolpho Halzpurgeois bellum fuit, occupavit et cepit. Leopoldus Austria Dux illam an. 1323. Eberhardo Comiti Nellenburgensi pro 300. marcis argenti oppignavit. An. 1415. post proscriptionem Fridrici Austriae Bernenses ab Imperatore advenis ipsam civitatem urbem hanc occupaverunt, et unum reliqua Argovia sibi subiecerunt. An. 1444.

Thomas Baro De Falkenstein et Beckburg nota per Stratagemata
illam obtinuit, expulavit et incendit, ac hunc tanquam obides Prato-
rum et principes civis Lauffenburgum abduxit. Ubi haec proprium
habet regimen cui praesidet Prator, qui singulis duobus annis Berna ho-
magium vobis nomine praestare tenetur. Qui etiam Pratoris et Sena-
tus iudicio se gravatos habitoantur, Bernam provocare possunt.

3° Schinzenaemum: Desintzenaemum: Bagyns elegans in Argovia sub Alten-
burgo seu Castello veteri: Elkhamburg: ad lavam Arula Aronium inter et
Boucaam in Dynastia Schenkenbergensi seu, ut alii loquuntur, Leng-
burgensi situs. Prope hunc Bagyns sub Halbyurgo vetere Castello extat
celebre Balnearium, cujus aqua ex Arula, in vijis medio saturant,
ope canalis in illud decurrit.

4° Alttenburgum seu Castellum vetus: Elkhamburg, Elkhamburg, et
Elkhamburg: Arx Schinzenaemum inter et Boucaam posita, Domus nata-
lis ejusdem nominis Comitum, qui postea Halbyurgici nuncupati fuerunt
ab alia Arce, quam hanc parum ab hinc ad dexteram Arula Wormensis
Comes Alttenburgensis et Episcopus Argentinensis emittant, et Halbyur-
gum vocavit. Inter eos Rudolphus sub fine saeculi XIII, Solum
Imperiale commendit, cujus posteri a Ducatu Austria, quem ille sibi
aperuit, Archiducos Austria dicti sunt.

Tempore Concilio Constantiensis Bernenses ab Imperatore Sigismundo
adversus Fridericum Austriacum civitati vna haec Castella junctum
illorum territoria seu territoria occupaverunt, quod Reimblia, ad jace-
rent, Castella vero demoliti sunt, eorum quaedam adhuc supersunt
vestigia. Vid. inf. n. 6°.

5° Königsfelda seu Campus Regius: Königsfeld: olim prorebra
Ab. Minorum Ordinis S. Francisci et simul nobilium Ordinis S. Clarae
Monialium Cenobium, equidem sub uno eodemque tecto, at, quod fa-
cile intelligitur, separatim habitantium, semimilium in Africa
a Bouca urbem hanc inter et Pusan fluvium non parum ab illius vado
situm, et ab Elisabetha Alberti Imperatoris vidua et Agnete Regi-
na Hungariae ejus filia ex loco quo hic Imperator an. 1308, a suo
Nepote Joanne Sueviae Duce tunc datus fuit. ~~notis in p. 1308. non
possunt reperiri in p. 1308. non~~ Dicta
Imperatrix Elisabetha in hoc Monasterio vitam claudere facerebat,
at cum mors illam Vienna in Austria an. 1313. praeveneret, illius exani-
me corpus post tres annos huc delatum fuit ac in eadem Ecclesia tu-
mulum. Quibus filia Agnes 48. adhuc annis in eo vitam dedit,
quam et in aetate provecta ibidem finivit. Postmodum multae
utriusque Sexus Principes huc sepeliri voluerunt, quorum usque 17.
nummerantur. Ibi etiam Archiduca Leopoldus III. et multi alii No-
biles viri, qui una cum ipso in pugna Semprachensi an. 1386. occi-
derunt, sepulti fuerunt.

Quae materia reformationis Helvetiae Historiam scripsit Tom. II.
l. 5. p. 376. memoraat. Nobiles hujus Cenobii virgines an. 1525. ubi
Zwinglianismus per totam Helvetiam sepece coepit, a Senatu Ber-
nensi facultatem petiisse illud deserendi, et anno sequenti ipsi ab eo-
dem Senatu vel abeundi vel permanendi liberum fuisse factum,
tuncque eorum aliquas mississe; ipsum tamen Cenobium statim
usque ad an. 1529. Tunc quippe Catharinam de Trenches, Waldburg
Abbatissam unam reliquis, quae adhuc aderant, Monialibus illud,

7 civitatum

Scriptura Bernensi jubente, descripta, ac postea Nobili viri Sigurino-
ui Georgius Gildwin nomen fuit, misisse. Hinc Scriptor Germanicus.

Bernenses ex hoc Monasterio Praefecturam provinciam fecerunt,
quo quidem parva est, sed opulenta, et ob antiquitatem suam cele-
bris.

6° Habsburgum: Habsburg, seu Habsburgi: Castrum vetus olim
minutissimum exiguè midiarum versus septentrionem à Boncia prope Arolam
in colla seu saxo praerupto situm, à Wlonevo Comite Altenburger-
si Episcopo Argentoratiensi, quod supra memoravimus, seu potius ex-
pensis suis ab ipsius fratris Radboto vel Radbotone circa an. 1020.
excitatum, et se huiusmodi fratres ~~nonnullos~~ ~~prohibere~~ ~~bona~~
~~propreos~~ ~~nonnullos~~ ~~prohibere~~ ~~bona~~ ab Impe-
ratore Conrado II. adversus quem rebellaverant, ~~nonnullis~~
in unum pedis et bonis suis tunc praestaret; unde et illud à voce
germanica Habsburg, quae idem ac habentia sive bona signi-
ficat, Habsburg dici voluit, quod latine Habsburgum vocatum est,
atque illorum Radbotonis filius et posterus ipsius, antiquato
Altenburgensium nomine, ab eo Comites de Habsburg Principes
nuncupati fuerunt.

Huius castri structura angustis coarctata est limitibus, nec non
partim in omnia et frigiditatem exhibet; media quidem sui parte
diortium est, verum quae supersunt, quid antiquitas fuerit, indicant.
praecipue celebratur aspectus illius undique porrectus, namque ad
Arolam quae limosa flexu suo serpentis instar ad tria latera oculis
se praebet, ad totam Lengburgeriam planitiem, Arcem Bonnicen-
sem, regiones Sclodunensem et Baileensem, Bonnam et Klinge-
nariam urbes usque. p.

Anno 1415. ubi Fredericus Austriacus Stygii Tyrolensis ab Imperatore
Sigismundo permissus fuit, Castrum hoc Bernenses occuparunt, quod
et adhuc possident, in quo Dynasta vivet, illudque conservant non
tam nomine quam emolumentum, quod inde percipiunt, gratia.

Meminerunt etiam Scriptores quidam aliud Castri Habsburgum dicit,
quod an. 660. Albertum I. in Brisgaja excipere ajunt, Arvedi
Castrum: Habsburgum, Habsburgum, Habsburgum, et tandem
Habsburgum: Habsburgum nuncupatum. At certum est ea, quae
de hoc antiquiori Habsburgum memorant Scriptores isti, nullo
modo fundamento, sed ubi cum et verum Habsburgum illud esse,
quod primum expendimus; quod tamen confundi non debet cum
alio ejusdem nominis Castro in Lago Lucernensi et ad ripam qua-
tuor Sylvaticarum urbium laeus posito, quod an. 1352. à Lucernan-
sibus excisum fuit, et de quo alibi jam diximus.

7° Vindonissa: Vindiff: olim celebris et ampla Romanorum et
postea Episcopalis Civitas in valle Arolam inter et Rusam sita milia-
ris quadrante ad Orientem à Königfelda, et duobus ad Occidentem
à Baderâ seu Thernis Superioribus. Loci opportunitate selecti
Romani illam minutissimam effecerunt, quae Germanorum inpytio-
nes cohiberet; jam sub Imperatore Vespasiano eam fuisse propugna-
culum memorat Tacitus lib. 4. sua Historia c. 61. et 70. Illius etiam
meminerunt Itinerarium Antonini et tabula Peutingeri, item Eume-
nius in Panegyric Constantini, ubi Vindonem illam vocat, atque de Vin-
donis Campis loquitur, in quibus Romani sub Constantio Chloro ipsius patris
Barbaro, saepius devicerunt. Antiquam esse ultro produnt quam

lura vetera monumenta ibidem e terra visceribus effossa, ut Inscriptio- nes, sigilla, annuli, numismata variorum Imperatorum à Nerone usque ad Valentinianum, Aqueductus Königsfeldam usque peruentus, qui adhuc extat, &c.

Conjectura est Vindonissam an. 449. ab Attila, et an. 570. à Longobardis excisam fuisse, et postea restauratam. Labascente Romanorum Imperio ad Burgundos et ab his ad Francos peruenit, et postmodum deuenit ad Burgundos. Fuit etiam, quod jam memorauimus, Sedes Episcopalis, illiusque primus Antistes fuisse dicitur S. Beatus circa an. chr. 78. ceterorum, qui sub Romanis Imperatoribus Sedem hanc tenuerunt, ignorantur nomina. S. Paternus et Maxentius circa medium Saeculi V. ibidem floruerunt. Bubellus, quod memoria proditum est, Vindonissa Episcopus an. 517. Concilio Epauensi sub Sigismundo Burgundiae Rege interfuit, et postquam ipsius Regnum in Francorum potestatem venit, Grammaticus itidem Vindonissa Episcopus Concilio Alvernia sub Theodeberto (Codsici nepote an. 535. interfuit, et Synodis Aurelianensibus IV. et V. an. 549. subripit. Circa an. 570. hic Episcopus fuisse legitur Maximus.

Civitas haec stetit usque ad annum 611. quo Alemanni iussu Theodeberti Austriae Regis, qui Theodorico seu Dieterico Burgundiae Regi infensus erat, in Transjurannam Burgundiam irruentes omnia ferro et igne vastarunt; tunc enim et Vindonissa in flammam abiit, nec postmodum amplius restaurata est; Sedesque illius Episcopalis, quae provincia Segnanorum maxima dicebatur, ac Metropoli Vesuntionensi subiecta erat, suppressa fuit, necnon Constantiam translata. Urbis celeberrimae Civitas stetit, modo vixis, cuius offenditur, qui et ipsius nomine Vindonissa | Windiff | nuncupatur.

3° Lantiburgium | Lantiburg Longiburg, Lantimburg, Lantiburg, et Lantiburg | Urbs exigua et comita Caputque Praefectura, cui nomen tribuit, in magna planitie sita duabus leuis gallicis versus Eorum ab Aravia | Loni | et ad radium proalti montis in quo vetus Castrum est olim Sedes Comitum Lantiburgensium in hac plaga potentium. Extincta in Urbis, qui Augustinianum Ordinem huc pererat, ibidem prosapia, Urbis haec cum tota illius ditione an. 1235. ad Comites Halynosios jam tunc Archiduces Austriae peruenit, et penes eos permansit usque ad tempora Concilii Constantiensis, anno quippe 1418. Bernates illam undam magna Argoria parte occupauerunt, et ad hanc usque diem retinent. In castro, quod e monte Urbis imminet, atque accessu difficile est ad munitum, residet Dynasta.

Urbis haec proprium habet Senatum et regimen. Anno 1490. magno incendio redacta fuit in cineres, verum ex iis educta tanto pulchrior exiit.

Praefectura seu Dynastia Lantiburgensis ad Septentrionem confinis est Praefectura Bibersteinensi, et ad Austrum Bago Lucerensi. Maximis et opulentioribus Bernensium Praefecturis annueratur, vincti namque parvas complectitur, in quibus quamplurimi Vici sunt et Oras, quarum quaedam vel prostris vel ex parte diruta sunt, aliae autem adhuc integras extant.

9°. Arovisium | Arova | Arvati, Aroani, Arovi, Arovi | Arvati et
 satis ampla civitas ad ripam Arvola sita in solo frumenti feracissimo
 miliarium germanico à Africum à Leuzburgis. In ea videri mesen-
 tur Templum, Propugnaculum Vetus Tuoris dictum, in quo actante
 bello patricium coloratur; et Curia Civilis eo loco posita, ubi olim
Castellum fuit, in quo Comites de Rore sen Roure resederunt, qui-
 bus castinatis, Urbs et idorum Comitatus, cui nunc Præfecturam
sen Dynastiarum liberarum nomen, ad Domum Halvurgiam
postmodum Austriacam dictam devenit, penes quam permanit vique
ad tempora Concilii Constantiensis, tunc enim Helvetis federatis ab
Imperatore Sigismundo imitatis, adversus Fridericum Austriacum,
qui, quod jam hæpius memoravimus, Johannis Papa XXIII. è Concilio Con-
stantiensi fugam promoverat, belligerantibus, Urbs hæc in Bernensium
potestatem venit. Senatus Bernensi immediate subjecta est.
Cives privilegiorum honorum ad eo tenaces sunt et ampli, ut etiam,
si quis eorum à Judicibus hæc in quacunq[ue] causa sen litis condemna-
tus ad Senatum Bernensem provocat, eo ipso jure Civitatis cadat.
fontes, qui illius plateas et viros perfluent, eidem hand exiguè sunt
ornamento.

Bagi Protestantes in ea conventus hos agere conseruerunt, hæ-
que an. 1712. pax conclusa fuit quinque Bagos Catholicos inter et Ti-
gerinum ac Bernensem, qui occasione Principis et Abbatis Sargal-
lensis sibi invicem bellum intulerant.

Anno 1528. Cives aliarum Halveticarum Urbium exemplum seuti
Evangelianismum adoptarunt.

10°. Arvola Burgum | Arvoling | Urbs ad ripam Arvola sita miliarium
Helveticis versus Austrum ab Arovis. Olim quorundam Baronum
fuit, à quibus seculo XIII. ad Domum Austriacam pervenit, et
tandem an. 1415. occasione proscripti Fridericii Austriaci, jura
belli Bernensium facta est. Situ hæc munita est, ut quo-
saeco invideat, munitiorum efficit eidem ab eminentiori saeco
imminens Castellum, quod Bernates in quibus propugnaculis au-
xerunt regionis sua adversus vicinos Soloduroenses et Lucernen-
ses tutandi gratia. Miliarium gallico versus Septentrionem
ab hæc Urbe extat destratum vetus Castellum Wartburg
dictum, olim munitum.

11°. Zophinga antiquitus Tobinimum | Zoffingon sen Zoffin-
gan | Urbs in Argoria inferiori non procul à Vigra | Wigro |
fluvio sita miliarium gallico ad Austrum ab Arvola Burge in
juvunda vale. Bulchra est ac tam ob antiquitatem sua
quam enimia, quibus fruitur, privilegia spectabilis. Volunt
aliqui illam ex duodecim civitatibus Halveticis unam fuisse,
quas Jucula Julii Cæsaris ætate sedes suas in galliciam translatum
combussent. Num post eorum triste reditum, et tubi Roma-
norum jugum subire coacti fuissent, sub Augusto Imperato-
re unam aliis Halveticis Urbibus restaurata fuerit, conji-
cere quidem licet, certo autem affirmari hand potest. Veri-
simile est, quandiu paulo inferius posita Vindonissa stetit,
ipfam exiguè nominis fuisse, ac primum post illius eversio-
nem prominere coepisse, et sub Francorum Regibus et Jon-

peratoribus haud vulgaria sumisse incrementa, adeo, ut jam
 sub Otho Casp. Imperatore an. 953. Urbis monetalis fuerit, et ante
 Tugurinum moenia habuerit. In ea ostenduntur in magna
 copia nummi ex una tantum parte et cum Urbis hujus typo
 signati, qui nummi bracteati |: Bleif- und Zinn- Münzen: |
 vocantur. Postmodum veterum Comitum de Spitzberg facta
 est, quorum Domus natalis non procul ab ea fuit, et quorum insignia
 etiamnum ipsa gerit, at an. 1032. cum Burgundicum regnum
 post mortem Rudolphi III. Ultimi Burgundiae Regis ad Imperato-
 rem Conradum II. devolutum fuisset, Urbis Imperialis facta est; ve-
 risimile est illam postmodum oppugnationis titulo ad Comites de
 Troburg et Hohenberg pervenisse, necnon ad eos adhuc pertinuisse,
 cum Imperator Fridericus II. à Papa Gregorio IX. annis 1227, et
 1239. anathemate percussus fuit. Eodem tempore Dominicani,
 qui vic Urbem hanc intraverant ad Monasterium sibi in ea edificare
 coeperant, illam hostibus prodere tentarunt, at impio consilio detecto
 ipsi à manibus Urbis suspensi secleris poenas dederunt, inceptumque
 Monasterii aedificium Comes de Troburg in Canoniarum saecularium
 Collegium convertit, in quo Comes Rudolphus Comitis Ulrici filius an. 1245.
 primus Praepositus fuisse dicitur.

Cum ab eo tempore praesertim post mortem Imperatoris Friderici II. que
 an. 1250. accidit, omnia discrimibus plena essent, rapinisque mis-
 cerentur Civis an. 1258. se vicini Comitis Habsburgii tutela Rudol-
 phi ~~1258~~ tutela commiserunt, reservatis tamen, quibus tunc
 fruebantur, sibi privilegiis, que an. 1279. idem Rudolphus jam Im-
 perator factus Imperio confirmavit. at cum post illius obitum novo
 Imperatori Adolpho Nassoviensi homagium praestitisset. Dophin-
 ga, id istius Imperatoris Antagonista Albertus Rudolphi filius
 agerrime tulit, unde et an. 1295. Argovia Praefectum suum ad illam
 cum exercitu misit, à quo tam vehementer pressa fuit, ut abica-
 ta Imperii, qua hactenus gavisata fuerat, libertate, se Domini Austria-
 ce positus subicere coacta fuerit, cui Princeps fidelis permansit
 usque ad an. 1419. quo Fridericus Austriaeus à Concilio Constantiensi ex-
 communicatus et ab Imperatore Sigismundo proscriptus est, tunc enim
 Bernensibus se subiecit reservatis tamen sibi privilegiis suis. Vetera
 que dam vestigia produnt illam antiquitus multo ampliore fuisse,
 quam nunc sit, necnon ad Viggeram |: Wiggen: | annem usque proter-
 lam fuisse.

An. 1396. unicum Bratoris seu Basilii civili et omnibus documen-
 tis suis incendio missi perit. An. 1423. 24. Februarii, et 1462. 16. Octo-
 bris pars illius superior ad coenoterium usque, et an. 1473. 29. Novem-
 bris pars inferior pariter ad coenoterium usque in flammam abiit.

Anno 1528. exemplum Berna secula Evangelianismum professi est,
 tuncque Bernenses Collegio Canoniarum, eis egestis, deponamur profese-
 runt. Ecclesia parochialis hic videri meretur. Civis opulenti
 sunt et litterarum fautores, Bibliothecam habent an. 1599. funda-
 tam, in qua perara Mss. asservantur. Urbis haec Alta et Bassa,
 ut ajunt, jurisdictione gaudet, habet Bratorem suum, Majorem et
 Minorem Senatorem, hunc 12. viri constituent, illum 40. qui unicum

20. aliis Civibus Praetorem et Senatum eligunt, Urbisque Tribunal insti-
tuent. Magistratu Bernensi immediate subest.

12° Wanga, Vanga, Wayena |: Wangon:| Urbs angusta cum Arce et
Dynastia, Caput Comitatus ejusdem seum nominis, in Argovia Tractu,
qui Bruggovia |: Bruggau:| vocatur posita ad australe litus Aovlae,
qua ibi ponte jungitur, ubi an. 1480. Gederati Helvetici naufragium
passi sunt, Arangan inter et Solodurum milliari et amplius ab utra-
que hac Urbe. Antiquitus hic Dominati sunt Comites De Wangen,
is extintis, ad varios Urbs hac et Comitatus pervenit, et tandem ad
Grinebergenses, quorum Hermannus et Wilhelmus eandem cum
sua ditione an. 1407. Bernensibus vendiderunt. Hi Satrapiam
hic instituerunt, qua sub se pulchros et amplos continet Pagos.

13° Trauenbomann seu Trons Dominarum |: Trauonbomann:|
olim celebre Monialium Ordinis S. Benedicti Cenobium an. 1309.
dactam civitatem, et cujus Fundator ignoratur, 2. milliariibus ger-
manicis ad Septentrionem à Berna distitum. Illud Bernenses
post adoptatum Zwinglianismum, ejectis Monialibus, in Dynasti-
am converterunt. Locus iste celebratur à Victoria, quam Ber-
nenses an. 1374. vel 1375. de Anglis sub Duca Couspin Anglia Regis
genero et Catharina Leopoldi II. Austriaci filia nato reporta-
runt. Dux iste jus suum, quod sibi tanquam Austriaca Principis
filio in quadam Argovia provincias competere aiebat, trutin-
us peragratis cum valido satis exercitu Francia, Lotharingia,
Alsatia, Suintgavia, Tractu Basiliensi, et Superiori Hausersteno,
in Argoviam irrupit; cuiusque ipsius milites hinc inde atrociter gra-
sarentur, Bernates et Lucenses ingratos hos hospites hic et illic ador-
ti sunt et occiderunt. Tum etiam 24. Decembris Bernates in Mo-
nasterium istud, quo, ut narant, ipse Vallicus Princeps unicum aliis
primi Ordinis Ducibus, se receperat, inopinato et duabus antelu-
canis horis incurrentes, Anglos qui ibidem erant, devicerunt, ac caesi-
corum 800. in fugam egerunt.

Anno 1504. non procul ab hoc Cenobio et prope vicem Kern-
vial duo juvenes ovium pastores voram invenerunt, in
qua erant 1500. antiqui Romani nummi effigibus Impera-
torum Galbae, Vtae, Domitiani, Hadriani et omnium sequentium
Imperatorum usque ad Diocletianum, et quarundam Imperatricum,
scilicet ambarum Traustinarum Matris et Silviae, Lucilla, Photice,
Julia, Julia Johana, Julia Mammas p. Signati, hos Bernen-
ses sibi esse afferri curarunt, usque Bibliothecam suam ornarunt.

14° Bura, Byrona |: Bürom, Bürom, Bauron, et Byofan:| Urbs exi-
qua sed contra unicum Arce ad confluentem Aovlae et Dyle fluvio-
rum posita 3. leuis gallicis ad Africum à Soloduro. Quidam
arbitrantur idem esse veterem Besticam seu Byrenesam, ubi ta-
men istud nomen Bienna tribuunt.

Bura fuit Caput Comitatus, cui antiquitus Comites de Strasberg à
Nidariensibus et Neoburgensibus originem trahentes Dominati sunt,
et an. 1364. hereditatis titulo Comitum Nidariensium facta est,
quorum ultimus Rudolphus an. 1378. ab Anglis, qui, ut supra retuli-
mus, in Argoviam invasantes, hanc inruptione facta Urbem hanc
obsidebant, dum ex Arce per fenestram respiceret, Sagitta transiens

omnibus. Binas duntaxat post se reliquit sorores Annam videlicet et
 Verenam, quarum prior Comiti Hartmanno de Kyburg, altera Coni-
 ti de Thierstein nupta erant, qui post breve et sanguinum cum Joanne
 Episcopo Basiliensi bellum utriusque Comitatus Nidaviensis nimirum
 et Buravis possessionem adierunt, illorumque Leopoldo Austriaco pro 48000.
 florenis vendiderunt. An. 1388. in bello Sempachensi Bernates et
 Solodurenses urbem hanc a pulsa ceperunt ceteris aut incendio delatis
 omnibus, qui in ea erant. tum hanc armistitio in utriusque Parti po-
 testate permansit; tandemque an. 1392. vi partitionis tractatus urbs
 hac unicum sua trans Arolam ditione Bernatibus adscripta fuit.

Lubendam fructus privilegii, habetque proprium Magistratum. Ad
 illius Dynastiam octo parvas spectant. Olim hic eratit Ceno-
 bium Bura Superior | Obv. Bürom: | Dicitur, ad cuius Ecclesiam
 frequentes fiebant fidelium peregrinationes.
 15. Nidavia | Nidau, Nijdau, Nijdow, Nindau et Nidors: | Urbs
 elegans cum Castellis, in quo Dynasta residet, ad latus Biennensis lacus, qui
 hic dicitur Thilam | Spil, Spil: | amnem prius susceptum deinde emit-
 tit, posita, miliaribus circiter ad Austorum à Bienna.

Antiquitus proprios habuit Comites, qui ab Imperatorum imbecillita-
 te compendium facientes nemini subijci sed supremi sui Comitatus Domini
 esse voluerunt. Ipsorum stirpe extincta urbs hac et Comitatus ad
 Austriacos Duces pervenit. In bello Sempachensi Bernates et Solo-
 durenses an. 1388. ad illam castra moverunt, sanguine a pulsa obtinere-
 runt, ac primo furoris impetu omnia ferro miserunt. Arx post 6. heb-
 domadam obsidione eadem parte libero presidii discrepante se deditit.
 Ibidem in carcere reperti fuerunt captivi duo peregrini, quorum vestes
 jam putuerant, unus erat Episcopus Ulipiponensis in Lusitania, al-
 ter praecipuus quidam Altabria Abbas, qui Romam in patriam suam
 redeuntes ab Austriacis militibus prope Nidariam capti et solati in
 hac arce detinebantur, donec illorum redemptionis pretium advenisset.
 Statim à carcere educti novisque vestibus induti fuerunt, Bernatesque
 illos in suam Civitatem deduxerunt, atque comiter susceptos, sub-
 ministrisque pecuniis et omnibus ad iter faciendum opportunis
 dimiserunt.

Itaque urbs hac cum Comitatu suo ad Bernates pervenit, quibus
 an. 1393. cum Solodurenses ~~illis~~ reliquaerunt. An. 1706. mense
 Martio hic inter Episcopum Basiliensem et Bernates colloquium
 fuit habitum, in quo controversia, qua Episcopum hunc inter
 et Monasterio-Valenses | Mümpsthalow: | subditos suos protestantes
 simulque Cives Bernenses exorta fuerant, composita fuerunt.

16. Erolaum | Erolauf: | Urbs cum Arce et Dynastia prope
 lacum Biennensem in jucundo vini et frumanti divite sita, 4 Solo
 4 miliaribus versis, parum à Berna et miliaribus et paulo am-
 plius ad Austorum à Nidavia, nec procul à Lauve Neocomensi.

Antiquitus Comitatus Neocomensi adjuncta erat; extinctis
 Neocomensibus Comitibus unicum cum hoc Comitatu ad Prin-
 cipes Cabillonenses | Princes de Chalons: | in Burgundia pervenit.
 Verum an. 1474. in Burgundici belli exordio, cum Cabillonensis
 Princeps Caroli Burgundia Ducis partes amplexus fuisset, Ber-

nates eam adorti patris conditionibus obtinuerunt, Senatis viribus privile-
giis et immunitatibus his. Immediatè Senatui Bernensi subiecta
est.

Non procul et lacus gallicus versus orientem ab ipsa extat aliud
Erlaunum in Insula, quam Thila, qua ibidem lacus Bernensi
immergitur, efficit, quod propterea Insula S. Joannis Erlaunensis
S. Joannis Hon. Erlauf. munipatur, necnon olim cele-
bre et opulentum Ordinis Cisterciensis Monasterium fuit, à quo-
dam Basileensi Antistite Saeculo XII. fundatum. Bernenses
Evangeliarii seu Protestantes facti, Monachis ejectis, illud cum
praedibus suis in Dynastiam convertere, et quòd Monachorum ha-
bitatio fuit, modò Dynastia Sedes est.

170. Arberga seu Arvola mons: Arberg et Beerberg: Urbs
angusta in Insula, quam Arvola efficit, posita duabus lacus gallicis
et Erlaun.

Eam an. 1220. excitavit Ulricus Comes
Neoburgensis, ac Princeps Comitatus titulo unicum suo tractu fuit
insignita.

Extremam Urbis partem occupat Castellum elegans,
Sedes Dynastia. Titulo antionis an. 1351. seu 1353. ad Bernates
pervenit. an. 1419. et 1477. tota in flammis abiit exceptis
Euleria et domo parochiali. In ea viget commercium. Dy-
nastia illius S. vel 7. continet parochias.

180. Aventium: Wippliburg, Wippliburg, Wippliburg,
Wippliburg, et Wippliburg, Avenche, Avanche, Aven-
ches, Avanches: Urbs elegans in vado non procul à Lacu Mu-
ratensi 2. circiter miliaribus germanicis versus Caerum
à Hiriburg posita, Sedes Praefecti provincialis, cui subsumt octo
parochia partim ad Lacum Muratensem partim ad litus Neoro-
mentis lacus sita, et in quibus tres parva Urbes occurrunt.

Urbs haec eodem loco posita est, ubi vetus et celebre Aventi-
um praecipua Helvetiorum Urbs extitit, nec aliud de antiquo
splendore suo retinet praeter nomen et quaedam moeniorum
ruinarum rudera, quae produnt ipsam antiquitatis figuram formam
rotundam habuisse, illiusque diametrum 2400. justorum
passuum fuisse. Scribunt aliqui eam Saeculo IV. ab Aleman-
nis, alii Saeculo V. ab Attila fuisse excisam, sunt denique, qui
arbitrantur ipsosmet Helveticos in sua ad Galias transmigra-
tione, illam incendisse, nec ab eo tempore antiquo splendore
suo restitutam fuisse.

Initio Christianismi jam habuit Episcopos, quorum sedem circa
an. Chr. 600. Marius Laupannam transtulit. Inante Saeculo
VII. quidam Burgundiae Comes, cui nomen fuit Wivilo huc Arcem
et quaedam domos ex rudibus veteris Aventii construi curavit,
quae successivè in Urbem excreverunt, quam à suo fundatore
Helvetii Germani vulgari suo sermone Wippliburg nuncupa-
verunt relicto tamen ipsi antiquo latino suo nomine, an. 1076.
Bucardus Episcopus Laupannensis illam moenibus circum-
dedit, in quod nunc est, statum adduxit. Quamplurima
in ea et circa eam vetera detecta fuisse monumenta clara
illius antiqui splendoris argumenta, ut Romana Inscriptiones,

nummi argentei et auri variorum Imperatorum usque ad Constan-
 tinum, Statuariorum Opera, Uona, Magdalis, Amphitheatro
 reliquia, p. quo argumento videtur esse illam vel ab Helvetiis
 in sua ad Gallias emigratione non fuisse combustam, vel saltem
 post illorum reditum à Romanis fuisse restauratam. Ajunt
 Lauro Muratensem olim veteris Urbis portas et muros abuisse,
 ibique portam fuisse. Modò laus ista Semimilliori ab ea distat.
 An. 1536. Ubs hac jura belli Bernensium facta est, qui illam
 Sabaudia Duci unicum toto Vaudo eriperunt; et quamvis haud
 contemnenda sit, quia tamen veteri Aventico comparata ad-
 modum vilis esse videtur et exigua, de ea sequens Dithichon
 factum fuit:

*Quo Caput Helvetia fueram, jam nominis umbra.
 Magni, reliquias vix traho parva meas.*

Initis hujus Sauli prodit Opus seu Dissertationibus distinctum,
 in quo Auctor conatur demonstrare Vetus Aventicum hunc esse
 eam Helvetia Urbem, quam modò expendimus, verum aliam
 in Comitatu Burgundia Autrum | Autis | distam. Illud an.
 1710. Solide satis refutasse videtur Marquardus Wild Bernen-
 sis.

19. Eborodunum, Eberodunum, Ebrodunum, et Ebrodu-
 num | Yverdon, Yverdun, et Yverdun: | Ubs Vaudi et Caput
 Tractis, cui nomen tribuit in amoenà planitie loco tamen uligi-
 noso ad Urban et Thilam fluvios, quibus cingitur ipsique fossarum
 loca sunt, in vertice Neocomensis lauis sita 6. leuis Gallias ad
 occidentem à Friburgo et 10. ad Septentrionem à Langanna. Pa-
 ludes, quibus undique cingitur, munitam efficiunt; ei, jungitur Sub-
 urbium, quod Planties vocatur.

Antiqua Ubs est, jamque Romanorum aetate spectabilis fuit.
 Notitia provinciarum illam Castri nomine insignit, quod locum mu-
 nitum denotat. Notitia Imperii Sect. 68. illius sub nomine
Ebroduni Sabaudia meminit, quod signum est eam antiquitus ad
 Sabaudiam pertinuisse, ac revera Sabaudia Comes eidem domina-
 ti sunt usque ad an. 1475. quo vigente bello Burgundico Bernatibus,
 Friburgensibus et Solodurensibus fidelitatis juramentum praes-
 tare debuit; illam tamen anno sequenti, post Muratense praes-
 lium, Sabaudia Principi Denis restituerunt. Tandem an. 1536.
 Bernates, quibus cum Sabaudis bellum erat, illam obtinuerunt ac re-
 tinerent, ne non Zwinglianam sive Calvinianam efficerent, quod
 civibus auitam religionem agrè deserentibus, non sine labore fec-
 tum est.

Semper munita fuit, et quoties in ipsius Tractu bellum exarsit,
 obsidiones sustinuit. Ei imminet Castrum eminenti loco positum
 et antiqua arte munitum à Conrado Zaringia Duce Saeculo XII.
 excitatum, et Saeculo sequenti à Petro Sabaudis melioratum.
 In ea floret commercium, adsuntque Bombycina opificia; adest
 etiam exigua portus. Cives satis opulenti sunt. Hic etiam
 inventa fuerunt munimenta variorum Imperatorum Roma-
 norum ab Augusto usque ad Julianum Apostatam, item Gothica.

20°. Pateriacum | Pateriacum, Bayerna: | Ubs speciosa ad Bro-
jam live Brolium | Broja, Broje: | flumen posita 2. miliaribus ad
occidentem à Triburgo, exiata an. 995. à Mario Kventini et Lau-
sanna Episcopo, et sub Francorum Regibus Ubs facta. Bertha
Rudolphi II. Burgundia Regis, qui an. 957. è viris excessit, conjun-
xit in ea Monasterium Benedictinum edificavit, ac S. Majolo Abbati
Cluniacensi tradidit. Extinctis Burgundia Regibus an. 1032.
Conradus II. Imperator urbem hanc, gratà Ottonis Campana Comi-
tis, qui sibi Burgundia dominatum vindicant, arrogantià, Impe-
rio Germanico adjunxit, ei que proprium regimen variisque pri-
vilegia concessit. Mortuo Imperatore Frederico II. de Petri
Sabaudia Comitis, qui Comitatum Genevensen et totum Vaudum oc-
cuperat, tutela commisit, in Rudolphus Habsburgicus Imperator fac-
tus egi admodum ferens, Philippum dicti Petri fratrem bello
petiit, urbemque hanc an. 1285. obtulit et obtinuit civibus quiter
munitatis. at Papa interpositis officiis suis belligerantes ad pacem ad-
ducit, ut inus Sabaudia Vaudum velut Imperii feudum relictum fuit,
Pateriacum vero servatis sibi privilegiis suis et immunitatibus subijci-
us sustinet tutela mansit. An. 1373. Valerii, quibus cum Sabau-
do Similtates erant, frustra illam obredent. An. 1475. cum
Solanta Anadei IX. Sabaudia Ducis vidua et filii sui Philiberti mi-
norensis tutoris Caroli Burgundia Ducis partes adversus Helveticos
amplexa fuisset, hi urbem hanc occupaverunt, ac primum an. 1484.
partem constituta restituerunt. Denique an. 1536. orto Bernates
inter et Sabaudia Ducem bello ipsa se illis submisit, ac an. 1564. in
pace Lausannensi eisdem unicum relique Vauda relicta fuit. Se-
natus Bernensis singulis sex annis Satrapam illic mittit, cui Monas-
terium, è quo Zwinglianismus Monachos exiit, sedes est, nec ta-
men Ubi imperat, hanc enim proprium Praetorem, Senatorem, et
Tribunal habet.

21°. Romani Monasterium | Romainmoutier, Romanotier,
et Romainmotier: | Ubs parva sed pulchra, sub monte caelso in valle
lita 2. miliaribus ad Africum ab Ebroduno. Ortum suum et no-
men acceptum refert antiquo et celebri olim Monasterio Benedicti-
no S. Romani dicto. Sanctus vir iste unicum fratre suo Lupo, quorum
vitam Gregorius Turonensis scripsit, circa medium saeculi VI. hoc loco
tunc densis dematis et arboribus comito resedit ac eremiticam vitam du-
xit. Tum ibidem civitatem in honorem S. Petri Apostoli fuisse coenobi-
um dicitur, cujus fundator ignoratur. Id memoria tenemus illud
saeculo X. a secularibus fuisse possessum, et Rudolphum III. Bur-
gundia Regem, qui an. 994. regnare coepit, Imperatrici Adelhaidi
Amicae sua illud dono dedisse, quae deinde ipsam S. Otiloni Abba-
ti Cluniacensi tradidit, hic illud è fundamentis reiens construi
fecit, necnon viginti duos Monachos sub uno Priore in illo colloca-
vit, tum confluentes populi ibidem residerunt, quorum multipli-
catae Domus tandem urbem effecerunt.

Bernates Urbe hac potiti, iuxta praescriptum Zwingliani, quod
jam amplexi fuerant, Evangelii Cluniacenses Monachos istos, quem-
admodum in tota Romana ditione seu Vauda ~~perceperunt~~ eos fuisse
comperitum est, expulerunt praedictos eorum fisco addictis. Tum hic
Dynastiam constituerunt Monasterio in Arcem converso, quo Dynos-
ta sedes est.

22.º Minodunum | Mildan, Mondon: | Urbs 9. leucis Gallis ad Africum à Triburgo posita. Ajunt illam fuisse unam ex illis Urbibus, quas Helvetii 50. circiter ante Christi adventum annis, in Gallias demigrantes combusserunt. Sub primis Burgundis et Francica Regibus equidem restaurata fuit, at Longobardi illam demò exciderunt, et sub pulvere mansit usque ad an. 1190. quo Bartholdus V. Zaringia Dux illam iteratò construi curavit. Postmodum Sabaudis Comitibus parit. An. 1306. Bernates, et Triburgenses illam obtulerunt, ut et an. 1475. atque obtinuerunt, an. 1476. Burgundi eam recuperarunt, post Muratense praelium verò Godefrati demò illam occuparunt et expulserunt. Tandem an. 1536. unicum tota Valdensi provincia Bernensium facta est, qui singulis sex annis huc mittunt Dynastam, cui 60. pagi subreunt, hic in arce juvenidissima, qua Lucens seu Lusinga vocatur, ac Urbi inninet, sedem habet. Arx hæc eminenti loco posita est, illam Sando XII. Ulrichus Laufanna Episcopus condidit, ac interdum in ea demoratus est.

23.º Nevidunum, Noviodunum, et Nomagus | Novio, Nion, Nyon, et Nyons: | Urbs antiquissima et mediocriter magna, unicum arce, in qua Satrapa residet, ad Lacum Lemannum posita 4. milliariis ~~gero~~ germanicis versis Aquilonem à Geneva. In ea et vicinis locis varia occurrunt antiquæ Inscriptiones, quæ denotant Romanos in hac regione residisse. Idem Plinius Coloniam Equestrem nunciat, quod ab antiquis Romanis Equitibus inhabitata fuerit. Ptolomæus illius etiam sub hoc nomine meminit et Sequanorum Urbibus annumerat, nec idmirum videri debet, cum et Aventium Helvetiorum Metropolim pariter huius populo tribuat. Idem quoque recenset Tabula Buntingiana, ut et Itinerarium Antonini, ubi Equestres in plurali vocatur. Apertum est Coloniam hanc jam ante Plinii ætatem fuisse erectam, ut qui illius mentionem faciat; à quæ autem erecta fuerit, id veteres, utare prætermiserunt; ante hujus Colonie mentionem Urbs hæc jam Noviodunum seu Nividunum dicta fuit, quod nomen etiam nunc retinuit postquam à Romanis Colonia Equestris vocata est. Utroque nomine insignita legitur in Notitiis Gallis. In vetustissima provinciarum et Urbium Gallie Notitiâ vocatur Civitas Equestrium Noviodunum, ac ibidem inter maxima Sequanorum provincia urbes secundatum tenet. In aliis Notitiis modo Civitas Equestrium Noviodunum, modo Civitas Equestrium Nividunum sive Nevidunum aut etiam Novidunum, interdum etiam Civitas Equestrium Noviomus vocatur. Urbs hæc eodem occupat sub quo ad lacum ripam Suburbium est, quod propterea Ripa | la Rivè: | nuncupatur.

Nevidunum ad commercium opportuna situm est, ad lacum Lemani ripam situm et in Burgundia vicinia, unde multas recipit merces; Burgundi quoque omnes illius mundinas frequentant. An. 1399. in cineres redacta fuit, et ab eo tempore antiquum splendorem suum recuperare non valuit. An. 1536. Bernatibus, quibus bellum erat cum Sabaudia Duce, se dedidit.

24° Rotulum | Robor: | Oppidum cum ampla veteri Aere, ad ripam
Lacūs Lemani sub colle vinetis superbiēte positū duabus lacū
galiis versus Occidentem à Morca. Spectabiles familiae in ea
Domicilia habent, pulchrisque domibus est ornatam. Aqua mi-
nerales qui in binis Oppidi extremitatibus scaturiunt suntque cele-
berrima singulis aestatibus multos hospites, huc adiciunt.

Est Caput Baronatus, qui inter pulcherrima Regi Bernensis Do-
minia recenseri meretur. ad Staigerorum Urbis Bernensis No-
bilitatem familiam pertinet.

25° Morca, Morgea, seu Muscia | Mosfor, Morges, Morques: |
Urbis Caput Dynastiae, cui nomen tribuit, in planitie vinetis et
agris intersecta ad ripam Lacūs Lemani seu Genevensis posita dua-
bus circiter lacū galiis seu Milliari Helvetico versus Occidentem
à Lanfana. Angusta est, ut quae non nisi tribus plateis, quarum
una parva est admodum, constet, sed tamen elegans. Aere in
qua Satrapa residet, unam Urbis extremitatem, alteram Templum
parochiale occupant.

Bernenses amplum portum muris clausum, necnon aggere et por-
ticibus instructum hic excitaverunt, ubi merces, quae ex Germaniā
in Galliam et vicissim à Geneva et Gallia in Germaniam tran-
seunt, exonerantur. Portus ista Urban fecit opulentam.
Saeculo XI. obscuri omnino nominis erat; Saeculo XII. Dux Zarin-
gia illam moribus circuit.

26° Lofanna, Lausanna, Lausodunum, et Lausonium
| Lufan, Lanfanne, Lausane: | Civitas olim Episcopalis anti-
quissima et admodum ampla Caput Vaudi seu Comitatus Valden-
sis, qui et Romana ditio vocatur. Sita est supra collem media
lacū galiā versus Aquilonem à Lacu Genevensi, et duabus versus
Orientem à Morca subgr. long. 27. m. 13. lat. 46. m. 40.

Nomen habere videtur à binis rivis, qui eam interflunt Losa
nimum et Anna. Illius meminere vetera Itineraria. In
Itinerario Antonini inter Coloniam Equestrem seu Noviodunum
et Urban seu Urbigenum urbem positum Lacus Lausonius seu
Lacus Laurone, quod argumentum est Lacum Lemannum nomen
habuisse à Civitate ~~hospitum~~ Lausanna prius quam Genevensis
dictus fuerit.

Circa illius originem varia circumferuntur opiniones: Qui-
dam arbitrantur unam fuisse illarum duodecim urbium, quas ala-
te Julii Caesaris ipsinet Helvetiae à patria sua migraturi. Lucen-
derunt, illiusque hac occasione mentionem fuisse Stolonum
sub nomine Sarania vel potius Lasania, quod incuria vel igno-
rantia Librariorum Graecum Δ pro Λ. positum fuerit.

Alii volent natam fuisse ex veteri Argentoraco | Argentor |
quod, ut creditur, prope Lacum Genevensem et non procul ab es lo-
co, quo nunc Lausanna stat, extitit, cujus fundamenta quidam
Herulis Centurio Argentoraco nomine circa an. mundi 2790.
jecerit; illamque tunc proximè immutasse, cum in collem trans-
lata fuit, quod evenisse dicunt circa an. chr. 593. quo tempore
Marius Episcopus Lausannensis fuit. Chronicon Valdense seu
Vaudense asserit Aurilianum Imperatorem, qui ab an. chr. 270.
usque ad an. 275. imperavit, ex rudibus Argentoraco Lausan-
nam adificare coepisse. Verisimile est Civitatem hanc

4 nomen

non uno eodemque tractu, sed hinc inde diutinat occasione videlicet
et Templi in colle positi adificatam fuisse, idque non tam Vthnicismi
tempore, quam ubi Christiana religio in his partibus hincipet incre-
menta, ibique ab Aventico Sedes Episcopalis translata fuisse.

Igitur Episcopatus Lausannensi Aventicum initia dedit, ajuntque
nonnulli Ericum seu Henricum quemdam circa annum Christi 300,
ibidem Antistitem fuisse; postquam autem usque hoc saeculo IV. ab Alaman-
nis vel Suevo V. ab Attila Hunnorum Rege penitus devastata fuisse,
credibile est Sedem hanc Episcopalem aliquamdiu vacasse, praesertim
cum ipsa regio incolis destituta esset. Legimus sub initium saeculi VI.

S. Protarium Aventicum hinc Aventicum fuisse Episcopum, qui post
obitum suum in Ecclesia Oppidi ad lacum Lemannum et lacum gallicum
ad occidentem à Morcia Viti, quod S. generosi S. S. Rex dicitur, sepul-
tus fuit. Superius Aventicum Antistes an. 535. Synodo Moroniensi

interfuit, et an. 584. Marius Matisconensi sub eodem, quo hinc antecesso-
res titulo; sed cum Chronicon Cathedralis Ecclesiae Lausannensis illum
tandem Lausannensem Episcopum fuisse vocatum memorent, verisi-
mili est primum fuisse, qui Sedem suam Laufanna stabiliverit;

id factum fuisse ajunt circa an. Chr. 590. illum vero an. 604. obisse.
Eritius Laufannensis Episcopus an. 660. Synodo Cabilonensi inter-
fuit. Memorantur etiam Episcopi: Alexander, qui an. 750. Sede de-
jectus est, Udalricus an. 794. Frédarius an. 815. Barthalis an. 819.

Carolingii Imperatores et Reges à Ludovico III, et postmodum
Burgundiae Reges Ecclesiam Laufannensem multis praediis ditaverunt,
Episcoposque multum spectabiles effecerunt.

Laufanna post Helvetiorum à galia tristam reditum Romanis pa-
ruit, ab his ad Burgundiae Reges pervenit, qui Uthlandiam et Vandem
saeculo V. subjugarunt. Postquam autem Rodovanus primus Christia-
nus Francorum Rex ejusque filii ultimum Burgundiae Regem devi-
cerunt et regnum eius capulerunt, Laufanna saeculo VI. Francis
fuit adjuncta. Deinde saeculo IX. novus Burgundiae regno excitato

denovo facta est Burgundiae Regnum Civitas, quibus extinctis una-
cum ceteris Burgundiae regionibus et provinciis an. 1033. ad Imperi-
um Germanicum devoluta est usque Imperialis facta: attamen

Episcopi magnam in ea habuerunt auctoritatem, eique quodammodo
dominati sunt, nec tamen cives sub obtentu privilegiorum et
immunitatum suarum semper illis morem gesserunt, unde inter illos
frequentes fieri discordia, ut an. 1482. qua sub intercessione Bernen-
sium et Friburgensium sopita fuerunt, qua tamen annis 1515.

1519. et 1525. reconduerunt; hinc Laufannenses, quo se adversus Epis-
copum suum validius tuerentur, jus civitatis apud Bernenses et Fribur-
genses sollicitaverunt et ad 25. annos obtinuerunt, quibus ne dum ad

finem perductis an. 1536. cum Sebastianus de Monte Falconis S.
Montfaucon:| Septuagesimus Septimus Laufannensis Episcopus
partes Ducis Saubaudiae, cui cum Bernatibus bellum erat, com-
plexus fuisse, hi post ceptum Duci hinc Vandem, Laufanna

quoque occupaverunt, ejectione et dirptione Episcopo et Clero universo
Religionem Catholicam abrogaverunt, Zwinglianamque seu Calari-
nianam in ea stabiliverunt. Sebastianus Episcopus praediis et

ditionibus seu dominis suis omnibus exutus, Friburquum se recepit nihil se-
cum asportans praeter vacuum Episcopi Laupannensis et S. R. J. Principis
titulum. Illius Successores in eodem titulis insignitos Duces Sabaudiae com-
titunt et abunt.

Erant antea haec Lausanna novem Ecclesiae, scilicet: Cathedralis, quae
magnifica est et ampla miraque altitudinis, cujus saeculo XI. quidam
Episcopus nomine Henricus fundamenta posuit, ac primum post 200. annos
absoluta fuit; Ecclesia Collegiata ad S. Mariam; quinque parochiales
et bina Conobia cum his Ecclesiis unum Ob. Minorum S. Francisci Con-
ventualium, alterum Dominicanorum. Ex his supersunt duae tantum
Ecclesiae Cathedralis et Ob. Minorum, caetera diruta sunt.

Bernates Laupannam potiti eadem privilegia sua confirmarent,
et hypernam, mediam et bassam in Civis et subditos suos jurisdictione-
nem reliquerunt; imper omnium Ecclesiarum et Monasteriorum
proventus tradiderunt ea conditione, ut illorum pars praecorum suo-
rum sustentationi cederet. Academiam quoque an. 1537. cre-
averunt, in qua sex Professores et totidem Regentes constituerunt, qui-
bus Cathedralis Ecclesiae Canonorum proventus assignavit; his
an. 1711. Professor Juris adjunctus est. Academia haec à suis pri-
mordiis celebris fuit, atque ex prodierunt magni apud hos nominis
viri, inter quos fuit Theodorus Bégat filius Calvini socius et illius
dogmatum propugnator acerrimus.

* Baga: Theodorus;
Vezeliaci in Burquum
dia 24. Junii an. 1519.
nobilibus parentibus
natus perhibetur.
Primum Carisii sub
Volmaro Rotvicensi
Sacro et Lutheri sec-
tatore per 4. annos
humaniores litteras et
graecam linguam Li-
m. l. que. Protestan-
tium religionem do-
ctus, inde Austra-
lium secessit, ubi Ju-
ris prudentiae operam
navavit, et an. 1539.
Licentiatum Juris crea-
tus est. Clavo ad-
scriptus duo Benefi-
cia obtinuit satis pin-
guia. Parisios dein
reversus est tertium
15000. libras reddens
per viam resignatio-
nis à Patre suo ac-
cepturus: id haud ob-
fuit quin clam in-
beret, ac se huc palam
facta uxorem uxore
sua Geneviam profes-
sus est an. 1548. et
an. 1549. Lausanna

Laupanna immediate Magistratui Bernensi parat. Eximius fri-
tur privilegis, Senatorem habet 200. viris constantem, cujus Praeses
Concilium vocatur, et ex quo duo alii Senatus formantur, unus 60. al-
ter 28. virorum. In palatio Episcopali residet Satrapa cui
in Urbe Academia ducenta et Studiosi subant; extra Urbem ve-
ro amplis Episcopatus et Cathedralis Capituli dominis praest, cuius-
ve Praefectura haec omnium totius Vaudi Praefecturae maxima
est.

Anno 1449. Concilii Basiliensis Patres Basilea pulsati ad hanc Urbem
se receperunt, atque in ea Sessiones suas prosecuti sunt, quarum quin-
que ducenta celebraverunt, ac tandem pseudo-Papa Felix V. ibidem
se protestans Papatu suo abdicavit, illi quoque Nicolaus V. coepit, siquae
Schisma, quod ultra 60. annos Ecclesiam turbaverat, penitus sub-
latum fuit, in cujus rei memoriam sequens Chronographum editum
est:

LXX FVLXII MVndo FELIX CESIT NICOLAEO.

Apud imperitum illius auctorem fulsit est protoriturum verbi fulgeo,
nce ad litteram D. quae CCCC efficit, ullam habuit attentionem.

Felix ipse Ripariam eorum suam ad australem Lacus gene-
vensis in agro Cabodis sitam repetiit, ibique an. 1452. ad plures
abijt. Lausanna in Bibliotheca Academica harum quinque
Concilii istius Sessionum acta Mss. aservantur.

27° Vilibium, Vilibius, Vivisium, Vivisus, Veviacum, Bibisium,
Bibisium, Bibisus; Vivis, Vevay; Vobis satis ampla et
concinna in littore Lacus Lemani et Lemmilliarum ab Alpi-
um radice sita Lausannam inter et Aquilejam 4. aut 5.
an. 1549. Lausanna Lacus gallicis ad Apriam à Lausanna. Antiquissima

est, atque olim amplior erat, quam nunc sit. Illius velut Antiquarium Juranorum ^{urbis} meminit Itinerarium Antonini; nulla tamen antiquitatis in ea reperitur vestigia.

Etate Frederici II. Imperatoris Uls hae partem ad Sabaudia Comites, partim ad Bloniaci | Blonay | Dominos pertinuit; hi portionem suam an. 1222. Wilhelmo Lausannensi Episcopo vendiderunt. Petrus de Oron | D'Oron | an. 1313. Ann filius ejus Episcopus Lausannensis erat, hic condominus fuit. An. 1370. Amadeus III. Sabaudia Comes varias immunitates Vibisio impertit. An. 1476. Bernates urbem hanc occupaverunt, postquam Jolanto Amadei IX. Sabaudia Comitis hujus vidua Carolo Burgundia Duci transitum concepisset. Illam tamen pace constituta Domini Sabaudia restituerunt. Tandem an. 1536. una cum ditione Romana seu Vaudis ad eosdem Bernates jure belli pervenit, qui eam una cum territorio suo, quod octo parochias complectitur, Dynastiam fecerunt. Satrapa Chillonii | Chillon | quod Castellum est militari Helvetico versus Africum a Bibisio ad lacum Le- mani vicinam positum, residet.

Vibisium in solo amoenissimo et fertilissimo, necnon jussendis collibus intersecto, qui sibi invicem superpositi speciem amphitheatri referunt, necnon vicis, vinetis et agris velut seminati sunt, posita est, aera miti, et suavi aspectu gaudet. Cives plerumque opulenti sunt, ingenio praestantes, et Urbani necnon gratissima conversationis, politiorum quoque litterarum amatores; hinc est, quod multi spectatae virtutis viri in ea sedem figant vitam cum animi dulcedine agendi gratia.

Eidem suburbium adjacet fluvio seu potius tumultuoso rivulo, qui Vibisica unquam procurat, proximum, qui ibidem ponte lapideis jungitur. Rivus iste in agro Vibisensi miras quandoque instituit vastationes, ut qui interdum cursum suum mutat, vicinamque solum perfordiat.

Anno 1687. urbis ista terribili incendio fuit afflicta, quo integra platea comunita et 200. aedes in cineres reducta fuere, quarum loco postmodum elegantiores supererant. Binae in ea numerantur Eccleria, quarum una intus muros posita est, altera foris loco eminentiori et vinetis circumdato. Ibidem etiam olim Equites Jerusalemiani Domicilium habuerunt. Adest etiam ludus litterarius post Lausannensem totius Vaudis celeberrimus. Hic etiam frequens est virtualium commercium, qua Sabaudia, Valesii, et Montani afferunt et venum exponunt.

28° Bloniacum | Blonay | Castellum in colle positum militari germanico versus cursum a Vibisio, in cujus radice est ejusdem nominis Castrum. Non procul ab eo supra montem et in loco, qui Lalacia | Lalay | dicitur, occurret fons, cujus aqua sulphure impregnata est, ac varis langoribus medetur. In castro magnus est ad illum hominum conventus.

29° Non procul a Vibisio et Bloniaco est Castellum Oronium | Oron | nuncupatum loco eminentiori positum, quod olim Natalis Domus fuit Nobilis prosapiae, e qua

Professor Graecae Linguae factus est. post 9. annos Genevaram rediit, ubi Prae-conis munus sustinuit, et Calvinii Collega fuit. vitam posuit 13. Octob. an. 1605.

egit... Sabaudia... Blonay... Oron... Lalacia... Bloniacum... Oronium... 28°... 29°...

an. 1318. Petrus Lauanensis Episcopus fuit. ab his ad Comites Gru-
jenses peruenit, sub quorum ultimo circa an. 1554. ob eas alie-
num, quod ipse contraxerat, nec solvendo par erat, illud Bernates
occupaverunt simul et ditionem illius, ibique, postquam credito-
ribus satisfecissent, Dynastiam constituerunt. In hoc Distric-
tu etiam olim extitit Monasterium Cisterciense Alta-Christa
|: Hautesert: | dictum.

30° Aquileja seu ad aquilas |: Arolan, Alon, Aigle: | magnum
et speciosum Oppidum caput ejusdem nominis Dynastiae, 2. mil-
liaris et semi versus septentrionem ab Actoduro sive Mauritianis
|: St. Maurice: | ad ripam fluvii qui Rhodanus innavigitur. Ei
imminet Castellum eminenti loco positum sedes Dynastae. Illi-
us solum occupant vinea, arva et prata. Non procul hinc
occurrunt fontes salini, e quibus copiose sal elixatur; item
Sulphuris minera.

31° Briantium |: Brinby: | Oppidum ad dexteram ripam Lavis,
cui nomen tribuit, situm 7. miliaribus germanicis ad Austrum
a Lucerna. Lavis ista, qui Briantinus vocatur |: Brinby
Dor: | ab Arola seu Arola |: Aar: | qua in finibus pagi Bernensis
versus Valeriam et pagum Uriensem haurit, efficitur. Ejus
longitudo miliaria, latitudo semimilliaris aequat; aqua
ejus limpida est, ac speciale pinium genus continet, qui Bron-
lingi nuncupantur.

32° Interlacus |: Hutro/rosson, Hudo/rosson: | Urbs exigua ad lit-
tus Arole et Superiorem ripam Lavis Thunensis, illum inter et
Briantium posita 5. leuis gallicis ad Euronotum a Thuno.

Oratio ad Monasterium Interlacense, quod Casthusianorum fuit,
pertinet. Deinde an. 1298. titulo mentionis ad Albertum Rudolphi.
Imperatoris filium, proinde ad Domum Austriacam peruenit. an.
1319. Austria Duxes Henricus et Leopoldus, urbem hanc cognato suo
Ottoni Habspurgio oppignoraverunt. an. 1334. Bernenses, salvis
tamen juribus Domini Habspurgiae seu Austriacae in illam competen-
tibus, eundem tutalam in se susceperunt. an. 1342. Albertus
Austriacus illam Comiti Interlacensi et Joanni de Haldewil No-
bili Bernensi dedit in pignus, at hi Hartmanno Comiti de Kyburg
denovo oppignoraverunt. Tandem redemptione Leopoldus Archidux
an. 1370. Anitae sua Margaritae Comitissae Kyburgensi illam omni-
no cepit, qua eandem per testamentum sororis sua filio Egono Co-
miti Hohenzollerano reliquit. at an. 1387. Bernates urbem
hanc occupaverunt, et an. 1394. a Comitissa Hohenzollerana
jus, quod ipsa in illam habebat, pecunia redemerunt, necnon
an. 1401. ex suis civibus Batorum seu Dynastiam in ea consti-
tuerunt, qui eadem et tractum suo praefect, quod ad hanc usque
diem singulis sex annis fit.

Anno 1470. tota in flavorem abiit, sed opera Bernatum mox res-
taurata fuit. Enimvero gaudet privilegiis, attamen Satrapa sub-
jecta est. Satrapia Interlacensis confinis est pagis Lucerner-
si et Subsylvaniciensi. An. 1528. Haslia ac Grindwöl-
densis sabbium populi, novum Zwinglii Evangelium, quod

Bernates, ipsi obtundere volebant, hinc para venientes, exuitate tu
multi ad arma conuenerunt, et in auxilium ab ipsis vocati Subril-
vanenses Interlacum occupaverunt, verum aduenientibus Ber-
natam copis mox illam deseruerunt.

Semi ab hac Urbe miliari versus Septentrionem occurrit calabri, spe-
us S. Beati | S. Pat. | communiter dicitur. Antiqua Legenda memo-
rante hunc S. Beatum Anglum fuisse nobili genere ortum, qui cum
adhuc Ethnicus esset, Suetonius vocabatur, et à S. Barnaba Apo-
stolo baptizatus Beatus vel Macarius vocatus fuit. Hic deinde
à S. Petro, dum adhuc Antiochia subisterat, Presbyter statis sua
anno quadragesimo ordinatus inde in Helvetiam missus est, ut in
ea regione Evangelium predicaret, quod tam felici successu perfe-
cit, ut idem S. Petrus, Romam, quò ab Antiochia profectus fuerat,
illum acutum ibi primum Helvetia Episcopum consecrasset; tum
ipse illuc rediens Ecclesiam ibidem apud Bernates, Lucarnenses, Sub-
sylvanos, Tribuzenses, Soloduroenses, Sultios et Rhatos instituit,
quam cum per multos annos regisset, tandem lenis fractus, quò ab hu-
jus vite motibus liber esset, in specum hunc se recepit, ubi et dies
suos pie et tranquille clausit. Vera sintne haec omnia penes ipsa
Legenda fides sit. Ante religionis mutationem ad hunc specum,
ubi post aliquot saecula in ipsius honorem Sacerdum fuit edificatum,
frequentes fuisse fidelium peregrinationes. Bernenses hujus Sancti
reliquias inde asportari curauerunt, reperiuntur aut cranium, quod
in Interlacum Monasterio honorifice conditum fuit. Haec trans-
latis Bernatibus belum auerserunt unum Subsylvanis, quibus ma-
gna erat in S. Beatum devotio. Interim contemditur, hujus-
Sancti cranium in Lucerna asseruari: possibile est, quòd Lucer-
nenses loco, ubi repositum erat, detecto illud inde clam asporta-
runt.

33. In regione Interlacii Thunensem inter et Orientinum
lacus ad occidentem in Insula, quam Arola è lacu Orientino erum-
pens efficit, situm olim fuit Gothusianorum Conobium etiam
Interlacus nuncupatum | Interlacum, modo per corruptionem
Interlacum: | Bernenses an. 1528. Monachis expulsi, in eo Dy-
nastam constituerunt, qui illorum pradia et ditionem, quam
Praefecturam faciunt, iuraret.

34. Thunum, Thuna | In Insula | Urbs speciosa et caput
ejusdem lacus nominis Praefecturae, locus amoenus et in fertili
plaga ad ripam iuuenti lacus, cui nomen tribuit, et ad Arolam
ex eo effluentem sita, 3. miliaribus Germanicis ad Castrum ab
Interlaco. Arola ex hoc lacu erumpens in duos ramos divi-
ditur, qui mox iterum juncti Insulam efficiunt, qua partem Urbis
completitur, illius pars altera vero, qua priori ponte jungitur
sub colle posita est, quem Arx occupat, in qua Dynasta seu Prae-
fectus residet.

Urbs haec antiquitus proprios suos habuit Comites, qui ab ipsa Comites
de Thun vocati fuerunt; postmodum Comitum de Kyburg facta
est, à quibus an. 1379. Titulo emtionis ad Bernates peruenit.

Civibus servata fuere privilegia sua, quibus adhuc fruuntur, atque inter alia jus habent libere ipsi Magistratum eligendi.

35° Grindelwaldus | Grindelwald | Mons glacialis in confinis Valeriae Supra Interlacum positus, non solum ab altitudine sua sed et praecipue à sua cryotheca | Rübgrüb seu Grotzfor | celebris. Hujus glacialis montis altitudo et ambitus deuspatim ampliantur, adeo, ut quot annis quidpiam vicini soli contigat. Saepius in aestate usque ad vasa cum fragore tonitruo haud ab simili funditur.

Sub hoc monte occurrit in valle Viuus Briantinum inter et Thunensem lacus situs ab eo Grindelwald | Grindelwald | dictus. Illius Incola olim subditi fuere Interlacensis Comiti. Anno 1528. civita religionis retinenda gratia tumultuati sunt, praemonensque Quingliam sibi à Bernatibus obtulim expulerunt. At mox Bernenses illos ad ordinem revocaverunt.

36° Haslia seu Hasle-Valdis | Haslethal, Haslethal, Haslethal, Le Bais de Hasli, Le Val Hasel, Le Haslethal | De ea jam Superius §. i. in not. quadam tetigimus. Extrema est totius Republicae Bernensis regio, atque versus Aquilonem Pago Subsilvanici et ad Ortum Uricensi, ad Austrum vero Superiori Valeriae confinis est.

Valibus intra praecitos montes jacentibus constat, in quibus optima pasua, aqua multa, multi vici plures adhuc villa hinc inde dispersae offenduntur. Adhuc etiam copiosa crystallo fodinae, et officinae ferrariae. Tantus quoque in eis tempore aestivalis calor est, ut terra fruges longè citius hie, quam alibi maturascant; Vere scititur, et post tres hebdomadas vel ad summum tres menses metitur.

Quidam hujus regionis Incolas à Frisiis Orientalibus ortos dicunt, qui unquam Cimbris ante Christi Adventum sub Duca quodam, cui nomen Rasti fuit, vel, ut alii volunt, primum Saeculo IV. venientes hie residerunt. Multis gaudent privilegiis; propriam Superiorem, quae Praetorem | Rammann | vocant, à his eligunt, cujus electionem deinde Bernates confirmant, et quibus quotannis administrationis suae rationem reddere tenentur.

Anno 1528. tumultuati sunt, quod, praeter Bernatum mentem, civitatem religionem retinere cuperent. At tandem tumultus sopitus fuit.

Regio haec ad 12. miliaria protenditur, scilicet à Lacu Briantino ad Arole fontes usque.

Subsectio II.
De Regionibus, urbibus, et locis
Tredecim Pagis Helveticis, communiter
Subjectis.

Jam hujus Capitis initio memoravimus Tredecim Pagis Helveticis subdi regiones quasdam, quibus eorum plures aut pauciores alternatim dominantur et Praefectos seu Dynastas proficiunt. Haec autem illas, eo, quo eadem expensum sumus, ordine recensere: Sunt ergo 1° Quatuor Praefecturae Italicae scilicet Luganensis, Locarnensis, Medrosiana et Valmagiana seu Madiana. 2° Comitatus Ripariae Ditionis. 3° Tractus Sarunatensis. 4° Comitatus Bilibitionensis, Ripariae Ditionis. 5° Principatus Saxonensis. 6° Vallis Rhenana. 7° Turgavia. 8° Castra Rhatia. 9° Comitatus Badenensis. 10° Libera Praefectura seu Dynastia. 11° Denique Quatuor Praefecturae scilicet Muratana seu Muratensis, Grandisoniensis, Schwarzenburgensis, et Urbensis. Sit modo

S. I.
De quatuor Praefecturis Italiciis.

Quatuor Praefecturae Italicae Medrosiana scilicet, Luganensis, Locarnensis, et Valmagiana limites habent ad Orientem Ducatum Mediolanensem, Comitatum Bilibitionensem, Ripariam Ditionem, et Vallam Pleniam; ad Septentrionem Rhatiam Superiorem et Pagum Urientem; ad Occidentem et Austrum demum Ducatum Mediolanensem. Ita quoque inter se sunt disposita ut Medrosiana Austrum teneat, Luganensis vero respectu aliarum binarum ad Orientem sit posita; Locarnensis Valmagiana australis sit. Illarum Summa longitudo est circiter octo miliarium Helveticorum, Latitudo ferre quingue.

Olim partes fuere Ducatus Mediolanensis, ac eadem an. 1512. Maximilianus Imperator Duc Mediolanensis duodecim primis Helveticis Pagis cepit ob ipsi adversus Gallia Regem Ludovicum XII. qui patrem suum Ducatu hoc emerat, latus supplicias, quibus ipse eundem superavit; penes quos haec tenentur permanerunt, et ad quas singulis duobus annis. alternatim Praefectos, ut vocant, provinciales seu Dynastas mittunt.

Quo omnes Catholicam Religionem profitentur, id tamen haud officit, quin quamplurimis sceleris hominibus abundant, tot siquidem latrocinia et homicidia an. 1598. ibidem perpetrata fuerunt, ut Pagi seu Cantones Helveticis copias idae mittere deberent, qui publicam securitatem et tranquillitatem restituerent. Singulas modo capere videmus.

I.
De Praefectura Medrosiana.

Praefectura Medrosiana (Mendrosio, Mendrosi, et Mendriso, Mendrosio) respectu reliquarum trium, quod, jam supra dici-

mus, maximè australis est Luganum inter et Comensem lacus, illi ad austrum hinc ad septentrionem sita. Angusta admodum est, ut quæ vix ad tria miliaria in longitudine, et ad duo in latitudine porrigitur. Multi tamen in ea occurrunt vici et aliquot Oppida. Nomen habet à Mendrisio; Mendrisio, Mendris; Urbe, quæ illius Caput est et centrum occupat. Mediocriter magna est; nec quidquam memorabile. De ea dicendum occurrat.

II.

De Præfectura Luganensi.

Præfectura Luganensis; Lugans; ad septentrionem ejusdem lacus nominis Lacus sita est. Ampla est, ac præter Luganum Metropolim suam 61. Oppida seu parochias, et 108. populoseque mos vicos continet. notatur hic.

Luganum seu Lucanum; Lugano, Lauris et Lauris; Urbs, quæ Præfectura nomen tribuit, ipsiusque Caput est. Situm habet in apice septentrionalis rami Lacus ejusdem lacus nominis locum dicens duobus fere miliaribus Helveticis versus Aquilonem, à Mendrisio. Mediocriter magna est, ac in ea binæ occurrunt Ecclesia, una S. Francisci, altera S. Laurentii honoribus dicata: prior in una Urbis parte sita est, altera supra collem, ubi etiam vetus Castellum, Præfecturæ sedes, existit.

Lacus, ad cujus littus Urbs hæc posita est, et à qua nomen habet, magnus est et specialis figura formæ curvis instar cujus occidentalis murus curvus est; illius apex orientalis unâ cum tota regione quæ circumgitur, ad Ducatum Mediolanensem spectat, ac binæ illius brachia et cætera, quæ circum illa sunt, loca ad Præfecturam Luganensem pertinent. Ex eo versus occidentem erumpit fluvius Tresa

* Lacus Major, antiquis vel Tresa dictus, qui post duarum horarum cursum lacus Majoris Verbanus dicitur. Mag. Lago Maggiore; in meridionali rami extremitate, hoc Lago Maggiore; occurrunt Codelagum Oppidum Italianè sed corruptè Codelago quæ ab Italico nuncupatur, si co-de-lago, id est Capo del Lago, Caput lacus. ab hoc oppida Luganum usque quatuor numerantur miliaria Italica, quæ longitudinem ab uno hujus lacus ramo usque ad alterum efficiunt. Cæterum Lacus iste angustus est, ac illius latitudo ultra miliaria Italicum hanc protenditur.

Prope Codelagum mons est in variis specibus offenduntur, à quibus lacus subfrigidus, unde complerentur faciunt incolæ, ibidem enim varias cellas hæc construunt, quæ vino sua semper recentia conservant.

III.

De Præfectura Locarnensi.

Præfectura Locarnensis; La Præfectura di Locarno, Dux Land-Voghts Luggarib; circum Lacus Majoris seu Verbanus partem Superiorem situm habet. Ampla est et 49. parochias complexum Medium satis latus titur, ac tribus vel quatuor oppidibus circumdatus, quibus sunt, et versus occidentem, suntque Centum Valles; Canto-Valis; Vallis Oseronensis; Vallis Oserone; Vallis Verzasca; et Borisagensis. Lacus Borisagensis; Borisago; nonnulli pulchris fluvii irrigatur, qui omnes Verbanus lacus sinum efficiunt. Ticinus; Tescino; qui ab Urinæ Lago et Præfectura Bitionensi fluvius Lacus hinc, immergitur; Madia

Sen Magia, que in ejusdem loci nominis valle haturit, et propa
Locarum eidem jungitur, VerGara militari versus Aquila-
nam a Madia in illam infuit, Valles Centum Valles et Offronen-
lis qualibet speciali fluvio irrigantur, utaq; in Madiam incidit.

Notatur
Locarum, Lucarum, seu Luggarum: Locarno, Luggar, Luggarib; elegans et satis ampla civitas ad occidentalem ripam Lacus Majoris seu Verbani in amena planitie sub monte proalto sita tribus milibus germanicis communibus sive Decem Italianis ad septentrionem a confinis Mediolanensibus. Ipsius australe latus Madia abuit, que ibidem in Lacum incidit. Atha liquida et salubri gaudet. Montes, qui ibidem ad Aquilonem et Austrum cingunt hinc asperitatem et vehementiam borea, ibine vero nimium Austri calorem temperant. Versus occidentem et orientem regio est aperta, ubique ventus libere spirat.

Locarum omnium Urbium, que Lacus Majoris littora occupant maxima est; a negotiatoribus multum frequentatur et singulis hebdomadibus in ea magni mercatus celebrantur. Orbem egregium et quadratum necnon ad quatuor angulos hinc validis muris instructum postum habebat, verum jam diu arena, quam Madia hinc adducit, illum obstruxit.

Urbs hanc centrum regionis occupat, que pasuis, vino et optimis frugibus abundat, verum quia pauci agri in ea occurrunt, frumenti penuriam patitur. Lacus optimos pines continet praesertim tintas, que Mediolanum usque deferuntur.

In quantum ad civile regimen in ea tres sunt Ordines, scilicet Nobilium, Veterum Civium, et Plebis. Prima anni die Locarum tota communitas, quam Urbs et ipsius regio componunt, congregatur, et Magistratum suum eligit, qui 21. Senatoribus, Thesaurario, p. constat. Ex his Senatoribus 12. sunt Cives Locarnenses, Sex nobiles, quatuor Veteres Cives, et duo plebei. Quilibet Vicius habet suum Consularem, qui a qualibet Vicisui familia annum tributum eidem impositum exigit, atque illud Thesaurario extrahit, hic de eo Magistratui rationem reddit.

IV.

De Praefectura Valmadiana.

Praefectura Valmadiana, seu Valmagiana et Madiana: Valmadia, Valmagia, Moirthal, et Maigntthal: limites habet ad occidentem Ducatum Mediolanensem, ad septentrionem Bagum Ursensem seu valem Lepontinam, ad orientem et meridiam Praefecturam Locarnensem. Longa altisque montibus interclusa valis est iuxta Madiam seu Magiam: Moijn: fluvium, qui ibidem perfluit, et a quo nomen habet, sita.

Hae Praefectura olim passerat Locarnensis Dynastiae, cui Nobiles de Rusca sub Comitatus titulo dominabantur; postmodum a Locarnensi separata fuit. Ambae saeculo XV. sub Duum Mediolanensium potestatem venerunt, quas secunde an. 1512. quod jam supra retulimus, Maximilianus Sfortia unam Medrosiana et Luganensi Praefecturis duodecim primis Helvetiae Bagis cepit. Praecipua hujus Vallis loca sunt Urbs

Madia seu Magia, et Gevium oppidum, quae ad ripam Madia-
fluminis situm habent.

§. II.

De Comitatu Bilitionensi, Ditione
Riparia, et Valle Plenia.

Haec tres Praefecturae inter se sic sunt collocatae, ut Bilitionensis
Austrorem, Vallis Plenia Aquilonem, et Ditis Riparia medium
teneat. Limites habent ad Orientem Ducatus Mediolanensis et
Ahatia Superioris partem; ad Septentrionem, ubi in conum Jesinitum,
eandem Ahatiam et montem S. Gothardi; ad Meridiem Valles Le-
pentinam et Verzascanam; et ad Occidentem Praefecturam Lugan-
ensem.

Haec tres Praefecturae videntur una eademque fuisse provincia seu
Comitatus, cui proprii Comites Dominati sunt: postmodum ad Episcopos
Comenses pervenit, inter quos Petrum Cardus Magnus, Adelgizum
Otto II. Imperatores in illius possessione confirmaverunt. A tempo-
re Friderici I. Imperatoris usque ad an. 1306. Comites Rusconi hujus
provinciae Dominatum tenuerunt, quam eodem anno Urbi Comensi
vendiderunt, attamen an. 1335. illam recuperaverunt: eis extinguis
ad Comites Fran. de Montefas dictos pervenit, qui, cum metue-
rent, ne à Ducibus Mediolanensibus jus in eam pertraherentur
in sua possessione turbarentur, illam tribus Helveticis Bagis Uri-
ensi scilicet, Subalvianensi et Sviticiensi vendiderunt an. 1422. ven-
diderunt, quod novo Mediolanensibus inter et dictos Bagos bello deest
occasione, cui an. 1426. finis impositus est atque provincia haec Me-
diolanensibus relicta. An. 1478. Bagii isti illam denuo sibi apre-
verere frustra conati sunt, ut et an. 1499. quo Ludovicus XII. Francia
Rex eandem unam Ducatui Mediolanensi occupavit. Tandem an.
1503. pace cum dicto Rege constituta denuo illam obtinuerunt;
cujus possessionem deinde Maximilianus Sfortia an. 1512. Ducatui
potitus ipsis confirmavit. Ab eo tempore tum Comitatus Bi-
litionensis, tum Ditis Riparia, tum denique Vallis Plenia per
Praefectos provinciales regitur, quos hi tres Bagii alternatim ibi-
dem instituerunt. Illarum Incola Italiae loquuntur suntque
omnes Catholici.

§. II.

De Praefectura Bilitionensi.

Praefectura Bilitionensis | Praefectura di Bellinzona, id est
Aust seu die Hoigbrö Ballanz; | ampla satis est, necnon 70. provin-
cias complectitur, et vicorum, qui populosissimi sunt, numerus in
ea magnus est. Partim à Ticino, partim à Mesuca fluvio,
quae irrigatur; Mesuca è Ahatia proficiens Ticino immergitur.
Volatur haec

Bilitis, Bilitionum, et Baleni zona, Beluazona, Belinzona,
Bellenzona, et Bellizona | Balenzona, Bellinzona, Belinso-
ne, Balenzona, Ballanz, Ballanz; | Urbs medioeriter magna
in planitie sub alpihus ad altus Ticini | Ticino, Tesin; | fluminis
intra tres colles Arcibus Praefectorum domicilios instructos et à
quibus cingitur sita sea lenis gallicis ad Aquilonem à Lugano.

Urbs haec jam ab an. chr. 900. nota est, tum enim Franci, qui sub Chilberio II. eorum Rege adversus Longobardos in Italiam moverunt, Belliducum suum, cui nomen Holo fuit, ibidem amiserunt. In ea Monachi Einsidenses humaniora docent.

II.

De Ditione Riparia.

Ditio Riparia: Riviera, seu Collegio-Bolase:| exigua Praefectura ultra 9. parochias haud continet. Illius Metropolis, quae ei nomen tribuit, angusta etiamnum est; illam Brenna fluvius, qui a Valle Brenna fluens infra ipsam in Tirol. est immergitur, abluit. Sita est milliari Helveticis versus Septentrionem à Bilitione.

III.

De Valle Plenia.

Valis Plenia: Val Brenna, Bavinos=Ifal:| tertia et ultima Praefecturae Italicae ad tres Pagos Uriensem, Sub-Sylvanum et Surtiensem pertinentium. Longa quidem est, sed angusta et à vallibus Lepontina et Gyalancana Rhatiorum praenitur. Nomen habere videtur à Brennis veteribus populis, quorum inter Alpium Incolas meminit Plinius. vel à Brenna fluvio, qui illam introfluit, ac in extrema australi illius plaga in Aricula monte |Hogelberg:| statuit.

Valis haec quorundam vicis complectitur, quorum praecipui sunt Balanga, à quo etiam Valis Balanzana |Valentzros=Ifal:| nuncupatur; Marvalia, et Abeliasca germanice Deblöfz, prope hunc ultimum vicum in montium, qui Uriensem pagum ab hac valle separant, rupibus olim scopis fuerunt Synopi seu Kuthoccos |Coosfimbol=Hoin:| qui orientalibus haud cedebant; sed una expulsa, qua illis investigandis impendebantur, quantum inde obviamerent longe superarent, labore superfluum est. Adhuc etiam aris et plumbi fodina, quae coluntur.

§. III.

De Tractu Saruneto, r.p.

Tractus sive Comitatus Sarunetus sive Saraneganiensis:| Targant, Targantz, Targantz vel Targan/roland:| limites habet ad orientem et austrum Rhatiam, à qua Rheno distinguitur, ad occidentem pagum Glaronensem et Castra Rhatia, et ad septentrionem Comitatus Toggenburgensem et Werdenbergensem.

Ejus longitudo est circiter 8. miliarium, latitudo 5. vel 6. Olim proprios habuit Dominos et Comites quorum an. 1324. tres fratres Rudolphus, Hartmannus, et Henricus floruerunt. Ab his ad Comites Werdenbergenses devolutus est, qui illum an. 1396. Domini Austriaci oppignoraverunt, ab hac an. 1428. ad Comites Toggenburgenses pervenit, horum ultimo Friderico è vivis sublato ad Comites Werdenbergenses rediit in persona Henrici, qui an. 1483. illum septem veteribus Helvetiae Pagis Tigurinis, Lucernensibus, Uriensibus, Surtiensibus, Subsilvanensibus, Tugicis et Glaronensibus, quibus an. 1712. vi pacis Arriviensis Pagus Bernensis aucepit. Excipienda tamen est Urbs War-

18
taria, qua unicum suo Districtu privatim ad Glaronenses
Spectat.

Comitatum hunc tres exigui fluvii irrigant, scilicet Sara
|: Sars:| a qua nomen trahit, Sza |: Sotz:| qua in lacum
Riparium influunt, et Tammina sive Cammina, quam
Rhenus ebibit. Sara item in binas partes dividit Superiorem nempe et Inferiorem. In hac praecipue memorantur
Wartavia, Klunnen, et Rivilla; in Superiori vero Sargan-
tia, Regatium, et Habaria. Principale Ordinis S. Benedicti
Monasterium. Solum ejus, quemadmodum intra mon-
tes vicinorum Bagorum vales, frumentum et frugum foec-
est.

Incola partim Catholicus sunt partim Aetholici, horum
Religio an. 1530. hic sumit caecidit. Cum an. 1694. qui-
dam Catholicus Sargaria seu Praefectus provincialis Sargan-
tia Catholica Sara totis viribus conaretur restitueret, inde
magis motus in Helvetia excitati sunt, ac bellum intesti-
num praefectus fuit; verum intra duorum annorum spa-
tium res haec pacifice composita fuit. Notatur hic

1° Wartavia |: Wartau, Wartauus, et Wartfan:| Bagus
qui nomen tribuit sex vicorum ditioni, et cui privatim
Glaronenses dominantur, atque singulis tribus annis in
Praefectum Aetholicum constituent. An. 1694. magni
tumultus illi, quos primum memoravimus, religionis con-
sa hic etiam excitati fuerunt, qui via non in apertum
bellum ceperunt.

2° Riva Villa, Rivilla, Riva, seu Statio Rhatonum
|: Walonstadt, Walongstadt, Waslostadt, et Waslonbatt:|
Urbs parva sed elegans non procul ab ejusdem lacum
nominis lacu sita milliari Helvetico ad Caesum a
Sargantia. Olim ad istius lacus ripam posita erat, ve-
rum quia successu temporis ipse ab ea recepit, modo ali-
quantulum ab eo distat. Est Emporium multarum,
quae ex Italia et in Italiam transportantur, mercium,
ac per eam via regia patet ex Germania et Helvetia
in Rhatiam. Cives impigre negotiationem exercent,
Senatum habent cum Praetore, qui civilem jurisdictionem
exercent, Criminalis penes Praefectum provincialem est. p.

3° Lacus Riparius vel Riparus |: Wallonstadtsee = Dor, Wäl-
spn = Dor, et Wadon = Dor:| ab Urbe Riva nomen trahit;
situs est inter Bagum Glaronensem, Comitatum Sarane-
ganensem, et Castra Rhatia. ab oriente ad occidentem
sive a Riva quaeam |: Wofen:| usque ad Ius, vel ut alii
volunt, ad quinque milliaria porrigitur, ejus latitudo au-
tem ab austro ad Aquilonem justum semimilliare non su-
perat. Versus orientem et occidentem apertus est, at versus
austro et Aquilonem inter caelestis montes et Saxa con-

289
tatur. Ipsius Ostium seu potius effluuium olim Magus | Magi |
nuncupabatur, modo Seza | Sätz | dicitur, quae infra
quescam prope lateritium pontem | Zingol = Bouck, e
glaronensi Bago venienti Linta jungitur, atque sub him-
magi nomine lacu Figurino immergitur, vel potius ex eo
evanescit. Ipsius orientale latus hira prope occupat,
occidentale quesca, caetera illius littora varii Bagi.

4° Flumen seu Fluminis | Glumb, Glumbb, et Glumb |
Locus seu vicus chalybe, qui ibidem ex certa portuaria ma-
teria conficitur, calabis. circa illum plures sunt fontes,
e quibus varii torrentes oriuntur. Anno 881. Locus hunc
Imperator Carolus Carpus Episcopatum Curiensi donavit. An.
1294. Betholdus Curiensis Episcopus illum Ulrico Nobili de
Flumine oppignoravit, forte ab eo Flumen seu Flumi-
nis dictus est. Tunc temporis hi Nobiles de Flumine
| Non Glumb | Episcopatus Curiensis Vicidomini erant. Hen-
ricus floruit an. 1249. circa an. 1306. Sigefridus Episco-
pus Curiensis fuit.

5° Sargantia, olim Salganis, Sana Casa, Sarumatium
Oppidum | Parogant, Parogant, Parungant, Parogant,
Salgant | Urbs Comitatus Copet, cui et nomen tribuit su-
pra collem, qui magni montis seu potius montium illam
ad Aquilonem velut oborientium ramus est, collocata,
milliari Helvetico versus Africum a Riva. Mediocriter
magna est, ac ferme totius Regionis centrum occupat. Et
in exaltis rupe castro immoret Sedes Præfati provincialis.

Non procul ab ea versus Regatium fons est, cujus aqua fr-
gida est et Sulphurea. unacum Balneario, variis morbis me-
leri dicitur. Urbs hæc enim gaudet privilegiis, pro-
rium habet Prætorum Senatum et Tribunal, ad quod causæ
civiles referuntur.

6° Regatium, Regisium | Regatz | elegans Oppidum
ad ripam Tammina seu Cammina fluvii non procul a Rheo
et e regione Majavilla | Majonfeld | Rhetia Urbs Ritem
justo milliari Germanis versus austro a Sargantia et
versus Aquilonem a Fabaria. Est Sequestratorium meo-
cium, quæ per Clavennam in Italiam transvehuntur. Non
procul inde conspiciuntur limites Helvetia et Rhetia.

Cum an. 1445. 6000. Austriaci hic castra metati fuissent,
1100. Goederati Lucernenses, Urienses, Suitienses, Subsidiari-
enses et Glaronenses inopinatio illos adorti 1300. eorum
interfecerunt caeteris in fugam et Rhenum actis, Goederato-
rum nonnisi septem desiderati fecerunt. Hic etiam
portitores constituti sunt, qui in lignis Sedilibus eos, qui
ad thermas Sabarienses pergunt, per arduum et prescriptum
montem illuc deportant. Regatio olim dominatio
sunt Nobiles de Forendenberg, quorum eiusdem nominis Ca-
strum in eidem vicino monte statit. modo Oppidum

istud Principi et Abbati Trabarisiensi subditus, in quo jurisdictionem civilem exerceo.

7° Trabarasia, ad Travaras, Trabarium, et Traronina | Pfa-
ford, Pfford, et Pfa^o Pfford | Principale Ordinis S. Benedicti
Conobium in amena silvis et virenti intersecta planitie
in exalto monte positum justo milliari germanico versus
austroem à Regatis, fundatum à S. Pioninio Melbensi epis-
copo. Is à Theobaldo Alemannica Duce ex Anglia Brita-
rensis à se fundata pulvis in hanc plagam se recepit, ac Theo-
derico Galliarum Rege. seu potius Carolo Martello ipsius Ma-
jori Doms, necnon Luitfrido loci Comite Suffragantibus
Monasterium hoc condidit circa an. 727. Narrant

Arceam pro illius Structura ad Scateram Rheni partem in
finibus Rhatias circa Langarum | Langensodt | amnem
propè Marsilium | Marsfeld | Arcem primitus fuisse
Designatam; ac Architecto in ipso Operis acineta per iun-
viam vulnerato, casu advolantem candidissimam columbam
prosequina hujus Architecti sanguine conentata rostro ap-
prehensa trans Rhenum in praaltum montem transtulisse,
hujus locum, in quo Monasterium excitari oporteret, velut li-
gnasse; unde id mirandi acceptum fuit, ac in eodem monte, in
quem ~~conversata~~ Columba illa nive candidior conbitata pro-
sequina detulerat, Monasterium edificari coeptum, et an.

* In hujus historia con-
firmationem Monas-
tarium hoc pro insigni-
bus hujusmodi candidam
columbam aperuit.
Cuperemus, ut, qui illam
contererunt, simul
notarent qua ratione
et quomodo proseq-
mina illa sanguine
Sabri lignarii, vel, ut
eum vocant, Architecti
| nam forte ea atate
idem erat esse Sabrum
lignarium et Architec-
tum | sanguine conen-
tata à columba trans
Rhenum in altissi-
mum rupibus et den-
sissima Silva obsi-
tum ac milliari disti-
tum montem depor-
tata fuerint inventa

731. perfectum est; tuncque ex Anglia Brita in illud Inode-
cium Monachorum colonia addita, qui Nobilium et Magna-
tum filios, ubi ipsis à Divinis officiis otium esset, litteris imbu-
erunt, eosque, qui ad sacrum S. Benedicti Ordinem aspira-
bant, hujus Sanctae Religionis instituta docerent. Ab eodem
tempore Monasterium istud semper per celebre fuit ac magna
sumsit incrementa, necnon ampla ditione, variis eximii
juribus et privilegiis cum à Summis Pontificibus tum Impera-
toribus Carolo Magno, Ludovico Pio, Lothario, tribus Ottoni-
bus, Henrico II, III, IV, et Friderico II. donatum fuit.

At postmodum Advocatorum suorum jure vehementer per-
sum et pene oppressum fuit, à quibus ut tutum praestaretur,
Salomon de Rhanschwag Constantiensis simul et San-
galensis Praesul auctoritatibus Pontificia et Imperatoria illi
sibi asseruit, et abrogata dignitate Abbatiati, eidem Supe-
riorem hujus Praepositi nomine profecit. Jgitur Trabarasia hujus
Abbatibus San-Galensibus statit usque ad an. 949. quo hujus Otto-
ne I. Imperatore demum sibi restituta fuit, atque tum cres-
cente cum meritis fortuna multis praediis adaugeta est, necnon
Principalis dignitatis honore donata postquam illius Abbas
Rudolphus Comes de Montfort an. 1198. ab Henrico VI. Impe-
ratore S. R. I. Princeps creatus fuit. Variis deinde
casibus iterum jaetata fuit, praesertim ubi post initium
Saeculi XVI. Distinglianismus Helvetiam inundavit, prope
tota defecit, cujus tamen res pene accitas Joannes Heider
circa an. 1586. an Principali Comobio Einsidensi postulatus
Abbas de novo restituit.

Princeps et Abbas Habaniensis omnibus suis Monasterio vicinis
Locis Dominatus, atque civilem jurisdictionem per suos Mi-
nistros in eis exercet. Octo Veteres Bages tanquam Monasterii
Advocati jus gladii administrant.

Anno 1668. 19. Octobris una nocte Monasterium hoc unicum
Ecclesia ornamentis, campanis potiorique Bibliotheca par-
te in flammam abiit, quod deinde ab an. 1673. usque ad an.
1677. reedificatum fuit. Hic quiescit corpus B. Nicolai
Rura Archiepiscopi, qui an. 1608. Thuria [? ?] in
Rhatia à Calvinistis usque ad mortem cultro tortus est.

Seminillari germanico ab hoc loco inter binos pra-
altos et praemptos montes loco angustissimo, ubi Tammina
mira profunditatis abscissum effodit, ac inter horridas rupes
cum terribili tormentorum bellionum haud abrimili Requi-
ta fluit, estant Thorma tota Europa celebrata, ea illius
nomine Habaniense, dicta, quorum aqua in humido gradu cal-
lida subtilissimis Sulphuris, Nitri, et Chalcanti, auri,
aliorumque metallorum spiritibus seu particulis sunt im-
pregnata, ac tum ad balneum tum ad potum adhibita
varis morbis et infirmitatibus medentur. Saeculo XIII.

Sub Imperatore Frederico II. à quodam Venatore, dum in-
ter Saxa corvorum silvestrium nidos querebat, detecta
fuerunt.

S. IV.
De Comitatu Werdenbergensi.

Comitatus Werdenbergensis seu Werdenbergicus: sic Graf
pfaß Woodanbrög: confinis est ad Orientem Rheno, ad
Meridiam Westavia, ad occidentem montibus Sarunetis,
et ad Septentrionem Saxia. Ejus longitudo ab Austro
ad Septentrionem ultra magnum milliaria Helvetiorum
protenditur.

Olim proprios habuit Dominos, qui po-
tentes erant, ac Comitatu Saruneto etiamnum domina-
bantur; postea ad varios devolutus est, donec tandem
an. 1517. Liberi Barones de Herten illum pro summa 21500.
florumum Glaronensi Bago vendiderunt. Cum hujus
Comitatus Incola omnes Evangeliani sint, inter Protes-
tantes et Catholicos Glaronenses convenit, ut illius Dynas-
ta seu Praefectus provincialis semper Evangelianus, ac e-
contra Usnaci et in Castrois Rhatia Dynasta semper Catho-
licus sit. Idem Incola an. 1525. et 1719. adversus Glaro-
nenses Dominos hos tumultus excitaverunt, qui brevi ta-
men sopiti fuerunt.

Regio haec fertilis est, illiusque Incola plerumque vesti-
ci sunt, qui in pecunia et agricultura inveniunt. Mili-
tiam quoque haud agra sectantur, et apud exteros Principes
Stipendia mereri avert. Notatur hic
Woodanbrög: [Woodanbrög, Woodanbrög:] urbs angusta
unicam arce ad Alenium posita duobus milliariibus

germanicus variis aquilonem à Sargantia. Arx, quae olim
 Domus natalis fuit celeberrimae Comitum de Werdenberg, in colle,
 jucundo et amoenissima hujus regionis plagâ posita est, Urbis
 vero hujus collis radicem occupat. Quibusdam memorant illam
 unam hanc Arce huius sub Imperio Ludovici II. qui ab an. 855. usque
 ad an. 875. rebus Imperii profuit, ab Henrico Superioris Rhaetiae
 Comite Palatino excitatam fuisse. Arx antehac celebris
 fuit tam ob antiquitatem, quam munitionem suam, cele-
 briorem adhuc facere illius possessores Comites Werdenbergi-
 ci. An. 1695. incendio perit, at postmodum restaurata
 fuit, in eoque Praefectus provincialis residet.

2° Gamra | Gamb live Gambb | Oppidum non procul
 à Rheno miliarium germanico versus Aquilonem à Werden-
 berga positum. olim pariter Comitatus Werdenbergensis;
 illud an. 1497. Pagi Sunitiensis et Gharonensis à Comitibus
 Werdenbergicis excisum, hincque iunctis unam hanc districtum
 emerunt, hincque iam tunc ab eis avulsam fuit. In eiq-
 uo Praefectum constituit. §. V.

De Saxia.

Saxia, Alta Saxia | Varp, Alt-Varp et Hofen-Varp |
 exiguus Principatus iuxta Rhenum, qui ei orientalis est, nec
 non Vallam Rhenanam inter et Praefecturam Gamsen-
 sem hinc ad Aquilonem ibi ad Austriam positus.

Nomen habet à veteri Castro Alta Saxia nuncupato, et
 olim pertinuit ad Nobiles de Saxia sub titulo Baronatus.
 Barones hi celebres erant, necnon Regionem hanc pluri-
 um saeculorum serie tanquam Superiori Domini posside-
 runt, unde et eidem Principatus nomen advenit. Ulti-
 mi eorum jus civitatis apud Tigurinos sibi comparaverunt,
 ac in eorum Urbe domicilium fieri, inter quos Friede-
 ricus Ludovicus an. 1615. ditionem hanc ipsis vendidit.

In ea praeter Altam Saxiam alterum Castro Horste-
 um | Joorloch | dictum memorati Barones excitarunt.
 Ambro in bello, quod ~~ipso anno~~ an. 1405. vel, ut alii vo-
 lunt an. 1450. ipsos inter et Abbatem cellensem Urbemque
 San-gallensem viguit, ab his incensa et devastata fue-
 runt. Alta Saxia sub suis ruinis mansit, Horsteum
 vero Tigurini restaurarunt. In colle supra sanum oppor-
 tunè collocatum est ampla circumdatum planitie. 250.
 annorum spatia porta caruit, ac non nisi scabis admotis,
 mox veterum propugnaculorum, adiri poterat, unde
 et invincibile habebatur. In eo puteus est Sano incisus,
 ac in antiqua turri tripla versatilis mola extat. Tigu-
 rini illud restaurarunt, ac validis munimentis et fossis
 arte novâ excitatis illud instruxerunt. In eo Satrapa
 demoratur, qui variis, quibus ditio componitur, vicis so-
 minatur, inter quos praecipuus est Saxia | Varp |

S. VI.

De Valle Rhenana.

Vallis Rhenana, Vallis Rheni, Rhegusiorum Vallis, Rhegusia, Rheguria, Rhingovia |: Rfrintfal, Rfintfal, Rfjntfal, et Rfingow |: fertilis regio inter territoria pagi Abbatiscellensis et Principis San-Gallensis, necnon Comitatus Brigantium et Salzkirchensem, a quibus Rheno sejungitur, sita. Angustas admodum est, sed ad brevitas miliaria ab Austro ad Aquilonem porrigitur. In duas partes principales distribuitur Superiorem scilicet et Inferiorem. Duas exiguas Urbes continet et promul-tos viros. Urbes sunt Altstetum |: Deltstetum |: in Superiori valle, et Rhyneggum in Inferiori, quae tamen totius Vallis Caput est. Adhuc etiam Incaes aliqua, Gromenti et vini praesertim culti, quod exquisitum est, dicitur. Frequens quoque est in ea lini et lintei ad S. Gallum aliisque loca commercium.

Veteres illius Incolas antiqui Scriptores Rhegusios, Rheguscos, Rhiguscos, et Auguscos vocarunt.

Vallis haec olim ad Rhetos pertinet, postmodum Principes Austriaci velut Brigantia et Tyrolis Comites supremum illius Dominium sibi asseruerunt, quod Comitibus Doggenburgensibus reliquerunt. Horum Comitum eius illud Ulrico Barro et ejus fratri Henrico oppignora-vit; ab his ad ipsorum fratrem Jacobum pervenit, qui Vallam hanc Abbatiscellensibus an. 1460. vendidit, et illam per 30. sunt annos possederunt, omnino an. 1490. Abbatiscellenses, qui tunc Specialis pagi nomine nondum veniebant, pagis Tigurinis, Lucernensi, Surticensi, et Glaronensi, in compensationem quorundam sumptuum ipsorum gratia in bello factorum ceperunt. Hi pagis postmodum non modo ipsorum Abbatiscellenses, qui jam Specialis Helvetia pagus erant, sed et Urienses, Schwyzenses, et Zugenses in supremi hujus regionis Domini societatem asseruerunt, quibus an. 1712. Bernates accesserunt.

Quantum ad jurisdictionem et alia jura Dominica Principis et Abbatis San-Gallensis eam cum his novem pagis etiam possidet ita quidem, ut media pars mulctarum pecuniariorum ipsi obveniat; excipitur Altstetum, ubi ea in tres partes dividuntur, quarum una huic Urbi cedit. Item Abbas etiam jure Patronatus gaudet in quibusdam Zwinglianis parochiis seu Ecclesiis, nempe in Altstetensi, Marbacensi, Belgacensi, et ad S. Margaretham. Insuper multos proventus, plerumque in Superiori valle, habet.

Occurrit hic
jo Altstetum |: Deltstetum live Deltstetum |: Urbs exigua Superioris Rhenanae Vallis Caput 2. miliaribus Germanicis ad Austro a Rhyneggo distans. An. 1405. Ab-

batiscabenses illam occupaverunt, verum an. 1408 Fri-
dericus Austriacus cum duodecim armatorum millibus obe-
dit, obtinuit et incendit, cum prius prostridum clam ab ea
recepisset, quod prius tertio post die eadem Griederus inno-
tuit.

2° Rhynggum, Reineckum et Reineckum | Rhyneck,
Rhyneck, Rhyngg, et Rhyneck: | Urbs angusta Inferioris
non modo sed totius Vallis Rhenanae Caput sita ad illud flumen
Rheni in Lacum Bodanicum duobus miliaribus germanicis
versus Aquilonem ab Altstatte. Ad commercium in ger-
maniam et Italiam opportunè jacet. Castellum habet,
in quo Praefectus provincialis residet. Olim Sedes fuit
veterum Rhaetiarum sive Rhaetiarum.

Multis calamitatibus afflicta fuit praesertim an. 1408,
dum namque bellum Abbatiscabense ~~fero~~ fuerat, tunc
enim in cineres et desertum redacta fuit. Postquam
D. Wilingianismus Helvetiam inundasset Cives partem illam
adoptarunt, partem vero vitam retinere Religionem,
qua successu temporis adeo immixta est, ut anno 1748.
quatuor duntaxat Catholicae familiae in ea residua fue-
rint.

§. VII.

De Turgavia.

Turgavia, Thurgavia, Turogum, Turvacus, Tur-
gandia, Durgae, Turgangensis Pagus: Turgai, Tur-
gai, Turgai, Turgai, Turgai, Turgai, Turgai, Tur-
gaur, Turgai: | Regio, quae iuxta partitionem Hel-
vetiae in quatuor duntaxat Pagos ab antiquis Scriptoribus
factam maximis Helvetiae provinciis annumerata fuit:
Eidem quippe limites dederunt ad Orientem Vallem Rhen-
anam et Lacum Bodanicum; ad Meridiem Comita-
tum Sarinatum; ad Occidentem Toesam et Glattam
fluvios pagi Tigurini fluvios; et ad Septentrionem
Lacum Inferiorem seu Celsensem et Rhenum: Siq; per
integram orientalem totius Helvetiae partem efficiebat;
complectebatur enim partem Tigurini pagi; totum Pagum
Abbatiscellensem, Dominia Urbis et Abbatis San-galen-
sis, Comitatum Doggenburgicum; hodiernam Turgaviam,
et Dominium Episcopi Constantiensis eidem adjectum, nec
non ~~quae veteribus~~ Pagos Lucernensem, Urionsem,
Sutrientem, Subsilvanum, et Glaronensem. At
modo Turgavia nomine illa duntaxat provincia intelli-
gitur, quae communi Pagorum Helveticorum Imperio
et Dominatui subest. Turgavia hic hinc pulchra
et ampla est Praefectura, quae confinis est versus Ori-
entem Lacu Bodanico; versus Austum Dominis Bri-
cipis et Abbatis San-galensis; versus Occidentem Pago
Tigurino, et versus Septentrionem Rheno et Lacu

Sodanico inferiori seu Cellensi. Nomen habere dicitur à Tau-
riscis veteribus populis, qui olim forte in hac ora residerunt.
 Hanc Praefectura omnium Helvetiae Praefecturarum maxi-
 ma est, ac novem Urbes complectitur; novem aut decem
 Monasteria, quorum Crundlingam et Minsterlingam jam
 expendimus, ubi ~~scribitur~~ De Episcopatu Constantiensi nobis
 sermo fuit; multas Arces et Viros, qui ultra 50. parochias
 efficiunt; numeranturque 42. Domini partim laicula-
 res partim Ecclesiastici, qui in ea Ditiones possident, praeter
 oppida et Viros illos, qui Regis Helvetiae immediata sub-
 sunt. In ea quatuor praecipuae Urbes numerantur,
 scilicet Hobona, Episcopi cella, de quibus Cap. I. Sect. 8. di-
 cimus, Frauenfelda et Dipsenhoffa; et aliquot mino-
 res seu oppida, ut Weinfelda, Trines seu ad Trines, Stacht
Bora, quam loc. cit. jam expendimus, p. necnon alia Oppi-
 da et Vici penè innumeri.

Regio haec inter pulcherrimas Helvetiae provincias recen-
 seri meretur. Amoenae est, opulenta, foventi, vini, fru-
 gum et annuum ad commodè vivendum necessariorum rer-
 um dives, necnon mediis frequens. Lacu Constantien-
 si, Rheno, et Turo* irrigatur. Incolae partim Geringli
 cui sunt partim Catholici, Illi Deabus tertius istos... nu-
 mero superant.

Imperatore Ludovico bis mortuo inter ipsius filios iura
 possessiones, quas ipse reliquerat, armis decertatum est. Tan-
 dam Visoduni | Vardun | an. 843. pax inter ipsos iura nec-
 non Helvetia divisa fuit. Lotharius Imperator illius par-
 tem usque Rusam | Reiß | fluvium Joram et Lacum Geneven-
sem usque obtinuit; altera pars vero trans Rusam ad Ahe-
num usque Ludovico Germaniae Regi cecit. Turgavia
 postmodum Duces Suaevis praefecti fuerunt aut potius domina-
 ti sunt. Rudolphus II. Burgundiae Rex cum Borovis suo Burg-
cardo Suaevis Duce simultates gerens Turgaviam invasit
 at prope Vitorinum an. 919. repulsus fuit. An. 984. Sub-
Conrado I. Suaevis Duce rustici Turgavienses adversus Do-
minos suos, à quibus Iure iuris premi sequebantur, ar-
 ma cepserunt, verum iusto proelio fusi fuerunt eo loco, ubi
 nunc Monasterium Crenolicum Paradisus dictum extat.

Turgavia in Suaevis Ducibus, retento sibi in ea Tribunali
 seu, ut vocant, Judicio provinciali Comitibus de Altafrauen-
falda cesserunt, quibus deficientibus titulus agnationis
 ad Comites Kyburgenses devoluta est. Illius Judicium
 provinciale penes Suaevis Ducibus permansit usque ad an. 1258.
 vel 1259. quo 28. Novemb. Conradinus ultimus Suaevis Dux
 iuxta Caroli Andegavoris Neapoli capite truncatus fuit.
 Eodem ferme tempore Kyburgensium Comitum potestatis
 in Hartmanno quoque defuit. Idcirco extimata utraque
 et Comitum Kyburgensium et Suaevis Ducum familia Au-

* Turos, Thauros, Tura,
Thyros, Ducius | Hier |
 indomitus rapiditate.
 sua fluvius, in Supa-
 riori Comitatus Dog-
genburgici plagâ
 non procul à Monos-
terio S. Joannis et pro-
 pe Donum ferinam
Wildenfau | pagum,
Ulrici Geringli Do-
num natalem ori-
 tur ac Doggenburgi-
cum Comitatum Vilam
 usque perfluit, inde
Turgaviam perdit,
 tum Cursum suum ad
 Occidentem fluctens
 in Bago Turgavio in-
 fra Eglisoviam in Rhe-
num incidit. Glarea-
nus contendit illam
 primitus lingua Alti-
ca Ur, quod idem est ac
Taurus propter suam
 impetuositatem nuncu-
 patum fuisse. ab eo
Turgavia nomen ac-
 cepit ab aliquibus
 dicitur.

Rudolphus Habsburgicus postea Imperator Comitum Kyburgensium heres legitimus Turgaviam simul et illius provinciale Tribunal seu Judicium sibi asseruit, necnon posteris suis reliquit, qui utrumque possederunt usque ad an. 1415. tunc enim Imperator Sigismundus proscripto Frederico Austriaco, provinciam hanc occupavit et Imperio adjunxit, provinciale autem ipsius Tribunal seu Judicium Civitati Constantiensi oppignoravit. An. 1418. Idem Fredericus ab Imperatore Joanne in gratiam receptus equidem Turgaviam sibi recepit, at provinciale Tribunal seu Judicium Constantiensibus relinquere debuit. Exiit deinde an. 1450. Sigismundum Austria Principem, et septem veteres Helvetiae pagi bello, hi provinciam hanc occuparunt ac Praefecturam provinciae fecerunt. Demum an. 1499. idem veteres pagi auxilium ferentibus Bernensibus, Thurgavensibus, et Solodurensibus illius provinciale Judicium Constantiensibus cepuerunt, quod ipsis eodem anno in pace inter illos et Maximilianum I. Imperatorem necnon Sueviae Governatores Basilea conclusa fuit confirmatum. Ergo septem veteres Helvetiae pagi Turgavia potiti sunt, illius vero Judicium provinciale cum tribus primis memoratis pagis partiti sunt, atque res in hoc statu mansit usque ad an. 1712. quo vi pacis Aroviensis pagus Bernensis plenum etiam hujus provinciae Terrae Condominium obtinuit. Cito igitur veteres pagi Helvetiae alternatim singulis duobus annis illuc Satrapam mittunt, qui Trausfeldia residet, ac provinciae Dominatur. Turgavia Landgraviatus titulo insignitur. Oecumit

id. Dipsenhofa sive Darnaria: Dipsenhofen, Dipsenhofen, Dipsenhofen, et Dipsenhofen: Urbs pulchra et mediocriter magna ad sinistram Rheni, quae ibidem testo ponte jungitur, ripam posita Steinium ad orientem inter et Scaphusium ad occidentem, ab utroque milliari distans. Nomen adeptae est à duabus Villis, quae olim huc catiterunt ac hodieum adhuc superior ac inferior Villa nuncupantur: eundem parlatim alia domus adjunctae fuerunt ita, ut sub Dominatu Comitum Kyburgensium Turgavia Landgraviatum in Oppidum excreverint, quod an. 1179. Comes Hartmannus moenibus cinxit Urbemque fecit. Ex horum binarum Villarum una Castrum excitatum fuisse dicitur, in quo Comitum Kyburgensium Dapiferi de Dipsenhofa cognominati sedem habuerunt. Extincta horum Comitum stirpe, Urbs haec una cum Turgavia ad Rudolphum Comitem

Habsburgium postea Imperatorum devoluto est, et quae
 eam posteris suis transmisit. An. 1415. Imperator Sigismun-
 dus eam, proscripto Frederico Austriaco, occupavit, acceptis
 que pecuniis liberam Imperii et nunquam ab ipso avellan-
 dam Urbem dixit. Attamen an. 1460. in bello Turgavi-
 ensi septem veteribus Pagis Helveticis se deditit reserva-
 tis hinc privilegii suis, quibus ut et ab an. 1712. Bernati-
 bus ad hanc usque diem parat. Eiusdem fuitur privile-
 giis, proprium Praetorem et Magistratum habet et ju-
 re vendendi monetam auream aequae ac argenteam quod et.
 Ei pagi quidam et Villa subijciuntur, in quibus omnem
 jurisdictionem criminalem aequae ac civilem exeret.
 Per quatuor portas ad eam patet aditus.

Cives ab an. 1530. quo Evangelionismus in ea serpere coepit,
 partim Catholici sunt partim Protestantes, hi tamen prio-
 res numero superant. Circa Urbem occurrunt hosti-
 venusti, colles frumenti feraces, et vineta exquisitum
 vinum profertur.

Prope Dispenhofam et Rhenum estat Coenobium Mo-
 nialium Ordinis S. Dominici Vallis S. Catharinae s. Catha-
 rinae s. Hal: nuncupatum, in quo an. 1460. Godefridi Hel-
 veticus Urbem hanc obsidentes Stativa habuerunt. Ibidem
 etiam Dapiferi Dispenhofenses sepulti jacent.

2°. Milliarum germanico a Dispenhofa versus Austrum
 et ad ripam Rheni estat amplum et opulentum Sanctimo-
 nialium Ordinis S. Clarae Monasterium, quod propter amo-
 num situm suum Paradisus s. Paradis, Paradies, et Para-
 dis: vocatum est. Memorabilis est illius origo: cum
 enim sub Imperatore Ottone III. an. 992. Suevia et Turga-
 via Austriaci adversus Dominos suos, a quibus se nimis oneribus
 et tributis premi querebantur, rebellassent, et ad arma
 convulsissent, tunc et Domini adversus ipsos movit, ac
 eo ipso, quo Monasterium istud stat, loco ventum est ad
 pugnam, in qua quidem Austriaci ceciderunt et victi fuerunt,
 sed et multi Nobiles occubuerunt, quorum consanguinei
 ibidem sacellum in honorem S. Petri Apostoli exutarunt
 quod ab ipsis Paradisus vocatum fuit. Saeculo deinde
 XIII. in eodem loco Coenobium istud conditum est, quod
 Paradisi nomen retinuit.

3°. Ittinga s. Ittingen: celebre Carthusiano-
 rum Coenobium ad dexteram Turi ripam situm mil-
 liari gallico versus Aquilonem a Frauenfelda.

Olim hic statit Castrum domus natalis Nobilium
 de Ittinga, inter quos Adelhardus sub Imperatore Caro-
 lo Crasso circa annum 872. floruit. Anno 1079. Ul-
 rius III. Abbas San Gallensis ditionem Ittingensem ac-
 movem vi occupavit Castrumque hoc destravit. An.
 1550. Wardenus ejusdem Monasterii Abbas ibidem

Præposituram pro duodecim Canonicis Regularibus Ordinis S. Augustini fundavit, variisque prædiis et proventus dota- vit. Illud vero successu temporis à florente statu in cala- mitosissimum deturbatum fuit adeo, ut tandem solus Pra- positus sine ullis conventualibus agrè admodum substituit, quare de consensu Pape Sixti II. et Henrici IV. Episcopi Cons- tantiensis, sub ejus Diocesi locus est, nempe Septem vetè- rum Pagorum Helveticorum tanquam supremorum Turingia Dominorum an. 1461. Conobium istud Carthusianis tradi- tum fuit, qui illud ad antiquum splendorem demò restitue- runt.

Anno 1524. Rustici, quos Zwinglianismus jam occupave- rat, furore et odio in Catholicam Religionem periti, con- obium istud hostiliter invaserunt, illudque dejectis in Ecclesia SS. imaginibus et Statuis combusserunt: unde ma- gna offensus orta Tigurinum inter et ceteros Catholicos Pa- gos Turingia Dominos. Res tamen, intervenientibus Legis Basileensi, Schaphusiano, et Abbatiscellensi amicabili- ter composita fuit, postquam eorundem Rusticorum aliqui Badenæ ultimo supplicio affecti fuissent.

4° Trines seu Ad Trines: Trin, Trin, Trin, et Trin:) Oppidum seu Urbs exigua sed elegans et amœna ad Sea- teram Turis ripam sita milliari Germanico ad Austrum à Stekborâ, in agro frumenti, vini, et aliarum frequen- tissimo.

Nomen accipere videtur occasione prælii, in quo Cassia- na Vitellii Imperatoris bellidum an. chr. 69. opitulantibus Rhatii Helveticos prope Badenam fudit; tum Rhati sese in Helvetia diffuderunt, et hincque penetrantes ibidem fixis limitibus seu finibus suis urbem hanc Trines vel Ad Trines munierunt. Romani illam munimentis instruxerunt, quò claustrum seu repagulum spectat adversus Germanorum et Helveticorum irruptiones. Conventus adhuc veteris Urbis moenia, nempe alia quadam Roma- norum monumenta, præsertim anuli et nummi, qui in vicinis vineis interdum effodiuntur.

Sæculo XVI. Urbs hæc ad Comites Eberthinos Trin pertinet, quorum ultimus Otto an. 1576. Antisepia aquis suffocatus est. Nobilis quidam Bipontinus nomine Wambol- dus illam ab hujus Comitis hereditibus emit; ejus heredes illam Tigurinis vendiderunt; hi eandem una cum his tractu ad hanc usque diem possident, Statutisque temporibus Dy- nastam mittunt, qui in Urbe, que ibidem est, residet.

5° Travenfelda, seu Campus Dominus Travenfeld, Travenfeldan, et Travenfeld:) Metropolis Turingia ad Murgam: Dir Murg:) fluvium, qui paulò inferius in Turum influunt, eminenti et jucundo loco sita milliari gallico versus Eurocotum ab Ittinga.

Quidam autem dant S. Helenam Imperatoris Constantini matrem in hac urbe longo tempore demorantem fuisse, ac ipsius gratia ipsa Campum Dominae (Joanifeld) fuisse vocatam. * Id fabulam videtur. Verisimilius urbs hac initium suum et nomen debere dicitur civitati Comitissa de Veteri Vitoduro, à qua antiqui Franconfelda Comites probabiliter orti sunt, inter quos Conradus sub Frederico Barbarossa Imperatore floruit. Extinctis hinc Comitibus Franconfelda una cum Turgavia ad Comites Kyburgios devoluta est, et ab his ad Domum Habsburgicam huc Austriacam. An. 1415. Imperator Sigismundus proscripto Frederico Austriaco Franconfeldam sibi offeruit ope copiarum Suae civitatum, at idem Fredericus an. 1418. Imperatori reconciliatus illam demò recepit, ac penes Domum Austriacam permansit usque ad an. 1460. quo Septem veteres Helvetici pagi octo illos inter et Sigismundum Austriacum bello in Turgaviam moventes eandem unam cum tota regione occupaverunt, et hactenus retinuerunt; cuius condominium Bernenses vi quartae articuli pacis publicae an. 1712. Avoria conclusa etiam obtinuerunt. Ab hinc in ea pagi Helvetici persaepe publica sua comitia die S. Joanni sacra, ut et Judicium provinciale quod modo hebdomadale (Winfangweiff) vocatur, celebrant.

In hujus urbis parte extrema supra vixem extat Castellum, in quo Patria ab octo veteribus pagis alternatim constitutus residet. Cives partim Catholici partim Zwingliani sunt; quique illorum specialem suam habent Ecclesiam, in qua iuxta religionis suae praescriptum officia divina celebrant. Episcopus Constantiensis tanquam Archiepiscopi Divitis Abbas in ea magnis jurebus potitur, ac olim Inusta omnes ipsius subditi fuerunt; ei hodiè adhuc juramentum praestant eadem tamen conditione, ut jura, quae in eos habet, nec vendere nec alio quovis modo alienare valeat.

Urbs hujus regimen sic est constitutum: Duo Praetores eidem praesunt, quorum unus Catholicus est alter Protestantus, his adjungitur Civis etiam Protestantus, qui plerumque Senator est, hi ut et duo Grammatici, quorum pariter unus Protestantus est alter Catholicus, nempe bini apparitores à Civibus eliguntur in praesentia et sub praesidio Praefecti provincialis, à quibus quem admodum à toto Senatu juramentum fidelitatis, quod octo Veteribus pagis praestant, recipit. Adest etiam magnus Senatus, qui 30. viris constat, et Minor, quem 12. ex illis 30. assumpti constituunt. Horum 20. sunt

Protestantes, ceteri Catholici. Senatus iste causas digni-
ficat criminales, aquæ ac civiles. p. PP. Capucini
castra muros habent Coenobium.

6° Vinsfelde |; Wisingfelden: | elegans Oppidum cum
Castro et Praefectura, cui nomen tribuit, situm ad dexteram
Turi ripam 2. militibus germanicis ad Orientem à Grau-
ensfelde. An. 1529. Incola ad Livingstoniana sacra
acceperunt. An. 1614. Oppidum hoc una cum suo tractu
sequenti à Nobilibus de Gemmingen Wittenbergensi-
bus Suevis emerunt, ac Praefecturam fecerunt. In
Castro Satrapa residet.

7° Firschinga |; Kippingan: | ordinis S. Benedicti Coe-
nobium ad Murgam |; Murg: | flumen positum milliari
germanico versus Africum à Vila et ad radicem mon-
tis Hornlin dicti, Jureis Augia S. Maria Firschinga,
postea Bisina, ac tandem Firschinga nuncupatum est.

Omnium Helvetiae Monasteriorum vetustissimum ha-
betur, atque jam circa medium vel finem tertii Eulæria
saeculi, scilicet circa an. Chr. 250. vel 282, quibusdam illius
aevi Christianis Deum Imperatoris et aliorum Tyrannorum
Ethnicorum furores, delinantibus vetustissimum asyleum
fuisse memorant Annales Constantienses, ubi Duo famu-
lati sunt, quibus alii successere ac saeculo VI. Ordinem
S. Benedicti in has plagas haud multo post illius institutio-
nem delatum suscepit, quibus circa an. 857. Comites
Loggenburgici Coenobium excitaverunt, dotarunt, et di-
tarent. Crevit eandem fortuna cum pietate multorum
patronorum liberali manu aucta, ita, ut splendidissimum
evaserit Monasterium: at postmodum variorum infor-
tuniorum nubila illius splendorem penitus offuscaverunt.
an. quippe 1020. Udalrico de Brigantia Abbate totum
tristi incendio haustum funditus comit, et praclara tot
saeculorum acta intar ruinas et cineres recidere, gravissi-
mâ bellorum proceclâ inter Henricum IV. Imperatorem
et Norbertum S. Galli Abbatem per totum S. Galli terri-
torium detonante omnemque latè viciniam suis turris
involvente.

Die eandem Monasterium jamit desola-
tum et religiosi orbem. Tandem an. 1138. ab Udalri-
co Constantiensi Episcopo per Nobilem Walthramum
de Castellorast Dennis è ruinis eritum surrexit, aue-
dente virorum altero Monialium Coenobio, et geminato
inter pia amulantium studia Monastica disciplina
Zelo. In hac sacra Pasthenone. an. 1177. sub Quo-
ne Abbate Monialibus se adiunxit S. Jorda ex Illustrissi-
ma Kirchbergensium Comitum familia, quæ ab Henri-
co Loggenburgensi Comite marito suo ob adultorii suspi-

* Decius ad Imperii
causam adnotus
fuit an. Chr. 249.
in palude suffoca-
tus perit an. 251.

cionem ex altissima Arce precipitata, sed, Deo pro illius innocentiâ stante, immunis servata fuit; cuius Sanctissime matrona ac patrona sacros cineres etiamnum Trischinga inter cimelia servat. Stetit istud sacrum Virginum Coenobium usque ad an. 1414. quo unicum Virorum sibi juncto Monasterio sacraque ac profana suppellectili positus in flammis abiit, nec qui tunc temporis Abbas erat utriusque restaurando par fuit, unde in id demeruit totis viribus incubuit, ut nempe Virorum Coenobium à cineribus exvictum restitueret, relicto haecenus sub his cinis altero, quod Virginum erat.

Demum Saeculo XVI. Zwinglianismo Helvetiam pervadente Coenobium istud extrema calamitate perire oppressum fuit; tunc enim Abbas et Monachi, cum aliis simul, et Catholicâ Religionem Zwinglianismumque abjectis amplexi sunt; Ecclesia excelsa, altaria diruta et unicum S. Imaginibus et Statuis igni tradita, sacra suppellectilis et ornamenta in usus profanos conversa fieri. Abbas ipse sociatâ sibi quadam Tosensis coenobii Moniali adhuc sex annorum spatii sceleratum in eo vitam transegit, quibus exartis accepto à Regis Turingaria Dominis vitalitio amotus fuit, deinde, quem admodum plerique conventuales huius, frater factus apud Zwinglianos parochiam obtinuit; tuncque alteri Apostata Monasterii cura, tanquam Coenobio demandata fuit, quo vivere per octo annos defunctus est.

Postquam igitur Coenobium istud per 14. vel 15. annos ita desolatum et omni officio divino destitutum stetit, tandem Regi Catholici circa an. 1540. illud demum Catholicâ ac Benedictina Religioni restituerunt, postulato è S. Galli Coenobia Abbate Marco Schenklingo; is statim regimini huius principis altaria demum erexit, Ecclesia ornamenta pro possibili resarcivit, susceptis quoque juvenibus Monachis officia divina secundum sacrum S. Benedicti institutum demum celebrari curavit, ac cum per 20. annos eadem profuisset plenus meritis ad coelum migravit. Ab eo tempore Trischingense Monasterium incrementa sumit et magis ac magis flovere coepit. An. 1593. illius Abbas Christophorus à Gregorio Papa XIII. Pontificalia pro se et suis successoribus obtinuit, ac praeter alia praedia, quae à Monasterio avulsa recuperavit, ditionem Spitzelbergensem acquisivit.

§. VIII.

De castris Rhatia.

Castra Rhatia: Gaspow, Gaspel, Gaspow, et Gaspow. Angusta satis regio limites habet ad orientem Comitatum Doggenburgensem, ad Meridiem Comitatum Sarr-

notum, ad occidentem Pagos Glaronensem et Surtiensem, à quibus lacus Rivaris et Tigurino necnon Linta fluvio separatur, et ad Septentrionem Pagum Tigurinum.

Antiquitus Regio haec Windoka ab eisdem nominis Arce ad Linta ripam posita, qua an. 1450. cecidit, dicta fuit. Abbatibus Grisonis, qui in his oris residerunt, eidem ex latinis vocibus Castro Rhotia fabricatum nomen Germanicum Gaapfo indiderunt.

Præcipua illius loca sunt Guescha, Schenifa, Umanum, Grinavia, p. quibus Raperswillam adjungimus. Incolæ quemadmodum in vicinis regionibus, partim Catholici sunt partim Gwilingiani.

Regio haec ad Bonum Habspurgio-Austriacum pervenit, ac penes eam permansit usque ad an. 1438. quo Fridericus Archidux illam Pagis Surtiensi et Glaronensi pro summa 3000. florenorum oppignoravit, reservatis sibi reversionis jure, et in solis privilegiis et immunitatibus suis: cum autem hæc stipulata redemptio seu, ut ajunt, reductio post multos annos hæud facta fuisset, tandem an. 1464. ipsa bis hæc Pagis cepit in proprietatem, et ab eo tempore alternatim duobus singulis annis in ea Dynastiam constituerunt, qui ibidem tamen non residet, sed Statutis duntaxat temporibus illuc se confert.

Cum an. 1531. Incolæ illi, qui Gwilingianismum adoptarant, in bello Cappellensi Tigurinis se junxissent, hujus facinoris, pace constituta, e qua ipsi fuerunt exclusi, poenas dederunt; Pagus Surtiensis namque ipsis venilium, Documenta, immunitates et jurisdictionem criminalem ademit; privati vero partim relegati, partim pecuniis multati fuerunt, et Religio Catholica demum restituta. Attamen post longam annorum seriem immunitates suas iterum obtinuerunt. Notatur hic

1° Guescha: Woson seu Woson: amplum et elegantissimum oppidum unicum Arce et ditione, in terminis Lacus Rivarii ad vicum, qui ex hoc lacu compresso semi ab eo milliari Linta jungitur, positum duobus ferme milliariis Germanicis versus occidentem à Rivaria.

Frequens est per illud itinerantium transitus, ibique catat celebre mercium sequestratorium, et perpetua navigatio.

Olim oppidum hoc per amplam Urbem fuit, quod combustorum moeroribus, quæ adhuc sepe videntur, reliquæ testantur. Cum autem post pugnam Sempachensem Leopoldus IV. Austria Dux patris sui, qui in ea occubuerat, mortem adversus Pagos Helveticos ultionis, Guescha

praesidium locasset, hac re commoti septem veteres pagi ad
 illam an. 1386. castra movere, oppugnataque praesidio mu-
 nierunt. Verum an. 1388. Cives clam Austriacos introdu-
 xerunt, qui 24. februarii media nocte praesidium Habs-
 buricum ex improviso adorti Centurionem et 80. milites
 miserandum in modum trucidaverunt, reliquis per Urbis mu-
 ros aegre dilapsis. Brevi post eadem pagi proditionem
 hanc ulturi illam iterum obvidere decreverunt, quod
 ubi Cives resistere, incensis aedibus suis unam ux-
 orem et liberis, necnon praesidio Austriaco hinc de-
 migraverunt; et sic Urbs hac interit, ac deinceps Oppi-
 dum duntaxat facta est. In eo locatant Zale-
 sia et Monialium Ordinis Cisterciensis Conventum.

2°. Schemisa |: Defonib: | Oppidum ad Dentarum
 linta littus situm milliari germanico versus Cau-
 rum a Guenba. In eo catat celebre et opulentum
 Franconilium Virginum Monasterium seu Collegi-
 um, quibus omnibus, excepta Abbatissa, qua S. A.
 J. Princeps est, illud decessit ac nunc liberum est.

Fundatum perhibetur an. 806. ab Hunfrido Abbatia
 Landgravo pro Monachis Benedictinis, qui an. 1277.
 illud adhuc incolerunt; memoria enim proditum
 est eodem anno Henricum Comitem Rappersvilla-
 rum a Monachis Schemisensibus solum in Comita-
 tu Badensi emisse, in quo Monasterium Cisterciense Ma-
 ristellam dictum excitavit; qui vero ab illis Monachis
 ad Moniales et demum ad Nobiles hasce Virgines perve-
 nit, necnon Collegium factum fuerit, id nos latet.

Henricus III. Imperator an. 1045. illud ab omni domi-
 natione liberum et Imperio immediate subiectum
 declaravit. Modo bini pagi Sunitiensis et Glaro-
 nensis velut totius Regionis Domini illius sunt ad-
 vocati. An. 1585. 20. Martii incendio totum,
 praeter Campanile, perit, at mox commodius, quam
 ante fuerat, restauratum fuit.

3°. Umacium |: Uznach, Uznang, et Uznach: | Urbs
 angusta prope lacum Tigurinum sita 2. milliariis ger-
 manicis versus Evronotum a Rappersvilla. Metropolis
 est ejusdem ejusdem seu nominis Comitatus. An. 1437.
 pagis Sunitiensis et Glaronensis oppugnata fuit, et tan-
 dem an. 1469. a Petermanno Barone de Karow vendita.

Proprium Praetorium habet et Magistratum. Dynasta
 in ea non residet, sed Statuto duntaxat tempore venit com-
 missa sibi negotia pertractaturus. Umaci olim
 Ara fuit, quae concidit, et an. 1557. penitus demolita fuit.

Non procul ab hac Urbe magna et incola frequens est
Comunitas variis vicis hinc inde in monte Dizpasis
constans, qua propterea Mons Urmacensis vocatur, atque
etiam proprium Datorem et Magistratum habet.

4° Ruperti Villa, Raperti Villa, et Rapersvillan
1: Raproschwil, Raproschwyl, et Raproschwyl Urbs
ad ripam Lacus Tigurini locus amoenus et in angusta terra
lingua, qua per modum promontorii in Lacum porrigitur,
sita 2. miliaribus germanicis ad Castrum ab Urnaco, ~~est~~
an. 1091. a quodam Veteris Rapersvilla Comite excitata.

Vetus Rapersvilla olim Arx munita fuit ad sinistram
Tigurini Lacus ripam posita, et a S. Ruperto Sueviae Duce
neon copiarum Clodovici II. Franciae Regis belliduae
circa an. Chr. 680. excitata et suo nomine insignita, ~~quod~~
~~postea~~ ~~postmodum~~ ~~ad~~ ~~diffusam~~ ~~et~~ ~~de~~ ~~derisatoris~~ ~~est~~. Postea
propriis Comites habuit, quorum unus an. 1091. prout pri-
mum diximus, ad alteram Lacus ripam urbem edificavit,
ac Novam Ruperti Villam vocavit, qua postea per
corruptionem Rapersvilla nunquata fuit. Eorum
ultimo an. 1294. a viris sublato Rapersvilla ad Domum
Habsburgico-Austriacam pervenit. An. 1350. Orto Tigu-
rinis inter et Domum Habsburgicam belli, illi Vete-
ran Rapersvillam exciderunt. An. 1460. Helvetii
foederati a Bis Papa II. adversus Sigismundum Austria-
rum, quem ob Cardinalem Cusanum Brixinensem in Tyrolis
Episcopum ipsum, ipsum custodie mandatum anathemate
perculerat, excitati arma in Turgariam et vicinas Aus-
triacae ditionis regiones intulerunt, atque etiam Rapers-
villam occupaverunt. Quidam memorant duobus
jam ante abnis nampe an. 1458. Rapersvillam se tutela
quatuor minorum Pagorum Helveticorum Orientis scilicet,
Suiticensis, Subfavianensis, et Glaronensis commisisse,
quod tutela jus paullatim in Supremum Dominium ex-
eravit, civibus magna privilegiorum suorum parte dam-
natis. An. 1531. Reverendissimi religionem suam
in hac Urbe stabilire conati sunt; verum post Capituli-
lem pregnam, ubi hi a Catholicis cladem acceperunt,
avita religio in ea restituta fuit. An. 1646. Patres
Societatis Jesu introducendi petierunt, quod ipsis denegatum
est.

Rapersvilla per quatuor praedictos minores Pagos
mansit usque ad an. 1712. tum enim eroto illos inter et
Tigurinum et Bernensiumque Pagos belli occasione
Principis et Abbatis San-Gallensis belli, hi urbem hanc
occupaverunt, qua in pax Aoviciensi eodem anno con-
clusa ipsis relicta fuit, salvis tamen Glaronensium, qui
hujus belli participes hanc fuerunt, juribus eisdem in
illam competentibus. Tum etiam Rapersvillensi-

bus jura, quibus sub quatuor Pagorum Dominatibus penè exide-
rant, innovata et demò confirmata fuere, in ejus rei me-
moriam ipsi Urbis, sua portis hanc superposuerunt. Inscríp-
tionem: Amicus tutoribus floret libertas.

Rapersvillæ bini sunt Senatus Major scilicet et Minor,
illum 24. viri componunt hunc quindecim. Jus habent
vitæ et necis, nec à suis judiciis datur appellatio. Adest
etiam OB: Capucinarum coenobium. Ibi etiam, quò
admodum est memorabile, Laus ponte jungitur 1906.
passus longo et 12. lato. Clavis Structuram an. 1558,
cepit Albertus II. Archidux Austria cognomento Sapiens,
et aliquot post annis Rudolphus IV. et Leopoldus III. eam
perfecterunt. Unicum id illius vitium esse videtur, quòd
ipsius latera locis destituantur, siquæ, cum vehemens
spirat ventus, non sine periculo pertransitur.

In territorio Rapersvillensi multa Romana numis-
mata reperta fuerunt. Cum an. 1689. Victor qui-
dam Horreii fundamenta, proxime Urbem fodi curaret,
testam 12. liberarum ponderis invenit, in qua fuere
900. veteres nummi Romani, in quibus recitata erant
effigies Valeriani, Probi Claudii II. Aureliani et Severi-
nae conjugis illius, Probi, et aliquot triginta Tyranno-
rum. Cum autem ex historia constat hanc sub
Imperatore Probo regionem hanc fuisse devastatam,
verisimile est Richardum quemdam nummos hos,
quò eos militibus occultaret, in terram defodisse, ac
postea ipsummet interisse. An. 1690. eodem in loco
adhuc 1700. hujusmodi nummi effosii fuerunt. Me-
morabile etiamnum est, quòd in solo Rapersvillensi
exiguè rubidi Scorpiones occurrant, qui tamen nemini
noent.

§. IX.

De Comitatu Badensi.

Comitatus Badensis | Dir Graßschafft Baden | Li-
mites habet ad orientem ~~strawstom~~ Bagum Tiguri-
num, ad austrum Præfecturas Liberas, ad occidentem
Bagum Bernensem, et ad septentrionem paulò ultra
Rhenum in Cetgoviam porrigitur. Longitudo ejus est
Sex miliarium, latitudo autem vix ad duo protenditur.

Inter optimas Helveticæ provincias reputatur. Tres
Urbes complectitur, Badenam seu Thermas Superiores
illius Metropolitim, Forum Tiberii | Königsfels | et
Cingenariam; ampliusque Oppidum, quòd inter Urbes
recenseri meretur, nempe Zurzachum, quòd etiam For-
um Tiberii nuncupatur; necnon celebre Ordinis Cis-
tericiensis Monasterium Maris Stellam, germanice

Wettingum dictum. à tribus navigabilibus fluviiis irrigatur Limnago hilitat, Rusa, et Arvola. Formenti frugumque Dives est, ac juxta Limnagum vi- neta occurunt.

Regio haec olim proprios Comites habuit, et jam à saeculo XI. nota est. Ab Ulrico Lenzburgi Comitem pertinuit. Ejus posteris extinctis ad Comites Habsburgicos, qui postea Archiduces Austriae facti sunt, pervenit. Anno 1415. Septem Veteres Bages, nimirum Tigurinus, Bernensis, Lucernensis, Uriensis, Sviticiensis, Subsylvanus, et Tugiensis illam invidiosè Austriae, quem Concilium Constantiense anathemate perculerat, Imperator Sigismundus proripserat, et imperio hos Bagos adversus ipsum excitavit, eriperunt, penes quos mansit usque ad an. 1712. tunc enim in bello intestino, quod quinque memoratis Catholicis Bages adversus Tigurinos et Bernenses male cepit, hi eam occupaverunt, quae et ipsis in pace eodem anno Norvica conclusa relinqui debuit. Equidem quinque dicti Bages Catholicis proborum istud et jacturam agrorum ferentes quae data occasione illius restitutionem urgent; at haecenus ludis coeuvare fabulam.

Comitatus iste olim in varia exigua Dominia divisus erat. Comes Aaperswillanus in eo ditionem habuit, in qua an. 1227. Maristellam Cisteriense Caenobium excitavit, et quidem in Solo, quod Monachorum Scheuersium erat. Notatur hic

1. Zurzachum, quod etiam Forum Tiberii dicitur | Zürzorf, et Zürzorf: | amplum et pulchrum Oppidum unicum vetustissimo ad sinistram Rheni litoris Val- Justam inter et Forum Tiberii: | Blatzhof | Urbes positum, tribus, vel ut alii volunt, 5. Leucis Gallis ad Carorum ab hac ultimam Urbe.

Oppidum hoc famosum efficiunt Mundina, quae hinc hinc Singulis annis feria secunda seu Die Luna post Dominicam S. Trinitatis, et 1. Septembris ibidem cele- brantur, ubi exiguo temporis spatio stupenda mercium copia distrahitur. Vetustissimum est, ac olim ibi Rhenus tribus jungebatur pontibus, qui jam à longo tempore sublatis sunt. Varia in eo extant antiquitatis monumenta, ut magna Romanorum numerorum copia, nemora ruinae veteris propugnaculi, quod unum ex quadraginta illis, quae Dorus juxta Rhenum excitari curavit, esse existimatur.

Utraque Religio Catholica et Evangeliana hic aequaliter vigent. Ecclesia parochialis speciosa est, in eaque alternatim Protestantes et Catholicis officia digna celebrant. ad illius portas latus munitissimus laevis lapis erigitur, qui partem Inscriptionis refert, quae

7 Castello

an. 1535. adhuc integra erat, et quam Agidius Tschudius,*
qui tunc illam vidit sic exhibet:

M. Junio M. H. Volt. Certo

Dom. Vien. Veteran.

Mil. Leg. XIII. Gemina

Certes et Amiantes

filii Haeredes fecerunt.

Huius Inscriptionis occasione quidam crediti arbi-
trantur Certum illum, cuius ipsa meminit, fundato-
rem vel Tallium restauratorem huius Oppidi fuisse, illud
que nomine suo Certiacum dixisse, ex quo deinde
Zurzacum effectum fuit.

Frater Eusebiam parochialem Zurzaci adhuc alia vatat,
quae illa duplo major est et altior, ac olim fuit Euse-
bia Monasterii Benedictini à Carolingis Regibus f. ibi-
dem fundati; anno autem 1251. Rudolphus Halzpu-
gicus Constantiensis Episcopus illam Collegiatam et Mo-
nachos Canonicos fecit, quorum postea adhuc superant
et pinguis formentum redditibus.

Oppido huic Dominatur idem Episcopus Constantiensis,
in eoque jurisdictione dumtaxat, extra tempus iudicia-
rum civili potitur, criminalis vero, ut et dum iudici-
na durant, civilis penes Bagos supremos Comitatus Ba-
densis Dominos est.

2. Clingenavia | Klingnau, Klingnau Klingnau,
Klingnau, Klingnau, Klingnau, Klingnau, et
Klingnau | Ubi castra ad dexteram Arolae ripam sita mil-
lian ad Autum à Valdusta. In ea bina sunt Ecce-
siae, quarum una parochialis est, altera Collegiata. Olim
etiam adfuit Beneficium seu Domicilium Equitum S. Joan-
nis Ierosolymitani sive Melitensium, quod postmodum
trans Arolam Lutgeram | Lutgera | positum est.

Extra Ubi muros adest Monasterium antichae Wilhel-
mitanum, quod jam à pluribus annis Monachi San-Blasia-
ni possident. Proxime ad Arolam iidem Monachi ha-
bent Praeposituram, cuius redditus satis pingues sunt.

Clingenavia olim Baronibus de Clingen paruit, à qui-
bus illam Eberhardus Constantiensis Episcopus an. 1260. em-
it, et ad Successores suos transmisit. In ea residet Dynasta
Episcopalis, qui ibi jurisdictionem civilem dumtaxat exer-
cet.

3. Horum Tiberii | Kaysers = Hüfl, Kaysers, Hüfl,
Kaysers, et Kaysers Hüfl | Ubi supra collum posita
ad sinistram Arolae ripam ubi ponte Castro ad alte-
ram illius ripam collocata et Clatavia iungitur, media

Agidius Tschudius
| Tschudi | No-
bitis Glarouensis,
glarou Glarou
natus perhibetur
an. 1505. Emen-
lis Paris in Sorbo-
na studiis in pa-
triam reversus va-
riis, usque eminen-
tibus rebus et le-
gationibus tam
apud Imperatorem
Herinandum T.
quam alios Europae
Principes summa cum
laude defunctus est.
Vir sua aetate con-
ditissimus. obiit
an. 1571. ultima
februarii.

Scriptit inter alia
Opera Chronicon
Helveticum ab an.
1000. usque ad
an. 1470. quod pri-
mum an. 1734. ty-
pis vulgatum est
Basilea iuvante
Joanne Jelin Ju-
ris Utriusque Docto-
re.

in Helvetia ad occidentem ab Eglitovia. Castrum illud
quidam Ruffenbergam s. Ruffenberg vocant. Opinio
est olim Romanos ^{hic} validum castrum propugnaculum,
quo Germanos à Rheno trajectu auerant, illudque castrum
Forum Tiberii, cuius veteres Notitia meminerunt.

Antiquitas Urbis hae propriis Baronibus paruit, inter quos
an. 1225. Rudolphus adhuc superstit, ab illis ad Barones de
Regensperg paruenit, quorum Lutholdus an. 1294. Henrico II.
Episcopo Constantiensi ea Baronibus de Klingenberg illam
vendidit.

In Suprema illius regione prope illius portam extat vetus
turris Solodurani per omnia huiusmodi. An. 1466. bello
quod Tigurinos inter et ceteros Helvetios Bago vixerat,
finis hae impositus est. An. 1530. Civis Confessionem
Genevensis amplexi Calvinista facti sunt.

Episcopus Constantiensis in hac Urbe jurisdictione civi-
li fovitur, quam ab ipso constitutus Dynasta administrat.

4.º Badena, Aqua Helvetica, Therma Superiores, Aqua
Verbigena, seu Castellum Aquarum s. Baden sive Baaden,
totius Comitatus Metropolis sita ad Limmagum s. Lim-
mat flumen in planitie milliari Helvetico ad Septen-
trionem à Bremorato. Satis pulchra est et mediori-
ter magna, necnon ab antiquitate sua, Thermis, pri-
vilegiis, et Comitibus, qua tredicim Bago Helvetici intra
illius muros celebrare solent, famosa.

Primum originem suam et amplitudinem Thermo huius
acceptas refert, quae jam aetate Christi Servatoris nostri
vel saltem paucis post annis celebris fieri, quemadmodum
Tacitus Hist. lib. 1. nobis testatum reliquit, ubi de hac
Urbe ait, quod sit longa pace in modum inuicem exten-
tus locus, amoenus salubrium aquarum uti frequens.

Plurima quoque in ea et prope eam inventa fieri monu-
menta, quae tot antiquae illius magnificentiae sunt vesti-
gia. An. 1420. cum magnus Thermoarum fons aperire-
tur, quaedam Ethnicarum divinitatum figurae fuerunt re-
perta, quaedam Alabastrina Romana Statua, et quam-
plures aerei et aevi Imperatorum Augusti, Claudii, Ger-
manici, Commodi, Antonini, Vespasiani, Aurelii, Severi,
Alexandri, Deii, p. effigibus signati nummi. Haec
quippe Superstitione tenebantur Ethnici, quod nummos
in Lacus et flumina projiciendo Superis aquarum, syl-
varum, agrorum, et vicinorum montium divinitatibus
cultum exhibere putarent. Ibidem etiam Idola fue-
runt inventa. An. 1553. Villanus quidam, dum agrum
suum araret, unam aratro detexit veteribus nummis
plenam. Permultae etiam Ethnica Inscriptiones
In hac Urbe extant, inter quos hanc subijcere pla-
cet:

M. Aurelio Antonino
Cæs. Imp. Designato
M. L. Septimi Severi
Pertinacis Aug. Fil.
Aesp. Aqu. Aquensis

In hac Urbe binæ sunt Ecclesie, una in planitie
posita est, et B. V. M. dicata estque simul Collegiata,
altera locum sublimem occupat, et S. Nicolai dicitur.
Adest etiam Capucinatorum Coenobium, et propè illud
Basilica seu Curia Civilis, in qua non modo Urbis Sena-
tus, sed et Cæsarum seu, ut vocant Cantorum Legati in
peculiaris et ad hoc pretiosè comparato conelavi con-
gregantur.

Badenses fervidi sunt Catholici ita, ut nullum aliud
divinum officium in hac Urbe tolerant, præter Catho-
licum. Ubi autem an. 1712. Sigurinis et Bernatibus
se dedere coacti fuerunt, tunc plenam in pace Aro-
viansi Urbis adepti possessionem sibi extra muros
Templum adificaverunt, in quo tam ipsorum Dynasta
quam Legati officia divina ad religionem suam
comparata frequentant.

An. 1526. hæc religionis colloquium institutum fuit
inter Habrum, Echium, et Legatos Episcoporum Basi-
licensis, Laufamennis, Curviensis, et Constantiensis et una
parte, et Ocolampadium una cum suis Collegis ex al-
tera. ~~inter ipsos~~ Cæterum Urbs hæc in recen-
tibus historicis monumentis, etiam sibi locum vindic-
cat, quod an. 1714. 7. Septembris in ea pace, qua B. martii
eiusdem anni Radstadii Imperatorem et Imperium
inter ac Regem Gallie pacis et velut privatim con-
clusa fuerat, cum omni solemnitate confirmata et
promulgata fuerit. In hujus pacis instrumento Urbs
hæc Badena in Argovia: Baden in Ergau: nuncupa-
tur.

Therma que Urbi huic tantam conciliavere celebri-
tatem, exiguo milliario quadrante ab ea distant ad utram-
que limmagi ripam posita. Dua dexteram hujus flu-
minis ripam occupant, exigua sunt in parvo pago colle-
cata; Majores vero et celeberrime, sinistram tenent etique
jungitur elegans Oppidum pulchris aedibus ornatum, ita
ut verè altera Badena vel saltem Superbum illius
Suburbium nuncupari mereatur. Collem occupat,
cujus declivitas admodum scabrosa est. In eo Templum
est SS. trium Regum seu Magorum honoribus dicatum.

110
Ibidem in hospitibus et privatis domibus usque 60. balnea
numerantur, in qua per canales aqua deducuntur. In
mediis oppidi adhaerent etiam publica balnea, quibus pauperes
et egeni gratis uti possunt, vocantur S. Verena Balnea.
Aqua in his omnibus balneis tres habet caloris gradus, nec
non sulphure, alano, et vitriolo impregnata est, variis-
que morbis medetur. p.

S. Wettinga seu Maris Stella [Wettingen:] Conobium
Ordinis Cisterciensis Semimiliari supra Badenam ad Sea-
teram Limmagis ripam, ubi navis vectoria est [Käse:] loco
amoeno in extremitate magni campi, ubi exiguam penin-
sulam, quam Limmagus efficit, occupat, situm.

Fundatum perhibetur an. 1227. ab Henrico Comite Rago-
villano, qui, ut narrant, cum ab oriente à bello adversus
infideles Mahometanos domum revertigaret, a praesenti
vita periculo post invocatam B. V. Mariam apparitione in-
suetae Stella liberatus fuisse, se in perpetuam huius gran-
dis beneficii memoriam in honorem ejusdem Sanctae Dei
genitricis Monasterium edificatum vovit. Igitur
à Monachis Schenensibus eunto fundo ibidem Conobium
aedificavit, quod huius mirabili occasione Maris Stella
ab ipso vocatum est. Illud deinde variorum aliorum
Nobilium virorum liberalitate multis praediis auctum
est. An. 1221. Duo Comites Kyburgici eidem aliquot
agros dederunt eâ conditione, ut Monachi Limmagum
ponte jungerent, quod hactenus observatum fuit, neque
enim ibidem nisi navi vectoria seu, ut ajunt, ponte
auctoris trajicitur, qui forti et vastitudine sua brachi-
um aequante fovea eidem alligato ab uno fluminis ripa
ad aliam trahitur.

Fundator primos huius huius Monasterii Monachos à Sale-
mitano Sueviae Ordinis Cisterciensis Arcebis accievit, qui-
bus Abbatem praefecit Conradum, cuiusque variorum sum-
morum Pontificum et Imperatorum privilegiis donatum
fuit, eaque tam in spiritualibus quam temporalibus bonis
sumit incrementa, ut penaelebra evaserit; multique vi-
cini Nobiles plerumque in eo sepeliri voluerint, quod ho-
diernum adhuc testantur illorum insignia sepulchralibus lapi-
dibus incisâ. cernuntur etiam hic cenotaphia septem
Comitum Habspurgiorum; item examine corpus Alberti,
Imperatoris à Rege suo Joanne Sueviae Duce intercessis
an. 1308. interuenti huc delatum terra mandatum fuit,
quod postmodum iussu Henrici VII. Imperatoris Spiram trans-
latum ibidem in Caloria Cathedrali in Romanorum Imper-
atorum tumulo conditum fuit.

Conobium hoc tamen haec temporis multum antiqui
splendoris huius deperdidit; anno quippe 1246. et 1507. to-
tum in flammâ abiit. unum praecipuum documentis huius.

Denique ubi Dwinglianismus in Helvetia sepece cepit, integri pagi penitus exisi, praecipui proventus erepti, vel usi partio extorti; tandem an. 1529. Abbas ipse Georgius Müllerus et conventuales ibidem cento annullo et abjecta religione Catholica amplexi sunt; verum an. 1541. coris prope Capellam Tigurini, hi apostata fugam capesserunt, tumque Pagi Catholici novum abbatem novosque Cistercienses Monachos in ibidem introduxerunt. Postmodum Abbas Paulus Schmidius de Baur-Tugiensis, qui 30. annis eidem praefuit ibidem antiquo splendore restituit, fulget adhuc hodie sub clientela Bavorum seu Cantonum in Civitate Basensi dominantium.

Prope Monasterium istud extat Oppidum Wellinga [Wellingan]: dictum, a qua Germanicum nomen suum trahit. Oppidum hoc ~~Monasterio~~ Henricus Comes Raperwil-lanus ab Hartmanno Comite Kyburgensi unicum omnibus ad ibidem spectantibus emit, et Monasterio huius vicinis a se fundato tradidit.

Oppidum istud vetustum est, pulchraque et pretiosa antiquitatis monumenta in eo reperta fuerunt. In Ecclesia Campanili hac Inscriptio lapidi incisae legitur, qua prodit Templum eam fuisse Deae Isidi consecratum:

Dea Isidi Templum a Solo
L. Annusius Magianus
De suo posuit Vir Aquensis
Ad cuius Templi ornamenta
Alpina Alpinula Coniunx
Et Peregrina fil... XC. dede-
runt. L. D. D. Vicarorum.

* Isis Dea Aegyptia, videtur eandem esse ac Io graecorum et Cybele Phrygiorum. quibus terra seu natura intelligitur. Isis dicta fuisse Regina Aegypti, qua unicum viro suo Osiri circa annum Mundi 2500. ante Christum 1500. cognovit. Navium fabricam adinvenisse dicitur, unde non modo terra sed maris Dea dicta fuit. Romani illius cultum in Germaniam et Helvetiam attulerunt.

An. 1633. 22. Augusti in parva Silva prope Oppidum istud testa reperta fuit, qua verisimiliter ante 1300. et quod exuroit, annos ibidem defossa fuerat: repleta erat nummis argenteis Gordiani, Maximini, Maxentii, Maximiani et Constantini Junioris Imperatorum effigies referentibus. Item sex argenteae Scutellae unamque alio quibusdam vasis, qua procul dubio in Templo Isidis usitata fuisse: circum unum ex his vasis figurae Septem Ethnicarum Divinitatum opere celato conspiciuntur. Scilicet Sol, Luna, Mars, Mercurius, Jupiter, &c. quolibet earum unamque Symbolicam figuram avis, qua illam exhibet. Unius Scutellae haec insculpta leguntur: Mercurio Mani, aliarum ignoti sunt characteres. Omnia vasa haec et nummi 14. Marcas et 11. Unias pendebant. Difficile admodum est edicere, quocumque sa in terram defossa fuerint; verisimile tamen est, quod, cum Barbari, qui saeculo V. Galliam invaserant, irruptionem quoque in Helvetiam pararent, Wellingenses Isidis

7 ut
Sacerdotes vasa icta et nummos sua sua securitatis gratia
in terram defoderint, ac postea ab Barbaris intercepti fuerint,
quo factum, exiguus hic thesaurus hucusque omnibus igno-
tus delituerit.

S. X.

De Comitatu Rorensi seu Libero
Graefenstadii.

Comitatus Rorensis (in die Graefstadii Rorou seu Rorou:)
Longa satis sed angusta regio est sita ad occidentem Rura-
bagos Bernensem inter Tigurinum. Ejus longitudo est sex
ciriter Leucarum galicarum, latitudo duarum à Ma-
yenberga Mellingham usque.

Antiqui Rorenses Comites, inter quos Landolus et Ernes-
tus Saulo XI. floruerunt, sedem suam Rorica habuerunt;
iis extinctis hic eorum Comitatus an. 1007. ad Comites Al-
tenburgicos, qui postmodum Habsburgici, ac demum Archi-
duces Austria nuncupati fuere, pervenit, penes quos per-
mansit usque ad an. 1415. quo Archiduca Rodricus à
Concilio Constantiensi anathemate percussus, et ab Impe-
ratore Sigismundo proscriptus, omnibusque suis Domi-
niis exutus fuit; tum enim Helvetii ab eodem Impera-
tore excitati, ipsius ditiones, quas in Helvetia possi-
debat armis sibi affererunt; Speciatim vero Lucer-
nenses Comitatum hunc occupaverunt, cujus condomi-
nium ceteri sex veteres pagi etiam obtinuerunt.

Anno 1529. novem hujus Comitatus Communitates
Lutherianismum amplexae sunt, et armata manu no-
vum Sublyvanicum Praefectum ab ingressu regio-
nis sua arceverunt, hincque belli Capellensis praebue-
runt occasionem, in quo Tigurinis adversus quinque
Catholicos Pagos astiterunt; verum post pugnam
Capellensem, in qua Catholici victores fuerunt, ma-
gna pecuniarum summa mulctati ad Catholicam
religionem reducti fuerunt.

Anno 1653. rebellantibus Austriis se junxerunt, sed
advenientibus Tigurinorum, Bernatum, et Lucerne-
nium copiis, ipsisque Austriis prope Wolterchwilam
(Wollenschwyl) haud procul à Mellingham pagum
profligatis, mox ad officium redierunt.

Annis 1656. et 1712. quibus bellum intestinum fuit
Tigurinos et Bernates inter ac quinque Catholicos Pa-
gos, in hoc Comitatu rapinis et incendiis grassatum est,
ac Speciatim an. 1712. illum Tigurini et Bernates
post praelium Villmeringense, in quo Catholici censi
sunt, occupaverunt, ac in pace mense Augusto ejus-
dem anni Aoviae inter ipsos conclusa vi Secundi illi-
us articuli à Lunkrofa (Lunkrofa) Fraxan-

gam | *Haspurgorum* | inque ducta linea in binas partes
divisa fuit, quarum Inferior Tigurinis et Bernatibus,
Salvo tamen Glarouensi, qui in hoc bello nullam ha-
buere partem, in illam eorum jure, cessa est. Superior au-
tem, in qua Murese (Carnobium situm est, septem Vate-
ribus Pagis relicta fuit.

Comitatus iste praeter Mellingam, Bremocartum, ad
usum portus Urbes, Brunecum Castrum, et Monasteria
Murese, Vallem Gratiarum, et Hermetis villam, com-
plectitur tria magna Oppida scilicet Meyenbergam,
|: *Möyzenberg* |: Verbigemum |: *Niefen* |: Villam Infe-
riorem |: *Nindrowyl* |: et multos vicos, inter quos celebra-
tur Vilmerga ob bina proelia ibidem annis 1658. et 1712.
iuta.

Horum mox memoratorum trium Oppidorum quodli-
bet antehac liberum erat et à nemine pendens, unde
ab ipsis totus Comitatus, antiquato velut proprio nomine,
Libera Praefectura dictus est, sicque hodieum adhuc
communiter vocatur. Notari huc merentur

1.° Brunecum |: *Brunoght* seu *Branoght* |: Castrum
montanum unicum territorio, milliari gallico circiter
ad Septentrionem à Mellinga distans. Olim propriis
ejusdem seculi nominis habuit Dominos, qui jam a mul-
tis saeculis desierunt. Postmodum Nobiles de de Gese-
ler illud possederunt. An. 1418. Bernates et Solodurenses
illud occupaverunt, à quibus Joannes Rudolphus Segesser
Nobilis Lucernensis ipsum emit, cujus nomen posteri
ejus huc addiderunt.

2.° Mellinga |: *Mellingam* |: Urbs exigua sed comita
in solo ameno ad ripam Rura, qua sublimis ponte ibidem
jungitur posita milliari germanico versus Aquilonem
à Bremocarto, et duobus ad Lucernotum à Lengburgo,
et totidem ad Austom ab Aquis seu Badenà.

Anno 1712. in pace Arioventi Tigurinis et Bernatibus
cessa fuit, cum prius octo vateribus Pagis pareret. In-
cola Catholici sunt. An. 1529. suam Bullingeri Missam
et Romano-Catholica divina officia abolerunt; at an.
1531. post proelium Capellense mutato consilio eundem
Bullingerum Urbe eiecerunt, et ad Catholica sacra re-
versi sunt, quo ad hanc usque diem timentur, quamvis
duobus Protestantibus et totius Helvetiae potentissimis
Pagis subjeti sunt. Quibusdam gaudent privilegiis,
proprium habent Praetorem et Senatum Majorem et Mi-
noram, ibidem 18. istum 3. viri componunt, qui jure
vita et necis ~~gubernant~~ fruuntur.

3°. Bremocartum | Bonmgastun: | Urbs ad Ruram, quae illam ad tria latera cingit ac ponte jungitur, sita milliari Germanico versus Austrum à Mellinga. Bisariam dividitur in Superiorem, quae in colle posita est, et Inferiorem, quae Rura litus occupat. Satis ampla est et comita necnon opportune collocata ita ut munitionibus fieri possit, quippe quae, ut mox dictam, ad tria latera flumine prematur. Ob loci amoenitatem, fecunditatem et situm munitioni aptum hic ad ripam Rura prima Romanorum castraria fuisse existimantur, quod inde Prima Guardia nuncupata fuerit.

Bremocarti frequens est mercium negotiatio, ac magnum adest Chartae seu Papyri opificium. Circa Religionem Catholicam profitentur. Equidem Henricus Bullingerus eos an. 1529. ad Zwinglianismum adduxerat, at an. 1532. post pugnam Capellensem, in qua Zwingliani fuisse profligati, demum autem Religionem amplexi sunt. Sub Supremo Bavorum, quibus immediate subduntur, dominio eximie gaudent privilegiis, à plerisque vestigalibus, et jurisdictione libera rem Dynasticam Brasfacti sunt immunes. Proprium Praetorem Majorem et Minorem Senatuum habent; vicini quidam vicii eis subeunt, in quibus jurisdictionem civilem exercent, criminalis vero ab an. 1429. ad Tigurinos pertinet. Extra muros B. Capuini habent Conventum.

Bremocartum olim Urbs Imperialis fuit, postmodum vero Domini Habsburgico-Austriaca paruit. An. 1415. Bagoi Habsburgici ab Imperatore Sigismundo adversus Fridericum Austriacum instigati illam occupaverunt, ac postmodum eidem restituerunt. Tandem an. 1443. iidem Bagoi obsiderunt, quod adversus Fridericum Austriacum in bello, quod adversus Tigurinos et Austriacos gesserunt, demum illam obsederunt et obtinuerunt. Anno demique 1712. in bello intestino quod inter quinque Catholicos Bagos et Tigurinum Bernensemque laevit, hic illam obsederunt et obtinuerunt, quibus in pace Aovisari eodem anno conclusa privatim relicta fuit.

Westio viciter à Bremocarto lapide versus Aquilonem extat Monasterium Monialium Ordinis Cisterciensis Vallis grätiae | Gnaden-Hal: | dictum an. 1371. à Nobilibus De Wellen et Walterschwyl fundatum.

Nec etiam procul ab ea occurrit aliud Monasterium Ordinis S. Benedicti Canobium Hermetis Villa | Hermetis Villa | seu Hermetis Villa, et Hermetis Villa: | dictum. Illud Rura cingit, situmque est prope eundem locum nominis vicium. Primitus Moniales istae prope Murense Monasterium Domicilium habuerunt, ubi à Monachis separatae Deo servierunt, et quò circa an. Dni 1082.

115
à Gisleberto S. Blasii in Sylva Nigra Abbate cum alijs sui Conobii
Monachis, quos Wernharus Comes Habsburgicus acceperat,
missa creduntur. Denique an. 1178. huc translata sunt,
ubi sub dominio et directione Principis et Abbatis Murensis
Deo famulantur.

39. Vilmeringa [Vilmrogon, seu Vilmrogon:] Vicus mil-
liari germanico versus occidentem à Bremocarto distans. Ei-
dem olim dominati sunt Nobiles ab eo de Vilmeringen
dicti, quorum ultimus an. 1267. adhuc superstit. Vicus
iste notus est à binis praelijs Bernates inter et quinque
Catholicos Bagos inter nimirum an. 1050. ubi illi ab his
fusi fuerunt: item an. 1712. 15. Julii, in quo Catholici 2000.
suorum desideratis devicti sunt.

40. Muri [Muri seu Mür:] Celeberrimum et prin-
cipale necnon opulentum Ordinis S. Benedicti Monas-
terium Murense dictum, ad naturigenam Bincii [Bintz:]
fluvii, et prope eundem locum nominis vicum duabus leucis
galliis versus Austriam à Bremocarto positum. Fundatum
perhibetur à Radoboto Allenburgensi postea Habsbur-
gensi Comite ad instantiam Wernheri Episcopi Argenti-
nensis fratris ipsius, qui de suo ad illud haud parva contulit,
et Ittha Lotharingia Ducis filia conjugis ipsius ex bonis
suis dotatibus Warmanno tunc temporis Constantiensi Epis-
copo pium illius consilium multum probante. Prima
moleculo Operi manus an. 1025. admoda fuit, quod an. 1027.
absolutum est, ac in illud à Monasterio Einsidensi, quod
tunc Cella S. Meginardi vocabatur, acciti Monachi, in-
ter quos Regimbolus primus illius Praepositus fuit animae
virtutis vir. Ei an. 1055. è vivis sublato successit
Burkardus è Baronum Goresensium familia ex eodem Ein-
sidensi Monasterio submissus. Is Ecclesiam à Regim-
boldo predecessore suo coeptam, operam ferente Wernharo
Radoboto filio, perfecit, quam honoribus S. Martini
dicatam an. 1064. 11. Octobris Arnoldus Constantiensis
Episcopus per multis Nobilibus ac etiam Comites et
Principibus praesentibus consecravit. Mortuo Burkardo
è Disestiniensi Conobio huc evocatus fuit Udalricus et Ab-
batiali mitrà decoratus. Cum sub eo regularis
disciplina Muri labasset, idem Wernharus Comes
Habsburgicus è S. Blasii Cella Monachos à Gisleberto
ibidem Abbate cepit, qui Conobium suum reforma-
rent, in eoque severiorem restituerent disciplinam mo-
nasticam; us an. 1082. advenientibus Udalricus spontè
clavo lesit ac Disestinam rediit: ipsi vero illius loco
Luitfridum in Abbatem suum elegerunt virum vita sanc-
titate et miraculis clarum, qui an. 1096. pie obiit.

nihil scet.

Monasterium istud sub clientela Domus Habsburgico-
 Austriacae multis annorum praediis et redditibus feliciter
 subsistit; et sub initium saeculi XIV. Frederico Austriaco et
 Ludovico Bavaro pro Imperii coronâ pugnantibus, et totam
 penè Europam ferro flammisque populantibus, hos bello-
 rum impetus et ipsum graviter sensit, ac penè in ruinas con-
 cidit, praesertim an. 1310. Helveticam civitatem libertatam
 contra Praefectos Austriacos armata manu tutantibus,
 Murenses quòd à Fundatoribus suis starent summam in-
 gratitudinem rati, si benefactores sui Austriaci ab ipsis
 Deserentur, illis conventibus una et ipsi conveniunt.
 Tandem compositis bellorum turbis sub Henrico III. et IV.
 Abbatibus pax rediit, à quibus et Monasterium restaura-
 tum fuit. Denique an. 1415. Helvetiam ab Imperatore
 Sigismundo adversus Fridericum Austriacum excitati, in-
 ter alias, quae ad illum in Helvetiâ pertinebant provin-
 cias etiam Comitatum Rovensum seu Liberas Dynantias
 vel Praefecturas occupaverunt: tum Abbas Georgius de
 consensu dicti Imperatoris, et confirmatis ab ipso Monas-
 tarii sui privilegiis ac immunitatibus antehac à variis
 Imperatoribus et Austria Ducibus obtentis illud clien-
 tela Sen Vatarum Bagorum Helveticorum Tigurini nampe,
 Lucernensis, Suintianensis, Subsilvanicensis, Tugianensis, et Glaro-
 nensis commisit; id factum est an. 1431. quibus postea
 et Uriensis accessit; Sicque ab eo tempore Mu-
 rense Cenobium sub horum Bagorum praesidio et tu-
 tala feliciter quieverit, donec saeculo XVI. novum
 Zwinglii Evangelium per Helvetiam propagari coepit,
 tum animi Murenses multis calamitatibus ab hujus Evan-
 gelii Sectaribus afflictis fuerunt, sociis ab ipsis quo-
 minis quâ blanditiis pulsati, ut ad suas transirent par-
 tes, invictis tamen animis pro avita Religione steta-
 runt, nullusque eorum ad ipsorum haec se adduci pos-
 sus est, quia ab Abbate ex ipsis suis Monachis Tigurorum
 Destinati Daniel Schottus et Thomas Lärchlinus
 contra ipsum novum Evangelistam Zwinglinum de fide
 certaturi. At Tigurini veriti ne pugiles hi vincerent,
 armis potius quam verbis rem conficere statuerunt; ac
 primum Monasterium istud vi occupaverunt Monachis
 inlimentis habitis, rorum an. 1529. supervenientibus
 Lucernensibus illud mox deseruerunt. Anno 1531. Ber-
 nates illud cepilarunt et incendierunt: at post pugnam
 Capellensem, in qua Catholici victores fuerunt, Senno
 restauratum est, et ab eo tempore sub grato Catholicorum Ba-
 gorum praesidio et clientela tanta sive in spiritualibus
 sive in temporalibus sumit incrementa, ut inter prae-
 cuae et opulentissima non modo Helvetiae, sed et Germaniae

niae ordinis S. Benedicti Monasteria recenseri mereatur.

Equidem an. 1712. quo bellum fecit: quinque Catholicos Pagos inter et Tigranum et Bernensem, hi ibi occupavere, nihil tamen hostile ab illis in eo patratum fuit. Viri Scientiarum et morum virtute claris abundat. an. 1701. Imperator Leopoldus I. cognomento Magnus ibi Abbatem S. R. G. Principem creavit. Monem accipit à veteribus muris cujusdam Templi Urbani, vel antiqui Romanorum propugnaculi, qui ibidem reperti fuerunt.

SXI.

De Praefecturis

Moratensi, Scherzauzenburgensi,
Grandisoniensi, et Uobensi.

Haec Praefecturae sitae sunt intra limites Pagorum Bernensis et Triburgensis, si Grandisoniensem excipias, quae inter lacum Neocomensem et ejusdem nominis Briniga-tum posita est. Eisdem communiter dominantur Bernenses et Triburgenses, ac alternatim Praefectos, seu Dynastos mittunt. Breviter singulas expendimus.

I.

De Praefectura Moratensi.

Praefectura Moratensis (sive Landvogtort von Müstun vel Müstun, Le Baillage de Morat) sita est ad riam ab Aventico versus Bernam, et ad Septentrionem, Occidentem ac Austum Bernensi Pago cingitur, ad Orientem vero Triburgensi jungitur. In ea binae vigent Dialecti, Germanica Siliat et Gallia sive, ut ajunt, Romana, illa in orientali et Septentrionali plaga est in usu, ista vero in occidentali et Australi. Habet vinea, quae vinum mediocre profert, agros, vitata, Libros et paludes. Ardet striam lacus, qui Aventicus vel Moratensis dicitur miliarum cum dimidio longus et unum latus, ac 25. Orgyas profundus. Pisces, quos continet, saporatioris sunt quam pisces lacus Neocomensis, quamvis hi duo lacus non procul ab invicem distent. Notatur hic

Moratium seu Moratum (sive Müstun, Müstun, Morat) urbs mediocriter magna et opulenta ad riam ab Aventico versus Bernam posita in littore lacus cui quaedam Praefectura nomen impetit, ferre miliarum Germanicis versus unum ab Aventico.

In binas partes dividitur, quarum una, quae Ripa (sive La riva) nuncupatur, littus Moratani lacus occupat; altera eminentiori loco posita planitie aequata coarctatur. in hac vetus Castrum occurrit Praefecti provincialis sedes, quod a tate Ludovici III Imperatoris circa annum Chr. 815. civitatem fuisse dicitur.

119

Sub Burgundica legibus Urbs haec incrementa sumisit, et post obitum Rudolphi III. ultimi Burgundiae Regis sororis ipsius filius Otto Campaniae Comes, qui sibi vacuum istud Regnum arrogabat an. 1032. vel 1035. illum occupavit, ac Conradus II. Imperatori illam cum toto Burgundiae Regno cedere coactus est. Postmodum Comites Sabaudiae eam obtinuerunt, quibus Rudolphus I. Imperator Habsburgicus eam illam eripuit, ac Imperio asseruit. Attamen deinceps ad Sabaudos Rotundi montis (Romont) Comites percessit rediit retentis tamen, quibus jam tunc gaudebat privilegiis et iuribus. an. 1333. apud Bernenses jus civitatis obtinuit, et an. 1351. perpetuo foedere ipsis iuncta est. Cum an. 1475. inter Rotundum Comitem & Montis et Hagos Bernensem et Friburgensem bellum exortum esset, Urbs haec se ipsis dedit, servatis sibi tamen immunitatibus suis, quia vero Comes iste apud Carolum Burgundiae Ducem Praetorii seu Aulae Praefecti munere fungebatur, illum aliunde jam Bernatibus offensum facile induxit, ut an. 1476. cum ingenti exercitu, centum armorum milia fuisse ajunt, illam obsideret, et postquam per aliquot hebdomadas eam tormentis bellicis et assultibus pulsasset, tandem ad ~~proposita~~ Helvetios cum 30000. Sub Renato Lotharingia Duce advenientes Helvetii ante Urbis portas Carolum profligarunt ac in fugam vestierunt dederatis suorum 30000. qui partim ceciderunt, partim in laeam acti, et partim capti fuerunt. Omnia exercitus ipsius impedimenta et bellica instrumenta victoribus caeperunt; hinc Muratum pene binos pagos Bernensem et Friburgensem mansit, refusus tamen ceteris septem veteribus pagis ob praestitas suppeditas 20000. florenorum.

Sub initium anni 1530. Communio Genevensis Suffragiorum pluralitate Murati acceptata fuit presentibus Legatis Bernensibus et Friburgensibus, qui, ut huic actui interessent, missi fuerant, statimque totius Praefecturae hujus incolae Muratensium secuti exemplum Calvinianum professi sunt.

Broja seu Brolium (der Broje) fluvius e laeo Muratano erumpens velut aquaductum efficit ad milliara ponectum, qui in laeam Neocomensem influit, quofit, ut Murati frequens vigeat commercium, quoniam huius Aquaductus ape a Murto in Neocomensem seu in Elrodunensem et ab hoc Neocomum, a Neocomo in laeam Biennensem, deinde in ~~Ab~~ Arolam et ab Arola in Rhenum navigia transire valet.

Ad Septentrionalam Lacus Mastani litus et versus occiden-
dem à Broja occurrit ingens palus, quae tres vicinos Lacus is-
tos attingit et cujus ambitus est quatuor miliarium.
Ubi Broja abocum suum supergrediens extra ripas diffilit,
tum palus haec adeò inundatur, ut tres hi Lacus unicum
efficere videantur; unde verisimillimum est, antiqui-
tatis ipsos etiam unicum fuisse lacum. Singulis
quinque annis pagi Bernensis et Triburgensis alter-
natiim huc mittunt Praefectum provinciale.

II.

De Praefectura Schwarzen-
burgensi.

Praefectura Schwarzenburgensis alias etiam Nigrum
Castrum: | Dir Land=Hoytrij De Schwarzenburg seu Opf-
Wasserburg: | Sita est in Vando Pagus Bernensem
inter et Triburgensem ac inter Sensam seu Singinam
| Douff seu Digin: | ~~fluvios, quos~~ et Nigram Aquam
| De Schwarzenburg: | fluvios, qui eadem limitum loco
sunt, prior ex parte pagi Triburgensis, alter ex par-
te Bernensis, ac ubi iunguntur illam finiunt.

Ejus longitudo à Septentrione ad Austrum est duo-
rum miliarium Helveticorum, Latitudo unius. Sex
vel septem continet parochias in quibus singulis varii
vici occurrunt. Antehac ad Domum Sabaudia-
cam pertinebat, à quibus an. 1427. emtionis titulo ad
Bernatos et Triburgenses pervenit, qui singulis quin-
que annis alternatiim per Satrapas eam regunt. No-
tatur hic duntaxat

Schwarzenburgum, seu Nigrum Castrum | De Schwarzen-
burg: | Oppidum Praefecturae Caput, à quo nomen sortit-
tur, quatuor vicibus miliaribus Gallicis versus Euron-
tum à Triburgo. In eo Castrum est Sedes Satrapae.

III.

De Praefectura Grandisoniensi.

Praefectura Grandisoniensi seu Grandisonensis | Dir
Land=Hoytrij Grandson, Le Baillage de Grandson: |
Sita est inter Principatum et lacum Neocomensem.
Exigua est, ac ejus longitudo ultra milliare Helvetic-
cum, latitudo autem ultra germanicum non poterit
sitae. Olim Baronatus erat, propriisque Barones
habuit jam saeculo XI. potentes, et quorum aliqui apud Au-
glicae reges tanta potuerunt auctoritate, ut in Regno
ille Episcopatus adepti sint. Ex his etiam Lambertus
an. 1089. Lausannensis, Arnaldus ab an. 1219. usque
ad an. 1260. Genevensis, et Otto an. 1305. Basileensis Epi-
scopi fuerunt. Hujus prosapia. Ultimus Otto an. 1400.

Duello interit. His extinctis Principes Cabilonenses regionem
hanc possederunt, quae in bello Burgundico ab Helvetiis
ipsis crepta fuit, et nunquam restituta. In Ulti-
mis eius finibus olim extitit Casthusianorum Conobi-
um Monasterium lanceae. | L'Abbaye de la Lance: | Dic-
tum, anno 1317. fundatum, quod in Religionis resolu-
tione, eicetis Monachis, iudam Bernensi familia Tribol-
letonum | Tribolatz: | venditum fuit. Incola Con-
fessionem Genevaensem sectantur. Notari meretur

Grandisonium, seu Gransonium | Granson, Gran-
son: | Urbs exigua sed antiqua ad occidentalem Lacus
Neocomensis ripam in colle versus eundem lacum de-
vrgente lita, mediari Germanico ad Septentrionem
ab Ebroduno. Illius conditor ignoratur. Verisimi-
le est illam antiquitus ampliore fuisse quam nunc
sit. In Urbis huius extremitate positum est Castrum
usque ad Lacus ripam porrectum. Chronicon Vaudense
quidam memorat Castrum hoc an. chr. 815. a quodam
Tribio conditum fuisse, verum quia Chronicon istud
non ubique fidem meretur, hinc id facile revocatur in
Dubium.

Ubi bellum inter Carolum Burgundiae Ducem cogno-
mento Audacem et Helvetios erexit, hi an. 1475. Ur-
bem hanc occupaverunt: at anno sequenti idem Dux
illam assultit, urbem vero pacis conditionibus demum
recepit, quibus tamen minime stetit, verum 400. alii
dicunt 500. plerumque Bernenses et Triburgenses, qui
ibidem possidens fuerant, contra datam fidem partem
suspendio partem. aquis suffocavit. At mox perfidiae
suae poenas dedit, enim vero paucis post diebus advenientes
Helvetii illum proelio devictum in fugam egerunt, urbem-
que recuperaverunt. Victoribus omnis belli apparatus cessit
in praedam unacum ingenti thesauro; ac inter alia qui-
dam Gregarius miles sub armis aliquo ingentem adamantem
invenit, quae auidam Euleniastice pro florenis dedit, is post-
modum illum alii pro tribus florenis vendidit, deinde Ber-
nensis quidam eundem pro 5000. florenorum emit, et Ge-
nuensi Mercatori pro 7000. ff. vendidit, cui pro illo Dux
Mediolanensis 11000. Ducatos seu aureos dedit, et tandem
Julius Caes. II. pro 20000. aureorum summa illum obtinuit,
atque Capati Thiava inseruit. Quidam ajunt adaman-
tam hunc illum ipsum esse, qui in Magna Eturia Lucis
gagophylaris observatur. alii dicunt Conites Suggeros
illum possidere tantique, quanti Regnum aliquot ab
ipsis aestimari.

«Dua
i que magno mar-
garita pendebant,

Gransonii dem Graniscanorum (canobium, et Bene-
dictinorum Prioratus extiterunt, prius in Granarium et
Salinarium conversum fuit, vltro vero in ludum litterari-
um pro iuventute, illius Ecclesia parochialis facta est.

IV.

De Praefectura Urbensi.

Praefectura Urbensis: Die Landvogtzig Osbo, le.
Baillage d'Osbe: in Vando sita. Angusta est sed satis
longa, necnon versus Austrum ultra duo milliaria Hel-
vetica protenditur. Praefecturae Ebrodunensi, Roma-
ni monasteriensi, Morrensi et Lausannensi claudi-
tur, et Gransonensis ipsa à Principatu Neocomensi se-
parat.

Helvetii Imperato Carolo Burgundiae Duce illam sibi
subiugarunt, ac in pace cum Comite Sabaudiae an. 1476.
conclusa Pace Bernensi et Triburgensi valida fuit.
Incola partim Catholici sunt partim Zwingliani seu
Calvinista. Notatur hic

Urbigenum, live Urba: Osbo, Osbo, Osbo, et Osbo: |
Urbs speciosa et mediocriter magna Caput Praefecturae,
ui nomen tribuit. Amoenus locus et paulo eminentiori
ad Urbam: Osbo: | fluvium, qui ibidem ponte lapides jun-
gitur, sita est duobus milliaribus à Jura pro monte, et
uno ad Africum ab Ebroduno. Antiquissimo, et, ac
quidam Scriptorum valde probabiliter autumant, illam
metropolim fuisse pagi Helvetiae, qui cum ipsa in quatuor
partes pagos divisa erat, Urbigenus dicebatur. Alii
arbitrantur Urbigenos Caesaris Agovia Incolas esse. Quid-
quid ea de re sit, Urbigenum seu Urba sub veteri Fran-
corum Monarchia floruit. Prima et Secunda Stirpis Re-
ges in ea habuere Regiam, ubi saepius tempus secesserunt
et oblectamenta capere ceperunt. Dubitatur, num Cas-
tellum media sui parte dictum, quod ibidem adhuc extat,
non Regia fuerit.

Theodelinda prima Granonum
Regum Stirpis Princeps Regia hic communiter ~~invenitur~~
ante et post an. Chr. 620. demorata est. Urba
etiam Regina Brunehildis capta fuit, ac inde ad Co-
tarium It. Grancia Regem ducta, qui illam morte affi-
cavit, prout narrat Fredegarus.*

Urba fluvius rapidus, qui ab hac Urba Ebrodunum us-
que navigabilis est, incolarum iuvat commercium. Hi
omnes Zwinglii seu Calvinii dogma sectantur. Urba
ante religionis mutationem duo extiterunt Monasteria
Graniscanorum unum alterum Monialium Ordinis S. Cla-
rae; ambo sibi invicem juncta erant, et praeter suas pri-
vatas Ecclesias communem habebant in eorum medio po-
sitam. Ubi an. 1531. Civis Zwinglianisum amplexi

* Fredegarus cogno-
mento Scholasti-
cus. Scripsit de
gestis Francorum
opus a quatra-
m Graecorum Re-
ge usque ad an.
739. Tom. 7. Biblio-
theca Patrum in-
stitutum. Editio
Jungolstadiensis,